

KOULUTUS-
KÄSIKIRJA

Perusoikeuksiin perustuva poliisikoulutus

Poliisikouluttajan käsikirja

Internetin kautta on saatavilla runsaasti tietoa Euroopan unionin perusoikeusvirastosta (FRA). Tietoihin pääsee tutustumaan FRA:n verkkosivuilta osoitteesta fra.europa.eu.

**Europe Direct -palvelu auttaa sinua löytämään
vastaukset EU:hun liittyviin kysymyksiisi.**

Yhteinen maksuton palvelunumero (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Saat pyytämäsi tiedot maksutta. Myös useimmat puhelut ovat maksuttomia, joskin jotkin operaattorit, puhelinkioskit tai hotellit voivat periä puheluista maksun.

Kuva (kansi): © Shutterstock

FRA – Euroopan unionin perusoikeusvirasto

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Itävalta
Puh. +43 158030-0 – Faksi: +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2018

Print	ISBN 978-92-9491-784-3	doi:10.2811/02996	TK-03-13-052-FI-C
PDF	ISBN 978-92-9491-778-2	doi:10.2811/11556	TK-03-13-052-FI-N

© Euroopan unionin perusoikeusvirasto, 2016

Kopiointi on sallittua muussa kuin kaupallisessa tarkoituksessa, kunhan lähde mainitaan. Mikä tahansa tämän julkaisun sisältämien valokuvien käyttö tai jäljentäminen edellyttää luvan pyytämistä suoraan tekijänoikeuden omistajalta.

Perusoikeuksiin perustuva poliisikoulutus

Poliisikouluttajan käsikirja

Alkusanat

Poliisikoulutus on ensimmäinen ja merkittävin askel kohti tehokkaampaa ja ammattimaisempaa poliisitoimintaa. Ihmisoikeuksiin perustuva koulutus auttaa koulutettavia kunnioittamaan perusoikeuksia ja suojelemaan niitä ennakoivasti. Se varmistaa, että voimankäyttö on laillisuus-, tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden mukaista. Nämä periaatteet ovat perustavan tärkeitä oikeudenmukaisten yhteiskuntien kehitykselle. Tällaisen koulutuksen suoritettuaan poliisit pystyvät toimimaan siinä roolissa, joka heille on annettu oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alan työskentelyä koskevassa Euroopan unionin etenemissuunnitelmassa.

Tämän koulutuskäsikirjan tarkoituksena on vahvistaa luottamusta poliisiin ja koko yhteiskunnan välillä kaikessa sen monimuotoisuudessa. Painopiste onkin syrjintäkieltoa, ihmisarvoa ja elämää koskevissa oikeuksissa. Euroopan unionin perusoikeusviraston tekemässä tutkimusten ja hankkeiden sarjassa korostetaan viranomaisiin kohdistuvan luottamuksen ja perusoikeuksien toteutumisen välistä yhteyttä. Kun luottamus on olemassa, rikosilmoitusten tekeminen yleistyy. Näin päästään puuttumaan useampiin rikoksiin ja uhrien oikeudet toteutuvat. Turvaamalla kaikkien kansalaisten perusoikeudet poliisi synnyttää luottamusta kaikkialla yhteiskunnassa. Tämä johtaa positiiviseen kehityskierteeseen: rikosilmoituksia tehdään useammin, rikosten torjunta tehostuu, uhrien oikeuksien toteutuminen parantuu ja yhteiskunnassa piilevät jännitteet pienentyvät.

Euroopan unionin perusoikeusvirasto (FRA) laati *Perusoikeuksiin perustuvan poliisikoulutuksen käsikirjan* tiiviissä yhteistyössä Euroopan poliisioppilaitosten liiton (AEPC), Euroopan unionin lainvalvontakoulutusviraston (Cepol) ja niiden kansallisista poliisioppilaitoksista muodostuvien verkostojen kanssa. Tarkoituksena on lisätä tällaista luottamusta ja edistää perusoikeusperiaatteita noudattavan poliisitoiminnan yhteisten normien laatimista. Tarkoituksena on vahvistaa poliisin ammattitaitoa ja tehokkuutta koko Euroopan unionissa tarjoamalla poliisikouluttajille kätevän käytännön työkalun, jonka avulla perusoikeudet voidaan sisällyttää poliisikoulutukseen.

Michael O'Flaherty

Euroopan unionin perusoikeusviraston johtaja

Lyhenteet

AEPC	Euroopan poliisioppilaitosten liitto
CAT	kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus
CEDAW	kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus
CEPOL	Euroopan unionin lainvalvontakoulutusvirasto
CJEU	Euroopan unionin tuomioistuin
CRC	yleissopimus lapsen oikeuksista
CRPD	yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista
CSO	kansalaisjärjestö
ECHR	yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi eli Euroopan ihmisoikeussopimus
ECtHR	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ECRI	Euroopan rasmin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio
ETYJ	Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö
EU	Euroopan unioni
FRA	Euroopan unionin perusoikeusvirasto
ICCPR	kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus
ICERD	kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus
ICESCR	taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus
ILGA-Europe	kansainvälisen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä edustavan järjestön Euroopan-haara, ILGA-Europe
HLBT	homo- ja biseksuaalit sekä transihmiset
NGO	valtiosta riippumaton järjestö
NHRI	ihmisoikeuksia edistävä kansallinen organisaatio
ODIHR	demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto
UDHR	ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus
YK	Yhdistyneet kansakunnat

Sanasto

Allekirjoittaminen	Teko, jolla ilmaistaan aikomus tehdä valtiosopimuksesta oikeudellisesti velvoittava myöhemmällä ratifioinnilla. Valtiosopimus voidaan allekirjoittaa, kun neuvottelevat osapuolet ovat sen hyväksyneet.
Ei-sitova säädös	Normit, jotka eivät ole oikeudellisesti velvoittavia, mutta vaikuttavat moraalisisina/poliittisina normeina, esimerkiksi julkilausumat.
Ihmisoikeudet	Kansainvälisessä ihmisoikeuslainsäädännössä vahvistettuihin oikeuksiin viittaava termi.
Julistus	Poliittinen asiakirja, jolla ilmaistaan hallitustenvälisen järjestön yleiset periaatteet. Se ei ole sellaisenaan oikeudellisesti velvoittava, mutta sillä voi olla huomattavaa moraalista ja/tai poliittista vaikutusvaltaa.
Perusoikeudet	Usein käytetty termi, jolla tarkoitetaan perustuslaissa vahvistettuja oikeuksia.
Ratifiointi	Prosessi, jonka kautta yleissopimuksesta/valtiosopimuksesta/sopimuksesta tulee valtiota oikeudellisesti velvoittava. Yleensä ratifiointi edellyttää asiaa koskevan lainsäädännön antamista.
Sitova oikeus	Oikeudellisesti velvoittavat normit, kuten yleissopimukset ja valtiosopimukset.
Yleissopimus/valtiosopimus/sopimus/peruskirja	Oikeudellisesti velvoittava valtioiden välinen kansainvälinen sopimus. Valtion on ratifioitava yleissopimus/valtiosopimus/sopimus tai liityttävä siihen, jotta siitä tulisi valtiota velvoittava.

Sisällysluettelo

ALKUSANAT	3
JOHDANTO	9
KÄSIKIRJAN KÄYTTÖOHJEET.....	13

MODUULI 1: IHMISOIKEUKSIEN PERUSTEET

Johdanto.....	23
Tehtävä: Ihmisoikeuksien perusteiden ymmärtäminen.....	24
Moniste – Ihmisoikeuksiin liittyvät perusajatukset ja -käsitteet	26
Kouluttajan muistiinpanot.....	27
1. Mitä ihmisoikeudet ovat?.....	27
2. Minkätyyppisiä ihmisoikeuksia on olemassa?.....	28
3. Miten ihmisoikeudet vaikuttavat?.....	29
4. Mitä velvollisuuksia ihmisoikeuksiin liittyy?.....	30
5. Mihin ihmisoikeudet on kirjattu lainsäädännössä ja miten niitä valvotaan?.....	33
Lisämateriaali	37

MODUULI 2: POLIISITYÖ IHMISOIKEUSNÄKÖKULMASTA

Johdanto.....	49
Tehtävä: Poliisitoiminta ihmisoikeuksien näkökulmasta	50
Moniste 1 – Keskustelua poliisista ja ihmisoikeuksista	53
Moniste 2 – Ihmisoikeuksiin liittyviä käytännön esimerkkejä	54
Kouluttajan muistiinpanot.....	55
1. Keskeiset käsitteet.....	55
2. Monisteet – Kysymyksiä ja vastauksia	55
Moniste 1 – Kysymyksiä ja vastauksia	57
Moniste 2 – Kysymyksiä ja vastauksia.....	63
Lisämateriaali	65
Lisätehtävät	70
Lisätehtävä 1: Haastattelut kasvotusten Ruotsin poliisikoulussa	70
Lisätehtävä 2: Saksan poliiseille tarjottava ihmisoikeuskoulutus historiallisilla natsirikospaikoilla. Poliisin toiminta ennen ja nyt.....	72

MODUULI 3: IHMISOIKEUKSIEN ANALYYSI SEKÄ KUNNIOITTAMIS- JA SUOJELUVOLLISUUS

Johdanto	77
Tehtävä: Ihmisoikeusanalyysi sekä kunnioittamis- ja suojeluvollisuus	78
Moniste 1 – Ihmisoikeusanalyysi – kunnioittamisvelvollisuus.....	81
Moniste 2 – Ihmisoikeusanalyysi – suojeluvollisuus	84
Kouluttajan muistiinpanot	87
1. Keskeiset käsitteet.....	87
a) Mitä ihmisoikeusloukkaus tarkoittaa?	87
b) Mitä ihmisoikeuksien tarpeellisuudella ja oikeasuhteisuudella tarkoitetaan?	88
2. Tehtäväopas: ihmisoikeusanalyysi.....	89
a) Moniste 1 – kunnioittamisvelvollisuus.....	93
b) Moniste 2 – Suojeluvollisuus	101
Lisämateriaali	106
Lisätehtävät	115
Lisätehtävä 1: Skenaariokoulutus Itävallan poliisikouluissa	115
Lisätehtävä 2: Saksan Nordrhein-Westfalenin osavaltion poliisin skenaariokoulutus	118

MODUULI 4: KIDUTUKSEN JA EPÄINHIMILLISEN TAI HALVENTAVAN KOHTELUN TAI RANGAISTUKSEN KIELTO

Johdanto	123
Tehtävät, versio 1: Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet ja versio 2: Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset	124
Moniste – Tehtävä, versio 1: Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet	127
Moniste – Tehtävä, versio 2: Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset A ja B.....	129
Kouluttajan muistiinpanot	131
1. Keskeiset käsitteet.....	131
2. Mitä on epäinhimillinen tai halventava kohtelu tai rangaistus?	132
3. Tehtävä, versio 1: Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet.....	133
a) Milgramin tottelevaisuuskoe.....	134
b) Stanfordin vankilakoe	134
4. Tehtävä, versio 2: Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset A ja B	135
Lisämateriaali	137

MODUULI 5: MONIMUOTOISUUS, YHDENVERTAISUUS JA SYRJINTÄKIELTO

Johdanto	145
Tehtävä 1, versio 1: Vasen käsi / oikea käsi	146
Tehtävä 1, versio 2: Monta identiteettiä	150
Moniste – Tehtävä 1, versio 2: Monta identiteettiä.....	153
Tehtävä 2: Roolileikki – Työhakemukset	154
Moniste – Tehtävä 2: Roolileikki – Työhakemukset.....	157
Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto	158
Moniste – Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto.....	160
Kouluttajan muistiinpanot	163
1. Keskeiset käsitteet.....	163
a) Monimuotoisuus ja identiteetti	163
b) Yhdenvertaisuus ja syrjintäkielto: peruskäsitteitä	166
c) Syrjintä ja profilointi.....	170
2. Analyysimalli – Syrjintäkielto.....	172
Moniste – Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto	173
Lisämateriaali	178

MODUULI 6: POLIISIN IHMISOIKEUDET

Johdanto	185
Tehtävä 1: Ihmisoikeuskokemukset	186
Tehtävä 2: Tapaustutkimus – syrjintä työpaikalla	188
Moniste – Tehtävä 2: Tapaustutkimus – syrjintä työpaikalla.....	190
Kouluttajan muistiinpanot	192
1. Keskeiset käsitteet.....	192
a) Onko poliiseilla ihmisoikeuksia?	192
b) Poliisien ihmisoikeuksiin liittyvät haasteet	194
c) Mitkä ihmisoikeudet ovat erityisen tärkeitä poliisien kannalta?.....	196
2. Tehtäväopas: ihmisoikeusanalyysi.....	198

LIITTEET

Liite 1: Työpajojen ohjelmat	203
Liite 2: Kouluttajien perusohjeet	210
Liite 3: Vinkkejä tapaustutkimusten valmisteluun	214
Liite 4: Tehtäväkokoelma	219

Johdanto

Ihmisoikeuskasvatuksesta ja -koulutuksesta annetun Yhdistyneiden kansakuntien julistuksen 11 artikla

Yhdistyneiden kansakuntien sekä kansainvälisten ja alueellisten järjestöjen olisi tarjottava ihmisoikeuskasvatusta ja -koulutusta siviilihenkilöstölleen sekä niiden toimeksiannosta työskentelevälle sotilas- ja poliisihenkilöstölle.

Tämä käsikirja on laadittu poliisioppilaitosten avuksi, jotta ne voisivat sisällyttää ihmisoikeudet poliisikoulutukseen sen sijaan, että tarjoaisivat ihmisoikeuskoulutusta erillisenä valinnaisena lisäkurssina. Käsikirjassa keskitytään erityisesti niihin oikeuksiin, jotka auttavat lisäämään luottamusta monimuotoisessa yhteiskunnassa toimivaan poliisiin. Tällaisia ovat esimerkiksi syrjintäkieltoa, ihmisarvoa ja elämää koskevat oikeudet. Käsikirja on kätevä käytännön työkalu erilaisille EU:n jäsenvaltioiden laitoksille. Se perustuu Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) sidosryhmien avulla sekä erilaisista tutkimuksista saatuun tietoon ja näyttöön. Käsikirjassa käydään läpi vaihe vaiheelta, miten perusoikeudet vaikuttavat tosielämän tilanteisiin, ja koulutettaville annetaan välineitä, joita tarvitaan analysoitaessa ja ratkaistaessa tilanteita, joihin he saattavat jonain päivänä joutua.

Siinä pyritään esittämään perusoikeudet keinona lisätä poliisitoiminnan tehokkuutta ja ammattimaisuutta. Ihmisoikeuksiin perustuva ammattimainen poliisityö luo perustan poliisin toiminnan hyväksyttävyydelle ja tehostaa poliisitoimintaa. Kun poliisi varmistaa, että kansalaiset voivat käyttää perusoikeuksiaan ja -vapauksiaan, poliisi saa kansalaisten kunnioituksen ja luottamuksen ja tekee työstään mahdollisimman tehokasta. Käsikirjan yleistavoitteena onkin auttaa luomaan luottamussuhde poliisiin ja erilaisten yhteiskuntien välillä kaikessa moninaisuudessaan.

FRA:n tekemissä tutkimuksissa ja hankkeissa on korostettu viranomaisiin kohdistuvan luottamuksen ja perusoikeuksien toteutumisen välistä yhteyttä. Yhdessä EU:n laajuisessa FRA:n kyselytutkimuksessa (EU-MIDIS), jossa haastateltiin 23 500:aa maahanmuuttajiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvaa henkilöä, todettiin esimerkiksi huomattavan määrän rikoksista jäävän ilmoittamatta. Rasistisen hyökkäyksen tai uhkauksen kohteeksi joutuneista 65 prosenttia ei ollut tehnyt asiasta ilmoitusta poliisille, ja yli puolet heistä kertoi, ettei ollut tehnyt ilmoitusta, koska ei luota poliisiin. Rikosilmoituksen tekemättä jättäminen voi antaa epätodenmukaisen kuvan rikoksista, jolloin poliisiin on hankalampi suojella ihmisiä. Tämä myös vaarantaa uhrien perusoikeudet. Turvaamalla kansalaisten perusoikeudet poliisi herättää luottamusta koko yhteiskunnassa, mikä johtaa puolestaan rikosilmoitusten tekemisen yleistymiseen, rikosten torjunnan tehostumiseen, uhrien oikeuksien toteutumisen parantumiseen ja yhteiskunnassa piilevien jännitteiden vähentymiseen.

Ranskan ihmisoikeuksien ja kansalaisoikeuksien julistus 12 artikla

Ihmis- ja kansalaisoikeuksien takaaminen edellyttää julkisen vallan joukkoja, jotka voivat turvautua voimankäyttöön. Voimankäyttövaltuuksia käytetään tällöin kaikkien edun mukaisesti, ei pelkästään niiden edun mukaisesti, joille ne on annettu.

Tämä käsikirja perustuu neljään keskeiseen periaatteeseen, jotka ovat kokonaisvaltainen ja myönteinen suhtautuminen ihmisoikeuksiin, poliisitoiminta ihmisoikeuksien näkökulmasta, suojelemisen ja kunnioittamisen vaatimusten noudattaminen, käytännön lähestymistapa konkreettisten tilanteiden analysointiin ja ihmisoikeuksien sisäistämisen painottaminen.

Ensimmäinen periaate auttaa tekemään selväksi, että poliisi on lähinnä joukko, joka on perustettu edesauttamaan ihmisoikeuksien toteutumista. Ihmisoikeudet ovat jokaisen demokraattisen ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan peruskallio. Ihmisoikeudet ja perusoikeudet koskevat myös poliiseja, joten niillä on voimaannuttava vaikutus. Nämä perusasiat tulevat koulutettaville usein yllätyksenä. Yleensä he odottavat kohtaavansa kritiikkiä työstään. He pelkäävät, että ihmisoikeustietoiset moraalinvartijat käyvät heidän päälleen. Tällainen huoli johtaa usein puolustuskannalle asettumiseen, mikä vaikuttaa haitallisesti koulutukseen. Koulutuksen keskeisenä osana ja tavoitteena onkin mahdollisen skeptisyyden voittaminen ja myönteisen asenteen luominen ihmisoikeuksia kohtaan.

Toinen periaate perustuu siihen, että monissa Euroopan unionin (EU) maissa poliisi nähdään yhä useammin kansalaisia palvelevana palveluntarjoajana, ihmisoikeuksia suojelevana organisaationa. Poliisit joutuvat kuitenkin tasapainoilemaan kapealla nuoralla joka päivä: heillä on velvollisuus suojella ja kunnioittaa ihmisoikeuksia esimerkiksi toimiessaan henkilön suojelemiseksi kidutukselta tai pahoinpitelyltä kotiväkivaltatapauksissa. Ihmisoikeuksien suojelemiseksi toteutetuissa poliisin toimissa on esimerkiksi noudatettava tiukasti keinoja, jotka ovat oikeassa suhteessa tehtävään nähden, etenkin kun kyseessä on voimankäyttö. Suurin haaste ihmisoikeuksiin perustuvassa poliisitoiminnassa onkin se, miten voi suojella ihmisoikeuksia mahdollisimman lievin keinoin.

Käsikirjassa esitellään analysointiin käytännön työkaluja, joiden pitäisi havainnollistaa, miten tämä haaste voidaan ratkaista päivittäisessä poliisityössä. Siinä tarkastellaan vaihe vaiheelta konkreettisia poliisityöhön liittyviä tilanteita ihmisoikeusnäkökulmasta katsoen, jotta poliisit oppisivat analysoimaan ja ratkaisemaan tilanteita, joita heille saattaa tulla jatkossa eteen.

Käsikirjassa tehdään myös selväksi, etteivät perusoikeudet voi jäädä pelkiksi oikeusnormeiksi. Vaikka normit ovat ratkaisevan tärkeitä, ihmisoikeuksien suojeluun liittyy laajasti katsottuna muutakin kuin pelkkä säädöstekstin ymmärtäminen. Se edellyttää myös asianmukaisia taitoja ja asennetta. On erityisen tärkeää tarkastella sitä, miten poliisi on vuorovaikutuksessa yhteiskunnan kanssa ja millaisiin seikkoihin ja asenteisiin hän perustaa ratkaisunsa. Ihmisoikeuksien sisäistäminen koulutuksen kautta on monimutkainen prosessi lukuisine eri puolineen, mutta se on ratkaisevan tärkeää, sillä poliisien on usein tehtävä ratkaisunsa sekunnin murto-osassa.

Tämä käsikirja laadittiin oikeus- ja sisäasioiden alalla annetun EU:n etenemissuunnitelman, Tukholman ohjelman¹, tueksi. Tukholman ohjelmalla pyritään takamaan turvallisuus ja vahvistamaan poliisiyhteistyötä, edistämään aitoa EU:n laajuista oikeus- ja

lainvalvontakulttuuria ja suojelemaan yksilöiden perusoikeuksia². Siinä tuodaan esille koulutuksen tarpeellisuus näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Euroopan komissio on antanut tiedonannon lainvalvontaviranomaisten eurooppalaisen koulutuskehityksen perustamisesta³. Useiden oikeus- ja sisäasioiden alalla toimivien EU:n virastojen tehtäviin sisältyy koulutus. Euroopan unionin lainvalvontakoulutusvirasto (Cepol) on poliisikoulutusta tarjoava EU:n virasto, ja Euroopan poliisivirasto (Europol) tarjoaa poliisien täydennyskoulutusta. Euroopan raja- ja merivartiovirasto (Frontex) laatii yhteisen koulutusohjelman ja koulutusstandardit EU:n rajavartijaoppilaitoksille.

Tämä FRA:n käsikirja täydentää edellä mainittujen virastojen työtä. FRA soveltaa perusoikeusnäkökulmaa kerätessään ja analysoidessaan tietoa. Se voi tarjota hyödyllistä tutkimustietoa virastojen toimintamallien muotoilemisen pohjaksi esimerkiksi tuomalla esille uhrien näkökulmaa.

”Ihmisoikeudet ovat jokaisen syntymäoikeus. Syntymäpaikka ei niihin vaikuta. Ihmisoikeudet ovat olemassa siksi, että ihminen syntyy. Meillä on ihmisoikeudet siksi, että olemme ihmisiä. Olemme edelleen ihmisiä, vaikka meillä ei olisi passia, viisumia tai oleskelulupaa.”

Michael O’Flaherty, FRA:n johtaja

1. Eurooppa-neuvosto (2010), Tukholman ohjelma. Saatavana osoitteessa <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:115:0001:0038:FI:PDF>.

2. Tässä käsikirjassa perusoikeuksilla ja ihmisoikeuksilla tarkoitetaan samaa.

3. Komission tiedonanto, *Lainvalvontaviranomaisten eurooppalaisen koulutuskehityksen perustaminen*, 27.3.2013, COM(2013) 172 final. ”Tätä koskevan tietämyksen olisi katettava tehokkaan lainvalvontayhteistyön periaatteet, perusoikeudet, [...]”, s. 6. Saatavana osoitteessa <http://www.ipex.eu/IPEXL-WEB/dossier/document/COM20130172.do>.

Käsikirjan käyttöohjeet

Tämä käsikirja sisältää poliisia ja ihmisoikeuksia koskevan käytännöllisen, oppijalähtöisen koulutusohjelman perusteet. Kouluttajien on täydennettävä tätä materiaalia muilla lähteillä, jos he haluavat keskittyä tarkemmin tiettyihin yksittäisiin kysymyksiin.

Kuusi moduulia ja ehdotetut tehtävät kannattaa valita tapauskohtaisten olosuhteiden mukaan (käytettävissä oleva aika, kohdeyleisö, maakohtainen tausta). Alkajaisiksi kannattaa analysoida kohdeyleisö ja asettaa tavoitteet: Millainen käsitys koulutettavilla on näistä asioista? Millaisia asenteita heillä on? Millaisia kokemuksia heillä on? Mitä koulutuksella pitäisi saavuttaa?

Jokaiseen moduuliin liitetyissä kouluttajan muistiinpanoissa selitetään keskeiset kohdat, ja ne kattavat kaikki tiedot, jotka koulutettavan on omaksuttava moduulin sisällöstä. Niihin on merkitty myös lisätietolähteitä.

Käsikirjaa on mukautettava jokaisen yksittäisen maan olosuhteisiin soveltuvaksi. Suurin osa mainitusta oikeuskäytännöstä on Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisemia tapauksia, jotka siis koskevat kaikkia Euroopan maita. Niitä on kuitenkin syytä täydentää maakohtaisella materiaalilla, poliisia koskevilla määräyksillä ja kansallisella lainsäädännöllä.

Liitteessä 1 esitetään vaihtoehtoiset ohjelmat moduulien yhdistämiseksi 2½–3 päivän pituiseksi työpajaksi.

Käsikirjan rakenne

Käsikirja koostuu kuudesta moduulista, joissa käsitellään ihmisoikeusnäkökulmaan perustuvan poliisityön keskeisiä näkökohtia. Sen liitteistä löytyy lisämateriaalia.

- Moduuli 1: Ihmisoikeuksien perusteet
- Moduuli 2: Poliisityö ihmisoikeusnäkökulmasta
- Moduuli 3: Ihmisoikeuksien analyysi sekä kunnioittamis- ja suojeluvollisuus
- Moduuli 4: Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltä
- Moduuli 5: Monimuotoisuus, yhdenvertaisuus ja syrjintäkielto
- Moduuli 6: Poliisin ihmisoikeudet
- Liitteiden sisältö: työpajojen ohjelmat, kouluttajien perusohjeet, tapaustutkimuksen valmisteluun liittyvät vinkit ja tehtäväkokoelma.

Moduulien rakenne

Jokaisessa moduulissa on kolme osaa:

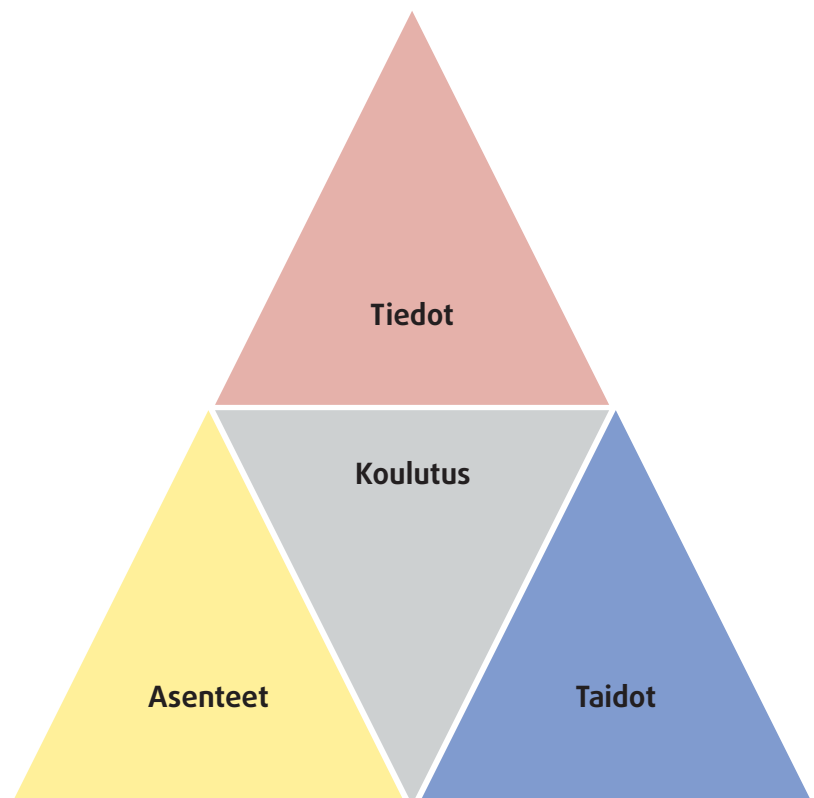
- **Johdanto aiheeseen sekä tehtävien kuvaus:** tavoitteet (tiedot, asenteet ja taidot), vaatimukset (aika, aineisto ja ympäristö) sekä kuvaus tehtävästä ja luentomonisteet.
- **Kouluttajan muistiinpanot:** tarkemmat tiedot tehtävien toteutusta varten sekä vinkkejä koulutukseen.
- **Lisämateriaali:** lisätietoa, jolla voidaan täydentää tehtäviä ja kouluttajan muistiinpanoja.

Joissakin moduuleissa tähän osioon kuuluu myös jatkokoulutuksessa käytettäväksi tarkoitettuja lisätehtäviä, etenkin Euroopassa toimivien poliisioppilaitosten hyviä käytäntöjä. Lisätehtävät ovat yleensä laaja-alaisempia, ja niistä voidaan etsiä ideoita ihmisoikeusaiheiden sisällyttämiseksi poliisioppilaitosten opetusohjelmiin.

Ihmisoikeuskoulutus ja poliisitoiminta sekä ihmisoikeuskoulutuksen kolmio⁴

Valmiita vastauksia ei ole olemassa, eikä myöskään muistilistoja noudatettavaksi ihmisoikeuksien monitahoisella alalla. Poliisien on muovattava työtään ja toimiaan ihmisoikeuksia koskevien suuntaviivojen mukaisesti. He ovat vaikean tehtävän edessä käyttäessään harkintavaltaansa ja punnitessaan ristiriitaisia etunäkökohtia kussakin konkreettisessa tilanteessa. Tiedoista, taidoista ja asenteista muodostuva kolmio auttaa tässä. Jokaisen moduulin tehtävät on suunniteltu ihmisoikeuskoulutuksen kolmio mielessä pitäen.

Seuraava ydinosaaminen voidaan nähdä poliisin ihmisoikeuskoulutuksen toivottuina tuloksina:

4. "Ihmisoikeuskoulutuksen kolmio" on vakiintunut käsite, jossa yhdistyvät tieto (teoria) sekä taidot ja asenteet (käytäntö). Se löytyy monista ihmisoikeuskoulutusta koskevista julkaisuista, joita ovat esimerkiksi *Human rights, education and global responsibilities* (1992), *Understanding Human Rights, Manual on human rights education* (2006) ja *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, joka perustuu teokseen Suntinger, W. (2005). Suntinger on myös yksi tämän käsikirjan laatijoista. Päivitetty syyskuussa 2012 julkaistun Etyjin ODIHR:n julkaisun *Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials* perusteella.

Tiedot – koulutettavien pitäisi ymmärtää, millainen tehtävä ihmisoikeuksilla on yhteiskunnassa, miten ne ovat kehittyneet (ajan saatossa), mitkä ovat ihmisoikeusperiaatteet (erityisesti tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaate, syrjintäkiellon periaate, valtion velvollisuus kunnioittaa ja suojella ihmisoikeuksia, yleismaailmallisuus ja jakamattomuus), ihmisoikeuksien suojelujärjestelmän peruselementit, poliisin työn kannalta olennaisten ihmisoikeusnormien sisältö (myös kidutuksen ehdoton kieltä), tärkeät kansainväliset ihmisoikeusasiakirjat, ihmisoikeuksien puolesta toimivat järjestöt ja laitokset sekä ihmisoikeuksiin perustuvan poliisitoiminnan tavoitteet ja erityispiirteet demokraattisissa yhteiskunnissa.

Taidot – koulutettavien pitäisi oppia soveltamaan ihmisoikeusperiaatteita (etenkin tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatetta) käytännön työssään; viestimään ammattitaitoisesti yhteisön sekä ulkopuolisten sidosryhmien, myös vähemmistöjen, kanssa; muodostamaan ja esittämään vakuuttavia perusteluja; analysoimaan tosielämän tilanteita ihmisoikeusnäkökulmasta sekä havaitsemaan ihmisoikeusloukkaukset; käyttämään konfliktinhallinnan ja -ratkaisun taitoja; sietämään arvostelua; pohtimaan omaa identiteettiään; keskustelemaan ihmisoikeuksiin, monimuotoisuuteen ja poliisitoimintaan liittyvistä kysymyksistä ja soveltamaan ihmisoikeusanalyysejä omassa ympäristössään sekä organisaation rakenteissa ja käytännöissä.

Asenteet – koulutettavien pitäisi pohtia seuraavia: itsensä ja muiden kunnioittaminen kaikkien henkilöiden ihmisarvon tunnustamisen pohjalta; sitoutuminen yhdenvertaiseen kohteluun sukupuolesta, rodusta, väristä, etnisestä tai sosiaalisesta alkuperästä, geneettisistä ominaisuuksista, kielestä, uskonnosta tai vakaumuksesta, poliittisesta tai muusta mielipiteestä, kansalliseen vähemmistöön kuulumisesta, varallisuudesta, syntyperästä, vammaisuudesta, iästä tai sukupuolisesta suuntautumisesta tai muusta vastaavasta riippumatta; luottamus siihen, että ihmisoikeuksia on pidettävä poliisitoiminnan päämääränä ja perustana; oman vastuun tiedostaminen; empatia muita, etenkin vähemmistöjä, kohtaan, avarakatseisuus; sidosryhmien arvostaminen ja osallistaminen, yhteisöt ja valvontaelimet mukaan lukien; avoin suhtautuminen asioiden pohdintakuun; valmius oppia virheistä; valmius sietää arvostelua ja yhteiskunnan monimuotoisuuden ja sen poliisitoimintaan kohdistuvien vaikutusten hyväksyminen.

Koulutusvinkki: Tee koulutuksesta vaikuttava

Yhteiskuntatieteiden alan tutkimusten mukaan ihmisoikeuskoulutuksen vaikutukset jäävät vähäisiksi, jos kurssi toteutetaan omana erillisenä kurssinaan. Ihmisoikeuskoulutus on sisällytettävä laajempaan rakenteelliseen ja organisatoriseen asiayhteyteen. Ihmisoikeuksien tärkeys on tunnustettava näkyvästi erilaisissa sisäisissä päätöksentekoprosesseissa, kuten henkilöstön valinnassa, ylennyksissä, viestintä- ja tiedotusstrategioissa, johdon tehtävissä sekä kurinpitomenettelyissä. Organisaatiossa vallitsevat olosuhteet voivat vaarantaa ihmisoikeuskoulutuksen tavoitteet. Jos koulutusta käytetään rinnan muiden organisaatiokulttuuriin liittyvien rakenteellisten toimenpiteiden kanssa, sen vaikutus on paljon suurempi.

Lähde: Yhdistyneet kansakunnat (YK), YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto (OHCHR), 2011.

Käsikirjan laatiminen

Kohdentaakseen työtään optimaalisesti ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen alalla FRA kuuli yli 80:tä toimijaa/organisaatiota, kuten Euroopan komissiota, ihmisoikeuksia edistäviä kansallisia organisaatioita, ihmisoikeuskasvatuksen ja -koulutuksen alan kansainvälisiä ja kansallisia toimijoita sekä valtiosta riippumattomia järjestöjä. Kuulemisessa käytettiin erilaisia menetelmiä, kuten verkkokyselyjä, puhelinhaastatteluja, henkilökohtaisia tapaamisia ja työpajoja. Kuultujen joukossa oli 19 poliisioppilaitosta (Alankomaat, Belgia, Espanja, Irlanti, Itävalta, Kreikka, Kypros, Latvia, Liettua, Malta, Portugali, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovenia, Tanska, Unkari ja Yhdistynyt kuningaskunta); taustoiltaan poliisitoimintaan ja ihmisoikeuksiin liittyviä kansainvälisiä organisaatioita, kuten Euroopan neuvosto ja Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (Etyj) sekä sen demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (ODIHR), ja poliisitoimintaan ja poliisikoulutukseen erikoistuneita organisaatioita, kuten Euroopan poliisioppilaitosten liitto (AEPC), Euroopan unionin lainvalvontakoulutusvirasto (Cepol), Euroopan poliisivirasto (Europol), Kansainvälinen rikospoliisijärjestö (Interpol) ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa toiminut National Police Improvement Agency, joka osallistui valmistelevaan työpajaan ja toi esille kohdennetun perusoikeuskoulutuksen tarpeen.

Haastatellut toivat esille, että ihmisoikeuskoulutuksen asema poliisikoulutuksessa vaihtelee eri puolella EU:ta. Sen profiiliin nostamiseksi on voitettava tiettyjä haasteita. Poliisien ihmisoikeuskoulutus voidaan toteuttaa epävirallisesti, ja se voi olla vapaaehtoista. Kuulemiseen osallistuneet toivat esille, ettei ihmisoikeuskoulutukseen liittyviä käytäntöjä vaihdeta EU:n jäsenvaltioiden poliisioppilaitosten kesken ja että ulkopuolisia ihmisoikeuskoulutuksen tarjoajia, kuten valtiosta riippumattomia järjestöjä tai ihmisoikeuksia edistäviä kansallisia organisaatioita, käytettiin vain vähän. Ne huomauttivat myös, ettei poliisille annettavassa ihmisoikeuskoulutuksessa soviteta välttämättä yhteen velvollisuuksia omaavien (poliisi) ja oikeuksien haltijoiden (yhteiskunnan jäsenet) välillä havaittua eturistiriitaa.

FRA teki sopimuksen koulutuskäsikirjan laatimisesta kahden ihmisoikeuskonsultin ja kokeneen poliisikouluttajan, Gudrun Rabussay-Schwaldin ja Walter Suntingerin, kanssa. FRA on tarkistanut käsikirjan.

Muutamat ihmisoikeuksien ja poliisikoulutuksen asiantuntijat tekivät käsikirjaluonnokselle vertaisarvioinnin toukokuussa 2011. Haluammekin kiittää seuraavia henkilöitä heidän arvokkaasta panoksestaan: Anja Bienert, Amnesty Internationalin poliisi- ja ihmisoikeusohjelman päällikkö, Alankomaat; Michiel Holthackers, AEPC, poliisiakatemia, Alankomaat; Karl-Heinz Grundböck, Itävallan sisäministeriön tiedottaja; Andre Konze, Nordrhein-Westfalenin poliisiakatemian poliisieversti, Saksa; Reinhard Kreissl, oikeus- ja kriminaalisosiologian laitoksen kriminaalisosiologi, Itävalta; Marina Narvaez, terrorismin torjunnan neuvonantaja, Etyjin demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (ODIHR); Cristina Sganga, itsenäinen ihmisoikeuskonsultti ja poliisikouluttaja ja Murat Yıldız, koulutusneuvonantaja, Etyjin strategisten poliisiasioiden yksikkö. Laadunvarmistuksen toisessa vaiheessa poliisioppilaitosten kouluttajia 12:sta EU:n jäsenvaltiosta (Belgia, Bulgaria, Itävalta, Kreikka, Liettua, Portugali, Puola, Ranska, Ruotsi, Saksa, Slovakia ja Yhdistynyt kuningaskunta) sekä Kroatiasta testasi käsikirjaluonnoksen moduulit pilottikoulutuksessa. Kiitämme Walter Suntingeria, jonka asiantuntemuksella tähän asiakirjaan saatiin sovitettua hänen työhönsä perustuvia analyysimalleja, muistiinpanoja ja tekstejä.

Käsikirjassa käytetään Anti-Defamation League -järjestön A World of Difference -instituutin monimuotoisuuskoulutuksesta ja -harjoituksista sovitettuja tehtäviä, joiden suunnitteluun ovat osallistuneet Walter Suntinger; Gudrun Rabussay-Schwald; Rafael Behr; poliisikomentaja Günther Berghofer, Itävalta, sekä Lontoon metropolialueen poliisin monimuotoisuutta edistävä konsultti ja kouluttaja Gamal Turawa, Yhdistynyt kuningaskunta. Koulutusvinkkejä tarjosivat Thomas Greis, Itävallan poliisiakatemia; Nordrhein-Westfalenin poliisiakatemian poliisieversti Andre Konze, Saksa; Ruotsin poliisikoulun vanhempi lehtori Maria Knutsson; Remo Pusca, Itävallan poliisiakatemia, sekä Neuengammen keskitysleirin muistomerkillä perustetun tutkimuskeskuksen päällikkö Oliver van Wrochem ja Ulrike Pastoor.

Haluamme esittää vilpittömät kiitokset AEPC:n entiselle puheenjohtajalle Maurice Petit'lle, joka toi ihmisoikeudet AEPC:n asialistalle ja saattoi kansalliset poliisioppilaitokset ja FRA:n yhteen. Kiitämme lisäksi Lyonin poliisikorkeakoulua (École Nationale Supérieure de la Police, ENSPI), jossa Jean-Marie Fiquet veti pilottikoulutuksen.

Kolmannessa vaiheessa kouluttajat, jotka eivät olleet mukana käsikirjan suunnittelussa ja laatimisessa, käyttivät sitä Cepolin ja FRA:n yhteisessä koulutuksessa, joka järjestettiin Bramshillissä Yhdistyneessä kuningaskunnassa syyskuussa 2011. Kiitämme Cepolia tuon koulutuksen vetämisestä. Kyseessä oli ensimmäinen Cepolin ja FRA:n yhteisistä koulutustapahtumista.

FRA toimi prosessin aikana tiedonvaihdon, käytäntöjen jakamisen ja koulutustarpeiden esille tuomisen foorumina. Tiedon jakamisen helpottamiseksi käsikirja sisältää yhdeksän ihmisoikeuskoulutukseen kuuluvaa tehtävää, jotka ovat tällä hetkellä käytössä kansallisissa poliisioppilaitoksissa eri puolilla EU:ta. Tehtävät ovat peräisin Itävallasta, Saksasta (kolme harjoitusta), Skotlannista, Ruotsista ja Yhdistyneestä kuningaskunnasta sekä ILGA-Europelta ja ETYJin ODIHR:lta.

Sidosryhmien osallistamisen lisäksi FRA:n oikeus- ja yhteiskuntatieteiden asiantuntijat suorittivat merkittävää asiaan liittyvää tutkimusta, jonka tuloksissa korostui tarve antaa kohdennettua ja tarpeisiin sovitettua poliisikoulutusta, jossa tasapainotetaan turvallisuusnäkökohdat ja syrjintäkiellon periaate. Monimuotoisten yhteiskuntien tarpeisiin vastaamiseksi nykypäivän poliisitoiminnan mallin EU:ssa täytyy perustua siihen, että kaikkien yhteiskunnan osien välille luodaan tasavertainen luottamussuhde. Ihmisoikeuksien täytäntöönpano on välttämätön edellytys tällaisen luottamuksen syntymiselle ja edellyttää, että poliisi omaksuu ennakoivamman ja palvelualttiimman roolin.

Seuraavat FRA:n julkaisut ovat tärkeitä tällaisen poliisitoiminnan kannalta:

Fundamental rights at Europe's southern sea borders (2013)

Tässä FRA:n raportissa tarkastellaan Euroopan eteläisillä merirajoilla vallitsevaa tilannetta yksittäisen henkilön tärkeimpien perusoikeuksien kannalta. Näitä ovat oikeus elämään ja oikeus olla joutumatta lähetetyksi takaisin kidutettavaksi, vainottavaksi tai kohdeltavaksi epäinhimillisellä tavalla. Raportissa tarkastellaan merirajojen valvonnassa ja aluksesta poistumisessa noudatettavia menettelyjä sekä yleisiä kysymyksiä, kuten EU:n toimintalinjoja, koulutusta ja Frontexin koordinoimia operaatioita. Siinä tutkitaan myös muutamien

EU-maiden (Espanja, Italia, Kreikka, Kypros ja Malta) käytäntöjä. Euroopan eteläisillä merirajoilla ilmeneviä perusoikeushaasteita kartoittamalla ja lupaavia käytäntöjä yksilöimällä raportissa pyritään tarjoamaan neuvoja EU:n politiikanlaajituksille ja alan ammattilaisille niin EU:n kuin jäsenvaltioiden tasolla.

EU-MIDIS Data in Focus 6: Minorities as victims of crime (2012)

Vähemmistöjä rikosten uhreina koskevassa raportissa EU-MIDIS Data in Focus 6 käydään läpi vastaajien kokemuksia viidentyyppisten rikosten uhriksi joutumisesta: ajoneuvovarkaus tai ajoneuvosta varastaminen, murtovarkaus tai sen yritys, henkilökohtaisen omaisuuden anastaminen ilman voimankäyttöä tai uhkailua, pahoinpitely tai sillä uhkaaminen ja vakava häirintä. Kaikissa EU-MIDIS-tutkimuksessa tutkituissa ryhmissä keskimääräinen rikoksen uhriksi joutumisen osuus oli 24 prosenttia. Toisin sanoen joka

neljäs vähemmistöön kuuluva ilmoitti joutuneensa rikoksen uhriksi vähintään kerran tutkimusta edeltäneiden 12 kuukauden aikana. Erottuvimmat vähemmistöryhmät eli ne, joiden ulkonäkö poikkeaa selvästi valtaväestöstä, ilmoittivat EU-MIDIS-tutkimuksessa keskimääräistä useammin joutuneensa rikoksen uhriksi kuin ulkonäöltään valtaväestöä muistuttavat maahanmuuttaja- ja vähemmistöryhmät. Tuloksissa eivät kuitenkaan näy merkittävät erot EU:n jäsenvaltioiden välillä, jotka johtuvat siitä, että joissakin niistä asuu sellaisia yleisiä vastaajaryhmiä kuin romanit tai Saharan eteläpuoliset afrikkalaiset.

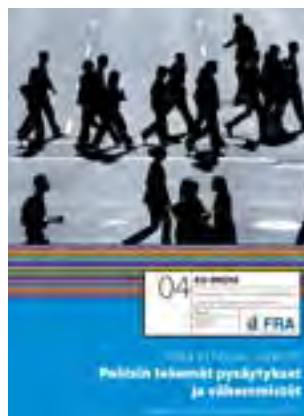
Making hate crime visible in the European Union: acknowledging victims' rights (2012)

FRA:n tutkimus osoittaa, että EU:ssa esiintyy jatkuvasti syrjintää ja suvaitsemattomuutta, vaikka jäsenvaltiot ovat pyrkineet kaikin keinoin pääsemään niistä eroon. Ennakkoluuloihin perustuvat solvaukset, pahoinpitelyt ja murhat kohdistuvat EU:n yhteiskuntaan kaikessa moninaisuudessaan ulkoisesti erottuvista vähemmistöistä vammaisiin. Viharikosten tekijöitä on eri puolilta yhteiskuntaa. Viharikokset on löyhästi määritelty termi, joka kuvaa tätä huolestuttavaa todellisuutta. Viharikokset aiheuttavat mittaamatonta vahinkoa uhreille, perheille ja koko yhteiskunnalle,

joten on sitäkin kiireellisemmin pohdittava, miten tilanteeseen olisi paras reagoida. Tämän viharikosten näkyväksi tekemistä ja uhrien oikeuksien tunnustamista koskevan FRA:n kertomuksen tarkoituksena on auttaa EU:ta ja sen jäsenvaltioita puuttumaan näihin perusoikeuksien loukkauksiin lisäämällä niiden näkyvyyttä ja saattamalla tekijät vastuuseen teoistaan. Uhreja ja silminnäkiä on siis kannustettava tekemään rikosilmoitus, ja heidän luottamustaan rikosoikeusjärjestelmän kykyyn hoitaa asiat päättäväisesti ja tehokkaasti on lisättävä.

Data in Focus -raportti 4: Poliisin tekemät pysäytykset ja vähemmistöt (2010)

EU-MIDIS on ensimmäinen EU:n laajuinen kyselytutkimus, jossa maahanmuuttajilta ja etnisiltä vähemmistöiltä on kysytty heidän kokemuksestaan syrjinnästä ja rikoksen uhriksi joutumisesta arkipäivän elämässä. Siinä havaittiin, että poliisi pysäyttää vähemmistöihin kuuluvia useammin kuin samalla alueella asuvia valtaväestöön kuuluvia Belgiassa, Ranskassa, Unkarissa, Saksassa, Kreikassa ja Espanjassa. Ne vähemmistöryhmät, jotka kokevat poliisin pysäyttävän heitä etnisen taustan tai maahanmuuttajataustan vuoksi, luottavat poliisiin vähemmän kuin vähemmistöt, joiden mielestä poliisin tekemä pysäyttäminen ei liittynyt heidän vähemmistötaustaansa.

Kohti tehokkaampaa poliisitoimintaa – Syrjivä etninen profilointi, sen tausta ja ehkäiseminen: Opas (2010)

Kun päätös pysäyttää henkilö perustuu ainoastaan tai pääasiassa henkilön rotuun, etniseen alkuperään tai uskontoon, on kyseessä syrjivä etninen profilointi. Tällainen käytäntö voi vieraannuttaa tiettyjä yhteisöjä EU:ssa ja heikentää poliisitoiminnan tehokkuutta. FRA:n oppaan tavoitteena on auttaa poliisia puuttumaan syrjivään etniseen profilointiin ja välttämään sitä. Se on tarkoitettu käytettäväksi tehokamman poliisitoiminnan työkaluna.

Experiences of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth (2010)

Yhteiskunnasta syrjäytymisellä ja syrjinnällä on vakavia seurauksia mille tahansa yhteiskunnalle. Molempiin on puututtava ensisijaisesti, sillä niillä on suora yhteys nuorten väkivaltaiseen käytökseen. Tutkimus osoittaa, että kolmen EU:n jäsenvaltion (Espanja, Ranska ja Yhdistynyt kuningaskunta) välillä on paljon samankaltaisuuksia, kun tarkastellaan nuorten väkivaltaisuuden tai väkivallantekojen taustalla olevia selittäviä tekijöitä. Pääasialliset teikät, jotka voidaan yhdistää väkivaltaiseen käytökseen, ovat miessukupuoli, nuorisorikollisten ryhmään tai jengiin kuuluminen, syrjinnän kohteeksi joutuminen ja yhteiskunnasta syrjäytyminen. Kun nämä tekijät otetaan huomioon, uskonnollisella taustalla tai uskontokuntaan kuulumisella ei ole merkitystä väkivaltaista käytöstä selittävänä tekijänä. Havainnot perustuvat tutkimukseen, jonka FRA teki vuosina 2008 ja 2009 Espanjassa, Ranskassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Tutkimuksen kohteena oli 3 000 iältään 12–18-vuotiasta lasta ja nuorta. Kaikissa mukana olleissa kolmessa jäsenvaltiossa on ollut ääri-islamisteihin yhdistettyjä terrori-iskuja tai pääosin muslimitaustaisten maahanmuuttajanuorten aiheuttamia levottomuuksia.

MODUULI 1: IHMISOIKEUKSIEN PERUSTEET

Johdanto	23
Tehtävä: Ihmisoikeuksien perusteiden ymmärtäminen	24
Moniste – Ihmisoikeuksiin liittyvät perusajatukset ja -käsitteet.....	26
Kouluttajan muistiinpanot	27
1. Mitä ihmisoikeudet ovat?.....	27
2. Minkätyyppisiä ihmisoikeuksia on olemassa?.....	28
3. Miten ihmisoikeudet vaikuttavat?.....	29
4. Mitä velvollisuuksia ihmisoikeuksiin liittyy?.....	30
5. Mihin ihmisoikeudet on kirjattu lainsäädännössä ja miten niitä valvotaan?	33
Lisämateriaali	37

Ihmisoikeuksien perusteet

Johdanto

Tässä moduulissa perehdytään ihmisoikeuksien yleisiin käsitteisiin ja ominaisuuksiin tarkastelemalla sekä niiden eettisiä ja historiallisia juuria että niiden nykyistä muotoa ja täytäntöönpanoa. Moduulissa tarkastellaan käytössä olevia oikeudellisia välineitä ja terminologiaa sekä ihmisoikeuksia suojelevia ja edistäviä järjestöjä ja mekanismeja.

Siinä tuodaan esille useita keskeisiä ihmisoikeuksiin liittyviä näkökohtia, kuten ihmisarvon kunnioittamisen yleinen peruskäsite ja sen alle kuuluvat yksittäiset oikeudet. Siinä selitetään valtioiden kahtalaista velvollisuutta: kunnioittaa ja suojella ihmisoikeuksia: Kunnioittaminen merkitsee negatiivista velvoitetta pidättyä toimista, joilla rajoitetaan ihmisoikeuksia. Suojeleminen tarkoittaa puolestaan positiivista velvoitetta toteuttaa toimia sen varmistamiseksi, että ihmisoikeudet toteutuvat.

Tehtävä on suunniteltu herättelemään yleistä keskustelua ihmisoikeuksien asemasta ja tarkoituksesta nykypäivän yhteiskunnissa. Tällä pohjustetaan myöhemmissä moduuleissa käsiteltäviä erityisesti poliisitoimintaan liittyviä ihmisoikeusnäkökohtia. Ihmisoikeuksia tarkastellaan keskusteltavissa kysymyksissä alkuun väljästi. Sitten kysymyksillä pyritään herättämään keskustelua ihmisarvosta ja yksittäisistä oikeuksista, ihmisoikeuksien tarkoituksesta ja näihin oikeuksiin liittyvistä velvollisuuksista.

Kysymyksissä otetaan esille yhteiskunnan ja valtion periaatteisiin, organisointiin ja toimintaan liittyviä perusasioita, ja niiden pohjalta voi syntyä vilkasta keskustelua.

Tehtävä: Ihmisoikeuksien perusteiden ymmärtäminen

Tarkoitus

Laajennetaan koulutettavien käsitystä perustavanlaatuisista ihmisoikeuksista, myös niihin liittyvistä keskeisistä käsitteistä sekä siitä, miten ne toimivat.

Tavoitteet

Tiedot

- Ymmärretään ihmisoikeuksien perusajatus ja tehtävät.
- Ymmärretään ihmisoikeuksiin liittyvät keskeiset käsitteet ja velvoitteet.
- Perehdytään ihmisoikeuksien kehittymiseen ajan saatossa.
- Perehdytään tärkeimpiin kansainvälisiin ihmisoikeusasiakirjoihin ja suojelun mekanismeihin.

Asenteet

- Tunnustetaan ihmisoikeuksien perusarvo ja niiden oikeudellinen ja poliittinen merkitys sekä se, että ne muodostavat rauhallisen yhteiskunnan perustan ja edistävät kaikille oikeudenmukaista elämää.

Taidot

- Yksilöidään poliisin työhön liittyvät ihmisoikeudet.

Vaatimukset

- aika: 40–60 minuuttia
- materiaali:
 - moniste keskusteltavista kysymyksistä
 - vaihtoehto: Power Point -esitykset ja dataprojektori
- tila: luentosali ja kaksi ryhmätyötilaa
- ryhmän koko: enintään 20–25 henkilöä

Kuvaus tehtävästä: Ihmisoikeuksien perusteiden ymmärtäminen

- 1 Esittele toiminnan tarkoitus ja tavoitteet.
- 2 Jaa ihmisoikeuksiin liittyviä perusajatuksia ja käsitteitä koskeva moniste.
- 3 Jaa koulutettavat 4–6 hengen ryhmiin ja pyydä heitä keskustelemaan kussakin ryhmässä yhdestä tai kahdesta väittämästä. Ryhmät työskentelevät 30–45 minuuttia sen mukaan, monestako väittämästä ne keskustelevat. Varmista, että ryhmät nimeävät esittelijän esittelemään keskustelun tulokset kaikille.
- 4 Vastaa ryhmätyöskentelyn aikana mahdollisesti esille nouseviin kysymyksiin.
- 5 Kehota ryhmiä esittelemään työnsä muille ryhmille.
- 6 Vedä tuloksista yleistä keskustelua pohtien, mitä on opittu.
- 7 Tee yhteenveto pääkohdista ja anna koulutettaville tapauskohtaista palautetta. Käytä tarvittaessa kouluttajan muistiinpanoissa olevia tietoja.

Moniste – Ihmisoikeuksiin liittyvät perusajatuksat ja -käsitteet

Keskustelunaiheena olevat kysymykset

1. "Kohtele muita niin kuin haluaisit itseäsi kohdeltavan."

- Mikä on tämän kultaisen säännön suhde ihmisoikeuksiin? Mitä yhteistä niillä on tai mitä eroja löydät niistä?
- Ovatko ihmisoikeudet mielestäsi sovellettavissa yleisesti kaikkiin?

2. "Ihmisoikeuksien taustalla oleva ajatus on sekä yksinkertainen että voimakas: kohdellaan ihmisiä ihmisarvoisesti."

John Ruggie, liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia käsittelevä YK:n erityisraporttija, YK:n liike-elämän ja ihmisoikeuksien periaatteet

- Oletko väittämästä samaa mieltä? Perustele, miksi olet samaa tai eri mieltä.
- Tunnetko mitään muuta lyhyttä mallia, joissa ilmaistaan ihmisoikeuksien taustalla oleva perusajatus?

3. "Ihmiskunnan kaikkien jäsenten luonnollisen arvon ja heidän yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksiensa tunnustaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perusta maailmassa."

Yhdistyneet kansakunnat, Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, 1948

- Oletko väittämästä samaa mieltä? Perustele, miksi olet samaa tai eri mieltä.
- Tuleeko sinulle mieleen mitään muuta, mihin vapaus, oikeudenmukaisuus ja rauha voisivat perustua?

4. "Jokaisen poliittisen yhdistyksen tavoitteena on säilyttää ihmisen luonnolliset ja luovuttamattomat oikeudet. Näitä oikeuksia ovat vapaus, omistusoikeus, turvallisuus ja sortovallan vastustaminen."

Ranskan ihmisoikeuksien ja kansalaisyhteiskunnan julistus, 2 artikla, 1789

- Onko tällainen käsitys valtion tavoitteista merkityksellinen vielä nykypäivänäkin?
- Mitä muita tavoitteita valtiolla voisi olla?

5. "Oikeuksista puhutaan nykyään liikaa. Ihmiset ovat unohtaneet velvoitteensa toisiaan ja yhteiskuntaa kohtaan."

- Oletko väittämästä samaa mieltä? Perustele, miksi olet samaa tai eri mieltä.
- Mikä on oikeuksien ja velvollisuuksien välinen suhde?

Kouluttajan muistiinpanot

Näissä muistiinpanoissa annetaan hyödyllistä tietoa monisteissa olevien kysymysten täydentämistä ja koulutuksessa käytävän ihmisoikeuksien perusteita koskevan keskustelun ohjaamista varten. Ne on jäsennellyt seuraavasti:

1. Mitä ihmisoikeudet ovat?
2. Minkätyyppisiä ihmisoikeuksia on olemassa?
3. Miten ihmisoikeudet vaikuttavat?
4. Mitä velvollisuuksia ihmisoikeuksiin liittyy?
5. Mihin ihmisoikeudet on kirjattu lainsäädännössä ja miten niitä valvotaan?

1. Mitä ihmisoikeudet ovat?

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus 1 artikla

Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.

Monissa aatteissa ja uskonnoissa on tarkasteltu ihmisoikeuksien taustalla olevia peruseriaatteita vuosisatojen ajan eri puolilla maailmaa. Yksi keskeinen ihmisenä olemiseen liittyvä filosofinen kysymys on:

Miten meidän pitäisi kohdella toisiamme?

Kultainen sääntö on ikivanha eettinen periaate, joka vastaa tähän kysymykseen ja ohjaa ihmisten käytöstä: "Kohtele muita niin kuin haluaisit itseäsi kohdeltavan." Kultainen sääntö on ilmaistu eri tavoin suurimmissa maailmanuskonnoissa ja eettisissä järjestelmissä.

Ihmisoikeudet ovat monella tapaa nykyaikainen yksityiskohtaisempi muotoilu kultaisesta säännöstä. Ihmisoikeuseriaatteet perustuvat sille ajatukselle, että kaikilla ihmisillä on synnynnäinen ihmisarvo. Jokaisen on siis vältettävä loukkaamista tätä ihmisarvoa. Jokaisen on myös suojeltava muiden ja itsensä ihmisarvoa. Ihmisarvon lisäksi ihmisoikeudet sisältävät myös vapauden, oikeudenmukaisuuden, yhdenvertaisuuden ja solidaarisuuden periaatteet.

Koulutusvinkki: Kultaisen säännön käyttäminen

Kultaisesta säännöstä keskusteleminen ihmisoikeuksien yhteydessä voi nostaa esille arkaluonteisia aiheita ja haastavia kysymyksiä, etenkin uskontoihin liittyviä. Pyri ennakoimaan tällaiset kommentit ja kysymykset ja valmistautumaan niihin, jotta pystyt selvittämään ne rauhallisesti ja ammattimaisesti.

2. Minkätyyppisiä ihmisoikeuksia on olemassa?

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus, johdanto-osa

... ihmiskunnan kaikkien jäsenten luonnollisen arvon ja heidän yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksiensa tunnustaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perusta maailmassa.

Ihmisoikeudet voidaan ilmaista arvojen, lakien ja toimintalinjojen kautta. Ihmisarvo, vapaus, yhdenvertaisuus ja solidaarisuus muodostavat ihmisoikeuksien perustan (ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 1 artikla). Nämä käsitteet siirtyvät käytäntöön useissa yksittäisissä ihmisoikeuksissa, jotka on vahvistettu valtioiden perustuslaeissa ja kansainvälisissä ihmisoikeusasiakirjoissa.

Ihmisoikeudet kattavat monia elämänaloja, ja ne ryhmitellään usein seuraavasti:

Kansalaisyhteisöoikeudet ja poliittiset oikeudet

- oikeus elämään
- kidutuksen kieltä
- orjuuden kieltä
- oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen
- oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin
- oikeus yksityisyyteen ja perhe-elämään
- omantunnon ja uskonnon vapaus
- sananvapaus
- yhdistymis- ja kokoontumisvapaus
- liikkumisvapaus
- äänioikeus
- yhdenvertainen mahdollisuus käyttää julkisia palveluita
- oikeus muodostaa puolue
- veto-oikeus
- omistusoikeus (nähdään myös taloudellisiin ja sosiaalisiin oikeuksiin kuuluvana)

Taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet

- oikeus työhön ja työpaikan vapaaseen valintaan
- oikeus oikeudenmukaisiin ja suotuisiin työoloihin
- oikeus perustaa ammattiyhdistyksiä
- oikeus sosiaaliturvaan
- oikeus riittävään elintasoon
- oikeus saada terveydenhoitoa
- oikeus koulutukseen
- oikeus osallistua sivistyselämään ja päästä osalliseksi tieteen mukanaan tuomista eduista

Solidaarisuus / kollektiiviset oikeudet

- kansojen itsemääräämisoikeus
- vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen oikeudet
- oikeus kehitykseen

Yhdenvertaisuus ja syrjäntäkielto

- Oikeus yhdenvertaisuuteen ja syrjimättömyyteen on sekä aineellinen oikeus että periaate, jonka mukaan kaikki ihmisoikeudet on taattava syrjimättömästi.

Koulutusvinkki: Käydään läpi ihmisoikeuksien koko kirjo

Kun keskustellaan ihmisoikeuksien eri kategorioista, on hyödyllistä esitellä kaikki ihmisoikeudet. Kun koulutettavat tarkastelevat ihmisoikeuksien kirjoa kokonaisuudessaan, he voivat ehkä ymmärtää paremmin, miten tietyt oikeudet, kuten taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet, ovat olennaisia heidän kannaltaan oikeuksienhaltijoina. Näin tuodaan esille myös se, että ihmisoikeudet ovat yksi modernin yhteiskunnan tukipilareista, mutta joidenkin syrjäytyneiden ryhmien kaikki ihmisoikeudet eivät vielä toteudu.

3. Miten ihmisoikeudet vaikuttavat?

”Ihmisoikeuksien taustalla oleva ajatus on sekä yksinkertainen että voimakas: kohdellaan ihmisiä ihmisarvoisesti.”

John Ruggie, liiketoimintaa ja ihmisoikeuksia käsittelevä YK:n erityisraportoija, UN Doc A/HRC

YK:n liike-elämän ja ihmisoikeuksien periaatteet

”Ihmisoikeudet ovat perusoikeuksia, jotka antavat ihmisille mahdollisuuden muokata elämänsä vapauden, yhdenvertaisuuden ja ihmisarvon kunnioittamisen mukaisesti.”

YK:n entinen kidutusta käsittelevä erityisraportoija Manfred Nowak, *Introduction to the International Human Rights Regime*, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2003, s. 1

Ihmisoikeudet merkitsevät sekä oikeuksia että velvollisuuksia, ja ne luovat ympäristön, jossa kaikki ihmiset voivat elää ihmisarvoista elämää. Ihmisoikeudet antavat erilaisia oikeuksia ja velvollisuuksia yksilöille ja valtioille.

Yksilöiden kohdalla ihmisoikeudet

- auttavat luomaan olosuhteet, joissa yksilön perustarpeet voivat täyttyä;
- turvaavat keskeiset inhimilliset arvot, kuten elämän, fyysisen ja henkisen koskemattomuuden, vapauden, turvallisuuden, ihmisarvon ja yhdenvertaisuuden, niin etteivät valtio ja muut ihmiset voi loukata niitä;
- suojaavat eristymiseltä ja syrjäytymiseltä ja auttavat korjaamaan tilannetta koulutuksen ja terveydenhuollon kaltaisilla yhteiskunnan palveluilla;
- auttavat tasapainottamaan tilannetta ja ratkaisemaan konflikteja, kun oikeudet edut törmäävät (yhden yksilön oikeudet ja vapaudet päättyvät siihen, mistä toisen yksilön oikeudet ja vapaudet alkavat);
- auttavat ihmisiä tekemään konkreettisia oikeudellisia ja moraalisia ratkaisuja hankalissa tosielämän tilanteissa.

Valtioiden kohdalla ihmisoikeudet

- säätelevät sitä, miten valtiot ja yhteiskunnat ovat vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa; muodostavat perussäännöt, joiden mukaan valtioiden ja yhteiskuntien pitäisi toimia;
- täsmentävät valtion velvollisuuden kunnioittaa ja suojella yksilöitä;
- auttavat ohjaamaan valtioita lakien laatimisessa yksilöiden toiminnan ja kollektiivisen toiminnan sääntelemiseksi ja asiaankuuluvien puolueettomien oikeudellisten elinten perustamiseksi ratkaisemaan (oikeudellisia) riitoja ja panemaan täytäntöön lakeja;
- muodostavat perustan vapaudelle, oikeudelle ja rauhalle yhteiskunnassa.

Poliisien kohdalla ihmisoikeudet

- auttavat poliisia ratkaisemaan, mikä on sallittua ja mikä kiellettyä;
- auttavat muokkaamaan poliisin sisäisiä organisaatorakenteita;
- täsmentävät poliisin velvollisuudet valtion edustajana kunnioittaa ja suojella yksilöitä;
- turvaavat keskeiset inhimilliset arvot poliiseille, sillä poliisitkin ovat oikeudenhaltijoita.

Jotta ihmisoikeudet voisivat toteutua täysimääräisesti, yksilöiden on kunnioitettava oikeuksia ja valtioilla on oltava velvollisuus sekä kunnioittaa että suojella oikeuksia. Kunnioittamista ja suojelemista koskevat velvollisuudet ovat ihmisoikeusjärjestelmässä perustavan tärkeitä.

Koulutusvinkki: Mahdollisesti heräävät kysymykset

- Mitä on ihmisarvo?
- Esimerkkejä tilanteista, joissa on / ei ole helppoa kohdella jotakuta kunnioittavasti.
- Kunnioittavaa kohtelua vahvistavat tai vähentävät tekijät.
- Vastaavatko ihmisoikeudet ikivanhaan kysymykseen siitä, miten meidän pitäisi kohdella toisiamme?
- "Ihmisoikeudet ovat vain länsimainen ajatus. Muilla kulttuureilla on muut arvot. Meidän ei pitäisi syöttää omaa malliamme muille."
- Mitä ovat ihmisen perustarpeet?
- Mikä on valtion tehtävä?
- "Jos henkilö ei täytä velvollisuuksiaan yhteiskuntaa kohtaan, miksei hänen oikeuksiaan pitäisi vastavuoroisesti ottaa pois?"

4. Mitä velvollisuuksia ihmisoikeuksiin liittyy?

Euroopan unionin perusoikeuskirjan 1 artikla

Ihmisarvo on loukkaamaton. Sitä on kunnioitettava ja suojeltava.

Yksilön velvoitteet

Yksilöiden on kunnioitettava toistensa oikeuksia. Yhden henkilön oikeudet ja vapaudet päättyvät siihen, mistä toisen henkilön vapaudet ja oikeudet alkavat. Kaikki ihmisoikeudet ovat luokituksesta riippumatta jakamattomia ja toisistaan riippuvaisia, mikä tarkoittaa, että yhden oikeuden toteutuminen on ehdoton edellytys muiden oikeuksien toteutumiselle tai edistää niiden toteutumista. Tätä voidaan soveltaa myös valtion velvoitteisiin.

Valtion velvoitteet

Valtioilla on velvollisuus sekä välttää ihmisoikeuksien epäasianmukaista rajoittamista (kunnioittamisvelvollisuus) että toimia ihmisoikeuksien turvaamiseksi (suojeluvelvollisuus). Ihmiset ovat oikeudenhaltijoita ja valtio, mukaan lukien tuomiovoiman käyttäjä, toimeenpanovoiman käyttäjä ja lainsäädäntövoiman käyttäjä, on velvollisuuksien haltija. Ilman kunnioittamis- ja suojeluvelvollisuutta tämän moduulin muistiinpanoissa ryhmitellyt oikeudet olisivat merkityksettömiä.

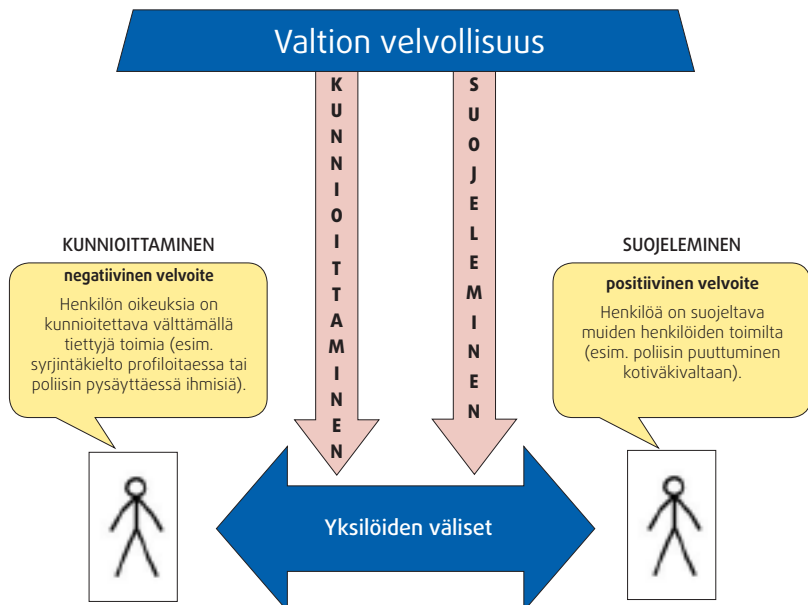
Nämä kaksi perusvelvoitetta rajoittavat kaikkea valtion valtaa:*

- **Kunnioittamisvelvollisuus:** Valtion on vältettävä laittomia ja suhteettomia toimia. Perusteeton puuttuminen ihmisoikeuksiin on ihmisoikeusloukkaus.
- **Suojeluvelvollisuus:** Valtiolla on velvollisuus toteuttaa hallinnollisia, lainsäädännöllisiä ja/tai oikeudellisia toimia ihmisoikeuksien suojelemiseksi, jotta ihmiset voisivat nauttia oikeuksistaan täysimääräisesti. Asianmukaisten toimien toteuttamisen laiminlyönti on ihmisoikeusloukkaus.

*Huomautus: YK:n ihmisoikeusjärjestelmässä on laadittu niin kutsuttu velvollisuuksien kolmikko: on kunnioitettava, suojeltava ja täytettävä. Yksinkertaisuuden vuoksi tätä järjestelmää ei käytetä poliisitoiminnan yhteydessä.

Poliisin velvollisuudet

Ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja suojelemisen velvollisuudet kuuluvat myös poliisille valtion nimittämänä viranomaisena.

Poliisin kunnioittamisvelvollisuus

Poliisilla on velvollisuus kunnioittaa ihmisoikeuksia. Tämä tarkoittaa, ettei poliisi saa puuttua yksilön ihmisoikeuksiin mielivaltaisesti tai perusteettomasti.

Ihmisoikeuksien kunnioittaminen – tarpeellisuus ja suhteellisuus

Kun poliisi pidättää epäillyn, hän puuttuu kyseisen epäillyn vapautta ja turvallisuutta koskevaan oikeuteen, joka on vahvistettu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa. Tähän ihmisoikeuteen puuttuminen voi olla perusteltua muiden ihmisoikeuksien suojelemiseksi tai lain täytäntöön panemiseksi. Jos poliisi kuitenkin toimii ilman hyväksyttävää oikeudellista perustaa tai laillista tavoitetta tai ei kunnioita tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteita, poliisi rikkoo epäillyn kyseisessä artiklassa vahvistettua vapautta koskevaa ihmisoikeutta.

Taulukko 1.1: Kunnioittamisvelvollisuus: poliisitoimintaan liittyviä esimerkkejä

Ihmisoikeudet ja niitä vastaava kunnioittamisvelvollisuus	
Oikeus ...	Poliisin pitäisi välttää ...
Oikeus elämään	• liiallista tai kuolemaan johtavaa voimankäyttöä
Kidutuksen ja muun pahoinpitelyn kieltö	• voimankäyttöä kuulustelun aikana • liiallista voimankäyttöä fyysisen vastarinnan taltuttamiseksi
Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen	• pidättämästä tai ottamasta säilöön henkilöä ilman oikeudellisia perusteita
Oikeus yksityisyyteen	• menemistä sisälle yksityiskotiin ilman asianmukaista oikeutusta, esimerkiksi ilman kotietsintälupaa
Rauhanomaisen kokoontumisen vapaus	• kokoontumisen kieltämistä ilman asianmukaisia perusteluja • liiallista voimankäyttöä mielenosoituksia hallittaessa ja/tai hajotettaessa.

Lähde: FRA, 2013

Poliisin suojeluvelvollisuus

Poliiseilla on myös velvollisuus suojella ihmisoikeuksia, ja heidän on toteutettava konkreettisia toimenpiteitä organisaation ja toiminnan tasolla sen takaamiseksi, että ihmisoikeudet toteutuvat. Tämä tarkoittaa velvollisuutta suojella ihmisoikeuksia kaikilta uhilta, yksilöiden väliset suhteet mukaan lukien, niin kutsutulla horisontaalisella tasolla. Esimerkiksi kotiväkivaltatapauksissa poliisilla on velvollisuus toteuttaa konkreettisia toimenpiteitä uhrin turvallisuuden sekä elämää ja fyysistä koskemattomuutta koskevan oikeuden suojelemiseksi. Jos poliisi laiminlyö vaarassa olevan henkilön suojelemisen ilman asianmukaista perustetta, on kyseessä ihmisoikeusloukkaus. Tämä velvollisuus edellyttää myös, että poliisi tutkii asianmukaisesti kaikki väitteet, joiden mukaan oikeutta elämään ja fyysiseen koskemattomuuteen on loukattu, tekijästä riippumatta.

Taulukko 1.2: Suojeluvollisuus: poliisitoimintaan liittyviä esimerkkejä

Ihmisoikeudet ja niitä vastaava suojeluvollisuus	
Oikeus ...	Poliisin pitäisi ...
Oikeus elämään	• toteuttaa asianmukaisia toimia, kun henkeen ja fyysiseen koskemattomuuteen kohdistuu uskottava uhka
Kidutuksen ja muun pahoinpitelyn kieltö	• toteuttaa asianmukaiset toimet, kun kyseessä on kotiväkivalta
Yksilön vapaus ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti	• tiedottaa pidätetylle pidättämisen syistä ja häneen kohdistuvista syytteistä
Rauhanomaisen kokoontumisen vapaus	• tehdä organisointiin liittyviä järjestelyjä ja toteuttaa asianmukaisia operatiivisia toimenpiteitä rauhanomaisten mielenosoittajien suojelemiseksi muiden hyökkäyksiltä
Oikeus tehokkaaseen oikeussuojaan	• tutkia ripeästi ja puolueettomasti ihmisoikeusloukkauksia koskevat väitteet

Lähde: FRA, 2013

Perinteisesti painopiste on ollut vahvemmin kansalaisoikeuksissa ja poliittisissa oikeuksissa, joten kansalaiset ovat paljon tietoisempia valtion negatiivisesta velvoitteesta kunnioittaa ihmisoikeuksia (valtion toimien rajoittaminen, valtion valtuuksien hallitseminen, puuttumattomuus asioihin) kuin sen positiivisesta velvoitteesta suojella niitä.

5. Mihin ihmisoikeudet on kirjattu lainsäädännössä ja miten niitä valvotaan?

”Ihmisoikeuksia edistävillä kansallisilla organisaatioilla on tärkeä asema kansallisen tason ihmisoikeusjärjestelmässä. Ne esimerkiksi valvovat ihmisoikeuksien noudattamista, tekevät tutkimusta, käynnistävät ennalta ehkäiseviä toimenpiteitä ja toteuttavat tiedotuskampanjoita.”

FRA, 2010, *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, Luxemburg, Euroopan unionin julkaisu- ja tiedotustoimisto (julkaisu- ja tiedotustoimisto), s. 7.

”Ihmisoikeuksia edistävät kansalliset organisaatiot toimivat myös yhteispisteinä maiden sisällä. Ne saattavat yhteen eri toimijoita, kuten valtion viranomaisia ja kansalaisjärjestöjä. Näitä yhteyksiä luomalla ihmisoikeuksia edistävät kansalliset organisaatiot kaventavat kansainvälisten normien ja konkreettisten toimenpiteiden välistä ”toteutumaeroa”. Ihmisoikeuksia edistävät kansalliset organisaatiot auttavat myös varmistamaan, että kaikkien ihmisoikeuksien jakamattomuus ja keskinäisriippuvuus toteutuvat käytännössä.”

FRA, 2010, *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, julkaisu- ja tiedotustoimisto, s. 8.

Lainsäädännöllä on keskeinen merkitys ihmisoikeuksien kannalta. Ihmisoikeudet otettiin aluksi käyttöön kansallisella tasolla. Toisesta maailmansodasta lähtien ihmisoikeuksia on ryhdytty sisällyttämään järjestelmällisesti kansainväliseen oikeuteen. Kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin sisältyy tyypillisesti artikla, jossa määrätään ihmisoikeuksiin liittyvistä valtioiden velvoitteista. Ihmisoikeuksia edistävien kansainvälisten organisaatioiden, esimerkiksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen, oikeuskäytäntö on auttanut määrittelemään näitä oikeuksia konkreettisemmin. Yhdistyneissä kansakunnissa (YK) ja alue- ja aluetasolla tapahtuneen kehityksen ansiosta eri

elämänaloilla sovellettavia kansainvälisiä ihmisoikeusnormeja on nykyisin kattava joukko.

Alueelliset Euroopan laajuiset ihmisoikeusnormit ovat erityisen merkittäviä tässä koulutusmoduulissa. Näihin normeihin kuuluu sekä YK:n sopimuksia että eurooppalaisia sopimuksia, jotka ovat voimassa rinnakkain ja joita sovelletaan yhtä lailla kaikkiin ne ratifioineisiin Euroopan valtioihin. Kansainvälisen oikeuden vakiintuneen periaatteen mukaan on niin, että kun samassa tilanteessa voidaan soveltaa useita normeja, tulee sovellettavaksi yksilön kannalta edullisin normi.

Seuraavassa on kaksi luetteloa joistakin ihmisoikeuksia sisältävistä kansainvälisistä sopimuksista ja muista ihmisoikeusasiakirjoista. Ensimmäisellä luettelolla on yleistä merkitystä poliisitoiminnan kannalta, jälkimmäinen puolestaan liittyy nimenomaisesti poliisitoimintaan.

Yleisluonteisesti asiaankuuluvat kansainväliset ihmisoikeusasiakirjat

- Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus (1948)
- kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (1965)
- kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966)
- taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (1966)
- kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva YK:n yleissopimus (1979)
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (1989)
- YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006)
- Euroopan ihmisoikeussopimus (1950)
- Euroopan sosiaalinen peruskirja (1961)
- Euroopan unionin perusoikeuskirja (2000)

Nimenomaisesti poliisitoimintaa koskevat kansainväliset ihmisoikeusasiakirjat

- kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen YK:n yleissopimus (1984)
- kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen YK:n yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja (2002)
- kansainvälinen yleissopimus kaikkien henkilöiden suojelemisesta tahdonvastaisilta katoamisilta (2006)
- eurooppalainen yleissopimus kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen estämiseksi (1987)
- YK:n lainvalvontaviranomaisten menettelytapasäännöt (1979)
- YK:n julistus rikosten ja vallan väärinkäytön uhreja koskevista oikeusperiaatteista (1985)
- lainvalvontaviranomaisten voiman ja tuliaseiden käyttöä koskevat YK:n perusperiaatteet (1990)
- Poliisia koskeva Euroopan neuvoston julistus (1979)
- Euroopan neuvoston suositus poliisin eettiseksi perussäännöksi (2001)

Ihmisoikeusjärjestelmät

Valtioissa, Euroopassa ja kansainvälisellä tasolla on olemassa järjestelmiä, jotka auttavat ihmisoikeuksien valvonnassa ja sääntelyssä.

Ihmisoikeuksien suojeleminen alkaa kansalliselta tasolta. Ihmisoikeuksia suojelevia kansainvälisiä järjestelmiä käytetään vasta, kun kansalliset järjestelmät eivät toimi kunnolla tai niillä ei voida korjata ihmisoikeusloukkauksia.

Myös ihmisoikeuksien edistämiseen ja suojeluun on olemassa monia kansainvälisiä järjestelmiä. Nämä järjestelmät vaikuttavat yhä enemmän valtioiden sisäisiin lakeihin ja käytäntöihin. Niiden toiminnan tuloksena syntyvät ratkaisukäytännöt ja suositukset ovat johtaneet monissa Euroopan maissa oikeudellisiin ja institutionaaliin uudistuksiin, myös poliisiin sisäisiin uudistuksiin.

Olemassa on myös maailmanlaajuisia järjestelmiä, kuten yleinen määräaikaikaisarviointi (Universal Periodic Review), jossa YK:n ihmisoikeusneuvosto arvioi ihmisoikeuksien noudattamista kussakin YK:n jäsenenä olevassa valtiossa neljän vuoden välein.

Seuraavassa luetellaan valtioiden omia, Euroopan laajuisia ja kansainvälisiä ihmisoikeusjärjestelmiä, poliisiin liittyvät elimet mukaan lukien:

Valtioiden ihmisoikeusjärjestelmiä

- poliisi (poliisin varsinaista tehtävää käsitellään tarkemmin moduulissa 2)
- tuomioistuimet, myös perustuslakituomioistuimet
- oikeusasiamiehet tai kansalliset ihmisoikeustoimikunnat
- parlamentti, mukaan lukien ihmisoikeuksien seurannasta vastaavat parlamentaariset elimet
- säilöönottotilojen valvonnan mekanismit, kuten kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisessa pöytäkirjassa tarkoitetut kansalliset valvontajärjestelmät
- tasa-arvo- ja syrjintäasioita käsittelevät kansalliset elimet
- valtiosta riippumattomat järjestöt
- media
- ammattiyhdistykset
- ammattiryhmät

Euroopan laajuisia ihmisoikeusjärjestelmiä

- Euroopan unionin tuomioistuin
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
- Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea
- Euroopan rasmin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI)
- valtiosta riippumattomat järjestöt

Kansainvälisiä ihmisoikeusjärjestelmiä

- YK:n ihmisoikeuskomitea
- YK:n ihmisoikeusneuvosto
- Kidutuksen vastainen komitea
- Kidutuksen vastainen alakomitea
- kansalliset valvontajärjestelmät
- rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea
- naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea
- valtiosta riippumattomat järjestöt

Poliisiin liittyvät elimet Euroopassa

- Euroopan oikeudellisen yhteistyön yksikkö (Eurojust)
- Euroopan raja- ja merivartiovirasto (Frontex) (aikaisemmin: Euroopan unionin jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtiva virasto)
- Euroopan unionin lainvalvontakoulutusvirasto (Cepol) (aikaisemmin: Euroopan poliisiakatemia)
- Euroopan poliisivirasto (Europol)

Lisämateriaali

Tässä osiossa tarkastellaan ihmisoikeuksien filosofista alkuperää ja kehitystä, ja sen jälkeen tutkitaan tarkemmin nykyisiä ihmisoikeusjärjestelmiä. Aluksi pohditaan laajemmin tämän moduulin kouluttajan muistiinpanoissa mainittua kultaista sääntöä ja käydään läpi ihmisoikeuksien kehitystä niiden alkuperästä valistusajan Euroopassa aina nykypäivään. Sen jälkeen pohditaan yhtä ihmisoikeuksiin liittyvää erittäin ristiriitaista kysymystä, niiden yleismaailmallisuutta. Kouluttajalle esitetään tutkimustietoa ja perusteita yleismaailmallisuuskäsityksen tueksi.

Jälkimmäinen osa on omistettu käytännön tiedoille. Se sisältää tarkempia tietoja nykyisistä ihmisoikeusjärjestelmistä, sekä Euroopan laajuisista että kansainvälisistä. Siinä kuvataan myös keskeisiä valtiosta riippumattomia toimijoita ja poliisiin liittyviä elimiä Euroopassa.

Kultainen sääntö ja ihmisoikeuksien kehitys

Kultainen sääntö esiintyy monissa erilaisissa kulttuureissa:

- "Emme itse tee sitä, mitä moitimme toisissa." (Thales Miletoslainen)
- "Toista kohtaan ei pidä toimia tavalla, joka tuntuisi itsestä epämiellyttävältä. Tämä on moraalin ydin." (hindulaisuus)
- "Mikä sinulle on vastenmielistä, älä tee sitä lähimmäisesikään; siinä on koko Toora ja loppu on kommentaaria." (juutalaisuus)
- "Kaikki, minkä tahdotte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille." (kristinusko)
- "Kukaan teistä ei ole uskova, jollei hän toivo veljelleen samaa kuin itselleen." (islam)
- "Älä satuta toisia tavoilla, joita et itsekään halua kokea." (buddhalaisuus)
- "Mitä et toivo itsellesi, älä tee myöskään toiselle." (kunfutselaisuus)
- "Toimi vain sellaisen maksimin mukaan, jonka voit samalla toivoa tulevan yleiseksi laiksi." (Immanuel Kant)

Valistusaika Euroopassa ja ihmisoikeudet

Euroopan valistusajan filosofit tutkivat ihmisen absoluuttista vapautta "luonnontilassa" muinaiskreikkalaisen filosofian pohjalta. Miten mikään valtio voisi siis perustellusti vaatia heitä käyttäytymään tietyllä tavalla? Tämä jännite (valtion) pakkovalan ja (ihmisten) vapauden välillä pohditutti monia valistusajan ajattelijoina Euroopassa. Filosofit John Locke ajatteli asiasta seuraavaa (1632–1704): "Ilman valtion pakkovaltaa itsemääräämisvaltamme käyttö olisi 'epävarmaa', koska ei olisi takeita siitä, että muut noudattaisivat aina niitä moraalien rajoja, joita asemamme rationaalisina, riippumattomina ja näin ollen itsenäisinä olentoina edellyttää." Locke uskoi kuitenkin, että on ilmeinen keino, jolla voimme varmistaa perustavat etumme: osa vallasta on luovutettava ihmisille, joiden tehtäväksi annamme nimenomaan näiden etujen suojelemisen

ja joille annamme vallan varmistaa, että meitä suojellaan. "Valta, jonka annamme tällaisille edustajille, on legitiimi vain niin kauan kuin nämä edustajat toimivat vilpittömästi puolestamme."¹ Tämä yhteiskuntasopimusteoria tarjoaa moraalisen perustan modernille liberaalille valtiolle, mukaan lukien valtioinstituutio, jossa poliisille on annettu valtuuksia. Locke toi esille myös, mitä tarvitaan elämän, vapauden ja omaisuuden säilyttämiseksi: lainsäädäntöä, tuomiovaltaa ja toimeenpanovaltaa. Myöhemmin Charles de Montesquieu (1689–1755) kehitti valtion vallanjaon perustavanlaatuisen käsitteen, ja Jean-Jacques Rousseau (1712–1778) painotti valtioiden demokraattista piirrettä. Tämä auttoi luomaan modernin valtion perustan ja antoi inspiraatiota vallankumouksille, joista ensimmäiset tapahtuivat Yhdysvalloissa (1776) ja Ranskassa (1789) ja sen jälkeen valtaosassa Euroopan maista.

Prosessi on jatkunut nykyaikana. Ihmisoikeudet ovat kehittyneet osana poliittista etiikkaa, ja keskusteluissa on keskitytty valtion ja sen yksilönvapautta rajoittavan vallankäytön, myös voimankäytön, hyväksyttävyyteen.

Yhteiskunnalliset liikkeet ovat ottaneet tähän liittyviä eettisiä ja poliittisia väitteitä omikseen ja inspiroineet vallankumouksellisia suistamaan itsevaltaiset hallinnot ja sortohallinnot vallasta. Vallankumousten onnistuttua ihmisoikeudet sisällytettiin kansalliseen lainsäädäntöön, lähinnä valtioiden perustuslakiin. Tämä ihmisoikeuksien kirjaaminen lakiin antoi voimaa ja perusteita eettisille vaatimuksille ja valtion fyysiselle voimankäytölle.

Naisten oikeuksien liike on selvä esimerkki tästä kehityskulusta. Kaikki alkoi, kun Mary Wollstonecraftin teos *Naisten oikeuksien puolustus (A vindication of the rights of women, 1792)* ja ranskalaisen vallankumouksellisen Olympe de Gougen *Naisen ja ja naiskansalaisen oikeuksien julistus (Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne, 1791)* julkaistiin, ja sen jälkeen eettisiä/poliittisia vaatimuksia on siirretty lainsäädäntöön ja lainkäyttöön. Tämä pitkälinen prosessi jatkuu edelleen.

Toisena esimerkkinä voidaan mainita syrjinnän vastaiset liikkeet sekä homo- ja biseksuaaleja ja transihmisiä (HLBT) tukevat liikkeet, jotka ovat painostaneet valtiota toteuttamaan toimenpiteitä yhteiskunnan haavoittuvassa asemassa olevien tai syrjäytyneiden henkilöiden suojelemiseksi. Esille on otettu muun muassa samaa sukupuolta olevien avioliitto sekä syrjintä työhönotossa tai asunnon saannissa.

Tällaisen kehityskulun valossa on tärkeää muistaa, että pelkkä lain tunteminen ei riitä ihmisoikeuksien toteutumiseen. Ihmisoikeuksien kestävä toteutuminen edellyttää asianmukaista moraalista asennoitumista, joka perustuu ulkopuolisten sanktioiden ohella myös sisäiseen vakaumukseen.

Muutkin tekijät kuin yhteiskunnalliset tai vallankumoukselliset liikkeet ovat muovanneet merkittävästi ihmisoikeuksia sellaisiksi kuin ne tänä päivänä ovat. Esimerkiksi kansainvälisten ihmisoikeustuomioistuinten tuomiot ovat antaneet 1980-luvulta lähtien osviittaa siitä, miten ihmisoikeuslainsäädäntöä pitäisi soveltaa. Tuomioistuinten ratkaisuissa on käsitelty monia ihmisoikeuksia, kuten oikeutta elämään (tuntemattomien taholta aiheutuva henkeen kohdistuva uhka), kidutuksen ja muun pahoinpitelyn kieltoa (lapsiin kohdistuva vanhempien väkivalta) tai kokoontumisvapautta (mielenosoitusten suojaaminen vastamielenosoituksilta).

1. Kleinig, J., *Ethics and criminal justice: an introduction*, New York, Cambridge University Press, 2008, s. 10.

Etenkin entisen Jugoslavian alueen sisällissodista seuranneet ihmisoikeuksiin liittyvät haasteet ovat nostaneet voimakkaasti esille valtion liiallisiin toimiin liittyvät vaarat sekä yhden ryhmän toiseen ryhmään kohdistaman siviiliväkivallan, jota poliisi tyytyi usein vain seuraamaan sivusta.

Euroopan neuvosto on ollut etulinjassa edistämässä ihmisoikeuksien ymmärtämistä poliisitoiminnassa tekemällä joukon aloitteita 1990-luvulla. Näihin kuului vuonna 1995 pidetty seminaari ihmisoikeuksista ja poliisista sekä sen jälkeen perustettu poliisia ja ihmisoikeuksia koskeva ohjelma vuosina 1997–2000.

Ihmisoikeuksien eri sukupolvet

Ihmisoikeudet ovat kehittyneet ajan kuluessa, ja niistä on muodostunut kattava joukko eri aloja käsittäviä oikeuksia. Ihmisoikeudet jaotellaan usein historiallisen kehityskulkunsa perusteella kolmeen sukupolveen:

- ensimmäinen sukupolvi: kansalaisyhteiskunnat ja poliittiset oikeudet
- toinen sukupolvi: taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet
- kolmas sukupolvi: solidaarisuus ja kollektiiviset oikeudet.

Ihmisoikeuksien kolmea sukupolvea voidaan havainnollistaa tutkimalla sekä Euroopassa että kansainvälisesti laadittuja ihmisoikeusasiakirjoja:

- Vuonna 1950 tehty Euroopan ihmisoikeussopimus on vanhin ja tunnetuin ihmisoikeuksia koskeva sopimus Euroopassa. Se sisältää ainoastaan kansalaisyhteiskunnat ja poliittisia oikeuksia (ensimmäinen sukupolvi), kun taas sen pikkusisar, vuoden 1961 Euroopan sosiaalinen peruskirja, sisältää taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia (toinen sukupolvi).
- Tämä jaottelu käy selvästi ilmi kahdesta YK:n merkittävimmästä ihmisoikeussopimuksesta: kansalaisyhteiskunnat ja poliittisia oikeuksia koskevasta kansainvälisestä yleissopimuksesta (ensimmäinen sukupolvi) sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevasta kansainvälisestä yleissopimuksesta (toinen sukupolvi).
- Euroopan unionin perusoikeuskirja on ensimmäinen oikeudellisesti sitova asiakirja, joka sisältää nimenomaisesti kaikki ihmisoikeuksien ulottuvuudet. Tämä johtuu siitä, että se on suhteellisen uusi asiakirja.

Tietyt periaatteet ja suojelun lajit ovat aikojen kuluessa kietoutuneet ihmisoikeuksien kolmen sukupolven vyyhtiin. Näitä ovat jakamattomuuden periaate sekä demokratian, talouskehityksen ja naisten, lasten ja vähemmistöjen oikeuksien suojelun keskinäisriippuvuus. Ihmisoikeuksien kolme sukupolvea muodostavat kokonaisuutenaan lähestymistavan ihmisoikeuksiin.²

Yleismaailmallisuus ja kulttuurirelativismi

”Kaikki ulkomaalaiset eivät jaa arvojamme, eivät edes ihmisoikeuksiin liittyviä arvoja. Katso vaikka, miten he kohtelevat naisia”, tai ”Ollaan nyt rehellisiä. Ihmisoikeudet ovat peräisin länsimaista, niitä ei ole muissa kulttuureissa.”

Tällaiset väittämät nousevat säännöllisin väliajoin esille poliisikoulutuksessa. Ne liittyvät kysymykseen ihmisoikeuksien yleismaailmallisuudesta, joka on ollut yksi kiivaimmin keskustelluista aiheista ihmisoikeuksien alalla.

2. Yhdistyneet kansakunnat (YK), yleiskokous, Wienin julistus ja toimintaohjelma, YK:n asiakirja A/CONF.157/23, 12.7.1993.

Seuraavat näkökohdat ovat osoittautuneet hyödyllisiksi näissä keskusteluissa:

- ”Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen luonne on kiistaton”, toteivat YK:n toiseen ihmisoikeuksien maailmankonferenssiin vuonna 1993 osallistuneet YK:n jäsenvaltiot. Tämä yleismaailmallisuutta koskeva toteamus esitettiin pitkien keskustelujen jälkeen, joita käytiin erityisesti länsimaiden ja Aasian maiden välillä. Samaan asiakirjaan lisättiin seuraavaa: ”Vaikka kansallisten ja alueellisten erityispiirteiden sekä erilaisten historiallisten, kulttuuristen ja uskonnollisten taustojen merkitys on syytä pitää mielessä, valtioilla on velvollisuus edistää ja suojella kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia poliittisesta, taloudellisesta ja kulttuurisesta järjestelmästä riippumatta.”

Wienin julistus ja toimintaohjelma, 1993, 5 kohta.

- Mitä tämä merkitsee? Tämä merkitsee sitä, että yleismaailmallisia oikeuksia on tulkittava ja sovellettava tiettyä historiallista ja kulttuurista taustaa vasten. Vastaava lähestymistapa löytyy Euroopan tasolta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin jättää Euroopan ihmisoikeussopimusta soveltaessaan valtioille hieman harkintavaltaa, kun valtio soveltaa ihmisoikeuksia omien erityisten olosuhteidensa mukaisesti.
- **Kultainen sääntö**, joka on olemassa jonkinlaisessa muodossa eri kulttuureissa, muodostaa vankan pohjan sille oletukselle, että jotkin arvot ja eettiset vaatimukset ovat yleismaailmallisia.
- **Ihmisoikeuksiin perustuvia arvoja löytyy eri kulttuureista.** Tästä saadaan yhä enemmän todisteita historiantutkimuksesta ja antropologisesta tutkimuksesta. Vuonna 1969 Unesco julkaisi kokoelman, joka sisälsi ihmisoikeusajattelua koskevia asiakirjoja eri puolilta maailmaa. Kokoelman nimeltä *Birthright of man*³ oli toimittanut filosofi Jeanne Hersch.

Kiinan Sui-dynastia lakkautti kidutuksen 500-luvulla lähes samoista syistä kuin Euroopassa tehtiin valistuskaudella yli tuhat vuotta myöhemmin.

Hersch, J. (toim.), *Birthright of man: a selection of texts*, Pariisi, UNESCO, 1969.

Intian suurmogulina vuosina 1556–1605 toiminut islaminuskoinen Akbar toi hallintokaudellaan esiin sekularistisia ajatuksia ja otti käyttöön uskonnonvapauden. Hän tuki uskonnollista suvaitsevaisuutta ja piti velvollisuutena varmistaa, ettei ketään

häiritä uskonnon vuoksi ja että kaikki voivat harjoittaa haluamaansa uskontoa.

Sen, A.,

Identity and Violence: The Illusion of Destiny, New York, London, Norton & Company, 2006, s. 64.

Ihmisoikeuksia edistävät toimijat ja järjestelmät

Valtiosta riippumattomat järjestöt

Valtiosta riippumattomat järjestöt, kuten Amnesty International, ovat merkittävässä asemassa ihmisoikeuksien suojelemisessa ja edistämisessä. Niiden aktiivinen toiminta on lisännyt huomattavasti tietoisuutta, parantanut ihmisoikeusloukkauksista raportointia ja uudistanut prosesseja.

Euroopan tason ihmisoikeusjärjestelmät

Euroopan unionin tuomioistuin

Euroopan unionin tuomioistuimen asema on muuttunut merkittävästi sen jälkeen, kun Lissabonin sopimus tuli voimaan vuonna 2009. Lissabonin sopimuksella tehtiin Euroopan unionin perusoikeuskirjasta oikeudellisesti sitova asiakirja, joka velvoittaa EU:ta ja sen jäsenvaltioita, kun ne panevat täytäntöön EU:n oikeutta. Euroopan unionin tuomioistuin antaa EU:n oikeuden mukaisia ratkaisuja, ja nyt se voi tutkia myös perusoikeuskirjan noudattamista, kun jäsenvaltioiden kotimaiset oikeussuojakeinot on käytetty. EU:n neuvosto on perustanut perusoikeuksien, kansalaisoikeuksien ja henkilöiden vapaan liikkuvuuden työryhmän, joka valmistelee muiden tehtäviensä ohella EU:n liittymistä Euroopan ihmisoikeussopimukseen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on Euroopan vanhin ja vaikutusvaltaisin kansainvälinen ihmisoikeusjärjestelmä. Sen tehtävänä

3. Hersch, J. (toim.), *Birthright of man: a selection of texts*, Pariisi, UNESCO, 1969.

on valvoa Euroopan ihmisoikeussopimuksen täytäntöönpanoa. Jos henkilö uskoo, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen sopimuspuolena oleva valtio on loukannut hänen ihmisoikeuksiaan, hän voi kannella asiasta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen, joka perustettiin Strasbourgissa vuonna 1959 ja aloitti täysipainoisen toimintansa vuonna 1998. Vaikka monet kanteet katsotaankin hylättäviksi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin käsittelee mittavan määrän tapauksia. Vuonna 2010 se hyväksyi käsiteltäväksi 61 300 kannehakemusta. Samana vuonna Euroopan ihmisoikeustuomioistuin antoi 2 607 tuomiota, joista noin puolessa se totesi ihmisoikeuksia loukatun. Tällä hetkellä käsiteltävänä on noin 200 000 hakemusta.⁴

Myös valtiot voivat nostaa kanteita toisia valtioita vastaan. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisut sitovat valtioita, ja sen oikeuskäytäntö vaikuttaa vahvasti eurooppalaiseen lainsäädäntöön ja käytäntöön. Tuomioistuimen ratkaisulla on ollut eniten vaikutusta poliisilainsäädäntöön ja käytännön poliisitoimintaan sekä yleisesti oikeudenkäyttöön. Tuomioistuin on vaikuttanut huomattavasti nykykäytökseen ihmisoikeuksista. Tuomioistuimen ratkaisut ovat ensimmäinen viitekohta, johon on syytä tutustua, kun haluaa oppia, miten tiettyä ihmisoikeussäännöstä tulkitaan eurooppalaisessa asiayhteydessä. Tässä käsikirjassa olevat tapaustutkimukset onkin otettu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä.

Lisätietoa ks. www.echr.coe.int/echr/homepage_EN.

Oikeuskäytäntöön voi tutustua osoitteessa www.echr.coe.int/ECHR/EN/hudoc.

Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea

Kidutuksen vastainen komitea perustettiin kidutuksen vastaisella eurooppalaisella yleissopimuksella, ja sen tehtävänä on käydä säilöönottotiloissa Euroopassa ja arvioida, miten vapautensa menettäneitä henkilöitä kohdellaan. Näihin kohteisiin kuuluu rangaistusvankiloita, nuorisovankiloita, poliisiasemia, kiinni jääneiden maahanmuuttajien säilöönottokeskuksia, psykiatrisia sairaaloita ja sosiaalihuollon hoitolaitoksia. Kidutuksen vastaisen komitean valtuuskunnilla on rajoittamaton pääsy säilöönottotiloihin ja oikeus liikkua niiden alueella vapaasti rajoituksetta. Valtuuskunnat haastattelevat yksityisesti vapautensa menettäneitä henkilöitä, ja niillä on oikeus olla kanssakäymisissä vapaasti kenen tahansa sellaisen henkilön kanssa, joka voi antaa tietoja. Käynnin jälkeen kidutuksen vastainen komitea laatii raportin havainnoistaan ja antaa suosituksia viranomaisille tarkoituksena vahvistaa pidätettyjen ja säilöönottotettujen suojaa kidutukselta ja muilta kaltoinkohtelun muodoilta. Raportit julkaistaan asianomaisen valtion suostumuksella. Kidutuksen vastainen komitea on lisännyt merkittävästi tietoa säilöönottotilojen ihmisoikeusongelmista, mikä on johtanut uudistuksiin monissa maissa.

Lisätietoa aiheesta sekä kidutuksen vastaisen komitean raportteja, ks. <http://www.cpt.coe.int/en/>.

Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI)

Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) valvoo ihmisoikeuksien suojelun näkökulmasta seuraavia ongelmia: rasismi ja etniseen alkuperään, kansallisuuteen, ihonväriin, uskoon ja kieleen perustuva syrjintä sekä muukalaisviha, antisemitismi ja suvaitsemattomuus. ECRI perustettiin vuonna 1993

4. Lisätietoa tilastoista on saatavana Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen verkkosivuilla osoitteessa <http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=reports&c=>.

tehdyllä päätöksellä, ja siihen kuuluu riippumattomia asiantuntijoita. Sen tehtävä kattaa maakohtaisen valvonnan, yleiset toimintalinja-suositukset sekä tiedotuksen ja viestinnän kansalaisyhteiskunnan kanssa. ECRI laatii raportteja ja antaa suosituksia Euroopan neuvostoon kuuluville valtioille. ECRI on käsitellyt poliisitoimintaa maakohtaisen valvonnan yhteydessä ja yleistä politiikkaa koskevassa suosituksessa nro 11.

Lisätietoa ks. www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp.

Kansainväliset ihmisoikeusjärjestelmät

YK:n ihmisoikeuskomitea

Ihmisoikeuskomitea on riippumattomista asiantuntijoista muodostuva YK:n elin, joka seuraa kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanoa. Sen päätehtävänä on tutkia sopimuspuolina olevien valtioiden raportit, jotka valtioilla on velvollisuus toimittaa säännöllisesti oikeuksien täytäntöönpanosta. Päätelmissään komitea esittää sopimuspuolena olevalle valtiolle huolenaiheensa ja suosituksensa. Se käsittelee myös yksittäisiä valituksia, joissa valtion väitetään rikkoneen kansalaisyhteiskuntaa ja poliittisia oikeuksia koskevaa kansainvälistä yleissopimusta, ja antaa päätöksiä (jotka eivät ole sitovia). Kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuin Euroopassa, ihmisoikeuskomitea on keskeinen tietolähde, jonka kautta voi selvittää, mitä YK:n ihmisoikeusnormit varsinaisesti tarkoittavat. Konkreettisten tapausten lisäksi komitea esittää myös tulkintoja ihmisoikeusnormien sisällöstä yleisten huomautusten muodossa.

Lisätietoa ks. www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/.

YK:n ihmisoikeusneuvosto

YK:n ihmisoikeusneuvosto on YK:n peruskirjaan perustuva elin, joka huolehtii ihmisoikeuksien edistämisen ja suojelun vahvistamisesta eri puolilla maailmaa ja puuttuu tilanteisiin, joissa ihmisoikeuksia on loukattu karkealla ja järjestelmällisellä tavalla. Ihmisoikeusneuvostoon kuuluu 47 YK:n jäsenenä olevaa valtiota, jotka valitaan YK:n yleiskokouksessa kolmen vuoden välein. Ihmisoikeusneuvosto tekee yleisen määräaikaisarvioinnin, jossa tarkastellaan ihmisoikeustilannetta kaikissa YK:n jäsenenä olevissa valtioissa neljän vuoden välein. YK:n erityismenettelyt (erityisraportit, erityisedustajat, riippumattomat asiantuntijat ja työryhmät) toimivat niin ikään ihmisoikeusneuvoston alaisina. Niiden tehtävänä on valvoa ja tutkia aihekohtaisia kysymyksiä ja yksittäisten maiden ihmisoikeustilannetta sekä raportoida näistä julkisesti.

Lisätietoa ks. www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx.

Kidutuksen vastainen komitea

Kidutuksen vastainen komitea on riippumattomista asiantuntijoista muodostuva YK:n elin, joka valvoo kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen YK:n yleissopimuksen täytäntöönpanoa. Se toimii samaan tapaan kuin ihmisoikeusneuvosto. Lisäksi sen tehtävänä on tutkia maakohtaisia tilanteita tarkemmin tutkintamenettelyssään. Sen toiminta, päätöksäytäntö mukaan lukien, on tärkeää sen ymmärtämiseksi, mitä kidutuksella ja muulla kaltoinkohtelulla tarkalleen ottaen tarkoitetaan.

Lisätietoa ks. www2.ohchr.org/english/bodies/cat/index.htm.

Kidutuksen vastainen alakomitea

Kidutuksen vastainen alakomitea perustettiin kidutuksen vastaisen YK:n yleissopimuksen valinnaisella pöytäkirjalla. Sen tehtävät ovat samankaltaiset kuin kidutuksen vastaisella komitealla: käydä säilöönottotiloissa Euroopassa ja arvioida, miten vapautensa menettäneitä kohdellaan, sekä laatia raportteja ja antaa valtioille suosituksia siitä, miten kidutukselta suojelemista voidaan parantaa.

Kansalliset valvontajärjestelmät

Kidutuksen vastaisen YK:n yleissopimuksen valinnaisessa pöytäkirjassa veloitetaan valtiot perustamaan kansallisia ehkäiseviä järjestelmiä, mikä tuo merkittävää lisäarvoa kidutuksen vastaisen komitean työlle. Kuten nimestäkin käy ilmi, ne perustetaan kansallisella tasolla, ja niillä on lähtökohtaisesti samat tehtävät kuin kidutuksen vastaisella alakomitealla. Kansalliset ehkäisevät järjestelmät ovat merkittävin käytännön poliisitoimintaa valvova elin.

Lisätietoa kidutuksen vastaisen YK:n yleissopimuksen valinnaisesta pöytäkirjasta, ks. <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/OPCAT/Pages/OPCATIndex.aspx>.

Kidutuksen vastainen järjestö APT, ks. www.apt.ch/en/.

FRA, *National Human Rights Institutions in the EU Member States: Strengthening the fundamental rights architecture in the EU I*, julkaisutoimisto, 2010. Saatavana osoitteessa http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/816-NHRI_en.pdf.

Rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea

Rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea on riippumattomista asiantuntijoista muodostuva YK:n elin, joka valvoo kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa. Se toimii samaan tapaan kuin ihmisoikeusneuvosto.

Lisätietoa, ks. www2.ohchr.org/english/bodies/cerd/index.htm.

Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea

Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea on riippumattomista asiantuntijoista muodostuva YK:n elin, joka valvoo kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanoa. Se toimii samaan tapaan kuin ihmisoikeusneuvosto. Sen tehtävänä on myös tehdä tutkintamenettelyssään perusteellisempia maakohtaisia tarkasteluja.

Lisätietoa, ks. www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/.

Kirjallisuutta

YK, Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto (OHCHR), *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police*, New York ja Geneve, Yhdistyneet kansakunnat, 2002, s. 25–35. Saatavana osoitteessa www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Addzen.pdf.

Poliisiin liittyvät elimet Euroopassa

Euroopan poliisivirasto (Europol)

Europol⁵ auttaa kansallisia lainvalvontaviranomaisia 27:ssä EU:n jäsenvaltiossa torjumaan järjestäytyneen rikollisuuden vakavia muotoja ja pyrkii varmistamaan samalla ihmisoikeuksien kunnioittamisen. Europol järjestää poliiseille asiantuntijakoulutusta esimerkiksi ihmiskaupasta, verkkorikollisuudesta ja internetissä tapahtuvan lasten seksuaalisen hyväksikäytön torjunnasta, joihin kaikkiin liittyy merkittävä ihmisoikeusulottuvuus. Europolin päätehtävänä on tuoda käyttöön tutkintanormeja ja vahvistaa kansallisten lainvalvontaviranomaisten operatiivista yhteistyötä.

Euroopan unionin lainvalvontakoulutusvirasto (Cepol) (aikaisemmin: Euroopan poliisiakatemia)

Cepolin⁶ tavoitteena on kannustaa rajat ylittävään yhteistyöhön rikollisuuden torjunnassa, yleisen turvallisuuden varmistamisessa sekä lain ja järjestyksen ylläpitämisessä saattamalla ylempiä poliisivirkamiehiä eri puolilta Eurooppaa yhteen verkostoitumista varten, järjestämällä koulutusta ja esittelemällä tutkimustuloksia. Cepol on Euroopan unionin virasto, jonka tehtävä liittyy erityisesti poliisikoulutukseen. Cepolin työohjelmassa 2011⁷ mainitaan koulutustoiminnan painopisteinä etiikkaa koskeva koulutus, Tukholman ohjelma⁸ ja EU:n antamat viisivuotiset oikeus- ja sisäasioiden alan strategiset suunta-aviivat. Cepol kehittää luonteeltaan neuvoa-antavaa yhteistä koulutusohjelmaa EU:n jäsenvaltioille. Tällä hetkellä se kehittää myös ihmiskauppaa, kotiväkivaltaa ja etiikkaa koskevia koulutusohjelmia.

Euroopan raja- ja merivartiovirasto (Frontex) (aikaisemmin: Euroopan unionin jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtiva virasto)

Frontex⁹ on riippumaton EU:n asiantuntijavirasto, jonka tehtävänä on koordinoita jäsenvaltioiden operatiivista yhteistyötä rajaturvallisuuden alalla. Frontex täydentää EU:n jäsenvaltioiden kansallisia rajavalvontajärjestelmiä ja koordinoi EU:n jäsenvaltioiden ja muiden kumppanien välisiä yhteisiä operaatioita ulkorajojen turvallisuuden vahvistamiseksi. Frontex suunnittelee yhteiset operaatiot keräämänsä tiedustelutiedon pohjalta tehtyjen riskianalyyysien perusteella. Cepolin tavoin Frontexin tehtäviin kuuluu rajavartijoiden yhteisen koulutusohjelman laatiminen ja yhteisten koulutusvaatimusten vahvistaminen. Frontex tekee tutkimusta rajavalvontaan liittyvistä teknisistä ja muista kuin teknisistä (esimerkiksi etiikkaan liittyvistä) asioista. Frontexin rooli myös yhteisten palautusoperaatioiden koordinoinnissa laajenee koko ajan sekä vapaaehtoisen palauttamisen että pakkopalautusten yhteydessä.

Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön virasto (Eurojust)

Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön virasto Eurojust¹⁰ pyrkii auttamaan turvallisuuden takaamisessa vapauden, oikeuden ja turvallisuuden alueella etenkin rajatylittävän ja järjestäytyneen rikollisuuden ollessa kyseessä. Eurojust tarjoaa koulutusta tuomareille.

5. Lisätietoa Europolista on saatavana osoitteessa www.europol.europa.eu/.

6. Euroopan unionin neuvosto, neuvoston päätös 2005/681/YOS, tehty 20 päivänä syyskuuta 2005, Euroopan poliisiakatemia (CEPOL) perustamisesta ja päätöksen 2000/820/YOS kumoamisesta (EUVL L 256, 1.10.2005).

7. Lisätietoa Cepolista on saatavana osoitteessa www.cepol.europa.eu/.

8. Eurooppa-neuvosto, Tukholman ohjelma – Avoin ja turvallinen Eurooppa kansalaisia ja heidän suojeluaan varten (EUVL C 155, 4.5.2010).

9. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1168/2011, annettu 25 päivänä lokakuuta 2011, Euroopan unionin jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtivan viraston perustamisesta annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2007/2004 muuttamisesta (EUVL L 349, 22.11.2011).

Lisätietoa Frontexista on saatavana osoitteessa www.frontex.europa.eu/

10. Lisätietoa Eurojustista on saatavana osoitteessa www.eurojust.europa.eu/.

Kirjallisuutta

Institut for menneske rettigheder (Tanskan ihmisoikeusinstituutti), "Are human rights universal?", online-artikkeli osoitteessa www.humanrights.dk/human+rights/history+and+documents/are+human+rights+universal-c7-.

European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy Graz, "Introduction to the system of human rights", teoksessa Bendek, W. (toim.), *Understanding Human Rights – Manual on Human Rights Education*, 3. painos, 2013, s. 29–36. Saatavana osoitteessa www.etc-graz.at/typo3/index.php?id=818.

Yhdistyneet kansakunnat (YK), OHCHR, *Human Rights and Law Enforcement: A Trainer's Guide on Human Rights for the Police*, Professional training series no. 5, Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeusvaltuutetun toimisto, New York ja Geneve, Yhdistyneet kansakunnat, 1997, s. 13–28. Sisältää mallidioja. Saatavana osoitteessa www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Addzen.pdf.

Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestö (Etyj), demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (ODIHR), *Guidelines on Human Rights Education for Law Enforcement Officials*, Varsova, OSCE/ODIHR, 2012. Saatavana osoitteessa www.osce.org/odihr/93968.

MODUULI 2: POLIISITYÖ IHMISOIKEUSNÄKÖKULMASTA

Johdanto	49
Tehtävä: Poliisitoiminta ihmisoikeuksien näkökulmasta	50
Moniste 1 – Keskustelua poliisista ja ihmisoikeuksista	53
Moniste 2 – Ihmisoikeuksiin liittyviä käytännön esimerkkejä	54
Kouluttajan muistiinpanot	55
1. Keskeiset käsitteet.....	55
2. Monisteet – Kysymyksiä ja vastauksia	55
Moniste 1 – Kysymyksiä ja vastauksia.....	57
Moniste 2 – Kysymyksiä ja vastauksia	63
Lisämateriaali	65
Lisätehtävät	70
Lisätehtävä 1: Haastattelut kasvotusten Ruotsin poliisikoulussa	70
Lisätehtävä 2: Saksan poliiseille tarjottava ihmisoikeuskoulutus historiallisilla natsirikopaikoilla. Poliisin toiminta ennen ja nyt.....	72

Poliisitoiminta ihmisoikeusnäkökulmasta

Johdanto

Poliisit näkevät ihmisoikeudet aivan liian usein haittana, eivät työnsä perustana. Tällainen kielteinen asenne voi nousta pintaan koulutuksen alussa. Asenne saadaan ehkä muuttamaan, kun keskustelussa korostetaan poliisitoiminnan tärkeää tehtävää sekä kunnioittaa että suojella ihmisoikeuksia: poliisilla on ”kaksinkertainen velvoite” ensinnäkin välttää toimia, joilla puututaan perusteettomasti ihmisoikeuksiin, ja toiseksi toteuttaa tarvittavat ja asianmukaiset toimet kyseisten oikeuksien suojelemiseksi.

Poliisi on alettu nähdä viime vuosikymmeninä entistä enemmän pikemminkin palveluntarjoajana kuin voimaa käyttävänä joukkona. Tämä näkemys perustuu laajempaan käsitykseen demokraattisesta valtiosta, jonka pohjana ovat oikeusvaltioperiaate ja ihmisoikeusnäkökulma. Tämä näkökulma edistää poliisitoiminnan perinteisiä tavoitteita kuten yleisen järjestyksen ylläpitoa ja rikollisuuden torjuntaa.

Ihmisoikeuksiin perustuvan poliisitoiminnan keskeisiä osatekijöitä demokraattisessa yhteiskunnassa ovat poliisin erityinen asema voimankäytön monopolina, ammattitaito, lainsäädännön tiukan noudattamisen vaatimus, sisäinen ja ulkoinen vastuullisuus, läpinäkyvyys ja luottamukseen perustuva suhde kansalaisiin.

Tehtävä: Poliisitoiminta ihmisoikeuksien näkökulmasta

Tarkoitus

Poliisit näkevät ihmisoikeudet usein haittana, eivät työnsä perustana. Tällaisista kielteisistä asenteista pääsemiseksi on suositeltavaa, että heti koulutusmoduulin alussa selkiytetään poliisin asemaa ja tavoitteita sekä poliisin roolia ihmisoikeuksia kunnioittavana ja suojelevana instituutiona.

Tavoitteet

Tiedot

- Ymmärretään poliisin rooli suhteessa demokraattisessa yhteiskunnassa vallitseviin perusoikeuksiin.
- Ymmärretään ihmisoikeuksiin liittyvät valtion velvoitteet.

Asenteet

- Hyväksytään ihmisoikeudet poliisitoiminnan perustaksi ja päätarkoitukseksi, ei pidetä niitä rajoitteena.
- Tunnustetaan ihmisoikeudet olennaisena osana päivittäistä poliisitoimintaa.

Taidot

- Opitaan, miten poliisitoiminnassa voidaan valita asianmukaiset toimenpiteet ihmisoikeuksien suojelemiseksi ja kunnioittamiseksi.

Vaatimukset

- aika: 30–45 minuuttia
- materiaali:
- moniste 1 tehtäväversiota 1 varten ja/tai moniste 2 tehtäväversiota 2 varten sekä keskusteltavat kysymykset
- lehtiötaulu kysymyksien kirjaamiseen
- vaihtoehto: Power Point -esitys ja dataprojektori
- tila: luentosali ja kaksi ryhmätyötilaa
- ryhmän koko: enintään 20–25 henkilöä

Kuvaus tehtävästä, versio 1: Keskustelua poliisista ja ihmisoikeuksista¹

- 1 Jaa moniste 1, jossa on kysymyksiä keskustelunaiheiksi, tai kirjoita osa kysymyksistä lehtiötaululle.
- 2 Pyydä koulutettavia vastaamaan kysymyksiin yksin noin viiden minuutin aikana.
- 3 Pyydä koulutettavia muodostamaan 3-4-hengen keskusteluryhmiä, joissa vastauksia verrataan ja niistä keskustellaan noin kymmenen minuutin ajan. Varmista, että ryhmät
 - ovat ymmärtäneet tehtävän oikein
 - nimittävät esittelijän esittelemään keskustelun tulokset kaikille.
- 4 Vastaa ryhmätyöskentelyn aikana mahdollisesti esille nouseviin kysymyksiin.
- 5 Kehota ryhmiä esittelemään työnsä muille. (aikaa noin viisi minuuttia ryhmää kohti)
- 6 Käykää yleinen keskustelu ja pohtikaa tuloksia sekä sitä, mitä tehtävästä on opittu. (noin 20-30 minuuttia)
- 7 Tiivistä pääkohdat lehtiötaululle ja anna tapauskohtaista palautetta. Käytä tarvittaessa kouluttajan muistiinpanoissa olevia tietoja.

1. Tämä tehtävä on mukautettu teoksesta
Suntiger, W., Menschenrechte und
Polizei, Handbuch für TrainerInnen, Wien,
Bundesministerium für Inneres, 2005, s. 110.

Kuvaus tehtävästä, versio 2: Käytännön esimerkkejä

- 1 Esittele tehtävän tarkoitus ja tavoitteet.
- 2 Jaa monisteen 2 kysymys 1 puolelle luokasta ja monisteen 2 kysymys 2 toiselle puolelle.
- 3 Pyydä koulutettavia pohtimaan kysymystään yksin 5–10 minuutin ajan.
- 4 Jaa koulutettavat pieniin 4–5-hengen keskusteluryhmiin ja pyydä heitä työskentelemään yhdessä ja etsimään kolme esimerkkiä, jotka liittyvät kysymyksiin 1 ja 2 (noin 15 minuuttia). Varmista, että ryhmät
 - ovat ymmärtäneet tehtävän oikein
 - nimittävät esittelijän esittelemään keskustelun tulokset kaikille.
- 5 Anna neuvoja, jos ryhmätyön tekemisessä ilmenee ongelmia.
- 6 Kehota ryhmiä esittelemään esimerkkinsä muille ryhmille.
- 7 Käykää yleinen keskustelu tuloksista ja pohtikaa, mitä on opittu.
- 8 Tiivistä pääkohdat ja anna tarpeen mukaan tietoa siitä, miksi ihmisoikeudet voidaan nähdä poliisitoiminnassa joko haittana tai sen perustana. Käytä tarvittaessa kouluttajan muistiinpanoissa olevia tietoja. Tuo esille, mitä voi seurata, kun ihmisoikeuksiin suhtaudutaan jommallakummalla edellä mainituista tavoista. Haittana ja perustana näkemisen välistä jännitettä voi olla hyödyllistä käsitellä.

Moniste 1 – Keskustelua poliisista ja ihmisoikeuksista

Kysymykset keskustelunaiheiksi

1. Onko murha ihmisoikeusloukkaus?
2. Minkä organisaatioiden/elinten tehtävänä on suojella ihmisoikeuksia?
3. Mikä on poliisin asema suhteessa ihmisoikeuksiin?
4. "Ihmisoikeuksien ja poliisitoiminnan välillä ei ole ristiriitaa. Poliisitoiminta on ihmisoikeuksien suojelemista." Oletko väittämästä samaa mieltä? Miksi? Miksi et?

Kouluttajan muistiinpanot

Näissä muistiinpanoissa annetaan tietoa, jota voidaan käyttää ohjaamaan moduulin tehtäviä ja keskusteluja. Ne on jäsenelty seuraavasti:

1. Keskeiset käsitteet

2. Monisteet – Kysymyksiä ja vastauksia

- a) Moniste 1 – Kysymyksiä ja vastauksia
- b) Moniste 2 – Kysymyksiä ja vastauksia

1. Keskeiset käsitteet

Moduuli 2 perustuu moduulien 1 ja 3 keskeisiin teemoihin, lähinnä valtion velvollisuuteen kunnioittaa ja suojella ihmisoikeuksia. Moduulissa 2 annetaan täydentävää tietoa näistä velvoitteista, ja siinä keskitytään ihmisoikeuksiin ja poliisitoimintaan.

Muistin virkistämiseksi poliisin velvoitteet ovat seuraavat:

Kunnioittamisvelvollisuus: Valtion on vältettävä laittomia ja suhteettomia toimia. Perusteeton puuttuminen ihmisoikeuksiin on ihmisoikeusloukkaus.

Suojeluvollisuus: Valtiolla on velvollisuus toteuttaa hallinnollisia, lainsäädännöllisiä ja/tai tuomiovaltaan liittyviä toimia ihmisoikeuksien suojelemiseksi, jotta ihmiset voisivat käyttää oikeuksiaan täysimääräisesti. Asianmukaisten toimien toteuttamisen laiminlyönti on ihmisoikeusloukkaus.

Lisätietoa kunnioittamis- ja suojeluvollisuudesta, ks. moduulit 1 ja 3.

2. Monisteet – Kysymyksiä ja vastauksia

Monisteen kysymyksiin ei ole olemassa yhtä oikeaa vastausta: ihmis-oikeuksiin ja poliisitoimintaan liittyviä näkökulmia ja koulukuntia on monia. Nämä kouluttajan muistiinpanot on tarkoitettu herättelemään keskustelua ja opastamaan, miten kysymyksiä kannattaa lähestyä. Muistiinpanoissa ei anneta tyhjentävää luetteloa vastauksista.

Koulutusvinkki: Muistuta koulutettavia siitä, että ihmisoikeudet koskevat eri tavoin yksilöitä ja valtioita.

Ihmisoikeudet velvoittavat valtiot noudattamaan ja suojelemaan ihmisten ihmisoikeuksia. Yksityishenkilöiden kohdalla ihmisoikeuksilla sekä vahvistetaan valtion velvollisuus suojella ja kunnioittaa jokaisen yksilön oikeuksia että ohjeistetaan, miten ihmisten tulisi kohdella toistaan.

Näin ollen tiukasti lainsäädännölliseltä kannalta katsottuna ihmisoikeusloukkauksia voi tapahtua vain yksilöihin kohdistuvien valtion toimien tai laiminlyöntien johdosta. Yhden henkilön toimet toista vastaan, esimerkiksi murha, ovat vastoin lakia, mutteivät vastoin ihmisoikeuksia. Murhaan johtavalla valtion toimella tai toimimatta jättämisellä on sellaisenaan toisenlaiset ihmisoikeudelliset seuraukset kuin samalla murhalla, jonka tekijänä on yksityinen henkilö.

Moniste 1 – Kysymyksiä ja vastauksia

Kysymys 1: Onko murha ihmisoikeusloukkaus?

Tämän kysymyksen avulla selkiytetään valtion velvollisuuksien perusteita ja sitä kautta poliisin asemaa suhteessa ihmisoikeuksiin. Keskustelussa voi nousta esiin monenlaisia asioita.

- Murhan tekvä virkamies loukkaa samalla ihmisoikeuksia, sillä hän ei ole noudattanut valtion velvollisuutta kunnioittaa oikeutta elämään. Kun poliisi tai muu virkamies käyttää voimaa ja voimankäyttö johtaa kuolemaan, valtiolla on velvollisuus suorittaa puolueeton ja riippumaton tutkinta tapahtuneesta.
- Monissa tapauksissa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on todennut, että virkamiehen voimankäyttö on ollut liiallista ja loukannut ihmisoikeuksia.
- Jos voimaa käytetään kuitenkin itsepuolustukseksi ja se on asianmukaista sekä tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteen mukaista, kuolemaan johtava voimankäyttö ei ole ihmisoikeusloukkaus. (Lisätietoja tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteista moduulissa 3.)
- Jos valtio ei toteuta asianmukaisia toimia murhan estämiseksi, kun yksi henkilö uhkaa toisen henkilön henkeä, valtion toimimatta jättäminen eli laiminlyönti rikkoo valtion velvollisuutta suojella oikeutta elämään.
- Murhan tekvä yksityinen henkilö tekee rikoksen. Hän ei loukkaa ihmisoikeutta.

Kysymys 2: Minkä organisaatioiden/elinten tehtävänä on suojella ihmisoikeuksia?

Valtioissa, Euroopassa ja kansainvälisellä tasolla toimii monia organisaatioita ja elimiä, joiden tehtävänä on suojella ihmisoikeuksia, ja osa niistä liittyy poliisitoimintaan.

Valtiot

- poliisi
- tuomioistuimet, myös perustuslakituomioistuimet
- oikeusasiamiehet tai kansalliset ihmisoikeustoimikunnat tai -instituutit
- parlamentti, mukaan lukien ihmisoikeuksien seurannasta vastaavat parlamentaariset elimet
- tasa-arvo- ja syrjintäasioita käsittelevät kansalliset elimet
- valtiosta riippumattomat järjestöt

Eurooppa

- Euroopan unionin tuomioistuin
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
- Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea

- Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI)
- valtiosta riippumattomat järjestöt

Poliisiin liittyvät eurooppalaiset elimet

- Euroopan unionin rikosoikeudellisen yhteistyön virasto (Eurojust)
- Euroopan raja- ja merivartiovirasto (Frontex)
- Euroopan unionin lainvalvontakoulutusvirasto (Cepol)
- Euroopan poliisivirasto (Europol)

Kansainväliset toimijat

- Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeusneuvosto
- YK:n ihmisoikeuskomitea
- YK:n kidutuksen vastainen komitea
- YK:n rotusyrjinnän poistamista käsittelevä komitea
- YK:n naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea
- valtiosta riippumattomat järjestöt

Kysymys 3: Mikä on poliisin asema suhteessa ihmisoikeuksiin?

Poliisin eettinen perussääntö, Euroopan neuvoston ministerikomitea Rec(2001)10

Johdanto

[...] on vakuuttunut siitä, että yleinen luottamus poliisiin liittyy läheisesti poliisin asenteisiin ja käyttäytymiseen kansalaisia kohtaan ja erityisesti siihen, miten poliisi kunnioittaa ihmisarvoa sekä perusoikeuksia ja -vapauksia [...]

Poliisit valtion virkamiehinä

Poliisilla on erityinen asema demokraattisessa yhteiskunnassa, koska valtio antaa poliisille valtuudet käyttää voimaa tarvittaessa. Ihmisoikeudet asettavat merkittäviä rajoituksia poliisin toiminnalle ja voimankäytölle, ja ne sitovat poliisin noudattamaan laillisuus-, suhteellisuus- ja tarpeellisuusperiaatetta. Tällaiset rajoitukset auttavat varmistamaan, että poliisi noudattaa toiminnassaan ihmisoikeuksia ja pyrkii käyttämään vähiten rajoittavia keinoja päämääränsä saavuttamiseen.

Poliisien on paitsi noudatettava ihmisoikeuksia myös suojeltava ihmisoikeuksia aktiivisesti esimerkiksi pidättämällä epäillyn muiden ihmisten oikeuksien suojelemiseksi. Tämä poliisin suojeluvollisuus tekee ihmisoikeuksista poliisin työn perustan.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 28 artikla

Jokaisella on oikeus sellaiseen yhteiskunnalliseen ja kansainväliseen järjestykseen, jonka puitteissa tässä julistuksessa esitetyt oikeudet ja velvollisuudet voivat täysin toteutua.

Poliisilla voi olla merkittävä asema ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta tarvittavien olosuhteiden ylläpidossa. Tähän kuuluvat yleisen järjestyksen ylläpito, lainvalvonta, rikosten ennalta ehkäiseminen ja havaitseminen, auttaminen ja kansalaisten palveleminen.

Poliisit lainvalvojina

Valtion virkamiehinä poliiseille on annettu valtuudet voimankäyttöön tarvittaessa lakien täytäntöön panemiseksi ja rikosten ennalta ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi ja torjumiseksi. Kun poliisi toimii lainvalvojana, yksikään laki ei nouse ihmisoikeuksien yläpuolelle. On vakiintunut oikeusperiaate, että kaikkia lakeja olisi tulkittava ja ne olisi pantava täytäntöön tiukasti ihmisoikeusnormeja noudattaen. Kun poliisi ehkäisee tai havaitsee rikoksia, se suojelee ihmisoikeuksia, kuten oikeutta omaisuuteen, elämään, fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen, henkilökohtaiseen vapauteen ja turvallisuuteen.

Poliisit palveluntarjoajina

Aiemmin poliisi nähtiin lähinnä voimaa käyttävänä joukkona ja valtion valvonnan välineenä. Näkemys on sittemmin muuttunut, ja nyt poliisit nähdään usein virkamiehinä, jotka tarjoavat yhteisölle palvelua. Palveluntarjoajina poliisit paitsi kunnioittavat ihmisoikeuksia havaitsemalla ja torjumalla rikoksia, ne myös keskittyvät ehkäisemään rikoksia ja ihmisoikeusloukkauksia. Poliisin kaltaiset valtion elimet toimivat valtiosta riippumattomien toimijoiden, kuten yhteisöjen, kanssa rikosten ja järjestyshäiriöiden havaitsemiseksi ja selvittämiseksi. Sen vuoksi poliisit ja muut valtion virkamiehet ovat tekemisissä yhteisöjen kanssa palvelukseksi kansalaisia paremmin. Tällainen käsitys poliisitoiminnasta johtaa painopisteen siirtymiseen pikemmin rikosten ehkäisyyn kuin rikosten havaitsemiseen ja torjuntaan sekä toimiin, joilla pyritään puuttumaan rikosten taustalla oleviin syihin.

Käsitys poliisista palveluntarjoajana näkyy selvästi myös kansainvälisistä ihmisoikeusasiakirjoista, kuten poliisia koskevasta Euroopan neuvoston julistuksesta (1979), poliisin eettisestä perussäännöstä (2001) ja YK:n lainvalvontaviranomaisten menettelytapasäännöistä (1979). Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj) laatima demokraattista poliisitoimintaa koskeva opas (Guidebook on Democratic Policing, 2006), Etyjin hyvän käytännön opas poliisin ja kansalaisten välisten yhteistyökumppanuuksien muodostamisessa (Guidebook on Good Practices in Building Police-Public Partnerships, 2008) ja Etyjin opas poliiseista ja romaneista sekä näiden välisistä hyvistä käytännöistä ja luottamuksen rakentamisesta (2010)² antavat yksityiskohtaisia ohjeita tarvittavien uudistusten tekemisestä.

Kysymys 4: "Ihmisoikeuksien ja poliisitoiminnan välillä ei ole ristiriitaa. Poliisitoiminta on ihmisoikeuksien suojelemista." Oletko väittämästä samaa mieltä? Miksi? Miksi et?

Kansalaisten näkemykset poliisitoiminnan ja ihmisoikeuksien välisestä suhteesta ovat jakautuneet. Osa näkee poliisin ihmisoikeuksien suojelijana, toiset taas mahdollisena uhkana ihmisoikeuksille.

Kansalaiset tietävät hyvin, että poliisi voi loukata ihmisoikeuksia esimerkiksi liiallisella voimankäytöllä. Poliisitoiminnan myönteinen vaikutus ihmisoikeuksiin ei ole yhtä selvästi kansalaisten tiedossa. Kysymykseen annettavia vastauksia läpi käytäessä saattaa siis nousta esille mitä moninaisimpia keskustelunaiheita.

2. Etyj, *Guidebook Police and Roma and Sinti: Good Practices in Building Trust and Understanding*, 2010: Saatavana osoitteessa <http://www.osce.org/odihr/67843?download=true>.

Poliisitoiminta ja ihmisoikeudet eivät ole ristiriidassa:
"Ihmisoikeudet ovat poliisitoiminnan tavoite."

- Poliisi osallistuu merkittävästi ihmisoikeuksien suojelemiseen: ihmisoikeudet ovat poliisitoiminnan perusta ja tavoite.
- Kestävä yhteiskuntarauha voidaan saavuttaa vain, jos ihmisoikeuksia kunnioitetaan ja suojellaan. Tämä on kaikkien edun mukaista. Poliisi on keskeinen tekijä yhteiskuntarauhan ylläpitämisessä. Rikoksia havaitsemalla ja ehkäisemällä poliisi auttaa suojelemaan ihmisoikeuksia ja ylläpitämään niiden kunnioittamista.
- Ihmisoikeudet lisäävät poliisitoiminnan tehokkuutta tiukkojen laillisuutta, tarpeellisuutta ja suhteellisuutta koskevien periaatteiden kautta. Nämä periaatteet synnyttävät luottamusta valtioon ja vahvistavat oikeusvaltioperiaatetta.
- Ihmisoikeuksiin perustuva poliisitoiminta auttaa vahvistamaan onnistunutta oikeudenkäyttöä varmistamalla, että ihmisoikeuksia kunnioitetaan suuremmissa määrin poliisin kerätessä näyttöä, jota käytetään tuomioistuimen menettelyissä. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen auttaa varmistamaan sen, ettei näyttöä julisteta kelvottomaksi menettelytapavirheiden vuoksi (ks. moduuli 4).

Poliisitoiminta ja ihmisoikeudet ovat ristiriidassa:
"Ihmisoikeudet ainoastaan haittaavat poliisin työtä."

- Ihmisoikeudet perustuvat ihmisarvoon, ja jokaisella on oikeus ihmisoikeuksiin. Rikollisen ihmisoikeuksia voidaan rajoittaa jossain määrin. Esimerkiksi säilöönnotolla rajoitetaan tyypillisesti oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen sekä perhe-elämään ja yksityisyyteen rajoittamalla vierailuaikoja, puhelimen käyttöä tai asettamalla muita säilöönnotossa noudatettavia yleisiä sääntöjä. Rikollisten kaikkien oikeuksien kieltäminen vaarantaisi kuitenkin ihmisoikeuksien perusajatuksen, joka takaa inhimillisyyden ja ihmisarvon vähimmäissuojan kaikissa tilanteissa.
- Jos ihmisoikeuksien nähdään pelkästään haittaavan poliisitoimintaa, ei ymmärretä ihmisoikeuksien hyödyllisiä vaikutuksia, jotka näkyvät oikeudenmukaisena, rauhanomaisena ja osallistavana yhteiskuntana niin yksilön kuin poliisin kannalta. Kun kielteinen näkemys ihmisoikeuksista nousee esille, kannattaa käydä perusteellinen keskustelu ihmisoikeuksien tehtävistä sekä poliisin roolista ihmisoikeuksien suojelemisessa.
- Vakavien tapausten kohdalla, esimerkiksi kun on kyse lapsen hyväksikäytöstä, osan koulutettavista voi olla vaikeaa ymmärtää, miksi hyväksikäyttäjäksi epäiltyä olisi kohdeltava kunnioittavasti ja ihmisarvoisesti. Tämä voi nousta esille koulutuksessa. Tällaiset voimakkaan tunnelatauksen sisältävät argumentit ovat erityisen haasteellisia kouluttajalle. Ennen tietoon perustuvien argumenttien esittämistä kouluttajan kannattaa ensin ehdottomasti käsitellä asiaan liittyviä tunteita. Kyseisessä tapauksessa kannattaa myöntää, että kauheita tekoja tehneitä henkilöitä on vaikeaa kohdella kunnioittavasti. Sen jälkeen kouluttaja voi ottaa esille edellä luetellut perusargumentit ja keskustella niistä. Kouluttajan pitäisi vahvistaa viestiä, että ihmisoikeudet eivät ole sellaisia, joita voidaan myöntää valikoidusti, vaan ihmisoikeudet ovat jakamattomia ja luovuttamattomia. Rikoksentehtäjäiden oikeuksista voidaan keskustella siltä pohjalta, miksi heillä on ylipäätään oikeuksia ja miten heidän oikeuksiaan on rajoitettu.

Keskustelua kannattaa ohjata yleiseen pelotevaikutukseen (valtion velvollisuus ehkäistä rikoksia suhteessa koko yhteiskuntaan) ja erityiseen pelotevaikutukseen (valtion velvollisuus keskittyä yksittäiseen rikoksentekijään ja siihen, miten ehkäistään rikoksen uusiminen). Valtaosassa tutkimuksista on tultu siihen tulokseen, ettei liiallinen rankaiseminen estä uusia rikoksia eikä rikoksen uusimista.³

Muita tärkeitä kysymyksiä ovat poliisin harkintavalta ja poliisin kyky rakentaa luottamusta ja työskennellä yhteistyössä kansalaisten kanssa.

Poliisin harkintavalta

Ristiriitaisten etunäkökohtien tasapainottaminen ja asianmukaisten toimenpiteiden käyttäminen sekä kunnioittamiseksi että suojeluvollisuuden täyttämiseksi tekee poliisin työstä vaikeaa. Poliisi saa puuttua epäillyn ihmisoikeuksiin mahdollisimman vähän tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatetta noudattaen. Samalla poliisin on kuitenkin suojeltava tehokkaasti vaarassa olevaa henkilöä. Tällainen tasapainottelu aiheuttaa emotionaalisesti stressaavia ja jännitteisiä tilanteita työtään tekeville poliiseille.

Ihmisoikeuksiin perustuvalla poliisitoiminnalla on useita yhteisiä olennaisia piirteitä muiden toimintamallien, esimerkiksi demokraattisen poliisitoiminnan kanssa, kuten Etyjin demokraattista poliisitoimintaa koskevassa oppaassa kuvataan.⁴

Monille poliisi on näkyvin valtiovallan edustajista, ja kansalaiset ovat todennäköisimmin tekemisissä juuri poliisin kanssa. Poliisit edustavat siis työssään valtiovaltaa.⁵ Poliisi voi vaikuttaa kansalaisten yleiseen mielipiteeseen koko valtionhallinnosta ja näkemykseen siitä toimiltaan, jotka joko vahvistavat tai heikentävät toimivan demokratian ylläpitämiseen tarvittavaa yleisön tukea.⁶

Lainsäädäntö asettaa puitteet poliisin tehtävien hoitamiselle ja antaa ohjeet siitä, mutta poliisille jää myös jonkin verran itsenäistä harkintavaltaa toiminnassaan. Lainsäädännössä ei pystytä koskaan sääntelemään jokaista yksittäistä tilannetta, johon poliisi saattaa työssään joutua, vaan poliisi on ratkaistava itse, mikä auto pysäytetään ja miten röyhkeään tai uhrittelevaan käytökseen vastataan. Harkintavaltansa turvin poliisi voi sovittaa toimintansa kuhunkin yksittäiseen tilanteeseen sopivaksi ottamalla huomioon kunkin tapauksen kaikki asiaankuuluvat tekijät. Harkintavalta edellyttää kuitenkin poliisilta asianmukaista asennetta ja erityisen vastuullista toimintaa.

Harkintavallan asianmukainen käyttö on erityisen monimutkainen asia, koska poliisi toimii usein monimutkaisissa, epäselvissä ja emotionaalisesti stressaavissa tilanteissa, joissa on kyse esimerkiksi riidoista tai väkivallanteoista. Poliisi kutsutaan paikalle, kun jotain on mennyt pieleen tai jossakin on ongelma. Poliisin on tehtävä ratkaisunsa paikan päällä siinä hetkessä, usein sekunneissa ja tilanteeseen valmistautumatta. Sitä vastoin poliisijohto ja tuomarit analysoivat ja tarkastelevat poliisin toimintaa jälkikäteen lopputuloksen tuntien. Heillä on myös riittävästi aikaa tilanteen analysoimiseen. Nämä kaksi näkökulmaa ovat väistämättä erilaiset, eivätkä tapahtumia myöhemmin analysoivat pysty koskaan samaistumaan tilanteeseen täysin sellaisena kuin se tapahtumahetkellään oli.⁷

Eettisistä periaatteista ja ihmisoikeuksista tulee erityisen tärkeitä juuri määritettäessä poliisin harkintavaltaa etenkin stressaavissa tilanteissa, ei tietona, vaan sisäistettynä asenteena. Ihmisoikeusnäkökulmasta tarkasteltuna yhdenvertaisen kohtelun

3. Vrt. esim. nuorisorikollisia koskevat väitöskirjat, Heinz, W., Constancen yliopisto, Saksa; Dünkel, F., Greifswaldin yliopisto, Saksa ja Jehle/Heinz/Sutterer (2003), *Legalbewährung nach strafrechtlichen Sanktionen*, Bundesministerium der Justiz, Berliini.

4. ETYJ, Guidebook on Democratic Policing, 2008..

5. Ks. edellisessä alaviitteessä mainittu asiakirja, s. 43.

6. Tanska, Institut for menneske rettigheder, Police and human rights, manual for police training, 1999, s. 12. Saatavana osoitteessa <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>.

7. Bourdieu, P., *The Logic of Practice*, Stanford, Stanford University Press, 1990, s. 81-82.

periaate ja suhteellisuusperiaate ovat tärkeimmät. Tähän kuuluvat myös lievimmän mahdollisen toimenpiteen käyttö tai toimien keskeyttäminen, jos poliisitoiminnasta aiheutuvat haitat ylittävät selvästi sen hyödyt.

Luottamus ja yhteistyö kansalaisten kanssa on keskeistä poliisitoiminnassa

Poliisi on instituutio, jonka pitäisi edistää henkilökohtaisen ja yleisen turvallisuuden tunnetta. Poliisin on suhtauduttava vakavasti kansalaisten turvattomuuden tunteisiin ja puututtava niiden taustalla oleviin syihin, vastattava erilaisiin tarpeisiin ja etuihin ja hallittava pelkoja. Poliisin on saatava yhteisöjen luottamus puolelleen. Tämä tärkeä seikka vaikuttaa poliisin viestintään ja kanssakäymiseen väestön kanssa. Mieti esimerkiksi poliisin läsnäoloa julkisella paikalla. Poliisin läsnäolo voi synnyttää turvallisuuden ja suojeltuna olemisen tunteen kansalaisten keskuudessa. Se voi kuitenkin aiheuttaa myös pelon ja turvattomuuden ilmapiiriä ("jokin on nyt pielessä, olemme vaarassa"), etenkin jos poliisi on täydessä varustuksessaan. Koska poliisi edustaa valtiovaltaa erityisen näkyvästi, luottamus poliisiin merkitsee käytännössä samaa kuin luottamus valtioon. Ilman luottamusta kansalaiset eivät halua tehdä rikosilmoituksia eivätkä antaa poliisille tietoja, joita poliisi tarvitsee hoitaakseen tehtävänsä tehokkaasti. Yhteiskunnasta syrjäytyneet eivät useinkaan luota poliisiin.

Moniste 2 – Kysymyksiä ja vastauksia

Monisteen 2 kysymyksiin annettavat vastaukset perustuvat koulutettavien kokemuksiin, joten varsinaisia mallivastauksia ei voida antaa. Sen sijaan esitetään muutamia aiheita, joiden perusteella koulutettavat saattavat löytää esimerkkejä ja/tai joista kouluttaja saa vinkkiä keskustelun ohjaamiseen.

Koulutusvinkki: Kannustetaan koulutettavia esittämään konkreettisia esimerkkejä tosielämästä.

Tosielämän kokemusten käyttäminen esimerkkien pohjana voi synnyttää yleisluonteisten väittämien sijaan hedelmällisempää keskustelua ja auttaa koulutettavia sisäistämään paremmin koulutukseen kuuluvien tehtävien tavoitteet.

Kysymys 1: Mieti käytännön esimerkkejä (päivittäisen työsi pohjalta) tilanteista, joissa ihmisoikeudet ovat mielestäsi haitanneet työtäsi?

- Vastausesimerkki: "Valvoin mielenosoitusta, joka muuttui väkivaltaiseksi. Meidän piti säilyttää asemamme, emmekä saaneet lähteä pulloja heittäneiden, meille huudelleiden tai päällemme sylkeneiden perään."

Seuraavat tilanteet saattavat tuoda esimerkkejä mieleen:

- ennen pidätystä, pidätyksen aikana tai pidätyksen jälkeen
- mielenosoituksen hallinta
- epäillyn kuulustelu
- rikoksen pysäyttäminen tai ehkäiseminen.

"Heidän (poliisien) päättelynsä mukaan vallan tasapaino on kääntynyt valtiolta yhteiskunnan eri osille, kuten järjestäytyneiden rikollisverkostojen ja terroristiryhmien jäsenille, jotka ovat tietoisia oikeuksistaan ja yrittävät käyttää järjestelmää hyväksi omakseen (esimerkiksi viivästyttää oikeudenkäyntejä, tehdä valituksia, hakea muutosta ylemmissä oikeusasteissa jne.). Tästä näkökulmasta tarkasteltuina ihmisoikeudet haittaavat tehokasta poliisitoimintaa. Lisäksi tällaisille yhteiskunnan osille annetaan poliisin mielestä enemmän toiminnanvapautta kuin poliisille itselleen. Tätä pidetään ihmisoikeusjärjestelmän "pattitilanteena": järjestelmä on kehitetty suojelemaan "heikkoa" yksilöä, mutta tosiasiallisesti se heikentää valtiota ja johtaa selvään kahtiajakoon, jossa toisella laidalla on turvallisuus ja toisella ovat ihmisoikeudet."

Osse, A., *Understanding policing, a resource for human rights activists*, 2006.
Saatavana osoitteessa https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/book_1_o.pdf?x54649

Kysymys 2: Mieti käytännön esimerkkejä (päivittäisen työsi pohjalta) tilanteista, joissa ihmisoikeudet ovat olleet hyödyksi työssäsi tai antaneet sille pohjan.

- Vastausesimerkki: "Minun piti puuttua kerran väkivaltaiseen tappeluun miehen ja hänen vaimonsa välillä. Käytin rauhoittavia toimenpiteitä, joiden avulla sain tilanteen rauhoittumaan."

Seuraavat tilanteet saattavat tuoda esimerkkejä mieleen:

- pidättämisen tai säilöönoton syiden perusteleminen tai selittäminen
- oikeuteen saapuminen
- rikoksen keskeyttäminen tai ehkäiseminen.
- sen ratkaiseminen, puututaanko tilanteeseen, ja jos puututaan, miten

"Tässä raportissa esitetään keskeisesti, että poliisitoiminnan perimmäisenä tarkoituksena pitäisi olla [...] kaikkien henkilöiden ihmisoikeuksien suojeleminen ja puolustaminen. Kuulemisissa kävi selvästi ilmi, että kaikki Pohjois-Irlannin yhteisöt olivat yksimielisiä siitä, että ihmiset haluavat poliisin suojelevan heidän ihmisoikeuksiaan muiden tekemiltä loukkauksilta ja kunnioittavan heidän ihmisoikeuksiaan tehtäviään hoitaessaan."

Independent Commission on Policing for Northern Ireland, *A new beginning: policing in Northern Ireland*, 1999, s. 18.

"Toimiemme tavoitteena on suojella ja kunnioittaa ihmisoikeuksia ja synnyttää näin kaikissa ihmisissä mahdollisimman suuri luottamus vapauteen ja turvallisuuteen."

Itävallan poliisi, *Guiding Principles of a human rights based understanding of police*, Principle 1, 2009.

Lisämateriaali

Poliisin rooli demokraattisessa yhteiskunnassa: voimaa käyttävästä joukosta palvelun tarjoajaksi

”Poliisitoiminnasta tulee demokraattisempaa, kun siirrytään kontrollointiin perustuvasta toimintamallista palvelulähtöisempään toimintamalliin, jossa lainvalvonnan ensisijainen tehtävä keskittyy rikosten ennaltaehkäisyyn.”

ETYJ, *Guidebook on Democratic Policing*, Wien, 2008, 2 kohta. Saatavana osoitteessa <http://www.osce.org/spmu/23804>.

Poliisin eettinen perussääntö, Euroopan neuvosto.

12 artikla

Poliisin toiminta on järjestettävä siten, että se ansaitsee kansalaisten kunnioituksen ammattimaisena lain ylläpitäjänä ja palvelujen tarjoana kansalaisille.

Poliisi nähdään yhä useammin yhteisöjä palvelevana palveluntarjoajana. Tämä käy selvästi ilmi viime vuosikymmeninä useissa maissa tehdyistä uudistuksista, joissa on uudistettu myös perinteiseen voimaa käyttävän joukon malliin perustuvia organisaatioita. Tässä näkemyksessä otetaan huomioon palvelun tarjoamisen keskeiset tekijät, kuten lähipoliisitoiminta, yleisesti laajempi kanssakäyminen kansalaisten kanssa ja vastuullisuusjärjestelmät.

Tekijöitä, jotka ovat edesauttaneet poliisitoiminnan muuttumista palvelulähtöisemmäksi:

- Keski- ja Itä-Euroopassa siirtyminen autoritaarisista valtioista demokraattisiin johti valtion perustoimintojen, myös poliisitoiminnan, uudistamiseen demokratian ja ihmisoikeuksien näkökulmasta.
- Länsi-Euroopan demokraattisissa valtioissa julkinen huoli poliisin väärinkäytöksistä on kasvanut viime vuosikymmeninä. Tämä on johtanut uudistuksiin, joissa on yleensä painotettu poliisitoiminnan palvelujen tarjoamisen roolia, kuten kanssakäymistä kansalaisten kanssa ja vastuullisuusjärjestelmiä. Viimeksi mainittuun sisältyvät poliisitoimintaa valvovat laitokset, esimerkiksi kansalliset valvontajärjestelmät ja Kidutuksen vastainen komitea.
- Ihmisoikeusnäkökulma on vahvistunut yleisesti maailmassa. Sen taustalla on ajatus vastuullisesta valtiosta, jonka päätehtävänä on tarjota palveluja kansalleen. Tämän ajatuksen juuret ovat eurooppalaisessa filosofiassa, erityisesti yhteiskuntasopimusteoriassa. Perusajatuksena on, että paetakseen niin sanottua ”luonnontilaa” ihmiset luovuttavat vapaaehtoisesti luonnollisen vapautensa valtiolle, johon luotetaan. Valtio puolestaan suojelee ihmisten luonnollisia oikeuksia ja on vastuussa kansalaisilleen.

- Poliisiorganisaatiot ovat omaksuneet asiakaslähtöisiä toimintamalleja, joissa keskitytään ”asiakkaiden” tarpeisiin ja jotka liittyvät ihmisoikeusperiaatteisiin. Poliisin asiakkaalla on asemastaan riippumatta oikeus ammattimaiseen ja kunnioittavaan kohteluun.
- Luottamuksen lisäämistä pidetään yhä useammin tehokkaan ja onnistuneen poliisitoiminnan edellytyksenä. Ilman luottamusta kansalaiset eivät halua tehdä rikosilmoituksia eivätkä antaa poliisille sen tarvitsemia tietoja.⁸ Luottamuksen syntyminen yhteisöjen ja poliisin välillä edellyttää pitkäaikaista institutionalisoitua vuoropuhelua. Palvelulähtöinen poliisitoiminta auttaa rakentamaan tällaista luottamusta.

Ihmisoikeuksiin perustuvan poliisitoiminnan olennaiset piirteet demokraattisissa yhteiskunnissa

Voimankäyttövaltuudet ovat yksi poliisitoimintaa luonnehtiva ominaisuus. Poliisilla on oikeus voimankäyttöön tehtäviään hoitaessaan. Voimankäytön yksinoikeutensa vuoksi poliisilla on erityisen herkkä ja vaikutusvaltainen asema valtiossa, ja väärinkäytön mahdollisuus on aina läsnä.

Poliisin kaksitahoinen rooli: valtion velvollisuus kunnioittaa ja suojella ihmisoikeuksia

Kunnioittamis- ja suojelovelvollisuus liittyvät usein toisiinsa, ja niitä on punnittava toisiaan vasten. Esimerkiksi kotiväkivaltatapauksessa poliisin on puututtava väkivallantekijän oikeuksiin suojellakseen uhrin oikeuksia pidättämällä väkivallantekijä tai estämällä häntä menemästä uhrin asuntoon tai lähestymästä uhria.

Lailisuus, tarpeellisuus ja oikeasuhteisuus

Poliisin työ perustuu selkeään ja täsmälliseen ja lainsäädäntöön, johon voi helposti tutustua. Voimankäyttöä koskevat erityisen tiukat säännökset, ja sen käyttöä valvotaan tiukasti. Voimankäyttö on sallittua ainoastaan viimeisenä keinona, kun kaikki muut vaihtoehdot on joko käytetty tai niitä pidetään tehottomina. Voimankäytön ja kaikkien muiden poliisin toimien on oltava tiukasti tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteen mukaisia.

8. Tanska, Institut for menneske rettigheder, *Police and human rights, manual for police training*, 1999, s. 14. Saatavana osoitteessa <http://www.humanrights.dk/files/pdf/Engelsk/International/macedonia.pdf>.

Koulutusvinkki: Todellisuuden kohtaaminen

Kun keskustellaan siitä, mikä on asianmukaista toimintaa ihmisoikeusnäkökulmasta tarkasteltuna, törmää usein seuraavaan väittämään: "Niillä (johtoportaaseen kuuluvilla poliisivirkkamiehillä ja kansalaisjärjestöillä) ei ole mitään käsitystä siitä, millainen todellisuus kaduilla vallitsee. On helppo tuomita, kun itse istuu työpöydän takana. Ihmisoikeudet ovat teoriassa hienoja, mutta todellisuus on toinen."

Tällaista kritiikkiä voidaan käsitellä rakentavasti seuraavien seikkojen avulla:

- Myönnä, että käytännön logiikan ja aiemman käytännön analysoinnin logiikan välillä on ero, kuten edellä on mainittu. Tämä lähettää viestin siitä, että kouluttaja todella ymmärtää, mitä kouluttavat yrittävät sanoa. Eron tunnistaminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei aiempien toimien tarkastelu olisi oikeutettua tai ettei sitä voitaisi tehdä asianmukaisella tavalla.
- Painota, että poliisien pitäisi pitää aina erityinen valta-asemansa mielessä. Poliisilla on yksinoikeus voimankäyttöön ja mahdollisuus käyttää sitä väärin. Asiaan liittyy myös poliittista arkaluonteisuutta.
- Korosta poliisin vastuuta kansalaisia kohtaan. Keskity ajatukseen poliisista palveluntarjoajana ja esitä poliisin valta yhteiskuntasopimukseen perustuvana yleisenä luottamuksena.

Vastuullisuus

"Kansalaiset antavat poliisille vapaaehtoisesti suostumuksensa voimankäyttöä koskevaan yksinoikeuteen [...], mutta demokraattisesti toimivalla poliisilla on velvollisuus järjestää yksinoikeutensa julkinen valvonta vastuullisuusmenettelyiden avulla."

Etyj, *Guidebook on Democratic Policing*, Wien, 2008, 80 kohta. Saatavana osoitteessa <http://www.osce.org/spmu/23804>.

Poliisitoiminnalla on monet kasvot: Se on palveluntarjoaja ja valtiotavallan selkein ilmenemismuoto, jolla on yksinoikeus voimankäyttöön. Sillä on myös harkintavaltaa tehtävissään, jotka edellyttävät päätöksentekoa paikalla mahdollisesti monimutkaisissa tilanteissa. Näiden erilaisten puolien vuoksi poliisien on toimittava erittäin ammattitaitoisesti ja heidän on seisottava tekojensa takana.

Poliisin vastuullisuusjärjestelmä muodostuu ulkopuolisesta ja sisäisestä tarkastus- ja valvontajärjestelmästä:

- Demokraattisessa hallintojärjestelmässä ulkopuolisia järjestelmiä ovat oikeuslaitos, lainsäädäntöelimet (kuten kansanedustuslaitoksen ihmisoikeuskomiteat), oikeusasiamiehet tai ihmisoikeustoimikunnat, siviilikanteita käsittelevät lautakunnat, kidutuksen vastaisen YK:n yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan nojalla perustetut kansalliset valvontajärjestelmät, kansalliset tasa-arvoelimet, kansalaisjärjestöt ja tiedotusvälineet.
- YK:ssa ja Euroopassa on myös kansainvälisiä ihmisoikeuselimiä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimella ja kidutuksen vastaisella komitealla on todennäköisesti suurin vaikutus poliisitoimintaan Euroopassa.
- Sisäiset valvonta- ja tarkastusjärjestelmät täydentävät ulkopuolisia järjestelmiä. Näihin kuuluvat sisäiset valitus- ja tutkintajärjestelmät, toiminnan sisäinen pohdinta ja uudelleentarkastelu sekä palaute olennaisista tuloksista organisaatioon sekä johdon vastuu.

Avoimuus

Vastuullisuus edistää poliisityön avoimuutta, joka on toinen keskeinen demokraattisen poliisitoiminnan osatekijä. Ulkopuolisten valvontajärjestelmien keskeiset tulokset olisi julkaistava, mikä auttaa avaamaan poliisitoiminnan järjestelmää. Avoimuus merkitsee myös sitä, että poliisin on toimittava tiedotusvälineiden kanssa vastuullisesti ja otettava huomioon tietosuoja sekä syyttömyysolettama. Avoimuus sisältää raporttien, myös rikostilastojen sekä sisäisen tutkinnan tulosten, julkisen levityksen ja viestintämekanismien käyttöönoton yhteisöjen kanssa.

Tehokkuus ja ammattitaito

Ihmisoikeuksien säilyminen poliisitoiminnan tavoitteena edellyttää ammattitaitoa, mutta myös vahvistaa sitä. Tiedustelutiedon ja näytön ammattimainen keruu vähentää houkutus pakottaa epäillyt tunnustamaan, mikä puolestaan edistää kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kiellon ylläpitämistä. Epäillyn tehokas kuulustelu, jossa poliisivirkamies sovittaa taktiikkansa yksilökohtaisesti ihmisoikeusperiaatteita tiukasti noudattaen, edellyttää lainsäädännön tuntevista ja sosiologista osaamista sekä erilaisia taitoja, kuten retorisia, psykologisia ja analyttisiä taitoja. Ihmisoikeusnormien ja ammatti- maista toimintaa koskevien normien noudattaminen sekä teknisen poliisitoiminnan teknisen kyvyn säilyttäminen ovat toisistaan riippuvaisia taitoja. Jos poliisilla ei ole poliisitoiminnan teknisiä taitoja, hän todennäköisesti käyttäytyy huonosti saadakseen aikaan tuloksia. Samoin jos poliisi pyrkii tuloksiin käyttäytymällä huonosti, hänelle ei kehity niitä teknisiä poliisitoiminnan taitoja, joita hän tarvitsee voidakseen tulla päteväksi ammattilaiseksi. Ihmisoikeudet ovat poliisille haaste, sillä ne vaativat parhaan käytännön teknisten taitojen käyttämistä hyvien tulosten aikaansaamiseksi. Poliisitoiminnan perimmäinen taito voitaisiin nähdä siten, että tavoitteisiin pyritään mahdollisimman lievin keinoin.

Luottamus

Kansalaisten luottamus on välttämätön edellytys tehokkaalle poliisitoiminnalle. Tehokas poliisitoiminta ei ole mahdollista, elleivät tietyt väestöosat tunne poliisin suojelevan ja kunnioittavan heitä.

On ehdottoman tärkeää, että poliisi osallistuu luottamuksen rakentamiseen ja perustaa asianmukaisia viestintäkanavia kansalaisten kanssa. Toimenpiteet, joilla lisätään poliisin avoimuutta ja vastuullisuutta, edistävät luottamuksen syntymistä. Kansalaisten aktiivinen tavoittaminen edellyttää esimerkiksi vakiintunutta vuoropuhelua yhteisöjen kanssa, esimerkiksi avoimen keskustelun foorumeita, yhteisöjen neuvoo-antavia komiteoita ja avointen ovien päiviä. Lähipoliisitoimintaan perustuva toimintamalli voi edesauttaa asianmukaisten viestintärakenteiden perustamista. Ihmisoikeuksien selkeä hyväksyminen ja niiden mukaisesti toimiminen on tietenkin erittäin tärkeää luottamuksen rakentamiseksi ja ylläpitämiseksi.

Syrjintäkiellon periaate on erityisen olennainen syrjäytyneiden ryhmien kohdalla.⁹

Kirjallisuutta

Crawshaw, R., *Police and human rights. A manual for teachers and resource persons and for participants in human rights programmes*, 2. korjattu painos, Boston, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, s. 19–24.

Yhdistyneet kansakunnat, *Human Rights and Law Enforcement: A manual on human rights training of the police*, 2002, ks. s. 16. Saatavana osoitteessa www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf.

Osse, A., *Understanding policing, a resource for human rights activists*, Amsterdam, Amnesty International, 2006, s. 41–49. Saatavana osoitteessa https://www.amnesty.nl/content/uploads/2017/01/book_1_o.pdf?x54649.

9. FRA (Euroopan unionin perusoikeusvirasto) (2010), *EU MIDIS – Data in Focus -raportti 4: Poliisin tekemät pysäytykset ja vähemmistöt*. Saatavana osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>.

Lisätehtävät

Lisätehtävä 1: Haastattelut kasvoisten Ruotsin poliisikoulussa

Tarkoitus

Ruotsin poliisikoulussa käytetään kasvoisten tehtäviä haastatteluja intensiivisempänä toimintamallina poliisin roolia koskevan tietämyksen lisäämiseksi. Haastattelut tehdään henkilöille, jotka ovat olleet tekemisissä poliisin kanssa. Niissä tuodaan esille, miten muut näkevät poliisin kanssakäymisen yksittäisten henkilöiden kanssa. Se auttaa myös poliisia pohtimaan, millaisena poliisin toiminta nähdään, ja näkemään sen vaikutuksen kansalaisiin.

Tavoitteet

Tiedot

- Konkretisoidaan ihmisoikeuksien ja ihmisarvon käsite kohdatessa henkilöitä, joita pidetään usein poliisin "vastustajina", kuten syrjäytyneitä ja/tai yhteiskunnan ulkopuolelle pudonneita ihmisiä tai jengien jäseniä.
- Opitaan poliisitoiminnan roolista tarkastellen sitä ihmisoikeusnäkökulmasta henkilökohtaisten kokemusten pohjalta.

Asenteet

- Opitaan välttämään vihamielisyyttä, ylenkatsomista ja kyynisyyttä.
- Koetaan monimuotoisuuden arvo.
- Luodaan tunteisiin perustuva näkemys, jonka mukaan yhteiskunnasta syrjäytyneillä, poliisia kritisoivilla tai lakia rikkovilla on oikeus saada kunnioitusta ihmisenä myös stressaavissa konfliktitilanteissa.
- Luodaan tapa tarkastella poliisin roolia ulkopuolelta käsin asettumalla haavoittuvassa asemassa tai vaikeasti tavoitettavissa olevien ryhmien asemaan.
- Myönnetään, että "vastustajina" usein pidetyillä ihmisillä on arvokasta (ja laajapohjaista) tietoa ja näkemystä, josta voi olla poliisille hyötyä.

Taidot

- Edistetään viestintätaitoja.

Vaatimukset

- aika: noin neljä päivää, johon sisältyvät johdanto (noin puoli päivää), haastattelu ja kirjallinen dokumentointi (noin kaksi päivää) ja loppuyhteenveto (noin yksi päivä)
- otoksen haastattelu
- haastattelua ohjaavat kysymykset
- lehtiötaulut
- ryhmän koko: 12–24 henkeä

Lisätehtävän 1 kuvaus:
Haastattelut kasvotusten
Ruotsin poliisikoulussa

Opiskelijoille nimetään henkilö, joka on ollut tekemisissä poliisin kanssa ja joka tulee ryhmästä, jota pidetään usein poliisin "vastustajana", kuten syrjäytyneet tai yhteiskunnan ulkopuolelle pudonneet henkilöt, rikoksesta epäillyt, nuorisorikolliset tai erilaisista etnisistä taustoista tulevat henkilöt. Opiskelijaa ja kyseistä henkilöä pyydetään käymään keskustelu.

Opiskelijat valmistautuvat keskusteluihin ensin ja toteuttavat ne sitten itse. Näitä tapaamisia täydennetään yksilöllisellä pohdinnalla ja ryhmäkeskustelulla, ja niiden pohjalta laaditaan ihmisoikeuskäytännön perustuva teoreettinen käsitys poliisin roolista. Lisäksi opiskelijat saavat perinpohjaisen ja empaattisen keskustelun kautta tuoreen kuvan poliisin toiminnasta.

Koulutusvinkki: Keskinäisen ymmärryksen vahvistaminen

"Haastatteluilla on selvä vaikutus keskinäisen ymmärtämisen lisääntymiseen opiskelijoiden ja heidän vastapuolensa välillä. Lisäksi niillä vaikuttaa olevan tervehdyttävä vaikutus tapauksissa, joissa vastapuoli on kokenut nöyryytystä, voimattomuutta ja luottamuksen puutetta poliisia kohtaan."

FRA:N TOIMINTA

Väkivallan syntyminen

FRA on analysoinut syrjintään ja sosiaaliseen syrjäytymiseen liittyviä kokemuksia ja niiden vaikutuksia siihen, miten väkivaltaan suhtaututaan, kolmessa EU:n jäsenvaltiossa: Ranskassa, Espanjassa ja Yhdistyneessä kuningaskunnassa. FRA haastatteli 3 000 lasta ja nuorta, joista osa oli muslimeja. Haastattelujen perusteella 12–18-vuotiaat nuoret, jotka olivat kokeneet yhteiskunnasta syrjäytymistä ja syrjintää, olivat joutuneet todennäköisemmin fyysisen tai henkisen väkivallan uhriksi kuin ne, jotka eivät olleet tällaista kokeneet. Mitään viitteitä siitä, että musliminuoret turvautuisivat joko muita useammin tai harvemmin väkivaltaan, ei ilmennyt. Nämä tulokset viittaavat vahvasti siihen, että yhteiskunnasta syrjäytymiseen ja syrjintään on puuttettava ehdottomasti siltä kannalta, että ne vaikuttavat nuorten alttiuteen turvautua väkivaltaan. Samassa raportissa nuoret ilmaisivat, etteivät he luota yleisesti viranomaisiin eivätkä virallisiin paikallisiin, kansallisiin ja kansainvälisiin instituutioihin eivätkä myöskään rikosoikeusjärjestelmän viranomaisiin, kuten poliisiin ja tuomioistuimiin. Vähiten luotettiin poliitikkoihin sekä paikallis- että valtakunnallisella tasolla.

FRA (2010) *Experiences of discrimination, social marginalisation and violence: A comparative study of Muslim and non-Muslim youth in three EU Member States*, Belgia, s. 62. Saatavana osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/experience-discrimination-social-marginalisation-and-violence-comparative-study>

Lisätehtävä 2: Saksan poliiseille tarjottava ihmisoikeuskoulutus historiallisilla natsirikospaikoilla. Poliisin toiminta ennen ja nyt

Tarkoitus

Saksan poliisi tarjoaa ihmisoikeuskoulutusta Neuengammen entisellä natsikeskitysleirillä. Tarkoituksena on täsmentää poliisin roolia. Historiaan perustuva näkemys poliisin roolista natsivallan aikana lisää tietoisuutta nykypäivän poliisityöstä ja ihmisoikeuksiin perustuvan poliisitoiminnan välttämättömyydestä.

Tavoitteet

Tiedot

- saadaan tietoa poliisivoimissa tapahtuneiden muutosten syistä siirryttäessä demokraattisesta järjestelmästä totalitaristiseen.
- tunnistetaan natsipoliisin rakenteet ja verrataan niitä demokraattisen yhteiskunnan poliisivoimien rakenteisiin.

Asenteet

- Lisätään tietoa siitä, miten valtion instituutioiden rajaton valta voi uhata ihmisoikeuksia, tarkastelemalla natsipoliisin laajoja valtuuksia.
- Hankitaan tietoa syrjinnän, oikeuksien epäämisen ja ulkopuolelle sulkemisen mekanismeista.
- Pohditaan, millä poliisitoiminnan aloilla on nykyisin jännitteitä suhteessa ihmisoikeuksiin.

Vaatimukset

- aika: vähintään 2½ päivää, jotta monimutkaiset kysymykset saadaan yhdistettyä tarkoituksenmukaisella tavalla
- lehtiötaulu ja dataprojektori
- esitelmät videoina ja äänitallenteina
- kirjallinen aineisto ja valokuvat ryhmätyötä varten
- provosoiva materiaali kiistanalaisen keskustelun herättelemiseksi
- ryhmän koko: 12–24 henkeä

Lisätehtävän 2 kuvaus:
*Poliiseille tarjottava
 ihmisoikeuskoulutus
 historiallisilla
 natsirikospaikoilla. Poliisin
 toiminta ennen ja nyt*

Kouluttajat pitävät kolmen tunnin perehdytyksen aiheeseen poliisioppilaitoksessa. Perehdytyksen aikana esitetään, miksi historiallisen näkemyksen saaminen natsivallasta on tärkeää nykypäivän toiminnan kannalta. Kaksipäiväisellä vierailulla Neuengammen muistomerkillä keskitytään kansallissosialismin ajan poliisiin, ja nykypäivän ongelmista keskustellaan historiallisesta näkökulmasta. Näiden yhteyksien avulla voidaan poliisitoimintaa ja sen mekanismeja sekä yksilön käyttäytymistä instituutiossa tarkastella kriittisesti. Koulutuksella pyritään myös edistämään sen ymmärtämistä, miten poliisivoimat ja niiden rooli yhteiskunnassa muuttuvat erilaisissa yhteiskunnissa. Lisäksi keskitytään niihin, jotka voivat toimia järjestelmän sisällä myönteisinä roolimalleina.

Niiden ihmisoikeuksiin perustuvien nykypäivän demokraattisen yhteiskunnan arvojen ymmärtäminen, jotka syntyivät reaktionä natsirikoksiin ja muihin historian saatossa tehtyihin ihmisoikeusloukkauksiin, auttaa koulutettavia analysoimaan totalitaristisen ja demokraattisen järjestelmän rakenteita ja niiden välisiä eroja.

Koulutusvinkki: Tietoisuuden lisääminen

Poliisin työssä on välttämätöntä punnita turvallisuuteen liittyviä intressejä suhteessa kansalaisvapauksiin kansallisesta kontekstista riippumatta. Natsi-Saksan historian tarkastelu voi lisätä ihmisten tietoisuutta nykypäivän perusihmisoikeuksien merkityksestä ja siitä, miten instituutiot muuttuvat erilaisissa poliittisissa järjestelmissä.

MODUULI 3: IHMISOIKEUSANALYYSI SEKÄ KUNNIOITTAMIS- JA SUOJELUVELVOLLISUUS

Johdanto	77
Tehtävä: Ihmisoikeusanalyysi sekä kunnioittamis- ja suojeluvollisuus	78
Moniste 1 – Ihmisoikeusanalyysi – kunnioittamisvelvollisuus	81
Moniste 2 – Ihmisoikeusanalyysi – suojeluvollisuus	84
Kouluttajan muistiinpanot	87
1. Keskeiset käsitteet.....	87
a) Mitä ihmisoikeusloukkaus tarkoittaa?	87
b) Mitä ihmisoikeuksien tarpeellisuudella ja oikeasuhteisuudella tarkoitetaan?	88
2. Tehtäväopas: ihmisoikeusanalyysi.....	89
a) Moniste 1 – kunnioittamisvelvollisuus.....	93
b) Moniste 2 – Suojeluvollisuus	101
Lisämateriaali	106
Lisätehtävät	115
Lisätehtävä 1: Skenaariokoulutus Itävallan poliisikouluissa ...	115
Lisätehtävä 2: Saksan Nordrhein-Westfalenin osavaltion poliisin skenaariokoulutus	118

Ihmisoikeusanalyysi sekä kunnioittamis- ja suojeluvollisuus

Johdanto

Tässä moduulissa tarjotaan ihmisoikeusnäkökulmaan perustuva analyysikehys poliisityöhön liittyviä konkreettisia tilanteita varten.

Jäsennellyn lähestymistavan avulla yksinkertaistetaan mahdollisten ihmisoikeusloukkauksien analysointia ja tuodaan esille kunnioittamis- ja suojeluvoitteen laiminlyöntejä.

Ihmisoikeusanalyysi on ihmisoikeuksiin perustuvan poliisitoiminnan kulmakivi. Se on olennaisilta osin yksinkertaistettu versio tuomioistuinten suorittamasta analyysistä. Ihmisoikeuksien käytännön merkityksen selkiyttämiseksi moduulissa opastetaan koulutettavia kansainvälisten ihmisoikeuselinten, erityisesti Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen, ratkaisusta poimittujen tapaustutkimusten avulla.

Nämä analyysityökalut ovat vahvoja. Niiden avulla poliisit tutustutaan asiaankuuluvaan oikeudelliseen analyysiin ja heitä autetaan täyttämään velvollisuutensa velvollisuuksien kantajina ja peräämään oikeuksiaan oikeuksien haltijoina. Niiden avulla ”ylevät” periaatteet muuttuvat käytännöksi ja poliisitoiminnan yleiset tavoitteet, ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja suojeleminen, voidaan jakaa poliisin työtä helpottaviksi täsmällisiksi ohjeiksi. Käytännön tilanteissa tehty ihmisoikeusanalyysi auttaa myös muuttamaan asenteita ihmisoikeuksia kunnioittaviksi ja hiomaan ihmisoikeuksiin perustuvan poliisitoiminnan taitoja. Tämä puolestaan auttaa poliiseja sisäistämään ihmisoikeudet.

Moduulissa tarkastellaan ensin ihmisoikeusloukkauksen käsitettä, ja sen jälkeen esitetään kaksi analyysimallia, jotka perustuvat kunnioittamis- ja suojeluvollisuuteen. Molempia velvollisuuksia tarkastellaan vuoron perään ja neljä tapaustutkimusta käydään läpi ja analysoidaan erikseen. Yleistavoitteena on ihmisoikeusnäkökulman järjestelmällinen sisällyttäminen poliisitoimintaan ja poliisin ajatteluun. Osion lisämateriaalissa annetaan lisätietoa moduulin keskeisistä käsitteistä. Ymmärryksen syventämiseksi poliisitoiminnan käsikirjaan sisältyy myös tuomioistuimen toteamuksia tarkastelluista neljästä tapaustutkimuksesta.

Tehtävä: Ihmisoikeusanalyysi sekä kunnioittamis- ja suojeluvelvollisuus

Tarkoitus

Tässä tehtävässä kouluttajilta kysytään usein: ”Onko kyseessä ihmisoikeusloukkaus, jos [...]?” Koulutettava kertoo tässä henkilökohtaisesta kokemuksesta ja haluaa, että se arvioidaan ihmisoikeuksien kannalta. Vastausta ei pystytä useinkaan antamaan suoralta kädeltä, vaan se riippuu monista seikoista.

Jäljempänä esitellyt analyysimallit eivät tarjoa valmiita vastauksia. Sen sijaan ne ohjaavat poliiseja esittämään oikeat kysymykset. Oikeiden kysymysten avulla voidaan eritellä kyseisten tilanteiden tärkeimmät näkökohdat ja punnita sitten erilaisia etunäkökohtia ennen asian ratkaisemista. Kysymysten avulla poliisi pystyy selvittämään mahdollisiin ihmisoikeusloukkauksiin liittyviä, usein hyvin hankalia ongelmia ja määrittämään tapauskohtaisesti, onko tietty toimi tai toimimatta jättäminen loukannut ihmisoikeuksia.

Tavoitteet

Tiedot

- Muodostetaan tarkempi käsitys poliisin asemasta suhteessa ihmisoikeuksiin.

Asenteet

- omaksutaan ajatus tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteen yleisestä tärkeydestä.
- ymmärretään ihmisoikeusperiaatteiden sisäistämisen tärkeys.

Taidot

- Opitaan soveltamaan ihmisoikeusnormeja analyysityökalujen avulla poliisitoiminnan käytännön tilanteisiin.
- Opitaan tunnistamaan seikkoja, joiden perusteella erotetaan perusteltu puuttuminen ihmisoikeuksiin ihmisoikeusloukkauksesta.
- Opitaan tunnistamaan toimet, joita poliisin on toteutettava ihmisoikeuksien suojelemiseksi.

Vaatimukset

- aika: 90–120 minuuttia
- materiaalit:
 - monisteet 1 ja 2 tapaustutkimuksineen sekä kunnioittamis- ja suojeluvelvollisuuksiin liittyvä ihmisoikeuksien analysointityökalu (tarpeen mukaan)
 - lehtiötaulu
 - vaihtoehto: Power Point -esitys ja dataprojektori
- tila: luentosali ja kaksi ryhmätyötilaa
- ryhmän koko: enintään 20–25 henkilöä

Kuvaus tehtävästä: Ihmisoikeusanalyysi sekä kunnioittamis- ja suojeluvelvollisuus

- 1 Esittele tehtävän tarkoitus ja tavoitteet.
- 2 Jaa analyysimallit (monisteet 1 ja 2) ja esittele ne lyhyesti käytämällä esimerkkeinä tosielämän tilanteita, joita koulutettavat kertovat tai kouluttaja on koennut ennalta. (noin 15–20 minuuttia)
- 3 Jaa koulutettavat 4–6 hengen ryhmiin ja jaa tapaustutkimuksia sisältävät monisteet siten, että kukin ryhmää saa yhden tapauksen pohdittavakseen. (noin 25–35 minuuttia)
- 4 Varmista, että ryhmät
 - ovat ymmärtäneet tehtävän oikein
 - nimittävät esittelijän esittelemään keskustelun tulokset kaikille.
- 5 Vastaa ryhmätyöskentelyn aikana mahdollisesti esille nouseviin kysymyksiin.
- 6 Kehota ryhmiä esittelemään työnsä muille ryhmille. (noin 30 minuuttia tapaustutkimusta kohti)
- 7 Käykää tuloksista yleinen keskustelu ja pohtikaa, mitä on opittu.
- 8 Tee yhteenveto pääkohdista ja anna tapauskohtaista palautetta tarpeen mukaan.

Moniste 1 – Ihmisoikeusanalyysi – kunnioittamisvelvollisuus

Tapaustutkimus A: Pidättäminen ja säilöönotto

L on vammaisen mies, jonka toinen silmä on sokea ja toisessa näkö on hyvin heikko. L meni eräänä päivänä postiin opaskoiransa avulla tarkastamaan postilokeronsa. Hän havaitsi, että hänen postilokeronsa oli avattu ja tyhjennetty. L valitti asiasta postin työntekijöille, ja tästä syntyi riita. Yksi postin työntekijöistä soitti poliisille ja väitti, että L oli juopunut ja käyttäytyi väkivaltaisesti. Poliisi saapui postiin ja pidätti L:n.

Poliisi uskoi L:n olevan alkoholin vaikutuksen alaisena ja vei hänet ”selviämiskeskukseen”. Kyseessä on laitos, jonne päihtyneitä henkilöitä voidaan sijoittaa kansallisen lainsäädännön mukaan enintään 24 tunniksi. Keskukseen lääkäri arvioi L:n olevan ”melko päihtynyt” ja päätti, että L:n oli perusteltua jäädä keskuksen kuudeksi tunniksi. Verikokeita tai puhalluskoetta ei tehty ennen lääkärintarkastusta, eikä sen aikana tai sen jälkeen. L päästettiin lähtemään keskukselta kuuden ja puolen tunnin kuluttua, mutta hänen oli maksettava kuljetuksesta ja keskuksessa oleskelusta aiheutuneet kulut. L:n mielestä valtion virkamiehet olivat kohdelleet häntä vastoin lakia.

Kysymykset keskustelunaiheiksi

1. Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?
2. Onko valtio puuttunut kyseisiin ihmisoikeuksiin? Miten?
3. Onko ihmisoikeuksia loukattu?
 - Onko valtion toimille jokin peruste kotimaan lainsäädännössä?
 - Onko toimilla laillinen tavoite?
 - Onko valtion puuttuminen tarpeellista ja oikeasuhteista tavoitteeseen nähden?
4. Pohdi, millä muulla tavoin tilanne olisi voitu hoitaa. Mitä muita vaihtoehtoja poliisi olisi voinut harkita?

Moniste 1 – Ihmisoikeusanalyysi – kunnioittamisvelvollisuus (jatkoa)

Tapaustutkimus B: Terroristiksi epäiltyihin kohdistunut voimankäyttö

Valtion A viranomaiset epäilivät vahvasti, että kolme miestä suunnitteli terrori-iskua sotilaita vastaan alueella X. Hallitus päätti laskea terroristiksi epäillyt alueelle X poliisin tarkkaillessa tilannetta. Valtion A erikoisjoukot lähetettiin avustamaan alueen X paikallispoliisia. Poliiseilla oli käsitys siitä, milloin ja missä epäilty isku tapahtuisi. Epäiltyjen otaksuttiin käyttävän automoppeja, joka voitaisiin laukaista etäältä lyhyellä varoitusajalla.

Alueelle X saapumisensa jälkeisenä päivänä epäillyt jättivät auton pysäköintialueelle. Neljä siviilivaatteissa ollutta erikoisjoukkojen miestä seurasi epäiltyjä ja tutki auton ulkopuolelta. He epäilivät vahvasti, että auton sisällä oli pommi. Viranomaiset päättivät pidättää kolme epäiltyä näiden palatessa autolle. Kun epäillyt palasivat, poliisi käskytti heitä pysähtymään, mutta yksikään heistä ei vaikuttanut antautuvan. Sitä vastoin heidän äkillisistä liikkeistään sai sellaisen vaikutelman, että he saattaisivat räjäyttää pommin. Kolme epäiltyä ammuttiin kuoliaiksi.

Kävi kuitenkin ilmi, ettei epäillyillä ollut aseita eikä autossa ollut räjähteitä. Ajastetun pommin rakentamiseen tarvittavia materiaaleja löytyi kuitenkin toisesta autosta, jonka yksi epäillyistä oli vuokrannut toisesta paikasta.

Kysymykset keskustelunaiheiksi

1. Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?
2. Onko valtio puuttunut kyseisiin ihmisoikeuksiin? Miten?
3. Mitä mieltä olet erikoisjoukkoihin kuuluvien miesten toiminnasta?
4. Mitä mieltä olet koko terroristeiksi epäiltyihin kohdistetusta operaatiosta?
5. Onko ihmisoikeuksia loukattu?
6. Pohdi, millä muulla tavoin tilanne olisi voitu hoitaa. Mitä muita vaihtoehtoja poliisi olisi voinut harkita välttääkseen kuolemaan johtavan voimankäytön?

Moniste 1 – Ihmisoikeusanalyysi – kunnioittamisvelvollisuus (jatkoa)

Ihmisoikeusanalyysi – kunnioittamisvelvollisuus

OSA 1: TILANTEESEENLIITTYVÄT IHMISOIKEUDET / VALTION PUUTTUMINEN IHMISOIKEUKSIIN

1.1 Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?

1.2 Onko valtio puuttunut kyseisiin ihmisoikeuksiin?
Miten?

OSA 2: PERUSTELTUA TOIMINTAA VAI IHMISOIKEUSLOUKKAUS?

2.1 Onko valtion toimille jokin peruste kotimaan
lainsäädännössä?

2.2 Onko toimilla laillinen tavoite?

2.3 Onko valtion puuttuminen tarpeellista ja oikeasuhtaista tavoitteeseen nähden?

- Soveltuuko toimi laillisen tavoitteen saavuttamiseen?
- Onko se tarpeellinen ("pakottava yhteiskunnallinen tarve")?
- Onko se lievin mahdollinen toimenpide? Onko mitään muita vaihtoehtoja olemassa?

Moniste 2 – Ihmisoikeusanalyysi – suojeluvollisuus

Tapaustutkimus C: Mielenosoituksen ja vastamielenosoituksen hallinta

Lääkäriyhdistys veti pienessä kylässä abortin vastaista kampanjaa. Se suunnitteli järjestävänsä mielenosoituksen ja antoi suunnitellusta mielenosoituksesta poliisille ennakoilmoituksen kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Poliisi antoi mielenosoittajille luvan käyttää yleistä tietä mielenosoitukseen. Poliisi kielsi kuitenkin myöhemmin kaksi muuta abortin kannattajien suunnittelemaa mielenosoitusta, jotka oli aiottu pitää samaan aikaan ja samassa paikassa kuin lääkäreiden järjestämä abortin vastainen mielenosoitus.

Abortin vastaisen mielenosoituksen järjestäjät pelkäsivät kuitenkin välikohtauksia ja keskustelivat paikallisviranomaisten kanssa pyrkien muuttamaan mielenosoituksen etenemisreittiä. Poliisin edustajat toivat esille, että poliisit oli jo komennettu alun perin suunnitellun reitin varrelle eikä uusi ehdotettu reitti soveltunut kansanjoukon hallintaan. Poliisi ei kieltäytynyt antamasta suojelua, mutta totesi, että reitistä riippumatta vastamielenosoittajia olisi mahdoton estää heittelemästä kananmunia ja häiritsemästä marssia ja suunniteltua jumalanpalvelusta.

Suuri joukko abortin puolustajia (jotka eivät olleet antaneet ennakoilmoitusta poliisille) kokoontui kirkon ulkopuolelle, käytti kovaäänisiä ja heitteli kananmunia ja ruohotuppoja häiritäkseen lääkäreiden marssia. Poliisi ei hajottanut vastamielenosoittajia.

Kun fyysisen väkivallan uhka ilmeni, tilannetta seuranneet mellakkajoukot muodostivat ketjun vastakkaisten ryhmien välille ja turvasivat mielenosoittajakulkueen paluun kirkolle.

Kysymykset keskustelunaiheiksi

1. Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?
2. Mitä velvollisuuksia valtiolla on tässä tilanteessa?
3. Mitä mieltä olet poliisin toiminnasta?
4. Puuttuiko valtio tilanteeseen liittyviin ihmisoikeuksiin? Miten?
5. Onko ihmisoikeuksia loukattu?
6. Pohdi, millä muulla tavoin tilanne olisi voitu hoitaa. Mitä muita vaihtoehtoja poliisi olisi voinut harkita?

Moniste 2 – Ihmisoikeusanalyysi – suojeluvelvollisuus (jatkoa)

Tapaustutkimus D: Naisiin kohdistuva väkivalta

O kohdisti toistuvasti väkivaltaa vaimoonsa ja vaimonsa äitiin. O:n väkivaltainen ja uhkaava käytös tuli viranomaisten tietoon muutaman vuoden kuluttua, kun O oli hakannut vaimoaan useita kertoja, kun hän oli puukottanut vaimoaan erään tappelun aikana seitsemän kertaa ja kun O ajoi naisten päälle autollaan. Lääkärit tutkivat naiset jokaisen tapauksen jälkeen ja kirjasivat useita vammoja, kuten verenvuotoa, mustelmia, kuhmuja, haavoja ja naarmuja. Lääkärit totesivat, että molemmille naisille oli aiheutunut hengenvaarallisia vammoja: O:n vaimon henki oli ollut vaarassa erittäin väkivaltaisesta hakkaamisesta ja puukotamisesta, ja vaimon äidin henki oli ollut vaarassa autolla päälle ajamisesta.

O:ta vastaan nostettiin rikossyytteet kolmesta henkeä uhkaavasta teosta; todellisen, vakavan ja vaikean ruumiinvamman tuottamuksesta ja murhayrityksestä. O oli kahdesti tutkintavankeudessa, mutta vapautettiin odottamaan oikeudenkäyntiä.

O:n jatkuvan painostuksen ja tappouhkausten vuoksi O:n vaimo ja hänen äitinsä peruivat kanteensa jokaisessa käsittelyssä. Perheasioita käsittelevät tuomioistuimet keskeyttivät näin ollen muutamien tapausten käsittelyn, mutta jatkoivat kuitenkin pääleajoa koskevan tapauksen käsittelyä. O tuomittiin, ja hänelle määrättiin kolmen kuukauden vankeusrangaistus, joka muutettiin myöhemmin sakkorangaistukseksi. Hänelle määrättiin kohtalainen sakko puukotuksesta.

O:n vaimo ja hänen äitinsä nostivat kahdesti kanteen syyttäväviranomaisen avustuksella O:n uhkailusta ja häirinnästä. He väittivät henkensä olevan välittömässä vaarassa ja pyysivät viranomaisia toteuttamaan kiireellisiä toimia, esimerkiksi otta-
maan O:n säilöön. Näiden suojelupyyntöjen perusteella O:ta kuulusteltiin ja häneltä otettiin lausunnot, mutta hänet kuitenkin vapautettiin.

Lopulta O:n vaimo ja hänen äitinsä päättivät muuttaa toiseen kaupunkiin. O pakotti kuitenkin muuttoauton ajamaan tien sivuun. O avasi matkustajan puoleisen oven ja ampui vaimonsa äitiä. Äiti kuoli välittömästi.

Moniste 2 – Ihmisoikeusanalyysi – suojeluvelvollisuus (jatkoa)

Kysymykset keskustelunaiheiksi

1. Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?
2. Mitä velvollisuuksia valtiolla on tässä tilanteessa?
3. Mitä mieltä olet viranomaisten reaktiosta näihin väkivaltatapauksiin?
4. Puuttuiko valtio tilanteeseen liittyviin ihmisoikeuksiin? Miten?
5. Onko ihmisoikeuksia loukattu?
6. Pohdi, millä muulla tavoin tilanne olisi voitu hoitaa. Mitä muita vaihtoehtoja poliisi olisi voinut harkita?

Ihmisoikeusanalyysi – suojeluvelvollisuus

OSA 1: TILANTEESEEN LIITTYVÄT IHMISOIKEUDET / MITÄ TOIMIA VALTIOLTA VAADITTIIN?

1.1 Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?

1.2 Onko valtiolla velvollisuus toteuttaa konkreettisia toimia tilanteeseen liittyvien ihmisoikeuksien suojelemiseksi?

OSA 2: ONKO VALTION TOIMIMATTA JÄTTÄMINEN TAI LAIMINLYÖNTI IHMISOIKEUSLOUKKAUS?

2.1 Kattaako maan lainsäädäntö tilanteeseen liittyvät ihmisoikeudet asianmukaisesti?

2.2 Onko valtio toteuttanut kohtuullisia ja asianmukaisia toimenpiteitä tilanteeseen liittyvien ihmisoikeuksien suojelemiseksi?

2.3 Täyttävätkö valtion toimet menettelyyn liittyvät vaatimukset?

Kouluttajan muistiinpanot¹

Näissä muistiinpanoissa esitetään analyysikehys moduuliin sisältyviä kahta monistetta varten. Ne on jäsennelty seuraavasti:

1. Keskeiset käsitteet

- Mitä ihmisoikeusloukkaus tarkoittaa?
- Mitä ihmisoikeuksien tarpeellisuudella ja oikeasuhteisuudella tarkoitetaan?

2. Tehtäväopas: ihmisoikeusanalyysi

- Moniste 1 – kunnioittamisvelvollisuus
- Moniste 2 – suojeluvelvollisuus

1. Keskeiset käsitteet

a) Mitä ihmisoikeusloukkaus tarkoittaa?

Valtion velvollisuus kunnioittaa ihmisoikeuksia (moniste 1)

Ihmisoikeusloukkaus tapahtuu, jos valtion toimella rajoitetaan tai puututaan ihmisoikeuteen eikä tällainen puuttuminen ole perusteltua. Loukkauksen aiheuttaa valtion toimi.

Valtion velvollisuus suojella ihmisoikeuksia (moniste 2)

Ihmisoikeusloukkaus tapahtuu, jos valtio jättää perusteettomasti toteuttamasta asianmukaisia toimia ihmisoikeuksien suojelemiseksi. Loukkauksen aiheuttaa valtion toimimatta jättäminen.

Toisistaan erotetaan ihmisoikeuksiin **puuttuminen** ja ihmisoikeuksien **loukkaaminen**. Ihmisoikeuksiin puuttuminen ei ole aina ihmisoikeuksien loukkaamista.

Poliisi voi puuttua rikoksentehtäjien ihmisoikeuksiin suojellakseen rikoksen uhria. Puuttuminen muuttuu ihmisoikeusloukkaukseksi, jos toimi tai toimimatta jättäminen ei perustu lakiin tai jos se on mieli-valtaista ja/tai suhteetonta.*

Valtaosaan ihmisoikeuksia voidaan (tai täytyy) puuttua tai niitä voidaan (täytyy) rajoittaa joissakin olosuhteissa, koska yhden henkilön vapaudet ja oikeudet päättyvät siihen, mistä toisen henkilön vapaudet ja oikeudet alkavat. Joissakin oikeudellisissa asiakirjoissa ihmisoikeudet on muotoiltu niin, että niihin puuttuminen tai niiden rajoittaminen sallitaan joissakin olosuhteissa.

Se, onko jokin toimi tai toimimatta jättäminen ihmisoikeusloukkaus, riippuu monista konkreettiseen tilanteeseen vaikuttavista tekijöistä, joten asiaa on tarkasteltava tapauskohtaisesti. Asiaa voidaan selvittää kahdella tässä esitellyllä monisteella.

Ihmisoikeusloukkaus tapahtuu, jos tiettyyn ihmisoikeuteen liittyviä valtion velvollisuuksia ei täytetä.

***Poikkeus:** Kidutus sekä epäinhimillinen tai halventava kohtelu ja rankaiseminen (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artikla) on ehdottomasti kiellettyä eikä niitä voida oikeuttaa missään olosuhteissa (ks. moduuli 4).

1. Moduulin 3 kouluttajan muistiinpanot ja lisämateriaali, myös analyysimallit, on mukautettu teoksesta Suntinger, W., *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Bundesministerium für Inneres, 2005, Wien, s. 49–76.

b) Mitä ihmisoikeuksien tarpeellisuudella ja oikeasuhteisuudella tarkoitetaan?

Tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteen avulla selvitetään, onko ihmisoikeuksiin puuttuva toimi tarpeellinen tavoitteen saavuttamisen kannalta ja ovatko käytetyt toimet oikeasuhteisia tavoitteeseen nähden.

Tarpeellisuuden ja oikeasuhteisuuden määrittämiseksi on otettava huomioon seuraavat seikat:

- **Toimen tarpeellisuus:** Toimi ei saa ulottua pidemmälle kuin mikä on ehdottoman välttämätöntä tilanteen olosuhteissa tavoitteen saavuttamiseksi. On toteutettava lievimpiä ja vähiten vahinkoa aiheuttavia toimia, jotka ovat kuitenkin tehokkaita. Tarpeettomat tai liialliset toimet ovat suhteettomia, ja niitä pitäisi välttää.
- **Toimen soveltuvuus:** Valitun toimen pitää soveltua halutun tavoitteen saavuttamiseen. Jos toimi ei sovellu, sitä voidaan pitää tehottomana ja suhteettomana.
- **Toimen tulokset:** Toimen ennakoituja tuloksia ja ihmisoikeuksiin puuttumista on punnittava tavoitteen olennaisuuden kannalta. Tässä yhteydessä on otettava huomioon myös se, puututaanko toimen tekemättä jättämisellä ihmisoikeuksiin tai aiheutetaanko niille vahinkoa. Jos toimesta aiheutuva vahinko on selvästi hyötyä suurempi, on toimea vältettävä.

Toimen tarpeellisuutta määritetään usein pakottavan yhteiskunnallisen tarpeen kautta. Demokraattisessa yhteiskunnassa voidaan tiettyjä oikeuksia rajoittaa ainoastaan, jos tällainen pakottava yhteiskunnallinen tarve on olemassa.

Oikeasuhteisuuden perusajatus voidaan kiteyttää erilaisiksi kansanviisauksiksi, kuten ”hyttysiä ei kannata ampua tykillä”. **Käytettyjen keinojen ja päämääränä olevien tavoitteiden** on siis oltava asianmukaisia suhteessa toisiinsa. Päämäärä **ei** oikeuta keinoja. Tavoitteet on tärkeää saavuttaa mahdollisimman lievin keinoin.

Tarpeellisuuden ja suhteellisuuden periaatteet ovat monimutkaisia, mutta ne voidaan tyypistää yksinkertaiseen elämänohjeeseen, kultaiseen sääntöön, joka koskee kaikkia ihmisiä: ”Kohtele muita niin kuin haluaisit itseäsi kohdeltavan.” Kun tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaate liitetään kultaiseen sääntöön, voi olla helpompi synnyttää empatiaa ja ymmärrystä poliisin toimien kohteeksi joutuvia henkilöitä kohtaan.

Tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteen mukainen toiminta on valtava haaste poliisin työssä, etenkin kun kyseessä ovat stressaavat tai jopa vaaralliset tilanteet. Poliisien on tärkeää sisäistää tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaate. Sisäistäminen tapahtuu parhaiten, kun ihmisoikeuksia sovelletaan päivittäisessä työssä ja ihmisoikeuksiin liittyviä omia tietoja, taitoja ja asenteita arvioidaan päivittäin.

Koulutusvinkki: Tapaustutkimuksiin liittyvien tehtävien järjestäminen

- **Kuvaukset tapaustutkimuksista:** Joskus koulutettavat saattavat ajatella, että tapaustutkimuksen kuvauksessa annetaan liian vähän tietoa asianmukaisten päätelmien tekemiseksi. Tapaustutkimukset ovat vain lyhyt kuvaus skenaariosta, sillä ratkaisevat oppimistulokset riippuvat **olennaisten analyyttisten kysymysten esittämisestä**. Lopputulokseen johtava polku on vähintäänkin yhtä merkityksellinen kuin varsinainen lopputulos.
- **Keskustelu tapaustutkimuksista:** Keskustelun pitäisi olla jäseneltyä, mutta myös koulutettavien ”luoville” vastauksille pitäisi jättää tilaa. Koulutettavien kannustaminen tarkastelemaan asiaa erilaisilta näkökannoilta tarjoaa hyvän pohjan keskustelulle asiaan liittyvistä kysymyksistä ja etunäkökohdista.

Kansallisen tason kouluttajan on tärkeää valita sellaiset tapaukset, jotka ovat tarkoituksenmukaisia koulutuksen taustalla olevassa kontekstissa. Muut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tai kansallisten tuomioistuinten tapaukset voivat sopia paremmin sinun koulutuksesi tarpeisiin. Tämän käsikirjan liitteessä on ohjeet siitä, miten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä haetaan.

Velvollisuuksien kantaja – täyttää velvollisuuden kunnioittaa ja suojella muiden ihmisoikeuksia.

Oikeuksien haltija – on tietoinen omista ihmisoikeuksistaan voidakseen vaatia niiden toteutumista.

2. Tehtäväopas: ihmisoikeusanalyysi

Kahdessa monisteessa poliiseille tarjotaan vaiheittainen ”navigointiväline”, jossa asiaa tarkastellaan samalla tavoin analyyttisesti kuin tuomioistuimissa tehdään. Niiden avulla poliiseja autetaan kehittämään valmiuksiaan täyttää velvollisuutensa (velvollisuuksien kantajina) ja vaatia oikeuksiensa toteutumista (oikeuksien haltijoina).

Kummankin monisteen tarkoituksena on

- muodostaa puitteet perusoikeusperiaatteiden siirtämiselle käytäntöön jaottelemalla yleiset periaatteet käytännön ohjeiksi
- esitellä työkalu, jonka avulla ihmisoikeuksia voidaan käyttää rakentavalla tavalla ja
- vastata ihmisoikeuksia koskeviin käytännön kysymyksiin
- opettaa, miten ristiriitaiset etunäkökohdat voidaan tasapainottaa puolueettomasti esittämällä joukko ”oikeita kysymyksiä”, joiden avulla voidaan selvittää tilanteeseen liittyvät tärkeimmät perusoikeusnäkökohdat ja punnita asianosaisten yksilöiden etunäkökohtia
- esitellä menetelmä ihmisoikeuksien sisäistämisen tueksi kehittämällä myönteistä asennetta ja taitoja, jotka auttavat ihmisoikeuksien soveltamisessa
- tarjota poliiseille työkalu tilanteiden tunnistamiseksi ja analysoimiseksi samalla tavalla kuin tuomioistuimissa ja valtiosta riippumattomissa järjestöissä sekä keino selvittää, kunnioitetaanko heidän oikeuksiaan.

Koulutusvinkki: Poliisitoiminnan käytäntöjen hyödyntäminen ihmisoikeusnäkökulmasta

Monet poliisit analysoivat konkreettisia tilanteita kotimaansa lainsäädännön, kuten rikos- ja poliisilain sekä poliisia koskevien määräysten, näkökulmasta. Tarkkaillaessaan yksittäisiä tilanteita tai puuttuessaan niihin he pohtivat usein seuraavia kysymyksiä:

- Mitä lakia sovelletaan tähän tilanteeseen?
- Mitä vaihtoehtoja minulla on sovellettavan lain perusteella?
- Onko esimerkiksi mielenosoittajan käyttäytyminen riittävän väkivaltaista tai aggressiivista, jotta pidättäminen olisi perusteltua tietyn lain nojalla?

Monilla poliiseilla on jo ihmisoikeusnäkökulman omaksumiseen tarvittavat analyttiset taidot. Ihmisoikeusnäkökulmasta analysoiminen tarkoittaa sitä, että perustuslakiin ja/tai kansainvälisiin ihmisoikeusasiakirjoihin kirjattuja ihmisoikeusnormeja sovelletaan ja tilanteita tulkitaan ihmisoikeuksien kielellä. Päämääränä on selvittää, onko tietty toimi tai toimimatta jättäminen ihmisoikeusloukkaus. Tässä näkökulmassa peräännyttään hieman lainsäädännöstä ja tarkastellaan tilannetta laajemmin ihmisoikeuslainsäädännön rajoissa.

a) Moniste 1: kunnioittamisvelvollisuus

Tämä analyysi liittyy monisteen 1 tapaustutkimuksiin.

Monisteessa 1 esitellään kunnioittamisvelvollisuuden analysoinnin puitteet, ja siinä on kaksi osaa:

Osa 1 – Ihmisoikeuksiin puuttuminen: Arvioidaan, kuuluuko tilanne jonkin ihmisoikeuden soveltamisalaan ja puututaanko valtion toimella kyseiseen oikeuteen.

Osa 2 – Ihmisoikeusloukkaus: Arvioidaan, onko oikeuteen puuttuminen perusteltua vai onko kyseessä ihmisoikeusloukkaus.

Kumpaankin osaan sisältyy kysymyksiä, joista on hyötyä tarkasteltaessa ihmisoikeuksiin liittyviä tilanteita ja purettaessa niitä helpommin sulateltaviin osiin.

OSA 1: TILANTEESEEN LIITTYVÄT IHMISOIKEUDET / VALTION PUUTTUMINEN IHMISOIKEUKSIIN

1.1 Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?

Tilanteeseen liittyvien ja sovellettavien ihmisoikeuksien selvittämiseksi tarvitaan jonkin verran tietämystä, joka saadaan vastaamalla seuraaviin kysymyksiin:

- Mitkä ihmisoikeudet taataan kansallisissa ja kansainvälisissä asiakirjoissa?
- Mikä on ihmisoikeusnormin soveltamisala? Ihmisoikeudet on muotoiltu väljästi, joten oikeuskäytännössä määritellään ihmisoikeusnormien soveltamisala.

1.2 Puututaanko jollakin valtion toimella tilanteeseen liittyviin ihmisoikeuksiin?

Tätä varten on tarkasteltava valtion toimen intensiteettiä ja/tai laatua. Yleissääntönä voidaan todeta, että seuraavilla valtion toimilla puututaan ihmisoikeuksiin:

- tiettyä menettelyä koskeviin kieltoihin perustuvat rikos- tai hallintolain rangaistukset, kuten sakot ja vapauden menettäminen / vankeus;
- rikos- tai poliisilakiin perustuvat poliisin toimet, kuten pidättäminen, henkilöntarkastus, kotietsintä ja henkilöllisyyden tarkistaminen;
- mikä tahansa poliisin toimi tai tarvittava fyysinen voimankäyttö.

Poliisin toimet ovat mahdollisen intrusiivisen luonteensa vuoksi yleensä hyvin lähellä ihmisoikeuksiin puuttumista.

OSA 2: PERUSTELTUA TOIMINTAA VAI IHMISOIKEUSLOUKKAUS?

Osassa 2 keskeisenä kysymyksenä on, onko ihmisoikeuteen puuttumiselle yhtään perusteltua syytä. Osan 2 analyttisillä kysymyksillä pyritään tuomaan esille toimen takana olevat syyt etenkin suhteessa tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteeseen. Vastausten perusteella selviää, onko ihmisoikeuteen puuttuminen perusteltua. Puuttuminen

- **on perusteltua**, jos kaikkiin kysymyksiin vastataan **”KYLLÄ”**.
- **ei ole perusteltua**, vaan katsotaan ihmisoikeusloukkaukseksi, jos yhteen tai useampaan kysymykseen vastataan **”EI”**.

Osa 2 koskee vain tiettyjä ihmisoikeuksia. Ehdottomiin ihmisoikeuksiin, kuten kidutuksen kieltoon (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artikla), ei ole perusteltua puuttua missään olosuhteissa. Ehdottomaan ihmisoikeuteen puuttuminen on aina ihmisoikeusloukkaus.

2.1 Onko valtion toimille jokin peruste kotimaan lainsäädännössä?

Tähän kysymykseen vastaamiseksi on otettava huomioon valtion toimia ja kyseessä oleviin ihmisoikeuksiin puuttumista koskeva asiaankuuluva lainsäädäntö.

Tämä johtuu siitä, että ihmisoikeuksiin puuttumisen täytyy perustua aina lainsäädäntöön. Tämä johtuu puolestaan oikeusvaltio- ja laillisuusperiaatteesta.

2.2 Onko toimella laillinen tavoite/intressi?

Ihmisoikeuksiin puuttumisella on oltava aina laillinen tavoite tai intressi. Tällaisia ovat muun muassa

- kansallinen turvallisuus
- alueellinen koskemattomuus tai yleinen turvallisuus
- järjestyshäiriöiden tai rikosten ehkäiseminen
- terveyden tai moraalien suojeleminen
- toisten maineen suojeleminen.

Jotta voitaisiin selvittää, onko laillinen tavoite tai intressi olemassa, on otettava huomioon tilanteen kannalta asiankuuluvat lait ja ihmisoikeudet. Osan 1 ja osan 2 ensimmäisen osion kysymyksiin vastaaminen auttaa tiedon hankkimisessa.

2.3. Onko valtion puuttuminen tarpeellista ja oikeasuhteista tavoiteltuun tavoitteeseen nähden?

Valtion puuttuminen ihmisoikeuksiin on perusteltua, jos teko on tarpeen ja oikeassa suhteessa teon perusteeseen ja lailliseen tavoitteeseen nähden. Ihmisoikeuksiin puuttuminen ei saa mennä pidemmälle kuin mikä on ehdottoman tarpeen halutun tuloksen saavuttamiseksi.

Tarpeellisuuden ja oikeasuhteisuuden selvittämiseksi voi pohtia seuraavia kysymyksiä:

- Soveltuuko toimi laillisen tavoitteen saavuttamiseen?

Kysymykseen vastattaessa kannattaa tutkia, onko toimenpide tarkoituksenmukainen ja tehokas. Tehottomat toimenpiteet eivät ole oikeasuhteisia.

- Onko se tarpeellinen ("pakottava yhteiskunnallinen tarve")? Onko se lievin mahdollinen toimenpide? Onko mitään vaihtoehtoja?

Liialliset toimenpiteet eivät ole oikeasuhteisia.

Moniste 1 – kunnioittamisvelvollisuus

Tapaustutkimus A: Pidättäminen ja säilöönotto – oikeus vapauteen ja turvallisuuteen

Analyysi perustuu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 4.4.2000 antamaan tuomioon *Witold Litwa v. Puola* (asia nro 26629/95).

OSA 1: Tilanteeseen liittyvät ihmisoikeudet / valtion puuttuminen ihmisoikeuksiin

1.1 Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?

Euroopan ihmisoikeussopimus, 5 artikla: Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen

- Jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Keneltäkään ei saa riistää hänen vapauttaan, paitsi seuraavissa tapauksissa ja lain määräämässä järjestyksessä: [...]
 - henkilöltä riistetään vapaus lain nojalla tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai hänen heikon mielenterveytensä, alkoholisminsa, huumeidenkäyttönsä tai irtolaisuutensa vuoksi; [...]

1.2 Puututaanko jollakin valtion toimella tilanteeseen liittyviin ihmisoikeuksiin?

Poliisin suorittama pidätys on aina puuttumista vapautta ja turvallisuutta koskevaan oikeuteen.

Näin ollen Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi tuomiossaan *Witold Litwa v. Puola* (46 kohta), että L:n sulkeminen selviämiskeskukseen oli selkeästi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu vapauden riistäminen.

OSA 2: PERUSTELTUA TOIMINTAA VAI IHMISOIKEUSLOUKKAUS?

2.1 Onko valtion toimille perustetta lainsäädännössä?

Olellainen kysymys kuuluu, onko henkilön pidättämiselle asianmukainen lainsäädännöllinen peruste, kun henkilön menettely ja käyttäytyminen alkoholin vaikutuksen alaisena aiheuttaa uhan muille tai henkilölle itselleen.

Puolan kansallisen lainsäädännön mukaan ”päihtynyt henkilö, joka käyttäytyy väkivaltaisesti julkisella paikalla tai työpaikalla taikka vaarantaa oman henkensä tai terveytensä tai toisen henkilön hengen tai terveyden, voidaan viedä selviämiskeskukseen tai julkisen terveydenhuollon laitokseen tai kotiinsa”.² Kyseisessä tapauksessa poliisi noudatti kotimaan lainsäädännössä säädettyä menettelyä, kun se pidätti kantajan ja vei hänet selviämiskeskukseen.

Kansallisen lainsäädännön on myös täytettävä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdan a–f alakohdassa luetellut edellytykset. Sovellettava kansallinen lainsäädäntö on kyseisen pykälän 5 momentin 1 kohdan e alakohta.

2. Päihdekasvatuksesta ja alkoholismien ehkäisemisestä 26. lokakuuta 1982 annettu Puolan laki, 40 §.

Päihdekasvatuksesta ja alkoholismien ehkäisemisestä 26. lokakuuta 1982 annettu Puolan laki

1 momentin e kohta: henkilöltä riistetään vapaus lain nojalla tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai hänen heikon mielenterveytensä, alkoholisminsa, huumeidenkäyttönsä tai irtolaisuutensa vuoksi

Tämän perusteella Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että kantajan säilöönotto kuului Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdan e alakohdan soveltamisalaan (tuomio Witold Litwa v. Puola, ks. edellä alaviite 3, 64 kohta). Kantajan säilöönnotolle oli myös oikeudellinen perusta kansallisessa lainsäädännössä. (74 kohta)

2.2 Onko toimella laillinen tavoite/intressi?

Kun pidätys tehdään, laillisena tavoitteena on kansalaisten taikka kyseisen henkilön terveyden ja henkilökohtaisen turvallisuuden suojeleminen.

2.3 Onko valtion puuttuminen tarpeellista ja oikeasuhteista tavoitteeseen nähden?

Vaikka tavoite voi olla laillinen, on kuitenkin tärkeää tarkistaa, ovatko tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot tarpeellisia ja oikeasuhteisia.

- Soveltuuko toimi laillisen tavoitteen saavuttamiseen?
- Onko se tarpeellinen ("pakottava yhteiskunnallinen tarve")? Onko se lievin mahdollinen toimenpide? Onko mitään vaihtoehtoja?

Tässä tapauksessa tarpeellisuuden ja oikeasuhteisuuden selvittämiseksi pohdittaviin kahteen kysymykseen voidaan vastata yhteisesti.

"Tuomioistuin toistaa, että 5 artiklan 1 kohdan e alakohdassa tarkoitettu vapauden riistämisen laillisuus edellyttää, ettei ole toimittu mielivaltaisesti. Henkilön vapauden riistäminen on niin vakava toimenpide, että se on perusteltu vain, jos muita, lievempiä toimenpiteitä on harkittu ja ne on todettu riittämättömiksi yksilön tai yleisen edun turvaamiseksi, mikä saattaa edellyttää asianomaisen henkilön vapauden riistämistä. Ei siis riitä, että vapauden riistäminen toteutetaan kansallisen lainsäädännön mukaisesti, vaan sen on lisäksi oltava tarpeellista asiaan liittyvissä olosuhteissa." (78 kohta)

L:n pidättämistä pidettiin mielivaltaisena ja näin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdan e alakohdan vastaisena, koska

- oli vakavaa syytä epäillä, ettei L tosiasiallisesti aiheuttanut omalle turvallisuudelleen tai yleiselle turvallisuudelle sellaista uhkaa, että vapauden rajoittaminen olisi ollut perusteltua,
- eikä poliisi ollut harkinnut lievempiä toimenpiteitä yleisen järjestyksen turvaamiseksi, vaikka kotimaan lainsäädännössä mainitaan vaihtoehtoisia lievempiä keinoja.

Tiivistelmä

Analyysin perusteella L:n pidättämisellä ja vapauden riistämällä puututtiin hänen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa tarkoitettuihin ihmisoikeuksiinsa, sillä pidättämisen katsotaan aina olevan ihmisoikeuksiin puuttumista. Arvioitaessa pidättämisen tarpeellisuutta ja oikeasuhteisuutta voidaan analyysin perusteella todeta, että pidätystä pidettiin mielivaltaisena ja sen katsottiin näin ollen loukkaavan L:n Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdan e alakohdan mukaisia oikeuksia.

Analyysi perustuu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 27.9.1995 antamaan tuomioon *Mc Cann ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, asia nro 18984/91.

”Hengen riistämistä on **valvottava erityisen huolellisesti**, ja jos tarkoituksellinen voimankäyttö johtaa kuolemaan, on huomioon otettava valtion viranomaisten toimien lisäksi asiaan liittyvät olosuhteet, myös tarkasteltavina olevien toimien suunnittelu ja valvonta. [Iihavointi lisätty]”
Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *Mc Cann ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, asia nro 18984/91, 27.9.1995.

Tapaustutkimus B: Terroristeiksi epäiltyihin kohdistunut kuolemaan johtanut voimankäyttö – oikeus elämään

OSA 1: TILANTEESEEN LIITTYVÄT IHMISOIKEUDET / VALTION PUUTTUMINEN IHMISOIKEUKSIIN

1.1 Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?

On tärkeää tuoda esille, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklaan, kuten moniin ihmisoikeuksia koskeviin oikeussääntöihin, sisältyy määräyksiä, joiden nojalla oikeuteen voidaan puuttua tietyissä olosuhteissa.

Euroopan ihmisoikeussopimus 2 artikla – Oikeus elämään

2. Elämän riistämistä ei voida katsoa tämän artiklan vastaiseksi teoksi silloin, kun se seuraa voimankäytöstä, joka on ehdottoman välttämätöntä

- kenen hyvänsä puolustamiseksi laittomalta väkivallalta;
- laillisen pidätyksen suorittamiseksi tai laillisen vapaudenriiston kohteeksi joutuneen henkilön paon estämiseksi;
- mellakan tai kapinan kukistamiseksi laillisin toimin.

1.2 Onko valtio puuttunut kyseisiin ihmisoikeuksiin? Miten?

Hengen menettäminen on asianomaiselle henkilölle ja hänen sukulaisilleen aiheutuva peruuttamaton vahinko. Siksi elämää koskevaan oikeuteen puuttumisen tavoitteiden on oltava erityisen tärkeitä ja ehdottoman välttämättömiä. Elämää koskevaan oikeuteen puuttumista on arvioitava huolellisesti sen selvittämiseksi, onko se ehdottomasti tarpeen. Osan 2 kysymysten avulla voi selvittää tätä tarpeellisuutta.

OSA 2: PERUSTELTUA TOIMINTAA VAI IHMISOIKEUSLOUKKAUS?

1.1 Onko valtion toimille perustetta lainsäädännössä?

Voidaan olettaa, että poliisin toimet perustuvat kansallisen perustuslain ja muun lainsäädännön säännöksiin, jotka koskevat poliisin toimivaltaa ja voimankäyttöä. Niin ikään voidaan olettaa, että kansalliset oikeussäännöt ja sitä kautta poliisin toimet ovat Euroopan ihmisoikeussopimuksen tavoitteiden ja päämäärien mukaisia.

1.2 Onko toimilla laillinen tavoite?

Kuolemaan johtavaa voimankäyttöä koskeva päätös perustui siihen oletukseen, että se oli välttämätöntä siviilien ja poliisien suojelemiseksi epäillyltä pommilta. Tapauksen tosiseikkoja analysoidessaan viranomaiset ottivat huomioon monia tekijöitä, esimerkiksi alueella X tapahtuneet aiemmat terrori-iskut, terroristeiksi epäiltyjen rikosrekisterin ja tiedusteluyksikköjen keräämät tiedot. Viranomaiset tulivat siihen tulokseen, että oli hyvin suuri riski, että epäilty pommi tappaisi tai vahingoittaisi vakavasti huomattavaa määrää siviilihenkilöitä alueella X.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan 2 kohdan a alakohdan nojalla elämää koskevaan oikeuteen puuttuminen on hyväksyttävää ”kenen hyvänsä puolustamiseksi laittomalta väkivallalta”, jos se on ehdottomasti tarpeen.

Näin ollen poliisin suorittama suojeleminen oli tässä tapauksessa laillinen tavoite.

1.3 Onko valtion puuttuminen tarpeellista ja oikeasuhteista tavoitteeseen nähden?

Toisin kuin tapaustutkimuksessa A, tarpeellisuutta ja oikeasuhteisuutta koskeviin kysymyksiin on vastattava tällä kertaa erikseen.

- Soveltuuko toimi laillisen tavoitteen saavuttamiseen?

Kuolemaan johtanut voimankäyttö oli oikea-aikaista ja päätti pommin räjähtämiseen liittyneen oletetun välittömän riskin.

- Onko se tarpeellinen ("pakottava yhteiskunnallinen tarve")? Onko se lievin mahdollinen toimenpide? Onko mitään vaihtoehtoja?

Terroristeiksi epäillyt ammuttiin lähietäisyydeltä sen jälkeen, kun he olivat tehneet sotilaiden A ja B mielestä uhkaavia käsiliikkeitä, joiden perusteella vaikutti siltä, että he aikoisivat räjäyttää pommin (tuomio Mc Cann, 196 kohta). Myöhemmin kuitenkin havaittiin, ettei epäilyillä ollut aseita. Heillä ei ollut räjäytyslaitetta eikä autossa ollut myöskään pommia.

Tuomiossa Mc Cann ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa katsoi, että "sotilaat luulivat vilpittömästi saamiensa tietojen perusteella, [...] että epäillyt oli välttämätöntä ampua, jotta he eivät räjäyttäisi pommia ja aiheuttaisi useita kuolonuhreja. [...] Kun huomioon otetaan tapauksen olosuhteista johtuva viranomaisten pulmallinen tilanne, sotilaiden reagointi ei itsessään rikkonut 2 artiklaa." (200 kohta)

Kuten tämän esimerkianalyysin osassa 1 mainitaan, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen on tarkasteltava hengen riistämistä erityisen huolellisesti, jos tarkoituksellinen voimankäyttö johtaa kuolemaan. Tämä merkitsee sitä, että huomioon on otettava paitsi asianosaisten sotilaiden toimet, myös asianomaisten organisaation ennen operaatiota ja sen aikana toteuttamat toimet. Tämän vuoksi on kyseenalaistettu, "oliko terrorismin vastainen operaatio kokonaisuutena hallittu ja järjestetty siten, että 2 artiklan edellytyksiä oli noudatettu, ja oliko sotilaille annetuissa tiedoissa ja ohjeissa, joiden vuoksi kuolemaan johtanut voimankäyttö oli tosiasiallisesti väistämätöntä, otettu asianmukaisesti huomioon kolmen epäillyn oikeus elämään." (201 kohta).

"Yhteenvedon voidaan todeta, että kun huomioon otetaan päätös olla estämättä epäiltyjä matkustamasta [alueelle X] sekä se, etteivät viranomaiset olleet ottaneet riittävällä tavalla huomioon sitä mahdollisuutta, että tiedustelutietoihin perustuva arvio saattaisi ainakin joiltakin osin olla virheellinen, ja vielä se, että voimankäyttö johti automaattisesti kuolemaan sotilaiden avatessa tulen, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa ei ollut vakuuttunut siitä, että kolmen terroristin tappaminen oli sellaista voimankäyttöä, joka oli ehdottoman välttämätöntä henkilöiden suojelemiseksi laittomalta väkivallalta Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettulla tavalla." [muutettu] (213 kohta)

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklaa todettiin rikotun. Ihmisoikeusloukkauksena ei pidetty varsinaista sotilaiden suorittamaa ampumista vaan pikemminkin operaation yleistä suunnittelua ja toteutusta, sillä lievempiä toimenpiteitä olisi voitu toteuttaa.

Tiivistelmä

Analyysin perusteella voidaan todeta, että epäiltyihin kohdistetulla kuolemaan johtaneella voimankäytöllä puututtiin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklassa tarkoitettuun elämää koskevaan oikeuteen. Sotilaiden katsottiin puuttuneen elämää koskevaan oikeuteen, muttei loukanneen sitä, koska sotilaat ollettivat vaaran olevan välitön ja henkien menettämisen olevan mahdollista. Operaation yleisen suunnittelun ja toteutuksen todettiin kuitenkin rikkoneen 2 artiklaa, koska vaihtoehtoisia lievempiä toimenpiteitä olisi voitu toteuttaa ensin.

b) Moniste 2: suojeluvelvollisuus

Tämä analyysi liittyy monisteen 2 tapaustutkimuksiin.

Monisteessa 2 esitetään suojeluvelvollisuuden analysoinnin puitteet, ja siinä on kaksi osaa:

Osa 1 – Valtiolta vaadittava toimi: Arvioidaan, kuuluuko tilanne jonkin ihmisoikeuden soveltamisalaan ja onko valtiolla velvollisuus toteuttaa jokin toimi kyseisen oikeuden suojelemiseksi.

Osa 2 – Ihmisoikeusloukkaus: Arvioidaan, onko valtion toimimatta jättäminen tai suojelemisen laiminlyönti perusteltua vai onko kyseessä ihmisoikeusloukkaus.

Monisteen 1 tavoin myös moniste 2 on jaettu kahteen osaan. Kumpaankin osaan sisältyy kysymyksiä, joista on hyötyä tarkasteltaessa ihmisoikeuksiin liittyviä tilanteita ja purettaessa niitä helpommin sulateltaviin osiin.

OSA 1: TILANTEeseen LIITTYVÄT IHMISOIKEUDET / MITÄ TOIMIA VALTIOLTA VAADITTIIN?

Osan 1 keskeinen kysymys on, pitäisikö valtion toteuttaa toimia asiaan liittyvän ihmisoikeuden suojelemiseksi.

Jos kaikkiin osan 1 kysymyksiin vastataan ”**KYLLÄ**”,

- tilanteeseen liittyy yksi tai useampi ihmisoikeus
- valtio on jättänyt toimimatta tai laiminlyönyt asiaan liittyvien ihmisoikeuksien suojelemisen, vaikka valtiolla on tällainen velvollisuus.

[Huomautus: Tämä ei tarkoita välttämättä sitä, että ihmisoikeuksia olisi loukattu. Osassa 2 autetaan selvittämään, onko kyseessä ihmisoikeusloukkaus.]

1.1 Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?

Tilanteeseen liittyvät ja siinä sovellettavat ihmisoikeudet on selvittävä samaan tapaan kuin monisteessa 1, joka koski kunnioittamisvelvollisuutta. Ihmisoikeudet saadaan selville vastaamalla seuraaviin kysymyksiin:

- Mitkä ihmisoikeudet taataan kansainvälisissä asiakirjoissa?
- Mikä on ihmisoikeusnormin täsmällinen soveltamisala? Ihmisoikeudet on muotoiltu väljästi, joten oikeuskäytännössä määritellään ihmisoikeusnormien soveltamisala.

Ihmisoikeuksien soveltamisalan määrittäminen on keskeisen tärkeää, sillä se auttaa selkiyttämään valtion velvollisuutta.

1.2 Onko valtiolla velvollisuus toteuttaa konkreettisia toimia tilanteeseen liittyvien ihmisoikeuksien suojelemiseksi?

Tämä kysymys koskee niitä konkreettisia velvollisuuksia, joita valtiolla on ihmisoikeuksien suojelemisessa tietyssä tilanteessa. Esimerkkejä ihmisoikeuksiin liittyvistä velvollisuuksista:

- kotiväkivaltatapausten käsittelyä koskevien lakien säätäminen (epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltö)
- mielenosoittajien suojeleminen vastamielenosoittajien hyökkäyksiltä (kokoontumisvapaus)
- poliisisuojelun tarjoaminen vakavan uhan ollessa kyseessä (oikeus elämään).

Yksilöillä on oikeus saada suojelua valtion väärinkäytöksiltä sekä muiden yksityisten rikkomuksilta. Valtiolla on velvollisuus tarjota aktiivisesti suojelua, ja se voi tehdä tämän lainsäädännöllisillä, hallinnollisilla, oikeudellisilla ja käytännön toimenpiteillä. Poliisitoiminnan kohdalla yksi tämän velvollisuuden olennaisimmista osatekijöistä on suojella ihmisoikeuksia muiden yksityisten hyökkäyksiltä.

OSA 2: ONKO VALTION TOIMIMATTA JÄTTÄMINEN TAI LAIMINLYÖNTI IHMISOIKEUSLOUKKAUS?

Osassa 2 olevan analyysin avulla voidaan selvittää, onko valtion toimimatta jättäminen tai laiminlyönti ihmisoikeusloukkaus. Peruskysymys kuuluu, onko mitään syytä, jolla perusoikeuteen liittyvä valtion toimimatta jättäminen tai laiminlyönti voidaan perustella riittävästi.

Valtion toimimatta jättäminen tai laiminlyönti on ihmisoikeusloukkaus, jos vastaus yhteen tai useampaan osan 2 kysymykseen on "EI".

2.1 Kattaako maan lainsäädäntö tilanteeseen liittyvät ihmisoikeudet asianmukaisesti?

Kuten monisteessa 1, näihin kysymyksiin vastattaessa on otettava huomioon asiaankuuluvat lait ja muut kansalliset oikeussäännöt sekä se, taataanko ihmisoikeuksien suojelu laissa riittävästi.

2.2 Onko valtio toteuttanut kohtuullisia ja asianmukaisia toimenpiteitä tilanteeseen liittyvien ihmisoikeuksien suojelemiseksi?

Tässä vaiheessa etunäkökohtia punnitaan suhteellisuusperiaatteen mukaisesti.

Yhtäältä on otettava huomioon asianomaisen yksilön etu:

- Mitä asianomaisella henkilöllä on tilanteessa pelissä?
- Miten suuri vaara henkilöön kohdistuu?
- Mistä oikeuksista tilanteessa on kyse?

Toisaalta on otettava huomioon valtion valmiudet tarjota suojelua:

- Mitä tietoja valtiolla on / pitäisi olla asianomaiseen yksilöön kohdistuvista konkreettisista riskeistä/uhista?
- Millainen suojeluvalmius valtiolla on / pitäisi olla näihin uhkiin vastaamiseksi?
- Mitkä ovat asianmukaisia suojelun tarjoamisen keinoja?
- Onko valtio toteuttanut kaikki kohtuulliset ja asianmukaiset toimenpiteet?

Valtiolla on velvollisuus toteuttaa kaikki kohtuulliset toimenpiteet, jotka olisivat saattaneet estää tapahtuneen.

2.3 Täyttävätkö valtion toimet menettelyyn liittyvät vaatimukset?

Tutkintamenettelyjen on täytettävä ripeyttä, puolueettomuutta ja riippumattomuutta koskevat vaatimukset. Väärintekijälle on määrättävä asianmukainen rangaistus, ja uhrille on annettava asianmukainen korvaus. Jos näitä vaatimuksia ei täytetä, loukataan tilanteeseen liittyvää ihmisoikeutta sekä oikeutta tehokkaaseen oikeussuojaan. (Lisätietoja asiasta on kidutuksen kieltoa koskevassa modulissa 4.)

Moniste 2 – Suojeluvelvollisuus

Tapaustutkimus C: Mielenosoituksen ja vastamielenosoituksen hallinta – kokoontumisvapaus

Analyysi perustuu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 21.6.1988 antamaan tuomioon Plattform Ärzte für das Leben v. Itävalta, asia nro 10126/82.

OSA 1: TILANTEeseen LIITTYVÄT IHMISOIKEUDET / MITÄ TOIMIA VALTIOLTA VAADITTIIN?

1.1 Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?

Euroopan ihmisoikeussopimus 11 artiklan 1 kohta – Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus

Jokaisella on oikeus rauhanomaiseen kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen, mikä käsittää myös oikeuden perustaa ammattiyhdistyksiä ja liittyä niihin etujensa turvaamiseksi.

1.2 Onko valtiolla velvollisuus toteuttaa konkreettisia toimia tilanteeseen liittyvien ihmisoikeuksien suojelemiseksi?

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin edellyttää kokoontumisvapautta koskevan oikeuden kohdalla, että valtio suojelee mielenosoittajia niiltä, jotka haluavat häiritä mielenosoitusta tai keskeyttää sen.

Tällöin valtiolla on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklan mukaisesti velvollisuus suojella mielenosoittajia muiden hyökkäyksiltä.

Kysymys kuuluu, oliko poliisin toiminta riittävää kokoontumisvapauden suojelemiseksi. Poliisi ei onnistunut hajottamaan suurta määrää vastamielenosoittajia, jotka kokoontuivat ilman ennakoilmoitusta kirkon eteen ja häiritsivät marssia, mikä katsotaan toimimatta jättämiseksi.

Osan 2 avulla voidaan arvioida, onko tämä toimimatta jättäminen ihmisoikeusloukkaus.

OSA 2: ONKO TOIMIMATTA JÄTTÄMINEN TAI LAIMINLYÖNTI IHMISOIKEUSLOUKKAUS?

2.1 Kattaako maan lainsäädäntö tilanteeseen liittyvät ihmisoikeudet asianmukaisesti?

Kyllä kattaa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi tuomiossa Plattform Ärzte für das Leben v. Itävalta, että ”rikoslain 284 ja 285 §:n mukaan jokainen henkilö, joka hajottaa, estää tai keskeyttää kokoontumisen, jota ei ole kielletty, tekee rikoksen, ja kokoontumislain 6 ja 13 §:ää sekä 14 §:n 2 momenttia, joissa annetaan viranomaisille valtuudet kieltää, keskeyttää tai hajottaa voimakeinoin kokoontumisen, sovelletaan myös vastamielenosoituksiin.” (33 kohta)

2.2 Onko valtio toteuttanut kohtuullisia ja asianmukaisia toimenpiteitä tilanteeseen liittyvien ihmisoikeuksien suojelemiseksi?

Valtiolla on velvollisuus toteuttaa kohtuullisia ja asianmukaisia toimenpiteitä kokoontumisvapauden suojelemiseksi, mutta tätä velvollisuutta ei voida tulkita takeeksi siitä, ettei häiriöitä tapahtuisi. Valtio voi päättää, millaista taktiikkaa käytetään.

”Tuomioistuimen ei tarvitse arvioida poliisin käyttämän taktiikan tarkoituksenmukaisuutta tai tehokkuutta kyseisissä tilanteissa, vaan selvittää, onko perusteltua väittää, että asiaankuuluvat viranomaiset eivät toteuttaneet tarpeellisia toimenpiteitä.” (36 kohta)

Tuomioistuin totesi, että mielenosoittajien suojelemiseksi oli toteutettu kohtuullisia ja asianmukaisia toimenpiteitä. Poliisi toteutti siis kohtuullisia ja asianmukaisia toimenpiteitä täyttääkseen 11 artiklan mukaisen suojeluvollisuutensa.

Tiivistelmä

Tapauksen analyysin perusteella valtiolla on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklan mukainen velvollisuus suojella mielenosoittajia muiden hyökkäyksiltä. Poliisi ei onnistunut hajottamaan suurta ja odottamatonta vastamielenosoittajien joukkoa, joten se syyllistyi laiminlyöntiin. Tämä laiminlyönti ei kuitenkaan rikkonut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklaa, sillä poliisi oli toteuttanut kohtuulliset ja asianmukaiset toimenpiteet artiklaan perustuvien velvollisuuksiensa täyttämiseksi.

Tapaustutkimus D: Naisiin kohdistuva väkivalta – oikeus elämään sekä kidutuksen ja syrjinnän kieltö

OSA 1: TILANTEeseen LIITTYVÄT IHMISOIKEUDET / MITÄ TOIMIA VALTIOLTA VAADITTIIN?

Analyysi perustuu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 9.6.2009 antamaan tuomioon Opuz v. Turkki.

Tuomioistuimen perustelut on otettu pääosin lehdistötiedotteesta julkaistusta tuomion tiivistelmästä.

1.1 Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?

O:n vaimon äidin kuolemaan johtanut suojelun puute:

Euroopan ihmisoikeussopimus 2 artikla – Oikeus elämään

1. Jokaisen oikeus elämään on suojattava laissa.

O:n vaimon ja vaimon äidin puutteellinen suojeleminen O:n väkivallalta ja uhkailulta:

Euroopan ihmisoikeussopimus 3 artikla – Kidutuksen kieltö

Ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

Pääasiassa naisiin vaikuttavaa viranomaisten antaman suojelun yleistä puutetta on tarkasteltava syrjintäkiellon periaatteen kannalta:

Euroopan ihmisoikeussopimus 14 artikla – Syrjinnän kieltö

Tässä yleissopimuksessa tunnustetuista oikeuksista ja vapauksista nauttiminen on taattava ilman minkäänlaista sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää.

1.2 Onko valtiolla velvollisuus toteuttaa konkreettisia toimia tilanteeseen liittyvien ihmisoikeuksien suojelemiseksi?

Oikeutta elämään koskevan 2 artiklan yhteydessä valtiolla on velvollisuus ottaa huomioon kaikki todelliset ja välittömät uhat, jotka koskevat henkilön oikeutta elämään, sukupuolesta, rodusta, ihonväristä, kielestä, uskonnosta, poliittisista tai muista mielipiteistä ja kansallisesta tai yhteiskunnallisesta alkuperästä riippumatta. Valtiolla on siis velvollisuus tehdä kaikki siltä kohtuullisesti odotettavissa olevat toimet kuoleman ehkäisemiseksi.

Sen sijaan 3 artiklan yhteydessä valtion on tarjottava suojeletoa, jolla estetään tehokkaasti tapauksessa Opuz v. Turkki tapahtuneen kaltaiset pahoinpitelyn muodot (161 kohta). Velvollisuus suojeletoa pahoinpitelyltä koskee myös haavoittuvimmassa asemassa olevia yhteiskunnan jäseniä, joilla on oikeus samaan lainsäädännön, poliisin ja oikeusjärjestelmän tarjoamaan suojeleluun.

OSA 2: ONKO TOIMIMATTA JÄTTÄMINEN IHMISOIKEUSLOUKKAUS?**1.1 Kattaako maan lainsäädäntö tilanteeseen liittyvät ihmisoikeudet asianmukaisesti?**

Tapaukseen sovellettavassa kansallisessa laissa ei ollut säädetty ennen vuotta 1998 erityisistä hallinnollisista ja poliisitoimintaan liittyvistä toimenpiteistä, joilla suojellaan haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä kotiväkivallalta. Tammikuussa 1998 tuli voimaan säädös, joka loi pohjan kotiväkivallan kohteeksi joutuvien henkilöiden suojelulle.

Tuomiossa *Opuz v. Turkki* pahoinpitelyt tapahtuivat vuosina 1995–2002. Ennen kotiväkivaltaa koskevan lain voimaantuloa vuonna 1998 valtio ei ollut täyttänyt velvollisuuttaan antaa asianmukaista lainsäädäntöä kotiväkivallasta. Koska vuosina 1995–1998 ei ollut olemassa lainsäädäntöä, joka olisi suojellut kotiväkivallalta, O:n vaimoon ja tämän äitiin kyseisinä vuosina kohdistunutta pahoinpitelyä voitiin tarkastella Euroopan ihmisoikeussopimuksen perusteella, ja sen todettiin rikkovan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa.

Tammikuun 1998 jälkeen, lain tultua voimaan, viranomaiset eivät olleet vielä panneet tosiasiallisesti toimenpiteitä ja sanktioita täytäntöön O:n vaimon suojelemiseksi kotiväkivallalta. Analyysin loppuosa auttaa arvioimaan vuosien 1998–2002 välillä tapahtuneita pahoinpitelyjä.

1.2 Onko valtio toteuttanut kohtuullisia ja asianmukaisia toimenpiteitä tilanteeseen liittyvien ihmisoikeuksien suojelemiseksi?**Euroopan ihmisoikeussopimus, 2 ja 3 artikla**

O oli käyttäytynyt aiemminkin väkivaltaisesti, ja hänellä oli rikosrekisterimerkintöjä vaimoonsa ja tämän äitiin kohdistuneista teoista. Hän oli uhannut heidän henkeään ja turvallisuuttaan. Taustojen perusteella oli paitsi mahdollista myös ennakoitavissa, että O:n väkivaltainen käytös jatkuisi ja pahenisi.

Tuomioistuimien totesi näin ollen, etteivät kansalliset viranomaiset olleet toimineet riittävän huolellisesti estääkseen O:n vaimoon ja tämän äitiin kohdistuvan väkivallan etenkin, kun ne eivät olleet nostaneet rikossyytettä tai toteuttaneet muuta vastaavaa ehkäisevää toimenpidettä O:ta vastaan (199 kohta).

Kansalliset viranomaiset olivat rikkoneet oikeutta elämään koskevaa 2 artiklaa, kun ne eivät olleet estäneet O:ta tappamasta vaimonsa äitiä. Viranomaiset olisivat voineet toteuttaa asianmukaisia ja kohtuullisia suojelevia toimenpiteitä O:n vaimon äitiin kohdistuneiden uhkauksien perusteella lopputuloksen välttämiseksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi vielä, että 3 artiklaa oli rikottu, koska viranomaiset eivät olleet toteuttaneet tehokkaita estäviä toimenpiteitä suojellakseen O:n vaimoa O:n fyysiseltä väkivallalta.

Euroopan ihmisoikeussopimus, 14 artikla

O:n vaimon ja hänen äitinsä tapauksella on merkitystä yleisemmäl-
täkin kannalta. Kotiväkivallan suvaitseminen ja asian tehokkaan
hoitamisen laiminlyönti loukkasi naisten oikeutta laissa säädettyyn
yhdenvertaiseen suojeluun.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että myös Euroopan ihmis-
oikeussopimuksen 14 artiklaa oli rikottu: "Kun otetaan huomioon
edellä esitetty toteamus siitä, että yleinen ja syrjivä, joskin tahaton,
oikeuslaitoksen passiivisuus [tapaustutkimuksen maassa] vaikutti
pääasiassa naisiin, tuomioistuin katsoo, että kantajaan ja hänen
äitiinsä kohdistuvaa väkivaltaa voidaan pitää sukupuoleen perustu-
vana väkivaltana, joka on yksi naisiin kohdistuvan syrjinnän muoto."
(200 kohta)

Tiivistelmä

Tämän tapausanalyysin perusteella valtiolla on velvollisuus suojella
henkilöä kotiväkivallalta sekä suojellakseen oikeutta elämään
(Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artikla) että estääkseen tehok-
kaasti kaltoinkohtelun (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artikla).
Valtiolla on velvollisuus myös perustaa ja ottaa käyttöön järjestelmä,
jossa uhrille tarjotaan riittävä suoja ja kotiväkivallasta rankaistaan
myös niissä tilanteissa, joissa uhri peruu kanteensa. Analyysistä kävi
myös ilmi, että tapaustutkimuksen maassa havaittu viranomaisten
passiivisuus vaikutti pääasiassa naisiin, minkä tulkittiin edesauttavan
sukupuoleen perustuvaa väkivaltaa, joka on yksi naisiin kohdistuvan
syrjinnän muodoista (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artikla).

1.3 Täyttävätkö valtion toimet menettelyyn liittyvät vaatimukset?

Vaikka uhrin perui kanteensa, lainsäädännössä olisi pitänyt antaa
syyttäviviranomaisille mahdollisuus ajaa rikossyytettä O:ta vastaan,
koska hän oli uhannut väkivaltaisella käytöksellään toistuvasti
naisten fyysistä koskemattomuutta riittävän vakavalla tavalla niin,
että syytteen nostaminen oli aiheellista. Mitä vakavampi rikos on
kyseessä tai mitä suurempi on tulevien rikosten riski, sitä toden-
näköisemmin syyttäjän olisi jatkettava tutkintaansa yleisen edun
mukaisesti, vaikka uhrin perui kanteensa.

Tässä tapauksessa valtio ei ollut perustanut eikä sillä ollut tosiasial-
lisesti käytössä järjestelmää, jossa olisi tehty kaikki kotiväkivallan
muodot rangaistaviksi ja suojeltu uhreja riittävästi (169 kohta).

Lisämateriaali

Tässä osiossa annetaan perusteellista tietoa moduulissa esitellyistä keskeisistä analyttisistä käsitteistä. Käsitteiden tarkemman tarkastelun jälkeen tutkitaan tuomioistuimen muita huomautuksia analysoiduista neljästä tapaustutkimuksesta. Näin pyritään monipuolistamaan koulutuksessa käytävää keskustelua.

Suhteellisiin perusoikeuksiin puuttuminen

Osa ihmisoikeuksista on **ehdottomia** eikä niitä voida kaventaa tai loukata mistään syystä. Esimerkkinä voidaan mainita kidutuksen kieltö. Muut ihmisoikeudet on muotoiltu siten, että niihin voidaan puuttua tai niitä voidaan rajoittaa joissakin olosuhteissa. Nämä ovat **suhteellisia ihmisoikeuksia**, joita voidaan (pitää) rajoittaa tietyissä olosuhteissa noudattaen perussääntöä, jonka mukaan yhden henkilön vapaudet/oikeudet päättyvät siihen, mistä toisen henkilön vapaudet/oikeudet alkavat.

Suhteellisiin oikeuksiin puuttumisen syiden pitää perustua lakiin sekä tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteeseen. Euroopan unionin perusoikeuskirjassa tämä on muotoiltu seuraavasti:

EU:n perusoikeuskirja

52 artiklan 1 kohta – Oikeuksien ja periaatteiden ulottuvuus ja tulkinta

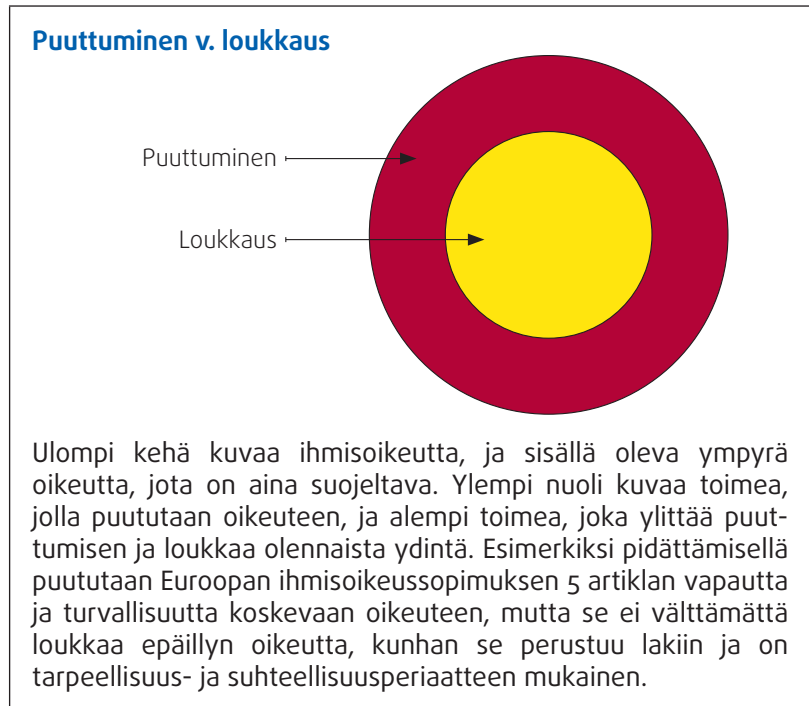
Tässä perusoikeuskirjassa tunnustettujen oikeuksien ja vapauksien käyttämistä voidaan rajoittaa ainoastaan lailla ja kyseisten oikeuksien ja vapauksien keskeistä sisältöä kunnioittaen. Suhteellisuusperiaatteen mukaisesti rajoituksia voidaan säätää ainoastaan, jos ne ovat välttämättömiä ja vastaavat tosiasiallisesti unionin tunnustamia yleisen edun mukaisia tavoitteita tai tarvetta suojella muiden henkilöiden oikeuksia ja vapauksia.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla, joka koskee oikeutta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta, on yksi esimerkki:

Euroopan ihmisoikeussopimus 8 artikla – Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.
2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Poliisin puuttuminen asiaan ja ihmisoikeudet

Tarkasteltaessa ajatusta poliisin puuttumisesta ihmisoikeuksiin kouluttajan muistiinpanoissa mainitaan, että ”poliisin toimet ovat mahdollisen intrusiivisen luonteensa vuoksi yleensä hyvin lähellä ihmisoikeuksiin puuttumista”. Seuraavassa on lueteltu joitakin esimerkkejä, joissa poliisi puuttuu erilaisiin ihmisoikeuksiin. Luetteloa voidaan käyttää viitteenä määritettäessä, mitkä oikeudet ovat kussakin skenaariossa kyseessä.

Taulukko 3.1: Poliisiin liittyviä esimerkkejä tiettyihin ihmisoikeuksiin puuttumisesta

Perusoikeudet	Poliisin puuttuminen ihmisoikeuksiin
Oikeus elämään (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artikla, EU:n perusoikeuskirjan 2 artikla)	<ul style="list-style-type: none"> Kuolemaan johtava voimankäyttö poliisin taholta (ks. tapaustutkimus B)
Kidutuksen kieltö (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artikla, EU:n perusoikeuskirjan 4 artikla)	<ul style="list-style-type: none"> Kidutus (ks. moduuli 4)
Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artikla, EU:n perusoikeuskirjan 6 artikla)	<ul style="list-style-type: none"> Virallinen pidättäminen Fyysisen liikkumisen rajoittaminen tietyksi ajaksi (ks. tapaustutkimus A)
Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla, EU:n perusoikeuskirjan 47 ja 48 artikla)	<ul style="list-style-type: none"> Rikoslakiin tai hallintolakiin perustuva rangaistus Poliisin tutkinnat
Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän, kodin ja viestien kunnioitusta sekä henkilötietojen suojaa (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla, EU:n perusoikeuskirjan 7 ja 8 artikla)	<ul style="list-style-type: none"> Henkilöllisyystarkastus Henkilökortin talteenotto Pysäyttäminen ja tarkastus Yksityistiloissa suoritettu etsintä Kotiväkivallan tekijälle määrätty lähestymiskielto tai kielto mennä yhteiseen asuntoon Videovalvonta tai viestinnän seuraaminen Henkilötietojen käsittely ja tiedonlouhinta
Yhdistymis- ja kokoontumisvapaus (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artikla, EU:n perusoikeuskirjan 12 artikla)	<ul style="list-style-type: none"> Poliisin määräämä mielenosoituskieltö Mielenosoituksen hajottaminen Puolueiden tai yhdistysten kieltäminen

Oikeusvaltio- ja laillisuusperiaate

Ihmisoikeuksiin puuttumisen täytyy perustua lakiin. Tämä johtuu oikeusvaltio- ja laillisuusperiaatteesta. Oikeusvaltioperiaate tarkoittaa sitä, että valtion/poliisin täytyy toimia lain mukaisesti ja käytössä on oltava järjestelmät valtion toimien tai toimimatta jättämisten laillisuuden kyseenalaistamiseksi. Laillisuusperiaate on perustavanlaatuinen tae valtion mielivaltaisista toimista vastaan. Oikeusvaltioperiaate ja laillisuusperiaate ovat yleisesti ihmisoikeusjärjestelmän ja oikeusjärjestelmän keskeinen tukipilari.

Ihmisoikeuksiin puuttumisen on täytettävä tietyt vaatimukset. Puuttumisen laajuus ja yksityiskohdat määritetään oikeudelliselta kannalta sen perusteella, mikä oikeus on kyseessä. Joitakin oikeuksia on laillista rajoittaa tietyissä olosuhteissa (esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta tai Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklan kokoontumis- ja yhdistymisvapaus), mutta toisia on laillista rajoittaa vain hyvin rajallisesti (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan oikeus vapauteen ja turvallisuuteen). Joitakin oikeuksia ei voi rajoittaa milloinkaan (Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan kidutuksen kieltö).

Asiaa voidaan havainnollistaa seuraavasti: henkilökohtaista vapautta koskevaa oikeutta voidaan rajoittaa ainoastaan tietyin edellytyksin, jotka on lueteltu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa.

Euroopan ihmisoikeussopimus 5 artikla – Oikeus vapauteen ja turvallisuuteen

- [...] a) henkilö vangitaan lain nojalla sen jälkeen, kun hänet on tuomittu toimivaltaisessa tuomioistuimessa;
- b) henkilö pidätetään tai vangitaan lain nojalla, koska hän ei ole noudattanut tuomioistuimen laillista määräystä, tai jonkin lakimääräisen velvoitteen täyttämisen turvaamiseksi;
- c) henkilö pidätetään tai hänen vapautensa riistetään lain nojalla hänen saattamiseksi toimivaltaisen oikeusviranomaisen tutkittavaksi, milloin on syytä epäillä hänen syyllistyneen rikokseen tai jos katsotaan välttämättömäksi estää häntä tekemästä rikosta tai pakene-
masta teon jälkeen;
- d) alaikäiseltä riistetään vapaus lain nojalla hänen kasvatuksensa valvomiseksi tai hänet pidätetään lain nojalla hänen saattamiseksi toimivaltaisen oikeusviranomaisen tutkittavaksi;
- e) henkilöltä riistetään vapaus lain nojalla tartuntataudin leviämisen estämiseksi tai hänen heikon mielenterveytensä, alkoholisminsa, huumeidenkäyttönsä tai irtolaisuutensa vuoksi;
- f) henkilö pidätetään tai häneltä riistetään vapaus lain nojalla, jotta estettäisiin hänen laiton maahantulonsa, tai jos on ryhdytty toimiin hänen karkottamiseksi tai luovuttamiseksi.

Tarpeellisuus ja oikeasuhteisuus

Tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaate ovat usein keskeisellä sijalla ihmisoikeusanalyysissä. Ne ovat myös ammattimaisen poliisitoiminnan perusperiaatteita ja sisältyvät eri tavoin ilmaistuina kansalisiin poliisilakeihin, jotka ovat osittain ihmisoikeuslainsäädäntöä aiempia.

Tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteiden ymmärtäminen on erityisen tärkeää poliisille, sillä poliisien on käytettävä tehokkaalla ja asianmukaisella tavalla oikeita toimenpiteitä muita henkilöitä tai poliisia itseään uhkaavista vaaroista selviytymiseksi. Jos poliisi turvautuu voimankäyttöön ja etenkin jos voimankäyttö johtaa kuolemaan, on erityisen tärkeää tarkastella perusteellisesti tarpeellisuuteen ja oikeasuhteisuuteen liittyviä keskeisiä seikkoja. Suhteellisuusperiaatteen noudattaminen on yksi poliisitoiminnan suurimmista haasteista: on pohdittava eri vaihtoehtoja, punnittava asiaan liittyviä erilaisia etunäkökohtia, otettava huomioon lievimmät toimenpiteet ja ratkaistava, mikä on oikea toimenpide toteutettavaksi. Tämä on erityisen vaikeaa, kun tilanne on stressaava ja vaarallinen ja etenee nopeasti.

Suhteellisuusperiaate on sisäistettävä, sen on oltava niin sanotusti ”verissä”. Tällainen sisäistäminen edellyttää ihmisoikeusteorioiden käytännön soveltamista ja oppimista kaikilla kolmella osa-alueella (tiedot, taidot ja asenteet).

Tarpeellisuuteen ja oikeasuhteisuuteen liittyvät näkökulmat

Ennakointi: Tämä ihmisoikeusanalyysin osa koskee poliisin toiminnan tapahtumahetkeä. Tämä merkitsee sitä, että kun tilanteesta tehdään ihmisoikeusanalyysi, on pohdittava, oliko toimi kohtuullinen ja oikeasuhteinen siinä hetkessä, jossa se toteutettiin, vaikka myöhemmin ilmeisikin, että poliisin oletukset tai tiedot esimerkiksi joistakin vaaroista olivat virheellisiä.

Organisaation laiminlyönti: Oikeasuhteisuuden arviointiin kuuluu muutakin kuin pelkkä poliisioperaation viimeinen vaihe, jossa poliisin on toimittava tai reagoitava todelliseen tai oletettuun uhkaan. Huomioon otetaan koko operaation – sen suunnittelun ja toteutuksen – asianmukaisuus.

Moniste 1: Kunnioittamisvelvollisuus

Tapaustutkimus A: Pidättäminen ja säilöönotto – oikeus henkilökohtaiseen vapauteen

Tapaustutkimuksessa A, joka perustui tuomioon Witold Litwa v. Puola, oli kyseessä ensisijaisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa vahvistettu oikeus vapauteen ja turvallisuuteen.

Valtion toimien oikeudellinen perusta

”Tuomioistuimien muistuttaa, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdassa luetellaan vapauden riistämisen sallitut perusteet ja kyseinen luettelo on tyhjentävä. Vapauden riistäminen ei siis ole laillista, ellei se kuulu jonkin 5 artiklan a–f alakohdassa luetellun perusteen soveltamisalaan. (Ks. edellä alaviite 3, tuomio Witold Litwa v. Puola, 49 kohta.)

”Tuomioistuimien huomauttaa, että sanaa ”alkoholismi”, käytetään yleisesti ja sillä kuvataan henkilön riippuvuutta alkoholista. Toisaalta kyseinen termi mainitaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdassa sellaisessa asiayhteydessä, jossa viitataan moniin muihin ryhmiin, kuten tartuntatauteja levittäviin ihmisiin, mielenterveydeltään heikkoihin ihmisiin, huumeita käyttäviin ihmisiin ja irtolaisiin. Kaikille näille henkilöille on yhteistä se, että heidän vapautensa voidaan riistää joko lääketieteellisen hoidon antamiseksi tai sosiaalipoliittisten näkökohtien vuoksi tai sekä lääketieteellisistä että sosiaalisista syistä. Näin ollen tässä asiayhteydessä on perusteltua päätellä, että ihmisoikeussopimuksessa sallitaan 5 artiklan 1 kohdan e alakohdassa mainittujen henkilöiden vapauden riistäminen pääasiassa paitsi siksi, että heistä aiheutuu vaaraa yleiselle turvallisuudelle, myös siksi, että säilöönotto voi olla myös heidän oman etunsa mukaista. (Ks. edellinen alaviite, 60 kohta.)

”[...] Tuomioistuimien katsoo, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdan e alakohdan perusteella henkilö, jota ei ole diagnosoitu lääketieteellisesti alkoholistiksi mutta jonka käyttäytyminen alkoholin vaikutuksen alaisena aiheuttaa uhkan yleiselle järjestykselle tai henkilölle itselleen, voidaan ottaa säilöön muiden henkilöiden tai hänen oman etunsa suojelemiseksi, esimerkiksi terveyden tai henkilökohtaisen turvallisuuden varmistamiseksi.” (Ks. edellinen alaviite, 61 kohta.)

”Tämä ei tarkoita sitä, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdan e alakohtaa voidaan tulkita siten, että siinä sallitaan yksittäisen henkilön säilöönotto pelkästään alkoholin nauttimisen vuoksi. Tuomioistuimien katsoo kuitenkin, ettei mikään 5 artiklan sanamuodossa viittaa siihen, että kyseisessä määräyksessä estettäisiin valtiota soveltamasta toimenpiteitä alkoholia väärinkäyttävään

henkilöön rajoittaakseen alkoholista henkilölle itselleen tai muille henkilöille aiheutuvaa haittaa tai estääkseen vaaraa aiheuttavan käytöksen juomisen jälkeen. Tuomioistuimien huomauttaa tässä yhteydessä, ettei saa jäädä minkäänlaista epäilystä siitä, että alkoholin haitallinen käyttö aiheuttaa vaaran yhteiskunnalle ja että päihtynyt henkilö voi aiheuttaa vaaran itselleen ja muille, riippumatta siitä onko kyseinen henkilö riippuvainen alkoholista.” (Ks. edellinen alaviite, 62 kohta.)

”Tuomioistuimien toistaa, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan mukaan vapauden riistämisen täytyy tapahtua **”lain nojalla”**, mihin sisältyy edellytys, jonka mukaan se on toteutettava **”lain määräämässä järjestyksessä”**. Tässä yhteydessä ihmisoikeussopimuksessa viitataan lähinnä kansallisiin lakeihin ja määrätään velvollisuudesta noudattaa sen aineellisia ja prosessuaalisia määräyksiä.” (Ks. edellinen alaviite, 72 kohta.)

Tässä tapauksessa on tehty selväksi, että poliisi noudatti L:n pidättäessään ja selviämiskeskukseen viedessään kotimaansa lain määräämää järjestystä, sillä kyseisessä laissa säädetään seuraavaa:

”Päihtynyt henkilö, joka käyttäytyy väkivaltaisesti julkisella paikalla tai työpaikalla taikka vaarantaa oman henkensä tai terveytensä tai toisen henkilön hengen tai terveyden, voidaan viedä selviämiskeskukseen tai julkisen terveydenhuollon laitokseen tai omaan kotiinsa.”

Päihdekasvatuksesta ja alkoholismien ehkäisemisestä 26. lokakuuta 1982 annettu Puolan laki, 40 §.

Valtion oikeuksiin puuttumisen tarpeellisuus ja oikeasuhteisuus tavoitteeseen nähden

”[...] Tuomioistuimien epäilee vahvasti, voidaanko väittää, että kantaja käyttäytyi alkoholin vaikutuksesta niin, että hän aiheutti uhkan muille tai itselleen tai että hänen oma terveytensä, hyvinvointinsa tai henkilökohtainen turvallisuutensa oli vaarassa. Tuomioistuimien epäilykset vahvistuvat, kun huomioon otetaan säilöönoton melko vähäpätöinen tosiasiallinen peruste sekä se, että kantaja on lähes sokea.”

Ks. edellä alaviite 3, tuomio Witold Litwa v. Puola, 77 kohta.

Tapauksessa sovellettavassa kansallisessa lainsäädännössä ”säädetään useista erilaisista toimenpiteistä, joita voidaan soveltaa päihtyneeseen henkilöön, joista selviämiskeskukseen säilöönotto on ankarin. Kyseisen pykälän perusteella päihtyneeltä henkilöltä ei ole välttämätöntä riistää vapautta, sillä poliisi voi saattaa hänet julkiseen hoitolaitokseen tai omaan kotiinsa.” (Ks. edellinen alaviite, 79 kohta.)

Kuten muistiinpanoissa todetaan, Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan 1 kohdan e alakohtaa rikottiin, sillä tällaisia toimenpiteitä ei ollut otettu huomioon.

Tapaustutkimus B: Terroristeiksi epäiltyihin kohdistunut kuolemaan johtanut voimankäyttö – oikeus elämään

Tapaustutkimuksen B analysoinnissa kävi ilmi, että kyseessä oli Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artikla.

Toimen tavoitteen laillisuus

”Viranomaisten saamien tietojen perusteella ratkaistavana oli erityisen hankala ongelma: niiden oli otettava yhtäältä huomioon velvollisuutensa suojella Gibraltarin asukkaiden henkeä, oma sotilashenkilöstönsä mukaan lukien, ja toisaalta vähimmäiskeinona oli kuolemaan johtava voimankäyttö epäiltyjä vastaan sekä kotimaan lainsäädännöstä että kansainvälisestä oikeudesta johtuvien velvoitteiden perusteella.”

Ks. edellä alaviite 8, tuomio *Mc Cann ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta*, 192 kohta.

Valtion oikeuksiin puuttumisen tarpeellisuus ja oikeasuhteisuus tavoitteeseen nähden

”Viranomaisilla oli vastassaan IRA:n [Irlannin tasavaltalaisarmeija, lisätty] toimiva yksikkö, johon kuului pommi-iskuista tuomittuja henkilöitä sekä tunnettu räjähdeseasiantuntija. Aiempien toimiansa perusteella IRA oli osoittanut suhtautuvansa välinpitämättömistä ihmishenkiiin, myös omien jäsentensä henkiin.” (Tuomio *Mc Cann*, 193 kohta)

”Ampumisen toteuttaneet sotilaat (A, B, C ja D) olivat saaneet esimieltään tiedon, että paikassa oli autopommi, jonka kuka tahansa kolmesta epäilystä voisi räjäyttää vaatteisiinsa kätkeytyllä etälaukaisimella; että laukaisin voitaisiin aktivoida napin painalluksella; että epäillyt todennäköisesti räjäyttäisivät pommin, jos heitä vastaan iskettäisiin, ja aiheuttaisivat näin paljon henkien menetyksiä ja vakavia vammoja ja että epäillyt olisivat todennäköisesti aseistautuneita ja vastustaisivat pidätystä.” (Ks. edellinen alaviite, 195 kohta.)

”Sotilaat toteuttivat toimet esimiestensä määräysten mukaisesti, ja ne nähtiin ehdottoman välttämättöminä viattomien sivullisten hengen turvaamiseksi. Katsottiin, että valtion viranomaisten voimankäyttö, jonka tavoitteena on yksi 2 artiklan 2 kohdassa luetelluista tavoitteista, voi olla perusteltua kyseisen määräyksen nojalla, kun voimankäyttö perustuu vilpittömään uskoon, jota pidetään perustellusti pätevänä kyseisellä hetkellä mutta joka osoittautuu myöhemmin virheelliseksi. Muussa tapauksessa valtiolla ja sen lainvalvontaviranomaisilla olisi mahdoton taakka hoitaa velvollisuutensa, ja tämä saattaisi tapahtua viranomaisten ja sivullisten hengen kustannuksella.”

”Viranomaisia sitoi velvollisuus kunnioittaa epäiltyjen oikeutta elämään, joten niiden oli toimittava mahdollisimman harkiten arvioidessaan käytettävissä olevia tietoja ennen tietojen välittämistä sotilaille, joiden aseenkäyttöön liittyi automaattisesti kuolettavien laukausten ampuminen.” (Ks. edellinen alaviite, 211 kohta.)

”Sotilaiden selkäyttimeen iskostunut toiminta ei ollut tässä suhteessa aseenkäytön osalta riittävän huolellista, jollaista demokraattisen yhteiskunnan lainvalvontaviranomaisilta voidaan odottaa, vaikka vastassa oli vaarallisia terroristeiksi epäiltyjä henkilöitä. Tämä viranomaisten laiminlyönti osoitti, ettei pidätysoperaation hallinnassa ja järjestämisessä ollut toimittu riittävän huolellisesti.” (Ks. edellinen alaviite, 212 kohta.)

Moniste 2: Suojeluvelvollisuus³

Tapaustutkimus C: Mielenosoituksen ja vastamielenosoituksen hallinta – kokoontumisvapaus

Tapaustutkimuksen C analysoinnissa kävi ilmi, että ihmisoikeuksista kyseessä oli ensisijaisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklan kokoontumisvapaus.

”Mielenosoitus saattaa ärsyttää ja närkästyttää henkilöitä, jotka ovat toista mieltä mielenosoituksessa puolustettavista ajatuksista tai väitteistä. Osallistujien on kuitenkin voitava pitää mielenosoitus ilman pelkoa siitä, että vastustajat kohdistavat heihin fyysistä väkivaltaa, sillä tällainen pelko voisi ehkäistä yhdistyksiä ja muita ryhmiä, jotka ajavat yhteisiä ajatuksia tai etunäkökohtia, ilmaisemasta vapaasti mielipiteitään erittäin kiistanalaisista yhteisöön vaikuttavista kysymyksistä. Oikeus vastamielenosoitukseen ei voi ulottua demokratiassa niin pitkälle, että se estäisi käyttämästä oikeutta osoittaa mieltään.

Aito ja tosiasiallinen rauhanomaisen kokoontumisen vapaus ei siis voi typistyä pelkäksi valtion velvollisuudeksi olla puuttumatta asiaan, sillä tällainen puhtaasti kielteinen käsitys ei olisi 11 artiklan tavoitteen eikä tarkoituksen mukainen.”

Ks. edellä alaviite 14, tuomio Plattform Ärzte für das Leben v. Itävalta, 32 kohta.

Tilanteeseen liittyvien ihmisoikeuksien suojelemiseksi toteutettujen valtion toimenpiteiden kohtuullisuus ja asianmukaisuus

”Vaikka sopimuspuolena olevan valtion velvollisuus on toteuttaa kohtuullisia ja asianmukaisia toimenpiteitä sen takaamiseksi, että lailliset mielenosoitukset voidaan viedä läpi rauhassa, valtio ei voi taata tätä ehdottomasti, ja sillä on laaja harkintavalta käytettävien keinojen suhteen.” (Ks. edellinen alaviite, 34 kohta.)

Tarkastellaanpa paria syytä, joiden perusteella Euroopan ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että poliisi oli toteuttanut kohtuullisia ja asianmukaisia toimenpiteitä mielenosoittajien suojelemiseksi.

”Ensin on huomautettava, että abortin kannattajien suunnittelema mielenosoitus, joka oli määrä pitää samaan aikaan ja samassa paikassa kuin lääkäreiden mielenosoitus, oli kielletty. Lisäksi suuri joukko virka- ja siviiliasuisia poliiseja oli komennettu alun perin suunnitellun reitin varrelle, eivätkä poliisin edustajat kieltäytyneet suojelemasta kantajana olevaa yhdistystä senkään jälkeen, kun yhdistys päätti muuttaa reittiä poliisin edustajien vastustuksesta huolimatta. Vahinkoa ei myöskään aiheutunut eikä vakavia yhteenottoja tapahtunut, vaan vastamielenosoittajat huusivat iskulauseita, heiluttivat lakanoita ja heittelivät kananmunia tai ruohotuppoja, mikä ei estänyt mielenosoituksen läpivientiä eikä ulkona pidettyä jumalanpalvelusta; lisäksi mellakkavarusteissa olevat poliisin erikoisjoukot asetettiin vastakkaisten ryhmien väliin, kun tunteet kärjistyivät siihen pisteeseen, että väkivaltaisuuksia uhkasi puhjeta.” (Ks. edellinen alaviite, 37 kohta.)

3. de Schutter, O., *International Human Rights Law*, Cambridge et al., Cambridge University Press, 2010, s. 365.

Tapaustutkimus D: Naisiin kohdistuva väkivalta – oikeus elämään

Tapaustutkimuksen D (tuomio Opuz v. Turkki) analysoinnissa kävi ilmi, että ihmisoikeuksista kyseessä oli ensisijaisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan oikeus elämään.

”Tuomioistuimien toistaa, että 2 artiklan 1 kohdan ensimmäisessä virkkeessä valtio velvoitetaan paitsi välttämään tarkoituksellinen ja laiton hengen riistäminen, myös toteuttamaan asianmukaiset toimet tuomiovaltansa alaan kuuluvien henkilöiden hengen turvaamiseksi. Tähän kuuluu valtion ensisijainen velvollisuus varmistaa oikeus elämään säätämällä tehokkaita rikoslain säännöksiä, joilla estetään rikosten tekeminen sellaista henkilöä vastaan, jolla on lainvalvontakoneiston tuki tällaisten säännösten rikkomisen ehkäisemisessä, keskeyttämisessä ja niistä rankaisemisessa. Se ulottuu asianmukaisissa olosuhteissa myös viranomaisten positiiviseen velvoitteeseen toteuttaa ennalta ehkäiseviä operatiivisia toimenpiteitä sellaisen henkilön suojelemiseksi, jonka henki on vaarassa toisen henkilön rikollisten tekojen vuoksi.”

Ks. edellä alaviite 19, tuomio Opuz v. Turkki, 128 kohta.

”Kun viranomaiset olivat toistuvasti päättäneet olla jatkamatta rikosoikeudellisia menettelyjä O:ta vastaan, ne viittasivat ainoastaan tarpeeseen pidättyä puuttumasta ”perheen sisäiseksi” katsomaansa asiaan. Viranomaiset eivät ilmeisesti olleet ottaneet huomioon syytteiden perumisen taustalla olleita syitä, vaikka O:n vaimo ja tämän äiti olivat ilmoittaneet syyttäväviranomaisille, että kokivat olevansa pakotettuja tähän O:n tappouhkauksien ja painostamisen vuoksi. Oli niin ikään huomattavaa, että uhrin olivat peruneet syytteensä, kun O oli ollut vapaana tai vapautunut tutkintavankeudesta. (Ks. edellinen alaviite, 143 kohta.)

Tilanteeseen liittyvien ihmisoikeuksien suojelemiseksi toteutettujen valtion toimenpiteiden kohtuullisuus ja asianmukaisuus

”Kun pidetään mielessä poliisitoiminnan ongelmat nyky-yhteiskunnassa, ihmisen ennustamaton käytös ja priorisoinnin ja resurssien perusteella tehtävät operatiiviset valinnat, on positiivisen velvoitteen soveltamisalaa tulkittava siten, ettei sillä aiheuteta mahdotonta tai kohtuutonta taakkaa viranomaisille. Jokainen väitetty henkeen kohdistuva riski ei siis voi aiheuttaa viranomaisille Euroopan ihmisoikeussopimukseen perustuvaa edellytystä toteuttaa operatiivisia toimenpiteitä kyseisen riskin toteutumisen ehkäisemiseksi. Positiivisen velvoitteen esille nouseminen edellyttää sen osoittamista, että viranomaiset tiesivät tai niiden olisi pitänyt tietää kyseisellä hetkellä, että kolmannen osapuolen rikollisista teoista aiheutuu henkilölle, jonka henkilöllisyys on tiedossa, todellinen ja välitön henkeen kohdistuvan riski ja että ne eivät olleet toteuttaneet toimivaltansa rajoissa toimenpiteitä, joiden avulla kyseinen riski olisi voitu kohtuullisesti arvioiden välttää.” (Ks. edellinen alaviite, 129 kohta.)

Paikallisviranomaiset olisivatkin voineet määrätä suojelutoimenpiteitä tai lähestymiskiellon O:lle, niin ettei hän olisi saanut ottaa yhteyttä vaimonsa äitiin, olla tekemisissä tämän kanssa, lähestyä tätä tai mennä määritetyille alueille. Vaikka O:n vaimon äiti oli pyytänyt suojelua toistuvasti, viranomaiset pysyttelivät kuitenkin passiivisina, lukuun ottamatta lausunnon ottamista O:lta ja sitä seurannutta vapauttamista. Myöskään rikoslakijärjestelmällä ei ollut mitään estävää vaikutusta käsiteltävässä tapauksessa.

Lisätehtävät

Lisätehtävä 1: *Skenaariokoulutus Itävallan poliisikouluissa*

Tarkoitus

Itävallan poliisikouluissa käytetään apuna skenaariokoulutusta, jotta koulutettavat sisäistäisivät suhteellisuusperiaatteen. Koulutettavat näyttelevät lyhyiden roolileikkien avulla jonkin tilanteen (auton pysäyttäminen, kotiväkivalta, henkilön pysäyttäminen ja tarkastus jne.) ja pohtivat sitten kykyään soveltaa ihmisoikeusnormeja, etenkin suhteellisuusperiaatetta, käytännössä toimiessaan poliisin tehtävässä ihmisoikeuksien suojelijana ja palveluntarjoajana.

Tavoitteet

Tiedot

- Ymmärretään suhteellisuusperiaate ihmisoikeusanalyysissä ja tunnetaan siihen liittyvät olennaiset kysymykset.
- Ymmärretään, mitä ihmisoikeusnäkökulman ottamisella ja sen sovittamisella poliisin rooliin demokraattisessa yhteiskunnassa tarkoitetaan.

Asenteet

- Pohditaan kunkin omia näkemyksiä ja käyttäytymistä haastavissa tilanteissa, mikä lisää tietoisuutta omien tekojen ja reaktioiden taustalla olevista syistä.
- Koetaan tilanne eri näkökulmasta (rikoksentekijänä, uhrina).
- Analysoidaan empaattisesti vastapuolta, jotta tilanne pysyisi hallussa.
- Arvostetaan palautteen ja itsepohdinnan käyttöä pysyvänä oppimisvälineenä ammatillisessa ympäristössä.

Taidot

- Muokataan viestintätaitoja hankalissa tilanteissa.
- Sovelletaan ihmisoikeusanalyysiä toimittaessa konkreettisesti tilanteessa.
- Koulutetaan oikeasuhteiseen voimankäyttöön vastapuolen aiheuttamista haasteista huolimatta.

Vaatimukset

Aika: koko kurssi kestää useita päiviä

- noin kaksi päivää perehdytystä
- noin yksi päivä keskustelua ja aineistoon, kuten kouluttajan muistiinpanoihin, tutustumista
- yksi päivä kutakin skenaariota kohti (pohdinta mukaan lukien) – riippuu ryhmän koosta

Materiaali

- tekniset välineet roolileikin videokuvaamista ja yhteisesti katsomista varten
- periaatteelliset ohjeet, joissa kuvataan poliisin roolia
- muistiinpanot/lähdemateriaali
- ryhmän koko: 20–25 henkeä

**Lisätehtävä 1: Kuvaus:
Skenaariokoulutus Itävallan
poliisikouluissa**

- ① **Johdanto:** Pohdi poliisin roolia, poliisitoiminnan tavoitteita ja poliisin työn periaatteita skenaariokoulutuksen kannalta.
- ② **Skenaariot:** Lavasta roolileikkien skenaariot. Roolileikin ammattimaiset vetäjät näyttelevät vastakkaisten osapuolien pääroolit ja ohjaavat toimia haluttuun suuntaan. Koulutettavat tukevat heitä asettumalla muiden tilanteeseen liittyvien henkilöiden rooliin. Poliiseja näyttelevien koulutettavien on selvítettävä tilanne ja päädyttävä asianmukaisiin ratkaisuihin. Jokaisen skenaarion jälkeen tehdään paikalla pieni yhteenveto roolileikin vetäjien johdolla.
- ③ **Videopalaute ja keskustelu:** Kun kaikki koulutettavat ovat olleet mukana roolileikissä, he kokoontuvat yhteen. Jokainen skenario on videoitu, ja videot katsotaan yhteisesti. Koulutettavilta kysytään jälleen palautetta, ja heillä on tilaisuus oppia toimintansa yksityiskohtaisesta analyysistä. Skenaariot puretaan ihmisoikeuksien kannalta tärkeiden näkökohtien pohjalta.

Koulutusvinkki: Skenaariokoulutuksen käyttö

Skenaariokoulutuksessa pyritään yhdistämään teoria (ihmisoikeuksia koskeva) ja käytäntö. Ainoastaan tällä tavalla koulutettavat havaitsevat vastuunsa välttää mahdollinen vallan väärinkäyttö ja ihmisoikeusloukkaukset jatkossa. Kun koulutettavat joutuvat näyteltäviin tilanteisiin, joissa heidän on selvítettävä vastaan hangoittelevasta ja aggressiivisesta vastapuolesta, he alkavat todella ymmärtää tilanteen ja sen yhteyden ihmisoikeuksiin.

Lisätehtävä 2: Saksan Nordrhein-Westfalenin osavaltion poliisin skenaariokoulutus

Tarkoitus

Poliisien koulutuskäytäntö on Saksassa samankaltainen kuin Itävallassa. Skenaarioihin ja roolileikkeihin perustuvalla ihmisoikeuskoulutuksella pyritään imitoimaan todellista poliisitoimintaa. Toisin kuin Itävallassa, Saksassa ulkopuoliset ammattinäyttelijät asettuvat uhrien ja/tai rikoksenteekijöiden rooleihin ja koulutettavat näyttelevät ainoastaan poliisien roolin. Tämä johtuu siitä, että ensin mainitut roolit saattaisivat johtaa niitä näyttelevien leimautumiseen koulutuksen ulkopuolella. Näyttelijöille valmisteltu käsikirjoitus määrittää skenaarion kulun, jota koulutettavat arvioivat jälkikäteen.

Vaatimukset

- aika: noin kaksi tuntia jokaista kahden henkilön roolileikkiä kohti (sisältää ohjeidenannon ja palautteen)
- Roolileikkiä valmistellaan teorian tasolla useampien viikkojen ajan.

Materiaali

- roolileikin lavastaminen (mahdollisimman realistiseksi), tilat, rekvisiitta yms.
- ryhmän koko: 12 henkeä (kohdennettu uusille poliiseille)

Lisätehtävä 2: Kuvaus:
*Saksan Nordrhein-
 Westfalenin osavaltion
 poliisin skenaariokoulutus*

- ① **Teoreettinen tausta:** Koulutettavat hankkivat useiden viikkojen ajan teoreettista pohjaa roolileikin kannalta olennaisista kysymyksistä.
- ② **Roolileikit:** Skenaariot lavastetaan tosielämän tilanteiden kaltaiseksi tarkoitukseen sopivissa tiloissa. Ulkopuoliset ammattinäyttelijät näyttelevät vastapuolten roolit etukäteen laaditun käsikirjoituksen mukaisesti. Tilanne etenee laajeten vaiheittain. Kaksi koulutettavaa esittää poliiseja, joiden on hoidettava tilanne.
- ③ **Palaute:** Välittömästi roolileikin jälkeen kaksi poliisia antaa palautetta lopputuloksesta ja siitä, miltä tilanne heistä tuntui. Sitten näyttelijät antavat palautetta omasta näkökulmastaan. Seuraavaksi kaikki muut koulutettavat, jotka ovat seuranneet roolileikkiä, esittävät kommentteja. Lopuksi kouluttajat tekevät yhteenvedon, ja sitten aloitetaan uusi roolileikki.

Koulutusvinkki: Mahdollisia tosielämän tilanteita vastaavat skenaariot

On erittäin tärkeää, että käsikirjoitus ja roolileikit vastaavat mahdollisia tosielämän tilanteita mahdollisimman realistisesti. Yhteistyö koulutettaville tuntemattomien ulkopuolisten ammattinäyttelijöiden kanssa lisää tehokkaasti poliisin ja yhteiskunnan keskinäistä vuorovaikutusta. Roolileikkiin valmistautuminen ja sen jälkeinen pohdita ovat yhtä tärkeitä.

MODUULI 4: KIDUTUKSEN JA EPÄINHIMILLISEN TAI HALVENTAVAN KOHTELUN TAI RANGAISTUKSEN KIELTO

Johdanto	123
Tehtävät, versio 1: Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet ja versio 2: Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset	124
Moniste – Tehtävä, versio 12: Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet	127
Moniste – Tehtävä, versio 2: Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset A ja B.....	129
Kouluttajan muistiinpanot	131
1. Keskeiset käsitteet	131
2. Mitä on epäinhimillinen tai halventava kohtelu tai rangaistus?	132
3. Tehtävä, versio 1: Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet.....	133
a) Milgramin tottelevaisuuskoe.....	134
b) Stanfordin vankilakoe	134
4. Tehtävä, versio 2: Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset A ja B	135
Lisämateriaali	137

Kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun tai rangaistuksen kielto

Johdanto

Tässä moduulissa tarkastellaan kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltoa ja sen suhdetta ihmisoikeuksiin ja poliisitoimintaan. Oikeus olla joutumatta kidutetuksi ja kaltoinkohdeksi on ehdoton, eli sitä ei voida loukata eikä rikkoa. Tämä on erityisen tärkeitä poliisin työssä, sillä poliisilla on – toisin kuin muilla – oikeus voimankäyttöön tai tiettyjen oikeuksien rajoittamiseen tarvittaessa, kuten pidätyksen aikana tai epäiltyä kuulusteltaessa. Tällaisissa tilanteissa nousee esille kysymyksiä kidutuksen ja kaltoinkohtelun kiellosta.

Moduulissa pyritään selvittämään aiheeseen liittyviä monimutkaisia oikeudellisia, eettisiä ja järjestelmään liittyviä seikkoja poliisien auttamiseksi ymmärtämään, miten ja miksi kidutusta ja kaltoinkohtelua ilmenee eri tilanteissa. Tämän tiedon avulla heidän voi olla helpompi ehkäistä kiellon loukkaamista ja suojella kiellon loukkaamiselta, jota heidän oma menettelynsä tai muiden menettely saattaisi aiheuttaa.

Aiheeseen liittyy voimakas tunnelataus, jonka purkamiseksi moduulissa tarkastellaan ensin sellaisia järjestelmään ja tilanteeseen liittyviä tekijöitä, jotka edistävät tai estävät poliisin virheellistä menettelyä. Tämä siirtää myös huomion pois henkilökohtaisesta syyllisyydestä ja moralisoinnista. Ulkoisten vaikutusten analysointi auttaa muodostamaan monitahoisen näkemyksen poliisin virheellisestä menettelystä.

Moduulissa pyritään myös antamaan tietoa kidutuksen määritelmästä, kidutuksen ehdottomasta kiellosta ja laillisen kohtelun ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun välisestä erosta. Lisäksi siinä tarkastellaan kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kiellon sekä tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteen, poliisin virheellisen menettelyn ja sen seurausten välistä yhteyttä.

Tehtävät, versio 1: **Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet** ja versio 2: **Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset**

Tarkoitus

Oikeus olla joutumatta kidutuksen tai muun kaltoinkohtelun kohteeksi on yksi tärkeimmistä ihmisoikeuksista, ja suuri osa poliisia koskevasta ihmisoikeusloukkauksiin liittyvästä keskustelusta liittyy jollain tavalla siihen. Tämä on perinteinen poliisikoulutuksen aihe, ja sitä on syytä käsitellä perusteellisesti. Siihen liittyy tärkeitä ja toisiinsa kietoutuneita oikeudellisia, eettisiä ja yhteiskuntatieteellisiä näkökohtia.

Tavoitteet

Tiedot

- Ymmärretään kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen oikeudellinen käsite.
- Tunnetaan poliisin konkreettinen velvollisuus kunnioittaa, suojella ja noudattaa tätä ihmisoikeutta.
- Tunnetaan järjestelmään liittyvät olosuhteet ja tilanteissa vaikuttavat voimat, jotka
 - lisäävät virheellistä menettelyä
 - ehkäisevät virheellistä menettelyä.

Asenteet

- Omaksutaan perusteltu kanta, jossa hylätään kidutus ja muu kaltoinkohtelu hyväksyttävänä poliisitoiminnan keinona.

Taidot

- Opitaan keskustelemaan tähän arkaluonteiseen aiheeseen liittyvistä ongelmista muiden poliisien kanssa.

Vaatimukset

- aika: 70–100 minuuttia
- materiaali:
 - monisteet 1 ja 2 keskustelunaiheina olevine kysymyksineen, roolileikkeineen ja tapaustutkimuksineen
 - vaihtoehto: Power Point -esitys ja dataprojektori
- tila: luentosali ja kaksi ryhmätyötilaa
- ryhmän koko:
 - versio 1 – enintään 20–25 henkeä: keskijohto ja ylin johto
 - versio 2 – enintään 15–30 henkeä: vaihtelee näkökulmia ryhmän koon mukaan

Tehtävä, versio 1 – **Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet**

- 1 Esittele tehtävän tarkoitus ja tavoitteet.
- 2 Selitä kidutuksen ja muun kaltoinkohtelun määritelmä ja siihen liittyvät oikeudelliset, eettiset ja yhteiskuntatieteelliset näkökohdat. Keskustelkaa niistä. (noin 15–20 minuuttia)
- 3 Jaa moduuliin 4 kuuluvan tehtävän versiota 1 koskeva moniste.
- 4 Jaa koulutettavat 4–5 hengen ryhmiin. Keskustelkaa väittämistä. (noin 30 minuuttia)
- 5 Vastaa ryhmätyöskentelyn aikana mahdollisesti esille nouseviin kysymyksiin.
- 6 Pyydä ryhmiä esittelemään työnsä muille ryhmille.
- 7 Tee yhteenveto pääkohdista ja anna koulutettaville tapauskohtaista palautetta. Käytä tarvittaessa kouluttajan muistiinpanoissa olevia tietoja.

Tehtävä, versio 2¹ – Kuvaus: Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset

- 1 Esittele roolileikki ja jaa moniste. (5 minuuttia)
- 2 Muodosta kuusi työryhmää (jokainen ryhmä asettuu yhdelle näkökannalle: uhrin vanhemmat, epäillyn vanhemmat, epäillyn asianajaja, poliisipäällikkö, poliisien ammattiliiton edustaja - joka edustaa poliisia, joka kieltäytyi noudattamasta päällikön käskyä - ja ihmisoikeusjärjestö) ja nimitä yksi edustaja kustakin ryhmästä. Edustaja näyttää asianomaisen roolin televisiokeskustelussa. Työryhmä tukee edustajaa laadittaessa argumentteja hänen keskusteluroolinsa mukaisesti: Mikä on hänen näkökulmansa? Tukeeko hän poliisin reagointia vai ei? (noin 20 minuuttia)
- 3 Käykää pyöreän pöydän keskustelu. Keskusteluun osallistuvat
 - uhrin vanhemmat, epäillyn vanhemmat, epäillyn asianajaja, poliisipäällikkö, poliisien ammattiliiton edustaja - joka edustaa poliisia, joka kieltäytyi noudattamasta päällikön käskyä - ja ihmisoikeusjärjestö.
 - Tarvittaessa voidaan lisätä muitakin näkökulmia. Kouluttaja ohjaa televisiokeskustelua. (noin 20 minuuttia)
- 4 Tee yhteenveto roolileikistä ja käy läpi monisteessa esitetyt kysymykset. (noin 20 minuuttia)
- 5 Pyydä koulutettavia tarkastelemaan yksitellen tapaustutkimuksia A ja B. (noin 5-10 minuuttia)
- 6 Keskustele roolileikistä ja molemmista tapaustutkimuksista pyytämällä koulutettavia vertailemaan niitä ja asettamaan ne vastakkain. Painopiste pidetään siinä, miten kidutusta tai kaltoinkohtelua voi esiintyä erilaisissa tilanteissa.
- 7 Keskustele roolileikistä ja kahdesta tapaustutkimuksesta sekä kidutuksen kiellon ehdottomuuden taustalla olevista syistä.
- 8 Tiivistä pääkohdat ja anna tapauskohtaista palautetta käyttämällä kouluttajan muistiinpanoissa olevia tietoja tarpeen mukaan. (noin 25 minuuttia)

1. Tehtävän ovat laatineet itävaltalainen poliisikomentaja Günther Berghofer ja Gudrun Rabussay-Schwald, jotka ovat osallistuneet tämän käsikirjan laatimiseen.

Moniste – Tehtävä, versio 1²: Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet

Poliisiväkivallan alan yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on määritetty useita rakenteellisia olosuhteita, joilla on merkitystä poliisin virheellisen menettelyn kannalta. Seuraavassa luetellaan muutamia merkittävimmistä olosuhteista.

Virheellistä menettelyä edistävät olosuhteet

- organisaation suhteellinen eristyneisyys muista organisaatioista ja yhteiskunnasta
- suljetut organisaatioyksiköt
- miesenemmistö, edustavat usein alempia sosioekonomisia sektoreita
- työympäristön joustamaton ilmapiiri, jossa keskitytään sosiaalisen elämän ongelmallisiin puoliin
- eripura sen suhteen, mikä on laillista ja mikä vaikuttaa hyväksyttävältä ja oikealta ("he välttävät rangaistuksen joka tapauksessa")
- suhteellisen vakiintunut kuva siitä, ketkä ovat "muita" poliisitöiminnässä (ryhmien stereotypisointi ja vakiintuneisiin toimintamalleihin uskominen)
- "muiden" reaktiot vaikuttavat vahvistavan tätä kuvaa (itsensä toteuttava ennuste)
- "muiden" valtaa ja "muiden" tekemien tosiasiallisten valitusten vaaraa pidetään vähäisenä
- (ala)kulttuurin vahva näkemys, joka eroaa virallisesta kannasta
- poliisiin ja/tai "muiden" huonosti kehittyneet viestintätaidot

Virheellistä menettelyä ehkäisevät olosuhteet

- toiminnalliset sekaryhmät organisaatioissa (eri poliisiyksiköistä)
- kehittyneet viestintäjärjestelmät johdon ja poliisien välillä
- monimuotoinen työympäristö
- johdon antama tunnustus ja kiitos hyvästä poliisityöstä
- ihmisarvo tiedostetaan selkeästi ihmisoikeuksien ja poliisitoiminnan periaatteeksi
- avoimuus ja monimuotoiset sosiaaliset suhteet poliisiin
- vilkas ja vaihteleva kanssakäyminen erilaisten ryhmien, myös vähemmistöjen, kanssa
- vahva samastuminen paikallisympäristöön
- vähäinen keskittyminen omaan ryhmään (ystävät, harrasteet jne.)
- kokoonpanon heterogeisuus/monipuolisuus (ikä, sukupuoli, etninen alkuperä, seksuaalinen suuntautuminen)
- helposti saatavilla olevat neuvontarakenteet
- psykososiaalinen tuki/keskustelu työhön liittyvien vaikeiden tapahtumien tai pitkien operaatioiden jälkeen

2. Moniste perustuu osittain teokseen Behr, R., *Polizeikultur. Routinen – Rituale – Reflexionen. Bausteine zu einer Theorie der Praxis der Polizei*, Wiesbaden, 2006, s. 88 ja sitä seuraavat sivut.

Moniste – Tehtävä, versio 1: **Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet** *(jatkoa)*

Kysymykset keskustelunaiheiksi:

1. Mitkä näistä tekijöistä vaikuttavat sinulle merkityksellisiltä oman työkokemuksesi perusteella?
2. Mitkä näistä tekijöistä eivät vaikuta merkityksellisiltä oman kokemuksesi perusteella?
3. Jos sinua pyydetään työstämään yhtä näistä tekijöistä, mistä aloittaisit?

Moniste – Tehtävä, versio 2: Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset A ja B

Roolileikki: Sieppaus

Yksi tai useampi tuntematon henkilö sieppaa kuusivuotiaan pojan ja vaatii suuria lunnaita. Poliisi käynnistää välittömästi tutkinnan ja tapausta tuodaan laajalti julki, koska poika on astmaatikko ja tarvitsee lääkkeensä pian, tai muutoin hän saattaa tukehtua. Kaupungin apulaispoliisipäällikkö pidättää ryhmineen miehen, joka oli nähty lapsen seurassa välittömästi ennen katoamista. Myös muun näytön perusteella vaikuttaa vahvasti siltä, että epäilty on osallisena asiassa. Kuulusteltaessa epäilty kuitenkin kiistää osallisuutensa ja väittää, ettei hänellä ole mitään tekemistä sieppauksen kanssa. Apulaispoliisipäällikkö pelkää pojan turvallisuuden puolesta. Koska epäiltyä vastaan puhuva näyttö on vankkaa ja aikapaineet ovat suuret, hän antaa käskyn uhata epäiltyä kidutuksella, jos epäilty kieltäytyy edelleen paljastamasta, minne on piilottanut lapsen. Poliisipäällikkö väittää, että tämä menetelmä on perusteltua tilanteen olosuhteissa. Yksi poliisi kieltäytyy noudattamasta poliisipäällikön käskyä oikeudellisista ja eettisistä syistä.

Televisiokeskustelua varten laaditut kysymykset:

Mitä mieltä olet tilanteesta roolissasi XYZ?

Mikä on näkökantasi asianomaisten poliisien (apulaispoliisipäällikön ja käskyä noudattamatta jättäneen poliisin) toteuttamista toimista kyseisessä tilanteessa?

Onko epäiltyä perusteltua uhata kidutuksella tällaisessa tilanteessa? Miksi on tai miksi ei ole?

Miten olisit itse toiminut tässä tilanteessa (poliisina / uhrin sukulaisena)?

Miten odotat poliisin toimivan tässä tilanteessa?

Moniste – Tehtävä, versio 2: Kaltoinkohtelu, tapaustutkimukset A ja B – Lääkinnällinen hoito ja huumeiden salakuljetus (jatkoa)

Tapaustutkimus A: Vapaudenmenetys

Kuusi poliisia pidätti H:n 5. lokakuuta 1989.³ He heittivät H:n asuntoon tainnutuskranaatin, tunkeutuivat sisään ja pakottivat hänet maahan. H:lle pantiin käsiraudat ja huppu, ja hänet vietiin poliisiasemalle kuulusteltavaksi. H pääsi vaihtamaan vaatteensa vasta seuraavana päivänä vankilaan saapuessaan. Kolmantena päivänä H pyysi saada tavata lääkärin. Hänet tutkittiin vasta kahdeksantena päivänä pidätyksestä, jolloin röntgenkuvista paljastui, että yksi kylkiluista oli murtunut.

Tapaustutkimus B: Kuulustelu

Poliisi pidätti R:n huumeiden salakuljetuksesta.⁴ R väitti häntä kuulustelleen poliisin loukanneen häntä törkeällä kielenkäytöllä ja pahoinpidelleen häntä toistuvasti saadakseen hänet tunnustamaan. Häntä lyötiin päähän, munuaisiin ja oikeaan käsivarteen sekä potkittiin reiteen ja munuaisiin. Häntä vedettiin lattialla hiuksista ja hänen päätänsä hakattiin lattiaan.

Poliisit tekivät kuitenkin ilmoituksen, jonka mukaan R oli liukastunut noustessaan autosta käsiraudoissa, jolloin hänen oikea käsivartensa oli osunut takaoveen. Vammat olivat siis aiheutuneet ennen kuulustelua.

Vapaaksi päästyään R meni sairaalaan tutkittavaksi, jossa lääkärit totesivat mustelmia sekä oikean käsivarren sisä- että ulkopuolella.

Oli kiistatonta, että R:n vammat tulleet hänen ollessaan poliisin säilöön ottamana. Vapaudenmenetyksen aikana hän oli täysin poliisin hallinnassa. Näytön puuttuessa ketään yksittäistä poliisivirkamiestä ei todettu syylliseksi. Tämä ei kuitenkaan vapauttanut maata X Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaisesta velvollisuudesta antaa uskottava selitys kantajan vammojen aiheuttajasta.

3. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Hurtado v. Sveitsi, asia nro 17549/90, 28.1.1994.

4. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Ribitsch v. Itävalta, nro 18896/91, 4.12.1995.

Kouluttajan muistiinpanot

Näissä muistiinpanoissa annetaan ohjeita moduulin tehtävistä ja monisteista, joissa käsitellään kidutusta tai epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua tai rangaistusta. Muistiinpanot on jäsennetty seuraavasti:

1. Keskeiset käsitteet
2. Mitä on epäinhimillinen tai halventava kohtelu?
3. Tehtävä, versio 1 – Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet
 - a) Milgramin tottelevaisuuskoe
 - b) Stanfordin vankilakoe
4. Tehtävä, versio 2 – Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaus-
tutkimukset A ja B

1. Keskeiset käsitteet

Euroopan ihmisoikeussopimus, 3 artikla;
EU:n perusoikeuskirja, 4 artikla

Ketään ei saa kiduttaa, eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla.

Kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kiellosta on määrätty Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa ja Euroopan unionin perusoikeuskirjan 4 artiklassa. Toisin kuin monet muut oikeudet, kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen kieltö on ehdoton. Tämä tarkoittaa, ettei henkilön kohtelemisen tavalla, joka katsotaan kidutukseksi taikka epäinhimilliseksi tai halventavaksi kohteluksi tai rangaistukseksi, ole milloinkaan perusteltua.

Kidutus on määritelty tarkemmin myös kidutuksen vastaisessa yleissopimuksessa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käyttänyt kyseistä määritelmää Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaan liittyvässä oikeuskäytännössään.

Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus
1 artikla

Tässä yleissopimuksessa "kidutuksella" tarkoitetaan kaikkia tekoja, joilla aiheutetaan jollekulle tahallisesti kovaa kipua tai kovaa joko henkistä tai ruumiillista kärsimystä tietojen tai tunnustuksen saamiseksi häneltä tai kolmannelta henkilöltä, hänen rankaisemisekseen teosta, jonka hän tai kolmas henkilö on tehnyt tai epäillään tehneen, hänen tai kolmannen henkilön pelottelemiseksi tai pakottamiseksi taikka minkälaiseen tahansa syrjintään perustuvasta syystä, kun virkamies tai muu virallisessa asemassa toimiva henkilö aiheuttaa sellaista kipua tai kärsimystä, yllyttää tai suostuu niiden aiheuttamiseen tai hyväksyy sen hiljaisesti. Kidutusta ei ole sellainen kipu tai kärsimys, joka saa alkunsa pelkästään laillisista seuraamuksista, joko niihin kuuluvana tai niihin liittyvänä.

2. Mitä on epäinhimillinen tai halventava kohtelu tai rangaistus?

Kun viitekehyksenä käytetään Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä, voidaan epäinhimilliseksi tai halventavaksi katsoa kohtelu, jossa

- henkilön kärsimys tai nöyryytys menee pidemmälle kuin mikä on sitä väistämätöntä kärsimystä tai nöyryytystä, joka liittyy laillisen kohtelun tai rangaistuksen tiettyyn muotoon.⁵
- henkilön kaltoinkohtelun on yllettävä vakavana pidettävälle vähimmäistasolle⁶, joka riippuu tapauksen konkreettisista olosuhteista, jotka liittyvät muun muassa
 - kohtelun keston
 - henkilöön kohdistuviin fyysisiin ja/tai psyykkisiin vaikutuksiin
 - henkilön sukupuoleen, ikään ja terveydentilaan.⁷

Vapautensa menettäneiden henkilöiden kohdalla kaikki voimankäyttö, joka ei ole ollut ehdottoman välttämätöntä heidän oman käytöksenä vuoksi, alentaa ihmisarvoa ja rikkoo lähtökohtaisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa.⁸

Arvioidessaan, onko rankaiseminen tai kohtelu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan perusteella alentavaa, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ottaa huomioon

- onko kohtelun tarkoituksena henkilön nöyryyttäminen ja halventaminen⁹ tai vaihtoehtoisesti
- vaikuttavatko sen seuraukset haitallisesti asianomaisen henkilön persoonaan tavalla, joka on vastoin 3 artiklaa.¹⁰
- Halventavaan kohteluun on nähty sisältyvän myös pelon, ahdistuksen ja alemmuuden tunnetta herättävä kohtelu, joka saattaa nöyryyttää tai halventaa uhria ja mahdollisesti murtaa hänen fyysisen tai henkisen vastarintansa.¹¹ Esimerkiksi erään lääkärin laittamisesta käsirautoihin perheensä ja naapuriensa edessä ilman näyttöä siitä, että lääkäri aiheutti vaaraa, katsottiin aiheutuvan tällaisia tunteita, ja sitä pidettiin näin ollen halventavana kohteluna.¹²

Tuomioistuimet ovat tulkinneet kidutuksen käsitettä kidutuksen vastaisen YK:n yleissopimuksen määritelmän mukaisesti siten, että kidutus

- aiheuttaa kovaa kipua tai kovaa henkistä tai ruumiillista kärsimystä
- on tahallista
- tehdään tiettyä tarkoitusta varten (tietojen saaminen, tunnustus, rankaiseminen, pelottelu tai syrjintään perustuva syy)
- tapahtuu viranomaisen toimesta tai vähintäänkin viranomaisen hiljaisella hyväksynnällä (viranomaisen on oltava jotenkin osallisena asiassa joko suoraan toimimalla tai laiminlyömällä asianmukaiset toimet muiden harjoittaman kidutuksen estämiseksi).

Miten kidutus ja epäinhimillinen tai halventava kohtelu erotetaan toisistaan?

Määritettäessä, onko jokin teko kidutusta vai epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua, on otettava huomioon kolme pääasiallista ehtoa.

- 1. Tahallisuus:** On pohdittava, mitkä olivat teon tehneen henkilön aikeet. Kidutus ei voi tapahtua "vahingossa". Sen sijaan

5. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Kudla v. Puola, nro 30210/96, 26.10.2000, 92 kohta.

6. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta, asia nro 5856/72, 25.4.1978, 30 kohta.

7. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Keenan v. Yhdistynyt kuningaskunta, asia nro 27229/95, 3.4.2001, 108; *Campbell ja Cosans v. Yhdistynyt kuningaskunta*, asiat nro. 7511/76 ja 7743/76, 25.5.1982, 30 kohta.

8. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Ribitsch v. Itävalta, asia nro 18896/91, 4.12.1995, 38 kohta.

9. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Campbell ja Cosans v. Yhdistynyt kuningaskunta, asiat nro 7511/76 ja nro 7743/76, 25.2.1982, 30 kohta.

10. Ks. edellinen alaviite.

11. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Keenan v. Yhdistynyt kuningaskunta, asia nro 27229/95, 3.4.2001, 109 kohta.

12. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Erdogan Yagiz v. Turkki, asia nro 27473/02, 6.3.2007.

epäinhimillinen tai halventava kohtelu voi johtua laiminlyönnistä tai olla toimien tahaton seuraus, kuten kivun tai kärsimyksen aiheuttaminen vangitulle epähuomiossa.

2. Kivun kovuus: Kaltoinkohtelun on oltava riittävän vakavaa, jotta se kuuluisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan soveltamisalaan.¹³ Vakavuuden arviointi on suhteellista ja riippuu kohtelun kestosta, sen fyysisistä ja henkisistä vaikutuksista ja joissain tapauksissa uhrin sukupuolesta, iästä ja terveydentilasta.¹⁴ Määritettäessä, ylittääkö tietty kohtelu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa tarkoitettulle tasolle, on otettava huomioon kaikki tietyn tapauksen olosuhteet. Kidutukseen ja epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun sovellettava vakavuuden raja on vaikea vetää. Lisäksi ihmisoikeudet ovat ”muutuvia”, joten yleisen tietoisuuden ja yleisten asenteiden muutos vaikuttaa siihen, mihin raja vedetään. Ei siis ole yllättävää, että riittävästä vakavuudesta ja sen merkityksestä on käyty paljon keskustelua. Euroopassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöllä on eniten merkitystä.

- Euroopan ihmisoikeustuomioistuin asetti 1970-luvulla vakavuuden rajan korkealle tunnetussa ja paljon kritiikkiä osakseen saaneessa tuomiossa *Irlanti v. Yhdistynyt kuningaskunta* luokittelemalla terroristiksi epäiltyjen kuulusteluissa käytettyjä sensorisen deprivaation tekniikoita (pään peittäminen hupulla, jatkuvan monotonisen ääniärsyksen antaminen, nukahtamisen estäminen, nälässä ja janossa pitäminen, seinää vasten seisottaminen) epäinhimilliseksi kohteluksi, muttei kidutukseksi.¹⁵
- Kyseistä korkeaa rajaa ei sovelleta nykyään, vaan nykyiset normit on asetettu tuomiossa *Selmouni*. Poliisi hakkasi, uhkaili ja nöyryytti *Selmounia* useiden päivien ajan yrittäen saada hänet tunnustamaan rikoksen. Tämä fyysinen ja henkinen väkivalta oli riittävän vakavaa, niin että se voitiin luokitella kidutukseksi.¹⁶
- Tuomion *Selmouni* perusteella on selvää, että edellä kuvatut sensorisen deprivaation tekniikat, joita on harjoitettu useissa maissa terrorismin torjunnan yhteydessä etenkin Yhdysvalloissa syyskuussa 2001 tapahtuneiden iskujen jälkeen, ovat kidutusta.¹⁷
- Fyysisen ja henkisen kidutuksen välillä ei tehdä eroa. Suuren henkisen kärsimyksen aiheuttaminen ”pelkästään” kidutuksella uhkaamalla on siis niin ikään kidutusta.¹⁸

3. Tarkoitus: Toisin kuin epäinhimillinen kohtelu, kidutus on tiettyä tarkoitusta varten toteutettu toimi. Sillä pyritään saamaan tietoja tai tunnustus, rankaisemaan, pelottelemaan tai syrjimään. Kuten edellä mainittiin, liiallinen voimankäyttö voi kuitenkin johtaa kaltoinkohteluun myös ilman tällaista tarkoitusta.

3. Tehtävä, versio 1: Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet

Tehtävässä 1 tuodaan esille, että rakenteelliset olosuhteet ja yksilön teot ovat tekijöitä, jotka lisäävät virheellisen menettelyn, kuten kidutuksen ja/tai kaltoinkohtelun kaltaisten kiellettyjen menettelyjen esiintymistä.

13. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *Tyrer v. Yhdistynyt kuningaskunta*, asia nro 5856/72, 25.4.1978, 30 kohta.

14. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *Keenan v. Yhdistynyt kuningaskunta*, asia nro 27229/95, 3.4.2001, 108; *Campbell ja Cosans v. Yhdistynyt kuningaskunta*, asiat nro 7511/76 ja 7743/76, 25.2.1982, 30 kohta.

15. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *Irlanti v. Yhdistynyt kuningaskunta*, No. 5310/71, 18.1.1978, 96 kohta.

16. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *Selmouni v. Ranska*, asia nro 25803/94, 28.7.1999. Ks. myös Reid, 2007, s. 574 ja 575.

17. Ks. kidutuksen vastainen YK:n yleissopimus, 1997, 257 kohta. *McArthur ja Nowak, The United Nations Convention against Torture. A Commentary*, Oxford University Press, New York, 2008.

18. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *Akkoc v. Turkki*, asiat nro 22947 ja 22948/93, 10.10.2000, 116 ja Gäfgen v. Saksa, nro 22978/05, 1.6.2010.

Sosiaalipsykologit ovat pyrkineet valottamaan tätä aihetta tutkimalla virheellistä menettelyä suhteessa ihmisen käyttäytymiseen ja organisaatorakenteisiin, kuten auktoriteetteja sisältäviin hierarkioihin. Analyysissä otetaan huomioon kolme pääominaisuutta: ”mitä yksilöt tuovat mukanaan mihin tahansa asetelmaan, mitä tilanteeseen vaikuttavia voimia kyseisistä toimijoista aiheutuu ja miten järjestelmään liittyvät voimat luovat ja ylläpitävät tilanteita”.¹⁹ Tämä tarkoittaa sitä, ettei yksilön toiminta ole välttämättä ainoa kidutuksen ja/tai kaltoinkohtelun kaltaiseen virheelliseen menettelyyn johtava syy. Tilanteeseen liittyvät voimat voivat olla niin voimakkaita, että ne tekevät tavallisesta ihmisestä rikoksenteelijän. Kahden kuuluisan sosiaalisen kokeen tulokset havainnollistavat, miten rakenne voi vaikuttaa käyttäytymiseen.

a) Milgramin tottelevaisuuskoe

Milgramin tottelevaisuuskoe oli oikeastaan sarja 1960-luvulla toteutettuja sosiaalipsykologisia kokeita, joilla mitattiin osallistujien halua totella auktoriteettien määräyksiä, vaikka määräykset olivat todennäköisesti ristiriidassa osallistujien henkilökohtaisten arvojen kanssa.

Koe: Osallistujat määrättiin antamaan jopa 450 voltin tuskallisia sähköiskuja toiselle henkilölle, jos tämä vastasi kysymykseen väärin.²⁰ Auktoriteettien hyvin pienestä painostuksesta monet osallistujat noudattivat määräyksiä ja antoivat sähköiskuja, vaikka ymmärsivät iskujen vahingoittavan toista henkilöä. Osallistujista 65 prosenttia antoi kokeen suurimman, 450 voltin, sähköiskun. Vaikka osallistujat kokivat asian epämiellyttäväksi, he tyypillisesti kiistivät henkilökohtaisen vastuunsa ja perustelivat toimintaansa sanomalla, että tekivät vain tehtävänsä tai noudattivat vain määräyksiä.

Lopputulos: Kokeen auktoriteettihahmot totesivat, että vaikka osallistujien ”toiminta [oli selkeästi] vastoin perustavia moraalisääntöjä, suhteellisen harvalla oli auktoriteetin vastustamiseen tarvittavia voimavaroja”.²¹

b) Stanfordin vankilakoe

Stanfordin vankilakokeen suoritti vuonna 1971 tutkijaryhmä, joka pyrki selvittämään, miten persoonallisuuden piirteet vaikuttavat käyttäytymiseen vankilaympäristössä. Ryhmä tutki myös niitä psykologisia vaikutuksia, joita liittyy ihmisten sijoittamiseen vankien ja vanginvartijoiden rooleihin.

Koe: Osallistujaryhmä jaettiin ja nimettiin satunnaisesti vangeiksi tai vartijoiksi vankilaa simuloivassa ympäristössä. Osallistujat sopeutuivat rooleihinsa paljon tutkijoiden odotuksia paremmin. Vartijat omaksuivat roolinsa auktoriteetteina, jotka valvoivat vankeja, ja olivat valmiita rankaisemaan tottelemattomuudesta erilaisin psykologisin ja fyysisin keinoin. Myös vangit omaksuivat roolinsa ja yrittivät ensin kapinoida vartijoiden taktiikkaa vastaan. Myöhemmin he omaksuivat passiivisten ja kaltoinkohtelua sietävien vankien roolin. Viiden vangin mieli järkkyy niin pahoin, että he keskeyttivät kokeen ennen aikaansa. Lopuksi koko kokeen moraalisuus kyseenalaistettiin ja koe keskeytettiin äkillisesti vain kuusi päivää ennen suunniteltua kahden viikon kestoja.²²

Lopputulos: Tutkijat totesivat, että osallistujat olivat vaikutuksille alttiita ja tottelevaisia, kun heidät pantiin sellaiseen sosiaaliseen ja institutionaaliseen ympäristöön, joka oikeutti tietynlaisen ideologian soveltamisen. Tutkijat totesivat, että osallistujien käytös johtui tilanteesta, ei niinkään yksilöiden persoonallisuudesta. Koe osoitti auktoriteetin vallan.

19. Zimbardo, P., *The Lucifer effect: Understanding how good people turn evil*, New York, 2007, s. 9.

20. Milgram, S., *Obedience to authority: An experimental view*, New York, Harper & Row, 1974.

21. Ks. edellinen alaviite.

22. Stanfordin vankilakokeen esittelyyn voi tutustua osoitteessa www.prisonexp.org/.

Koulutusvinkki: Sosiaalipsykologisten kokeiden käyttö koulutuksessa

Kidutus ja/tai kaltoinkohtelu ei kuulu useimpien ihmisten arkipäivään. Siksi jommankumman kokeen tai niiden molempien kuvaileminen koulutettaville voi auttaa heitä ymmärtämään paremmin, miten tavallisia ihmisiä ympäröivät rakenteet ja auktoriteetit voivat vaikuttaa heihin. Virheellisen menettelyn arviointi tästä näkökulmasta voi auttaa koulutettavia

- myöntämään, ettei kidutus ja/tai kaltoinkohtelu ole välttämättä pelkkä persoonaan tai henkilön pahuuteen liittyvä asia, vaan myös asiayhteydellä on vaikutuksensa.
- tuntemaan, että keinoja virheellisen menettelyn estämiseksi on olemassa, koska vastuu ei välttämättä ole yksilöllä, vaan monet konkreettiset tekijät voivat vaikuttaa heidän käyttäytymiseensä.

4. Tehtävä, versio 2: Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset A ja B

Tehtävän versiota 2 koskevassa monisteessa esitetyt skenaario ja kaksi tapaustutkimusta ovat esimerkkejä poliisista kidutukseen ja/ tai epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun liittyvissä tilanteissa. Poliisin on tasapainoitava ihmisoikeuksien kunnioittamisen ja suojelemisen sekä voimankäytön välillä. Poliisien on siis ymmärrettävä ja sovellettava tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatetta sen varmistamiseksi, ettei laillisesta voimankäytöstä tule liiallista voimankäyttöä, kuten kidutusta tai epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua. Sekä voimankäytön tavoitteiden että keinojen on oltava myös kansallisten lakien, poliiseja koskevien määräysten ja kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön mukaista.²³

Poliisin on siis hyödyllistä muistaa, että on tärkeää

- varmistaa, että säilöön otettujen henkilöiden olosuhteet ovat ihmisoikeusnormien mukaiset
- suorittaa kidutusta ja kaltoinkohtelua koskevien väitteiden tutkinta ripeästi, puolueettomasti ja tehokkaasti
- suojella muiden ihmisten harjoittamalta kidutukselta ja kaltoinkohtelulta.

Myös kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisessa YK:n yleissopimuksessa esitetään ohjeita siitä, miten poliisin ja muiden viranomaisten pitäisi hoitaa kidutukseen taikka epäinhimilliseen tai halventavaan kohteluun liittyviä tilanteita.

23. YK:n lainvalvontaviranomaisten menettelytapasäännöt, 3 artikla. Saatavana osoitteessa <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/LawEnforcementOfficials.aspx>. Voiman ja tuliaseiden käyttöä koskevat YK:n perusperiaatteet (1990), periaatteet 9–11. Saatavana osoitteessa <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/UseOfForceAndFirearms.aspx>.

Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus

12 artikla

Jokainen sopimusvaltio huolehtii siitä, että sen toimivaltaiset viranomaiset aloittavat viipymättä puolueettoman tutkimuksen aina, kun on perusteltua syytä uskoa, että sen lainkäyttövaltaan kuuluvalla alueella on käytetty kidutusta.

Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus

13 artikla

Jokainen sopimusvaltio huolehtii siitä, että jokaisella joka väittää, että häntä on kidutettu sen lainkäyttövaltaan kuuluvalla alueella, on oikeus valittaa sen toimivaltaisille viranomaisille ja saada asiansa viipymättä puolueettomasti tutkituksi. Valituksentekijän ja todistajien suojelemiseksi on ryhdyttävä toimiin, joilla heitä suojellaan kaikenlaiselta valituksesta tai todistamisesta johtuvalta huonolta kohtelulta tai pelottelulta.

”Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan vastaisten tutkintamenetelmien käytön torjuminen ja henkilöiden suojeleminen siltä tehokkaasti saattaa siis edellyttää yleensä millä tahansa 3 artiklan vastaisella tavalla hankitun aineellisen näytön sulkemista oikeudenkäynnistä, vaikka kyseinen näyttö olisi etäämpänä 3 artiklan rikkomisesta kuin välittömästi kyseisen artiklan rikkomisen seurauksena saatu näyttö. Muussa tapauksessa koko oikeudenkäynti muuttuu epäoikeudenmukaiseksi. Tuomioistuimien katsoo kuitenkin, että kyseessä on sekä rikosoikeudenkäynnin oikeudenmukaisuus että 3 artiklan mukaisen ehdottoman kiellon tehokas suojeleminen kyseisessä yhteydessä vain, jos on osoitettu, että 3 artiklan rikkomisella on ollut vaikutusta vastaajaa vastaan käydyn menettelyn lopputulokseen eli että se on vaikuttanut vastaajan langettavaan tuomioon tai määrättyyn rangaistukseen.”

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien, Gäfgen v. Saksa, asia nro 22978/05, 1.6.2010, 178 kohta.

Roolileikissä kidutuksen uhkaa käytettiin tietojen hankkimiseksi epäillyltä. Kidutuksen tai kaltoinkohtelun avulla saatu näyttö ei kelpaa tuomioistuimissa. Tällä pyritään takaamaan kidutuksen ja/tai epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kiellon noudattaminen ja suojelemaan samalla oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

Poliisin virheellisen menettelyn välttäminen tutkinnassa on tärkeää paitsi siksi, että se vastaa oikeusvaltioperiaatteeseen perustuvan demokraattisen yhteiskunnan erityisen tärkeitä arvoja, myös siksi, että tehokas poliisitoiminta sitä edellyttää. Kidutuksen tai kaltoinkohtelun avulla saatua näyttöä ei voida käyttää rikosoikeudenkäynneissä.

Tällaisista näytön edellytyksistä määrätään Euroopan ihmisoikeussopimuksen kidutuksen kieltävässä 3 artiklassa ja oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin koskevassa 6 artiklassa sekä kidutuksen vastaisen yleissopimuksen 15 artiklassa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien oikeuskäytännössä on esitetty, miten tuomioistuimien lähestyy tätä asiaa. Sen näkemys voidaan tiivistää seuraavasti:

- Kidutuksen tai kaltoinkohtelun avulla saatua lausuntoa ei hyväksytä.
- Kidutuksen avulla saatua aineellista näyttöä ei hyväksytä.
- Kaltoinkohtelun avulla saatua aineellista näyttöä ei hyväksytä, jos sillä on vaikutusta langettavaan tuomioon tai määrättyyn rangaistukseen.

Lisämateriaali

Tehtävä, versio 1: Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet

Sosiologin kokoamien tehtävässä 1 lueteltujen rakenteellisten tekijöiden sekä Milgramin sosiaalipsykologisen tottelevaisuuskokeen ja Stanfordin sosiaalipsykologisen vankilakokeen perusteella epäinhimillistäminen ja henkilökohtaisen vastuun puuttuminen lisäävät kidutuksen ja kaltoinkohtelun riskiä.

- Kansanmurhan ja vakavan kidutuksen uhrin nähdään objekteina, ja heitä epäinhimillistetään käyttämällä tietynlaista kieltä propagandatarkoituksessa ja uhreja muita ihmisiä alempiarvoisina pitävän ideologian mukaisesti.
- Kiduttajat eivät useinkaan tunne olevansa henkilökohtaisesti vastuussa teoistaan. He saattavat yrittää sysätä moraalisen vastuun korkeammalle auktoriteetille. Tällainen "tein vain velvollisuuteni"- tai "noudatin vain määräyksiä"-ajattelu sulkee pois ihmisen omantunnon ja saa hänet ryhtymään tekoihin, joita hän ei tavallisesti tekisi.

Kirjallisuutta

Lisätietoa aiheesta teoksessa Zimbardo, P., *The Lucifer effect – Understanding how good people turn evil*, New York, 2008. Saatavana osoitteessa www.lucifereffect.com/.

Lisätietoa Milgramin tottelevaisuuskokeesta teoksessa Milgram, S., *Obedience to authority: An experimental view*, New York, Harper & Row, 1974. Muuta hyödyllistä tietoa aiheesta on osoitteessa https://en.wikipedia.org/wiki/Milgram_experiment, jossa esitellään konkreettinen koeasetelma. Tästä voi olla apua kokeen havainnollistamisessa.

Lisätietoa Stanfordin vankilakokeesta on osoitteessa <http://www.prisonexp.org/>.

Tehtävä, versio 2: Kaltoinkohtelua koskeva roolileikki ja tapaustutkimukset A ja B

Kidutuksen ja muun kaltoinkohtelun kielto on poikkeuksetta ehdoton. Kidutus ei ole koskaan missään tilanteessa perusteltua eikä hyväksyttävää, vaikka olosuhteet olisivat hyvinkin vaikeat, kuten terroritekojen tai järjestäytyneen rikollisuuden yhteydessä.²⁴

Kiellon ehdottomuus on kuitenkin kyseenalaistettu myös EU:n jäsenvaltioissa. Keskustelu nousi pintaan Magnus Gäfgenin tapauksen yhteydessä. Kyseessä oli Saksassa vuonna 2002 tapahtunut 11-vuotiaan pojan sieppaus, johon tämän moduulin roolileikki perustuu. Muutamat arvostetut oikeusoppineet puolsivat kidutuksen käyttöä hyvin tarkkaan rajatuin edellytyksin.

Koulutettavat saattavat nostaa esille myös ehdottomaan kieltoon liittyviä kysymyksiä ja väittää, että kidutuksella uhkaaminen on paljon vähemmän haitallista kuin todellinen kidutus.

Koulutettavat saattavat esimerkiksi pitää hyväksyttävänä sitä, että epäiltyä painostetaan voimakkaasti aiheuttamatta hänelle ruumiillista haittaa, etenkin silloin kun puntarissa ovat myös siepatun lapsen oikeudet. Kidutuksen vastaisen yleissopimuksen teksti on kuitenkin selkeä. Sen mukaan kidutuksella tarkoitetaan ”kaikkia tekoja, joilla aiheutetaan jollekulle tahallisesti kovaa kipua tai kovaa joko henkistä tai ruumiillista kärsimystä [...]”.

Fyysinen kidutus ei ole ainoa eikä edes pahin haitan aiheuttaja, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi. Kuvittele, että poliisi painostaa epäiltyä kuulustelun aikana seuraavasti: ”Tiedämme, missä vaimosi työskentelee ja missä lapsesi käyvät koulua. Ellet puhu, lähetän jonkun heidän peräänsä. Meillä on käytettävissä ryhmä, joka hoitaa tällaiset likaiset työt hyvin tehokkaasti. Vaimosi on varmasti kaunis nainen, joka pitäisi mielellään vähän hauskaa heidän kanssaan. Ja ehkä myös lapsesi?” Vaikka fyysistä haittaa ei aiheuteta, on helppoa kuvitella, että tällaiset uhkaukset aiheuttavat suurta henkistä stressiä ja saattavat saada henkilön murtumaan.

Kidutuksen uhrin myös kertovat usein, että kaikista traumaattisista osa heidän kokemustaan on kiduttajalle ja hänen mielivallalleen alistumisesta aiheutuva psykologinen vaikutus, voimattomuuden ja pelon tunne. Kidutuksen katsominen vain fyysisen haitan aiheuttamiseksi merkitsisi, että ei ymmärretä kidutuksen luonnetta ja uhrin näkökulmaa.

Koulutettavat saattavat ottaa esille myös oikeuksien punnitsemisen. Toisin sanoen:

”Eikö ole oikein käyttää kidutusta viattomien ihmisten hengen säästämiseksi? Jopa perustavanlaatuisia oikeutta elämään voidaan rajoittaa tietyin edellytyksin. Miksei samaa voitaisi soveltaa kidutukseen?”

Seuraavassa on luettelo perusteita, joista on apua puolustettaessa kidutuksen ehdotonta kieltoa.

Pandoran lipas

Historia on osoittanut, että kidutuksen käyttö ryöstäytyy helposti käsistä. Vaikka kidutus voi olla aluksi vain poikkeustapauksessa käytetty menetelmä, on riski, että se laajenee ja kehittyy yleiseksi käytännöksi. Kun kerran avaat Pandoran lippaan, asioiden etenemiselle ei mahda pian mitään. Jos kidutus vakiinnutetaan millä tahansa nimellä, esimerkiksi ”kohtalaisena fyysisenä painostuksena” ollaan

24. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Chahal v. Yhdistynyt kuningaskunta, nro 70/1995/576/662, 15.11.1996.

liukkailla jäillä ja vaarannetaan oikeusvaltioperiaatteeseen nojaavan demokraattisen valtion perustana olevat tärkeimmät oikeudelliset periaatteet.

Traumaattiset seuraukset uhreille

Kidutuksen seuraukset ovat usein traumaattisia ja ulottuvat paljon välitöntä kipua kauemmas. Monet uhrit kärsivät trauman jälkeisestä stressihäiriöstä, johon kuuluu erilaisia oireita, kuten tapahtumasta palaavat mieli- ja muistikuvat, vakava ahdistus, unettomuus, painajaiset, masennus ja muistihäiriöt. Kidutuksen uhrit kokevat monesti syyllisyyttä ja häpeää, jonka aiheuttaa heihin kohdistunut nöyryytys. Monet ajattelevat pettäneensä itsensä tai ystävänsä ja perheensä. Kaikki tällaiset oireet ovat ihmisen normaaleja reaktioita epänormaaliin ja epäinhimilliseen kohteluun.²⁵

Tehoton väline

Sekä vanhempien että uudempien tapausten tarkastelu osoittaa, että kidutuksen avulla kerätyt tiedot eivät yleensä tehosta tutkintaa. Ensinnäkin kidutettu henkilö tapaa tunnustaa sen, mitä ikinä kuulustelija haluaa hänen tunnustavan, totuudesta riippumatta. Kidutettu haluaa vain kärsimyksensä päättyvän. Jos väärä henkilö saadaan tunnustamaan asioita, joita hän ei ole tehnyt, todellista rikosten tekijää ei saada oikeuteen. Toiseksi kidutuksen avulla saatuja lausuntoja tai aineellisia todisteita ei voida käyttää rikosoikeudenkäynneissä. Kolmanneksi kidutusta käyttävät poliisit eivät onnistu vahvistamaan sellaisia poliisitoiminnan taitoja, joilla he saattaisivat saada luotettavampaa näyttöä.

Mihin raja vedetään?

Vaikka kidutusta pidettäisiin välttämättömänä viimeisenä keinona henkien pelastamiseksi, kuten nuoren Jakob von Metzlerin sieppaus- ta koskevassa roolileikissä, on kuitenkin määriteltävä olosuhteet, joissa kidutusta voidaan käyttää. Entä jos kidutuksella uhkaamisella ei päästä haluttuun tulokseen? Entä jos epäilty ei edelleenkään anna tarvittavia tietoja, vaikka hänelle on aiheutettu suurta kärsimystä? Missä kohdassa lopetettaisiin? Entäpä suhteellisuusperiaate käytännössä? Mitä pidetään "asianmukaisena" kidutuksena?

Kidutus tehtäväkuvauksena?

Kidutuksen käyttö asianmukaisena kuulustelu- ja tutkintamenetelmänä – vaikka kyseessä olisi poikkeus eikä sääntö – merkitsee sitä, että se olisi otettava osaksi poliisin tehtäviä ainakin joissakin erikoisyksiköissä. Poliisin tehtäviin kuuluisi tällöin kidutuksen käyttö joissakin tilanteissa. Kuten tutkimus on osoittanut, kidutusta tosiasiallisesti käyttävät henkilöt ovat vaarassa saada psyykkisiä vaurioita. Vaikka Jakob von Metzlerin vanhemmat saattaisivat ymmärrettävästi vaatia poliisia käyttämään mitä tahansa keinoja saadakseen pojan löytämiseen tarvittavat tiedot, rikosoikeusjärjestelmä ei toimi tällaisten tunneperäisten vaatimusten pohjalta. Ammattilaiset käsittelevät tapauksia sen sijaan objektiivisten normien pohjalta ja säilyttävät ammattimaisen etäisyyden, eivätkä ratkaise asioita asianosaisten tunteiden perusteella.

25. Ks. Kansainvälinen kidutusuhrien kuntoutusneuvosto, verkko-osoite: <http://www.ircct.org/what-is-torture/effects-of-torture.aspx>.

Miksi kidutuksen kieltö on ehdoton oikeus vaikka oikeus elämään ei sitä ole

Poliisilla on oikeus puuttua rikoksenteijän elämää koskevaan oikeuteen suojellakseen muiden henkeä (vertaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artikla). Otetaan esimerkiksi tilanne, jossa pankkiryöstäjä ottaa panttivankeja ja uhkaa tappaa heidät. Poliisi yrittää vapauttaa panttivangit, ja sillä on viimeisenä keinona lupa ampua ryöstäjä. Miksi sitten kidutusta ei voida käyttää Metzlerin tapaukseen perustuvassa roolileikissä? Koska Metzlerin tapauksessa ei ole välitöntä havaittavaa tai aisteihin perustuvaa yhteyttä rikoksenteijän ja uhrin välillä. Koskaan ei voi olla varma, että epäilty on todella rikoksenteijä, kun taas pankkiryöstäjä todella uhkaa suoraan muiden henkeä.

Euroopan ihmisoikeussopimus

2 artikla – Oikeus elämään

1. Jokaisen oikeus elämään on suojattava laissa. Keneltäkään ei saa riistää hänen elämänsä tahallisesti, paitsi tuomioistuimen päätöksen täytäntöönpanemiseksi silloin, kun hänet on tuomittu rikoksesta, josta laissa määrätään tällainen rangaistus.
2. Elämän riistämistä ei voida katsoa tämän artiklan vastaiseksi teoksi silloin, kun se seuraa voimankäytöstä, joka on ehdottoman välttämätöntä
 - a) kenen hyvänsä puolustamiseksi laittomalta väkivallalta;
 - b) laillisen pidätyksen suorittamiseksi tai laillisen vapaudenriiston kohteeksi joutuneen henkilön paon estämiseksi;
 - c) mellakan tai kapinan kukistamiseksi laillisin toimin.

Ihmisarvo

Kidutus loukkaa välittömästi ihmisarvoa. Siinä esineellistetään henkilö ja luovutetaan hänen hyvinvointinsa toisen ehdottomaan valtaan. Fyysisten vammojen lisäksi kidutus halventaa ihmistä, tekee hänestä avuttoman ja turmelee hänet vallan äärimmäisellä väärinkäytöllä. Kun kultainen sääntö otetaan huomioon yksinkertaistettuna ihmisoikeutena, käy selväksi, ettei kidutus voi olla koskaan ihmisoikeusnormien mukaista. Immanuel Kantin toisen kategorisen imperatiivin klassista muotoilua lainaten: ”Kohtele kaikkia ihmisiä, myös itseäsi, ikään kuin he olisivat päämääriä sinänsä, älä koskaan pelkkinä välineinä.”

Poliisin voimankäyttöön kohdistuu tiukka tarpeellisuuden ja oikeasuhteisuuden pohdinta

Jos poliisin voimankäyttö on liiallista, voidaan rikkoa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa. Kaltoinkohtelua voi tapahtua seuraavissa tilanteissa: epäillyn laittaminen käsirautoihin pidätyksen aikana tai sen jälkeen, fyysinen voimankäyttö vastarinnan nujertamiseksi tai aseiden käyttö. Vaikka valtaosaan poliisin työstä ei liity voimankäyttöä, se on olennainen osa poliisitoimintaa ja sillä voi olla vakavat vaikutukset kansalaisiin sekä poliiseihin itseensä.

Voimankäyttö on perusteltua vain silloin, kun se on ehdottoman välttämätöntä, ja vain siinä laajuudessa kuin se on tarpeen poliisin velvollisuuksien hoitamiseksi. Poliisin pitäisi pyrkiä ensin konfliktitilanteen rauhanomaiseen ratkaisuun käyttämällä viestintätaitoja, kuten neuvottelua, sovittelua tai suostuttelua. Intrusiivisempia keinoja, kuten fyysistä voimaa, voidaan käyttää vasta, kun nämä rauhanomaiset keinot on todettu tehottomiksi tai ne eivät vaikuta johtavan haluttuun tulokseen. Kuolettavia aseita pitäisi käyttää vain viimeisenä keinona, jos henkiä on vaarassa.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan lisäksi muissakin poliisin menettelyyn liittyvissä kansainvälisissä asiakirjoissa käsitellään voimankäyttöä. Yksi näistä on Euroopan neuvoston vuonna 2001 antama poliisin eettinen perussääntö. Se ei ole oikeudellisesti sitova, mutta sen 37 artiklassa määrätään seuraavaa: "Poliisi voi käyttää voimaa vain silloin, kun se on ehdottoman välttämätöntä, ja vain siinä laajuudessa, kun se on tarpeen laillisen tavoitteen saavuttamiseksi."

"Poliisioperaatioilla, myös voimankäytöllä, on oltava aina lähtökohtaisesti oikeudellinen perusta. Mielivaltaista voimankäyttöä ei voida hyväksyä missään tilanteessa. Lisäksi poliisin voimankäyttöä on pidettävä kyseisen artiklan mukaan aina poikkeuksellisenä toimenpiteenä, ja kun sitä tarvitaan, voimaa on käytettävä vain sen verran, kuin on ehdottoman välttämätöntä. Tämä merkitsee sitä, että käytetyn voiman on oltava oikeassa suhteessa siihen lailliseen tavoitteeseen, johon voimatoimenpiteellä pyritään. Näin ollen voimankäytön ja voimankäyttötilanteen välillä on oltava asianmukainen tasapaino. Käytännössä tämä merkitsee sitä, ettei fyysistä voimaa pitäisi käyttää lainkaan, ellei se ole ehdottoman välttämätöntä, eikä aseita pitäisi käyttää, ellei se ole ehdottoman välttämätöntä, ja jos kuolettavien aseiden käyttö katsotaan välttämättömäksi, niitä ei pitäisi käyttää enempää, kuin mitä pidetään ehdottoman välttämättömänä. Tavallisesti kansalliseen lainsäädäntöön ja määräyksiin pitäisi sisältyä tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteeseen perustuvia säännöksiä voimankäytöstä."

Euroopan neuvoston ministerikomitean 2001 hyväksymä suositus (2001)10 eurooppalaisiksi poliisin eettisiksi ohjeiksi ja perustelumustio, artikla 37.

Koulutusvinkki: Asianmukainen voimankäyttö

Asianmukainen voimankäyttö haastavissa tilanteissa, joissa poliisin henkilökohtainen turvallisuus voi olla vaarassa, on yksi tärkeimmistä ja arkaluonteisimmista kysymyksistä ihmisoikeuksien käytännön soveltamisessa. Sopivien voimankäyttöä koskevien esimerkkien ja tapaus-tutkimusten laatimisesta on apua. On tärkeää lisätä koulutettavien tietoisuutta voimankäytön tiukasta rajaamisesta ja poliisin vastuullisuudesta tämän kapean rajan ylittyessä.

Keskusteltaessa tarpeellisuus- ja suhteellisuusperiaatteesta voimankäytössä koulutettavat saattavat olla huolestuneita siitä, että asiat voivat mennä helposti pieleen, millä voi olla vakavia seurauksia yksittäiselle poliisille. Vaikka on tärkeää lisätä tietoisuutta poliisin vastuusta, on yhtä lailla tärkeää tuoda julki viesti, etteivät ihmisoikeudet ole epärealistisen korkeita normeja, vaan ne vastaavat ammattimaisen poliisitoiminnan normeja. Tätä voi selvittää yhdistämällä voimankäyttöä ja tultiaseita koskeva kansallinen lainsäädäntö kansainvälisiin ihmisoikeusnormeihin ja/tai antamalla käytännön esimerkkejä voimankäytöstä, kuten henkilön pidättäminen ja yleisen järjestyksen ylläpito, ja pohtimalla niitä ihmisoikeusnäkökulmasta.

Velvollisuus suojella kidutukselta ja kaltoinkohtelulta

Sen lisäksi, että poliisilla on velvollisuus noudattaa kidutuksen kieltoa ja turvautua voimankäyttöön vain, jos se on välttämätöntä ja suhteellisuusperiaatteen mukaista, sillä on myös kidutuksen ja kaltoinkohtelun kieltoon liittyvä positiivinen velvoite. Sekä säilöön-ottoa koskeva tapaus-tutkimus A että kuulustelua koskeva tapaus-tutkimus B käsittelevät suojelun eri näkökulmia.

Tapaus-tutkimuksessa A käsitellään säilöön-otetun loukkaantuneen miehen jäämistä vaille hoitoa. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi tässä tapauksessa, että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa oli rikottu, koska H pääsi lääkärin tutkittavaksi vasta kahdeksan päivää pidätyksensä jälkeen. Säilöön-otetun henkilön riittämätön lääketieteellinen hoito voi olla vastoin Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklaa. Valtion on suojeltava niiden henkilöiden henkilökohtaista koskemattomuutta, joiden henkilökohtaista vapautta on rajoitettu.

Suojeluvollisuus

Lasten suojeleminen kotiväkivallalta

Viranomaisten tietoon tuli, että isäpuoli oli lyönyt poikaa kepillä. Lääkäri oli tutkinut kantajan ja todennut monia mustelmia, jotka viittasivat siihen, että häntä oli hakattu huomattavan kovaa puutarhaistutuksissa käytettävällä tukikepillä ja että tätä oli tapahtunut useammin kuin kerran. Isäpuolta syytettiin pahoinpitelystä ja ruumiinvamman tuottamuksesta, ja asia käsiteltiin oikeudessa. Puolustus ei kiistänyt sitä, että isäpuoli oli lyönyt poikaa, mutta väitti, että lyöminen oli katsottava kohtuulliseksi rankaisemiseksi, mikä on englantilaisen oikeuden mukaan mahdollinen puolustus, kun vanhempaa syytetään lapsen pahoinpitelystä. Kantaja valitti, että englantilainen laki ei ollut suojellut häntä asianmukaisesti isäpuolensa kaltoinkohtelulta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että isäpuoli oli kohdellut kantajaa niin ankarasti, että teko ylsi 3 artiklassa kielletylle tasolle. Lisäksi se totesi, että valtiota tulisi pitää Euroopan ihmisoikeussopimuksen nojalla vastuullisena, sillä erityisesti lapsilla ja muilla haavoittuvassa asemassa olevilla yksilöillä on oikeus suojeluun siten, että tällaiset kaltoinkohtelun muodot estetään tehokkaasti. Englantilaisessa laissa, jonka mukaan syyttäjän on osoitettava, että lapsen pahoinpitely on ylittänyt kohtuullisen rankaisemisen rajat, ei taattu kantajalle riittävää suojelua. Näin ollen 3 artiklaa oli rikottu.

Lähde: Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, A. v. Yhdistynyt kuningaskunta, asia nro 25599/94, 23.9.1998.

”Tuomioistuin katsoo, että näissä olosuhteissa, kun yksittäinen henkilö väittää perustellusti poliisin tai muiden valtion virkamiesten kohdelleen häntä vakavalla tavalla kaltoin ja rikkoneen 3 artiklaa [...], edellytetään tehokasta virallista tutkintaa. Tämän tutkinnan, kuten 2 artiklaan perustuvan tutkinnan, pitäisi johtaa vastuussa olevien tunnistamiseen ja rankaisemiseen [...]. Jos näin ei olisi, kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun ja rankaisemisen yleisluonteinen oikeudellinen kielto olisi käytännössä tehoton, vaikka se on erittäin tärkeä [...], ja joissakin tapauksissa valtion virkamiehillä olisi mahdollisuus loukata määräysvaltansa alla olevien henkilöiden oikeuksia tosiasiallisesti ilman rangaistusta.”

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Assenov ym. v. Bulgaria, nro 24760/94, 28.10.1998, 102 kohta.

Tapaustutkimuksessa B, joka koskee säilöönoton aikana kiistanalaisesti syntyneitä vammoja, Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on todennut johdonmukaisesti, että valtion on tutkittava asianmukaisesti kaikki kaltoinkohtelua koskevat väitteet Euroopan ihmisoikeussopimuksen oikeutta elämään koskevaan 2 artiklaan ja kidutuksen kieltoa koskevaan 3 artiklaan perustuvien positiivisten velvoitteiden nojalla.

Kirjallisuutta

Lisätietoa Jakob von Metzlerin tapauksesta, ks. Jessberger, F., ”Bad Torture – Good Torture?”, *Journal of International Criminal Justice*, Volume 3, Issue 5, 2005, s. 1059–1073. Saatavana osoitteessa <http://jicj.oxfordjournals.org/content/3/5/1059.full.pdf+html>.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Gäfgen v. Saksa, nro 22978/05, 1.6.2010.

Association for the Prevention of Torture, ”Defusing the ticking bomb scenario – Why we must say no to torture, always”, Geneve, 2007.

MODUULI 5: MONIMUOTOISUUS, YHDENVERTAISUUS JA SYRJINTÄKIELTO

Johdanto	145
Tehtävä 1, versio 1: Vasen käsi / oikea käsi	146
Tehtävä 1, versio 2: Monta identiteettiä	150
Moniste – Tehtävä 1, versio 2: Monta identiteettiä.....	153
Tehtävä 2: Roolileikki – Työhakemukset	154
Moniste – Tehtävä 2: Roolileikki – Työhakemukset.....	157
Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjäntäkielto	158
Moniste – Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjäntäkielto....	160
Kouluttajan muistiinpanot	163
1. Keskeiset käsitteet.....	163
a) Monimuotoisuus ja identiteetti.....	163
b) Yhdenvertaisuus ja syrjäntäkielto: peruskäsitteitä ...	166
c) Syrjäntä ja profilointi.....	170
2. Analyysimalli – Syrjäntäkielto.....	172
Moniste – Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjäntäkielto	173
Lisämateriaali	178

Monimuotoisuus, yhtenäisyys ja syrjintäkielto

Johdanto

Tämän moduulin aluksi keskitytään monimuotoisuuteen Euroopan unionin (EU) nyky-yhteiskunnissa, mikä toimii ponnahduslautana yhtenäisyyttä ja syrjintäkieltoa koskeville tärkeille kysymyksille. Nämä kaksi käsitettä ovat keskeisiä ihmisoikeuksiin perustuvassa modernissa yhteiskunnassa ja ihmisoikeuksiin perustuvassa poliisitoiminnassa.

Tässä moduulissa esitellään syrjintäkieltoa koskeva analyysimalli, joka auttaa analysoimaan poliisin käytäntöjä, myös poliisin valtuuksien käyttöä, syrjintäkiellon näkökulmasta. Ihmisoikeuksien kunnioittamista ja suojelemista koskevien moduulissa 3 esiteltyjen analyysimallien tavoin syrjintäkieltoa koskeva analyysimalli auttaa koulutettavia esittämään oikeat kysymykset sen sijaan, että se tarjoaisi valmiita vastauksia. Malli auttaa koulutettavia selvittämään, onko syrjintää tapahtunut.

Moduulissa esitellään kaksi tapaustutkimusta ja vaiheittainen analyysi kummankin tapauksen olennaisista seikoista asiaankuuluvien poliisitoiminnan taitojen kehittämisen tueksi.

Tapaustutkimusten täydentämiseksi moduulissa käydään läpi roolileikki, jonka avulla koulutettavien on helpompi ymmärtää syrjintäasioihin liittyvät yksityiskohdat sukupuoleen ja ikään perustuvan syrjinnän muodossa. Roolileikin etuna on myös se, että siinä nostetaan esille poliisin rakenteisiin liittyvä syrjintä. Poliisit voivat itsekin joutua syrjinnän kohteeksi, joten aiheen tarkastelu tästä näkökulmasta on hyvä keino ymmärtää, miltä syrjitystä henkilöstä tuntuu.

Jotta aihetta voitaisiin käsitellä ammattimaisella tavalla, on tärkeää ymmärtää perusteellisesti, mitä syrjintä on ja miten analysointiprosessi toimii. Ymmärtämiseen tarvittavat tiedot löytyvät kouluttajan muistiinpanoista. Moduulissa kiinnitetään erityistä huomiota myös syrjivään etniseen profilointiin, koska aihe on arkaluonteinen ja poliisitoiminnan kannalta olennainen.

Tehtävä 1, versio 1: Vasen käsi / oikea käsi¹

Koulutusvinkki: Tuodaan monimuotoisuus keskiöön

Tätä tehtävää suositellaan erityisesti niille kouluttajille, joilla ei ole paljoa kokemusta monimuotoisuutta koskevasta koulutuksesta. Siinä käydään läpi monimuotoisuutta ja sen seurauksia vuorovaikutteisesti. Kun se viedään taitavasti läpi, monimuotoisen yhteiskunnan olennaisia kysymyksiä ja niiden ihmisoikeuslottuvuutta voidaan käsitellä tehokkaasti.

Tarkoitus

Nykypäivän EU:ssa yhteiskunnat ovat monimuotoisia. Maailmanlaajuisten kontaktien ja vuorovaikutuksen lisääntyä kaikilla aloilla, erityisesti maahanmuuton alalla, yhä monimuotoisemmat elintavat ja kulttuuriset käytännöt elävät rinnakkain jokaisessa EU:n jäsenvaltiossa. Tässä tehtävässä koulutettavat tarkastelevat tiedostettuihin ja tiedostamattomiin ennakkoluuloihin ja niiden vaikutuksiin liittyviä kysymyksiä turvallisessa oppimisympäristössä.

Tavoitteet

Tiedot

- Lisätään tietoa erilaisten yhteiskuntien todellisesta tilanteesta.
- Opitaan ymmärtämään paremmin yhteiskunnissa tapahtuvan muutoksen syitä sekä sitä, miten tämä muutos tapahtuu (esimerkiksi maahanmuuton historia, työvoimatarpeet muun muassa terveydenhuollon alalla).
- Opitaan ymmärtämään, miten maahanmuuton kaltaiset yhteiskunnassa ilmenevät muutokset (esimerkiksi laittomasti työskentelevien laittomien maahanmuuttajien oikeudet) tai väestörakenteen muutokset (ikäntyneiden oikeudet) liittyvät ihmisoikeuksiin.
- Opitaan ymmärtämään kulttuurin vaikutusta, kuten kielen ja omankielisen tiedon saatavuuden vaikutusta menettelyjen ja oikeudenmukaisten oikeudenkäyntien yhteydessä.
- Opitaan perusasiat ihmisoikeuksien merkityksestä vastattaessa poliisitoiminnan haasteisiin monimuotoisissa/monikulttuurisissa yhteisöissä.

Asenteet

- Vahvistetaan empatiaa muita kohtaan, erityisesti vähemmistöryhmiä kohtaan, jotta monimuotoisuuden ymmärrettäisiin olevan todellisuutta nyky-yhteiskunnissa ja jotta hyväksyttäisiin, että siihen on suhtauduttava rakentavasti.

Taidot

- Pohditaan koulutettavien omia tiedostettuja ja tiedostamattomia ennakkoluuloja.
- Keskustellaan monimuotoisuuteen, identiteettiin ja poliisitoimintaan poliisitoiminnan ympäristössä liittyvistä kysymyksistä.

1. Tämän harjoituksen laati Gamal Turawa, Lontoon metropolialueen poliisin monimuotoisuutta edistävä konsultti ja kouluttaja.

Vaatimukset

- aika: 35–40 minuuttia
- materiaali:
 - lehtiötaulu
 - vaihtoehto: Power Point -esitykset ja dataprojektori
- tila: luentosalin ja kaksi ryhmätyötilaa
- ryhmän koko: enintään 20–25 henkilöä

Tehtävä 1, version 1 kuvaus: Vasen käsi / oikea käsi

- 1 Kirjoita noin kymmensanainen väittämä lehtiö- tai liitutaululle. Pyydä koulutettavia kopioimaan se.
- 2 Pyydä heitä sitten kirjoittamaan väittämä uudelleen ja käske heidän käyttää nyt toista kättään (käytä aina ilmaisua ”toinen käsi”, jotta sekä vasen- että oikeakätiset otetaan yhtä lailla huomioon). Tee hiljaa muistiinpanoja koulutettavien reaktiosta tehtävään. He voivat reagoida esimerkiksi nauraen, sarkastisesti kommentoiden tai jopa jättäen tehtävän kokonaan tekemättä.
- 3 Kun tehtävä on tehty, tarkastele sitä seuraavista neljästä näkökulmasta ja kirjaa vastaukset lehtiötaululle. (noin 5 minuuttia)
 - Miltä tuntui, kun kopioit väitteen ensimmäisen kerran?
 - Mitä ajattelit, kun sinua pyydettiin vaihtamaan kättä?
 - Miltä tuntui, kun kirjoitit väitteen toisen kerran?
 - Mitä toisen käden käyttäminen vaati?
- 4 Yhteenvedo tehtävästä: ehdotettu kysymys / keskustelunaiheet.
 - Pyydä ryhmää kuvittelemaan yhteiskunta, jossa oikeakätisillä on valta-asema ja jossa kaikki lait, normit, politiikka ja kulttuuri vastaisivat vain oikeakätisten tarpeisiin. Olisiko se järkevää?
 - Jos yhteisössä on pieni ryhmä vasenkätisiä, miltä heistä tuntuisi?
 - Jos he maksavat veroja ja antavat oman panoksensa yhteiskunnalle, mutteivät tunne kuuluvansa siihen tai olevansa arvostettuja, miltä se tuntuisi?
 - Mitä voitaisiin tehdä, jotta vasenkätiset tuntisivat kuuluvansa oikeakätisten yhteiskuntaan?
 - Ketkä kuuluvat vasenkätisten ryhmään omassa yhteiskunnassasi/maassasi ja miksi?
 - Entäpä vasenkätisten ihmisoikeudet? Mitkä oikeudet ovat erityisen olennaisia? Kunnioitetaanko tai arvostetaanko näitä oikeuksia aina?
 - Mitä täytyisi tapahtua, jotta oikeakätisten ryhmä ottaisi vasenkätisten ryhmän tarpeet ja oikeudet huomioon?
 - Miten ryhmien väliseen tasapainoon voitaisiin puuttua?
 - Oletko ollut koskaan vasenkätisen henkilön asemassa jossakin ryhmässä tai yhteiskunnassa?
 - Mihin kuvitelmasi vasenkätisistä ihmisistä perustuvat?
 - Hyötyykö oikeakätisten ryhmä joka tapauksessa vasenkätisten ryhmästä? (esimerkiksi kulttuurin, musiikin, ruuan tai muodin kautta)
- 5 Muutamia keskeisiä sanomia välitettäväksi:
 - Tuo esille asenteet ja muutoksen esteet. Käytä erityisesti tehtävän ensimmäisessä osassa annettuja vastauksia.
 - Korosta, että muutoksen tarvetta voi olla vaikea ymmärtää, erityisesti jos ihmiset pelkäävät muutoksen kielteisiä seurauksia.
 - Ennakkoluulot eivät ole aina tiedostettuja eivätkä pahansuopia. Toisinaan ehdollistunutta käytöstä ja ajatuksia voi olla vaikea muuttaa.

- Muutoksen aikaansaamiseksi on lakeja (myös ihmisoikeuslainsäädäntöä), oikeustapauksia, lobbausryhmiä, sitoutuneita kansalaisia ja ääritapauksessa kansannousuja, mellakoita ja kuolemia.
- ⑥ Tuo keskusteluun muutamia kouluttajan muistiinpanoissa mainittuja yleisluonteisia aiheita:
- Monimuotoisuuden seuraukset poliisitoiminnalle ja poliisiorganisaatioille
 - Ihmisoikeudet tässä yhteydessä sovellettavina normeina

Tehtävä 1, versio 2: **Monta identiteettiä**²

Koulutusvinkki: Keskity identiteettiin

Tätä tehtävää suositellaan kokeneille monimuotoisuuskouluttajille. Siinä keskitytään identiteettiin ja sen muodostamiseen. Koulutettavia kehoitetaan paljastamaan henkilökohtaisia asioita ja puhumaan tunteistaan. Siksi se edellyttää olon tuntemista mukavaksi ja turvallisiksi ryhmässä. Jos tehtävä toimii hyvin, se voi olla hyvin voimakas itsetutkistelun väline ja edistää itsetuntemusta.

Tarkoitus

Tehtävässä nostetaan esille tärkeitä kysymyksiä, jotka liittyvät yhteiskunnan yksilöiden ja ryhmien itseään koskeviin kuvitelmiin ja identiteetteihin sekä rinnakkaiseloja monimuotoisissa yhteiskunnissa koskeviin perussääntöihin. Syrjintä voi johtua jääräpäisestä takertumisesta ainoastaan henkilön identiteetin yhteen piirteeseen. Tämä tehtävä osoittaa selkeästi, että meidän kaikkien identiteeteissä on monta puolta.

Tavoitteet

Tiedot

- Opitaan tuntemaan paremmin monimuotoisten yhteiskuntien todellisuutta ja identiteettien merkitystä.
- Opitaan, miten identiteetit liittyvät inhimillisiin tarpeisiin ja ihmisoikeuksiin.
- Opitaan perusasiat ihmisoikeuksien merkityksestä vastattaessa poliisitoiminnan haasteisiin monimuotoisissa/monikulttuurisissa yhteisöissä.

Asenteet

- Lisätään tietoisuutta omasta identiteetistä ja siitä, miten se vaikuttaa maailmankuvaamme.
- Lisätään empatiaa toisia kohtaan, erityisesti vähemmistöryhmiä edustavia ihmisiä kohtaan.
- Ymmärretään monimuotoisuuden olevan todellisuutta nyky-yhteiskunnissa ja hyväksytään se, että siihen on suhtauduttava rakentavasti.

2. Mukautettu Anti-Defamation League -järjestön A World of Difference -instituutin monimuotoisuutta koskevasta koulutuksesta.

Taidot

- Pohditaan omia ryhmiä/identiteettejä ja niiden merkitystä tunteille.
- Keskustellaan monimuotoisuuteen, identiteettiin ja poliisitoimintaan poliisitoiminnan ympäristössä liittyvistä kysymyksistä.

Vaatimukset

- aika: 40–60 minuuttia
- materiaali:
 - Moniste 1 ja kaaviokuva
 - vaihtoehto: Power Point -esitys ja dataprojektori
- tila: luentosalin ja kaksi ryhmätyötilaa
- ryhmän koko: enintään 15–20 henkeä

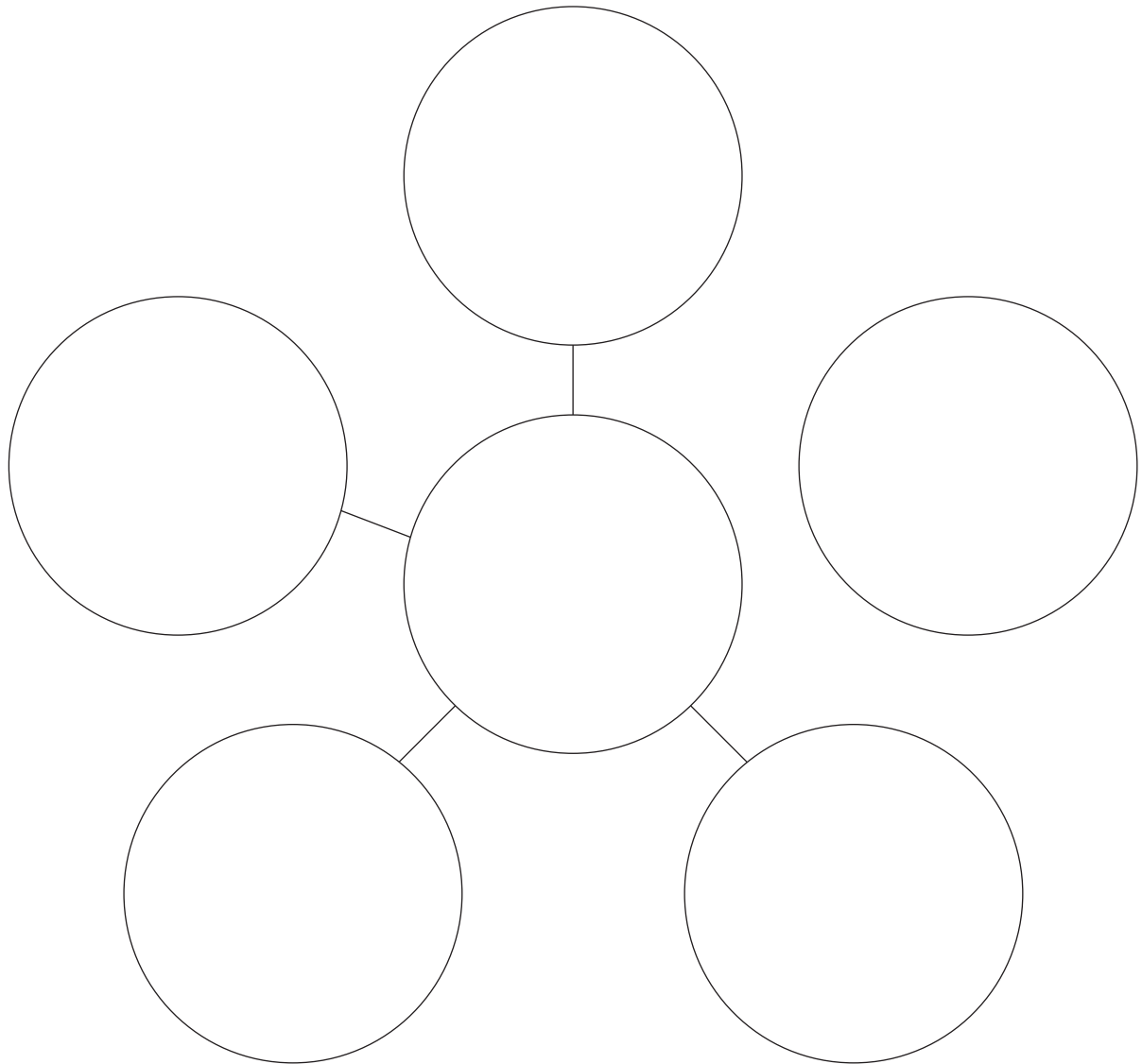
Tehtävä 1, version 2 kuvaus: Monta identiteettiä

- 1 Jaa moniste. Mainitse, että vastausten on oltava lyhyitä ja spontaaneja. (noin 5 minuuttia)
- 2 Pyydä koulutettavia korostamaan, mihin keskeiseen ryhmään he tällä hetkellä tuntevat kuuluvansa.
- 3 Muodosta 3–4 hengen ryhmiä, jotka keskustelevat tuloksista:
 - Oliko vaikeaa vai helppoa määrittää viisi ryhmää?
 - Miltä tuntuu olla ryhmän jäsen? Lohdullista? Haastavaa?
- 4 Luettele erilaisia identiteettiryhmiä ja pyydä koulutettavia nousemaan seisomaan, jos he ovat kirjanneet mainitun ryhmän:

perhe	fyysiset ominaisuudet/kyvyt
ammatti	poliittiset mielipiteet / puolueeseen kuuluminen
sukupuoli	vapaaehtoistyö (kansalaisjärjestöt)
seksuaalinen suuntautuminen	kieli
kansallisuus / kansallinen alkuperä	ystäväryhmä
etninen tausta	harrastus/vapaa-ajantoiminta/urheilu
uskonto	sosiaalinen asema / varallisuus
ikä	Jäikö jokin ryhmä mainitsematta? Mikä?

- 5 Kysy seisovilta, mikä mainituista ryhmistä oli heidän keskeinen ryhmänsä. Kehota asianomaisia henkilöitä jatkamaan seisomista, loput voivat istua.
- 6 Esitä kysymyksiä seisomistehtävästä. Muutamia olennaisia kysymyksiä:
 - Miltä tuntui nousta seisomaan? Helppoa? Haastavaa?
 - Miltä tuntuu seisoa isossa ryhmässä verrattuna yksin seisomiseen?
 - Huomasitko jotain, jonka haluat kertoa ryhmälle?
- 7 Esitä kysymyksiä yhteisesti. Muutamia olennaisia kysymyksiä:
 - Miltä tehtävä tuntui?
 - Oliko vaikeaa tai haastavaa määrittää viisi ryhmää?
 - Saitko uusia näkökulmia tämän tehtävän yhteydessä? Millaisia?
 - Millainen rooli identiteeteillä on poliisitoiminnassa?
 - Mikä on identiteettien merkitys poliisin sisäisissä rakenteissa?
 - Tuleeko aiheesta jotain muuta mieleen?
- 8 Tuo keskusteluun muutamia kouluttajan muistiinpanoissa mainittuja yleisluonteisempia aiheita:
 - Monimuotoisuuden seuraukset poliisitoiminnalle ja poliisiorganisaatioille
 - Ihmisoikeudet tässä yhteydessä sovellettavina normeina

Moniste – Tehtävä 1, versio 2: Monta identiteettiä

Ohjeet

- 1 Kirjoita nimesi keskellä olevaan ympyrään.
- 2 Kirjoita ulompiin ympyröihin viisi olennaista sosiaalista ryhmää (laajimmassa merkityksessään, kuten "šakinpelaajien ryhmä"), johon tunnet kuuluvasi tai johon muut näkevät sinun kuuluvan.
- 3 Alleiviivaa ryhmä, jota pidät tällä hetkellä sinä ryhmänä, johon tunnet keskeisesti kuuluvasi.

Tehtävä 2: Roolileikki – Työhakemukset³

Tarkoitus

Maailmanlaajuisten kontaktien, vuorovaikutuksen ja erityisesti maahanmuuton lisääntyttyä yhä monimuotoisemmat elämäntavat ja kulttuuriset käytännöt elävät rinnakkain jokaisessa EU:n jäsenvaltiossa. Tässä tehtävässä koulutettavat tarkastelevat syrjintää työhönotossa.

Tavoitteet

Tiedot

- Opitaan ymmärtämään yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon periaatteiden olennainen tärkeys ja ominaisuudet sellaisina kuin niitä sovelletaan jokapäiväisissä tilanteissa.
- Opitaan ymmärtämään syrjintään liittyvien näkökohtien sovellettavuus sisäisiin rakenteisiin.
- Opitaan ymmärtämään ihmisoikeuksien hyödyt ja syrjinnän kiellon periaate.

Asenteet

- Opitaan tuntemaan, miltä tuntuu, kun oikeudet kielletään tai niitä ei kunnioiteta.
- Opitaan hyväksymään muiden ihmisoikeudet paremmin tunnustamalla omat oikeudet.
- Lisätään sitoutumista tasa-arvoon.
- Kehitetään ymmärtämystä vähemmistöryhmiä kohtaan.

Taidot

- Opitaan soveltamaan syrjintäanalyysiä organisaatorakenteisiin ja -käytäntöihin.

Vaatimukset

- aika: 50–60 minuuttia
- materiaali:
 - Moniste – roolien kuvaus
 - vaihtoehto: Power Point -esitykset ja dataprojektori
- tila: luentosali ja kaksi ryhmätyötilaa
- ryhmän koko: enintään 15–25 henkilöä

³ Tehtävän on laatinut itävaltalainen poliisikomentaja Günther Berghofer.

Kuvaus tehtävästä 2: Roolileikki – Työhakemukset

- 1 Ennen tunnin alkamista valitaan kaksi koulutettavaa työnhakijoiden rooleihin työhaastattelussa. Nimeä molemmille roolit tai anna heille roolileikkimonisteen roolit. Anna molemmille hieman aikaa valmistautua rooleihinsa.

Koulutusvinkki: Roolileikin mukauttaminen

Roolileikin kuvausta voidaan muuttaa asianomaisen poliisiorganisaation sisäisten haasteiden mukaisesti (esimerkiksi seksuaalisesta suuntautumisesta, eettisistä/uskonollisista taustoista tai poliittisesta sitoutumisesta johtuva syrjintä).

- 2 Kyseiset kaksi työnhakijaa ovat luokahuoneen ulkopuolella. Muut kerääntyvät luokkaan. Pyydä koulutettavia tarkkailemaan roolileikin kulkua ja kerro heille seuraavaa: Poliisiosastossa on paikka avoinna, ja useampi on hakenut tehtävään. Haastattelu tehdään sopivimman hakijan löytämiseksi.
- 3 Kutsu ensimmäinen hakija sisään. Näytelkää työnhakua koskeva roolileikki. Aloita haastattelu reilusti, mutta muutu vähitellen syrjiväksi (vastapuolen roolin mukaan eli syrji esimerkiksi sukupuolen, iän tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella). Pyydä haastattelun lopuksi hakijaa liittymään luokassa olijoiden joukkoon.
- 4 Tee toinen haastattelu samalla tavalla.
 - a) Roolileikkejä koskevat kysymykset: Kysy hakijoilta, millainen vaikutelma haastattelusta jäi. Miltä heistä tuntui joutua syrjityksi? Mitä tunteita syrjintä nosti pintaan? Miten tällaisissa tilanteissa voisi reagoida?
 - b) Keskustelkaa koko ryhmän kanssa: Miltä katsojista tuntui seurata haastatteluja? Saattaisiko tällaista tapahtua todellisuudessa? Miksi tai miksi ei? Miltä osin tilanne on merkityksellinen ihmisoikeuksien kannalta?
 - c) Ota tämä kokemus lähtökohdaksi käsitellessäsi syrjintään liittyviä kysymyksiä tarkemmin kouluttajan muistiinpanojen perusteella.

Koulutusvinkki: Roolileikkien toteutus hienotunteisesti

Haastattelu on suoritettava hyvin harkiten: On toimittava riittävän hienotunteisesti, jotta hakijaa ei kohdeltaisi liian syrjivästi, jottei hän tunne itseään henkilökohtaisesti loukatuksi. Toisaalta on kuitenkin oltava riittävän suorasanainen, jotta epäasianmukainen käytös käy selvästi esille.

Ehdotuksia haastattelua varten

Sukupuoleen perustuva syrjintä

- Suunnitteletko perustavasi perheen?
- Kun olet äitiyslomalla, kenen ajattelet hoitavan tehtäväsi?
- Työskenteletkö äitiyslomalta palattuasi ainoastaan osa-aikaisesti?
- Miksi valitsisin poliisiksi naisen, joka jää hyvin pian pois töistä?
- Jos olisit minun paikallani, etkö tekisi samoin?
- Minulla ei ole mitään sinua vastaan henkilökohtaisesti, minusta tähänastiset ansiosi ovat hienot, mutta suoraan sanoen en pidä yksityiselämän tilannettasi työn vaatimusten mukaisena.

Ikään perustuva syrjintä

- Väitetään, etteivät iäkkäät ihmiset ole riittävän joustavia pystyäkseen vastaamaan päivittäisiin haasteisiin. Miksi minun pitäisi valita sinut, kun tarjolla on nuorempia ja mahdollisesti dynaamisempia poliiseja?
- Miksi olet kiinnostunut tästä paikasta, vaikka olet jo puolivälissä eläkepolkua?
- Poliisijoukkomme on nykyaikainen ja dynaaminen organisaatio. Miten sinun ikäisesi sopisi tähän kuvaan?
- Miksi valitsisin iäkkäämmän poliisin, joka ei yhtä todennäköisesti pysty omaksumaan nopeasti työtehtävään liittyviä vaatimuksia?
- Minulla ei ole mitään sinua vastaan henkilökohtaisesti, minusta tähänastiset ansiosi ovat oikein hienot, mutta suoraan sanoen en pidä nykyistä ikääsi soveltuvana työn vaatimuksiin.

Moniste – Tehtävä 2: Roolileikki – Työhakemukset

TYÖNHAKIJA 1

Olet 28-vuotias nuori naispoliisi. Ammatilliset ansiosi ovat erinomaiset, ja haet avoimena olevaa keskijohdon poliisin paikkaa. Olet naimisissa ja suunnittelet hankkivasi lapsia lähitulevaisuudessa.

Voit lisätä yksityiskohtia henkilökohtaiseen ja ammatilliseen taustaasi, kunhan pysyttelet edellä annetuissa faktoissa.

TYÖNHAKIJA 2

Olet 53-vuotias poliisi. Ammatilliset ansiosi ovat hyvät, ja haet avoimena olevaa keskijohdon poliisin paikkaa. Sinulla on monen vuoden kokemus konstaapelin tehtävistä. Olet hyvin motivoitunut uusista haasteista.

Voit lisätä yksityiskohtia henkilökohtaiseen ja ammatilliseen taustaasi, kunhan pysyttelet edellä annetuissa faktoissa.

Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto

Tarkoitus

Yhdenvertaisuuden ja syrjintäkiellon periaate on keskeisellä sijalla ihmisoikeuksien alalla. Se on hyvin tärkeä nykypäivän Euroopan monimuotoisissa yhteiskunnissa. Poliisin keskeisiin taitoihin täytyy kuulua perusteellinen ymmärrys siitä, miten tilanteita voidaan analysoida syrjintäkiellon näkökulmasta. Tällainen ymmärrys tehostaa poliisitoimintaa ja tekee sitä toimivampaa sekä auttaa välttämään huonot käytännöt ja valitukset.

Tavoitteet

Tiedot

- Opitaan ymmärtämään yhdenvertaisuuden ja syrjinnän kiellon periaatteiden olennainen tärkeys ja ominaisuudet.
- Opitaan ymmärtämään syrjivää etnistä profilointia ja sen kielteistä vaikutusta vähemmistöryhmiin ja tehokkaaseen poliisitoimintaan.

Asenteet

- Hyväksytään tarve suhtautua monimuotoisuuteen ja syrjinnän torjuntaan rakentavasti.
- Lisätään sitoutumista yhdenvertaisuuden huomioon ottavaan poliisitoimintaan.
- Syvennetään ymmärrystä vähemmistöjä kohtaan.

Taidot

- Opitaan arvioimaan analyttisesti, missä tilanteessa erityiskohdeltu on kiellettyä ja milloin se on perusteltua (kokonaiskohtelun kannalta).
- Opitaan erottamaan syrjivä etninen profilointi poliisin laillisista menetelmistä (erityisesti profilointiin liittyvistä).

Vaatimukset

- aika: 60–90 minuuttia
- materiaali:
 - monisteet
 - vaihtoehto: Power Point -esitys ja dataprojektori
- tila: luentosali ja kaksi ryhmätyötilaa
- ryhmän koko: enintään 20–25 henkilöä

Kuvaus tehtävästä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto

- 1 Esittele tehtävän tarkoitus ja tavoitteet.
- 2 Jaa moniste ja käy analyysimalli nopeasti läpi (Moniste: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto) koulutettavien esittämien tosielämän tilanteiden tai kouluttajan esittämiin tosielämän tilanteisiin liittyvien kommenttien pohjalta. (noin 15 minuuttia)
- 3 Jaa koulutettavat ryhmiin ja jaa tapaustutkimusmonisteet. (noin 25–35 minuuttia) Varmista, että ryhmät
 - ovat ymmärtäneet tehtävän oikein
 - nimittävät esittelijän esittelemään keskustelun tulokset kaikille.
- 4 Vastaa ryhmätyöskentelyn aikana mahdollisesti esille nouseviin kysymyksiin.
- 5 Kehota ryhmiä esittelemään työnsä muille ryhmille.
- 6 Vedä yleinen keskustelu pohtien, mitä on opittu.
- 7 Tee yhteenveto pääkohdista ja anna koulutettaville tapauskohtaista palautetta kouluttajan muistiinpanoissa olevien tietojen pohjalta etenkin syrjivästä etnisestä profiloinnista.

Moniste – Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto

Tapaustutkimus A: Käännyttiin tarkastuspisteellä

T on valtion B kansalainen ja kuuluu etniseen vähemmistöön. Hän matkusti kuljettajansa kanssa autolla valtiossa B yhdeltä alueelta toiselle. Poliisilla oli tarkastuspiste alueiden rajalla, jossa poliisi pysäytti auton ja käännutti T:n takaisin, vaikka muut autot päästettiin läpi ongelmitta. Tämän jälkeisistä tapahtumista on kaksi eri versiota.

T:n kertomus: Tieturvallisuusviraston tarkastajat kielsivät häntä tulemasta alueelle ja viittasivat alueviranomaisten suulliseen ohjeeseen, jonka mukaan alueelle ei pitäisi päästää kyseiseen vähemmistöön kuuluvia.

Viranomaisten kertomus: T yritti etuilla autojonossa, jossa odotettiin tarkastuspisteen ohittamista, ja kääntyi takaisin, kun hänelle ei myönnetty erityiskohtelua.

Kysymykset keskustelunaiheiksi

- 1. Oliko poliisi kohdellut T:tä ja muita autoilijoita eri tavoin? Jos oli, mistä erilainen kohtelu muodostui?**

- 2. Jos kohtelu oli erilaista, liittyykö asiaan myös jokin suojeltu peruste? Mikä?**
 - a) T:n kertomuksessa
 - b) Valtion kertomuksessa

- 3. Jos kyseessä on suojeltuun perusteeseen liittyvä erilainen kohtelu, onko se oikeutettu vai syrjivä?**

Moniste – Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto

(jatkoa)

Tapaustutkimus B: Henkilöllisyyden tarkastaminen rautatieasemalla

W saapui rautatieasemalle maassa E aviomiehensä ja poikansa kanssa. Hänen laskeuduttuaan junasta poliisi tuli hänen luokseen ja pyysi häntä näyttämään kansallisen henkilökortin. Poliisi ei tarkastanut kenenkään muun laiturilla samaan aikaan olleen henkilökorttia, ei myöskään hänen aviomiehensä tai poikansa. W pyysi poliisia selittämään henkilöllisyyden tarkastamisen syyt. Poliisi vastasi, että hänellä oli velvollisuus tarkastaa W:n kaltaisten ”värillisten ihmisten” henkilöllisyys, sillä monet heistä olivat laittomia maahantulijoita. W:n aviomies huomautti sen olevan rotuun perustuvaa syrjintää, minkä poliisi kiisti väittäen, että hänen oli tarkastettava henkilöllisyyksiä siksi, että laittomia maahantulijoita asui maassa E paljon. W ja aviomies pyysivät poliisia esittämään oman kansallisen henkilöllisyystodistuksensa ja virkamerkkinsä, mihin poliisi vastasi pidättävänsä heidät, jos he eivät muuttaisi asennettaan. Poliisi saattoi heidät rautatieasemalla sijaitsevaan toimistoon, jossa hän otti ylös heidän henkilötietonsa ja näytti samalla virkamerkkinsä. W, joka oli alun perin maasta X, oli saanut maan E kansalaisuuden kymmeniä vuosia aiemmin.

Kysymykset keskustelunaiheiksi

1. Oliko kyseessä erilainen kohtelu? Jos oli, mistä erilainen kohtelu muodostui?
2. Jos kohtelu oli erilaista, liittyykö asiaan myös jokin suojeltu peruste? Mikä?
3. Jos kyseessä on suojeltuun perusteeseen liittyvä erilainen kohtelu, onko se oikeutettu vai syrjivä?

Moniste – Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto (jatkoa)

Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto

OSA 1: YHDENVERTAINEN VAI ERIARVOINEN KOHTELU

**1.1 Onko olemassa erilaisen kohtelun osoittavia merkkejä?
Käsitelläänkö samanlaisia tilanteita eri tavalla?
Käsitelläänkö erilaisia tilanteita samalla tavalla?**

1.2 Onko erilaisen kohtelun syynä suojeltu peruste?

Suojellut perusteet: sukupuoli, rotu, ihonväri, etninen tai yhteiskunnallinen alkuperä, geneettiset ominaisuudet, kieli, uskonto tai vakaumus, poliittiset tai muut mielipiteet, kansalliseen vähemmistöön kuuluminen, varallisuus, syntyperä, vammaisuus, ikä ja sukupuolinen suuntautuminen.

OSA 2: PERUSTELTUA TOIMINTAA VAI SYRJINTÄÄ?

2.1 Onko erilaisen kohtelun taustalla kohtuullisia ja objektiivisiä perusteita?

- Onko erilaisella kohtelulla oikeutettu tavoite?
- Soveltuuko se kyseiseen tarkoitukseen? Onko se tarpeellinen? Onko se lievin mahdollinen toimenpide? Onko mitään vaihtoehtoja?

Kouluttajan muistiinpanot

Näissä muistiinpanoissa annetaan hyödyllistä tietoa moduuliin sisältyviä neljää tehtävää varten. Muistiinpanot on koottu seuraavasti:

1. Keskeiset käsitteet

- Monimuotoisuus ja identiteetti
- Yhdenvertaisuus ja syrjintäkielto: peruskäsitteitä
- Syrjintä ja profilointi

2. Analyysimalli – Syrjintäkielto

- Tehtävä 3: Tapaustutkimukset A ja B

1. Keskeiset käsitteet

a) Monimuotoisuus ja identiteetti

Monimuotoisuus on tällä hetkellä hyvin tärkeä osa EU:ta. Väestötietojen perusteella monimuotoisuus kasvaa selvästi koko ajan. Tämä aiheuttaa EU:lle erinäisiä haasteita, kun yhteiskunta- rauhan syntymiseen vaikuttaneet sosiaalisen elämän vanhat muut- tujat katoavat ja tekevät tilaa lisääntyville hallitsemattomuuden ja turvattomuuden tunteille. EU:n jäsenvaltioiden on rakennettava kaikki niissä asuvat henkilöt integroiva ja osallistava yhteiskunta ja mukautettava hallintorakenteita sekä laajemmin koko yhteiskuntaa tämän todellisuuden mukaisesti.

Tässä yhteydessä erityisen tärkeäksi nousee kysymys identiteet- tistä (sosiaalisesta identiteetistä) ja siitä, millaisina ihmiset näkevät itsensä ja muut. Identiteetti on olennainen käsite, koska erilaisiin perusteisiin perustuva syrjintä, kuten etniseen alkuperään tai rotuun perustuva väkivalta ja monet muut ihmisoikeusloukkaukset ovat väistämättä kytköksissä identiteettiin.

Psykologiselta kannalta katsottuna identiteetti on yksi ihmisen perustarve. Minäkuva synnyttää tunteen johonkin kuulumisesta ja on omanarvontunnon lähde. ”Myönteisen identiteetin tarpeella tarkoitetaan kehittyneen minäkuvan tarvetta ja tarvetta myönteis- seen käsitykseen siitä, keitä olemme ja keitä haluamme olla.”⁴

Identiteettitarpeet ovat tärkeä rauhan- ja konfliktitutkimuksen käsite, ja ne ovat yksi neljästä perustarpeesta henkiinjäämisen, hyvinvoinnin ja vapauden rinnalla.⁵ Jos henkilön identiteettiä ei arvosteta tai tunnusteta hyväksyttävänä tai jos sitä pidetään alempiarvoisena, syntyy viestintäongelmia ja yhteiskunnallisia konflikteja sekä ihmisten välisessä kanssakäymisessä että kansain- välisissä suhteissa. Esimerkiksi identiteettiin liittyvät yhteiskunnal- liset konfliktit ovat levinneet viime vuosikymmeninä laajalle:

- Entisen Jugoslavian sisällissotiin 1990-luvulla liittyi laajempien valtasuhdetekijöiden lisäksi vahva uskonnollinen ja etninen ulottuvuus.

”Yksi [monikulttuurisuuteen ja vapauteen] liittyvistä keskeisistä kysymyksistä koskee sitä, millaisina ihmiset nähdään. Pitäisikö heidät luokitella sen yhteisön perinteiden, erityisesti perityn uskonnon, perusteella, johon henkilö on sattunut syntymään, ja pitäisikö tämä identiteetti, jota henkilö ei ole valinnut, nostaa automaattisesti politiikkaan, ammattiin, luokkaan, sukupuoleen, kieleen, kirjallisuuteen, sosiaalisiin suhteisiin ja muihin yhteyksiin liittyvien ominaisuuksien yläpuolelle? Vai pitäisikö ihmiset nähdä henkilöinä, jotka kuuluvat moniin ryhmiin, joiden suhteellinen prioriteettijärjestys heidän täytyy valita itse (ja kantaa samalla vastuu perustellusta valinnastaan)?”

Amartya Sen, *Identity and Violence*, New York, London, Norton, 2006, s. 150.

4. Staub, E., ”Basic Human Needs, Altruism, and Aggression”, teoksessa Miller, A. (toim.), *The Social Psychology of Good and Evil*, New York, Guilford Press, 2004, s. 56.

5. Galtung, J., *Transcend and Transform, An Introduction to Conflict Work*, Boulder, Paradigm Publisher, 2004, s. 2.

- Identiteetillä on ollut merkittävä rooli myös useissa EU:n jäsenvaltioissa tapahtuneissa levottomuuksissa, kuten Yhdistyneessä kuningaskunnassa olleissa Brixtonin mellakoissa.

Monta identiteettiä

Ongelmia aiheutuu, jos henkilön identiteetti tyypistetään vain yhteen tai kahteen tekijään, kuten etniseen alkuperään tai uskontoon, ja sen perusteella tehdään yleisiä johtopäätöksiä. Tällöin ihmisiä lokeroidaan etnisiin tai uskonnollisiin perustein. Ihmisten identiteetin tyypittäminen yhteen pääominaisuuteen näkyy myös ihmisten laveassa luokittelussa kulttuurin mukaan.⁶

Tarkemmassa tarkastelussa paljastuu, että meillä kaikilla on useita identiteettejä ja kuulumme useisiin ryhmiin, ja tästä kaikesta muodostuvat identiteettimme eri osatekijät. Henkilö voi esimerkiksi olla Ranskan kansalainen, etniseltä taustaltaan algerialainen, poliisi, triathlonisti, sinkku, uskovainen ja hyvä kokki.

Sekä oma valinta että sosiaalinen konteksti ovat ratkaisevia sen suhteen, mitä identiteetin osatekijöitä ihminen pitää olennaisina ja miten hän asettaa ne tärkeysjärjestykseen. Ulkoiset tekijät ja ympäristö voivat olla erityisen merkittäviä identiteetin rakentumisen kannalta, etenkin silloin, kun ulkoiset tekijät muodostavat syrjivän kohtelun perustan, joka estää tunnistamasta tärkeää osaa henkilön identiteetistä.

Monimuotoisuus ja poliisitoiminta

Monimuotoisuuden lisääntymisen seuraukset ovat kauaskantoisia sekä valtion instituutioiden että koko yhteiskunnan kannalta. Rotterdamin peruskirja (Rotterdam Charter) on ensimmäinen järjestelmällinen pyrkimys lähestyä monimuotoisuuden vaikutusta poliisitoimintaan EU:n ympäristössä. Vuonna 1996 laaditussa Rotterdamin peruskirjassa (Rotterdam Charter: Policing for a Multi-Ethnic Society; Rotterdamin poliisin, Rotterdamin kaupunginvaltuuston ja syrjinnän vastaisen Radar-järjestön aloite) annetaan tarkempia ohjeita tämän kysymyksen käsittelemisestä.

”Poliisilla on ratkaiseva rooli etnisesti ja kulttuurisesti monimuotoisessa maailmassa. Poliisilla on erityinen velvollisuus ylläpitää lakia ja järjestystä yhteiskunnassa, joten poliisit ovat tärkeitä sosiaalisen ympäristön vartijoita. He ovat myös kunnallisia tehtäviä hoitavista viranomaisista näkyvimpiä. Tällä on kaksi merkittävää vaikutusta.

Ensinnäkin poliisin on toimittava aina kiistattoman oikeudenmukaisesti kaikkia ryhmiä kohtaan – minkä tulee näkyä ulospäinkin – sekä kunnioitettava selvästi etnisiä ja kulttuurisia eroja. Merkittävän näkyvyytensä vuoksi poliisin on hyväksyttävä, että se toimii roolimallina kaikille viranomaisille perusoikeuksien edistämiseksi.

Toiseksi vähemmistöt pystyvät selviytymään näistä uhista [epäoikeudenmukaisen ja syrjivän kohtelun kohteeksi joutumisesta] ja osallistumaan täysimääräisesti yhteiskuntaan vain, jos poliisi pyrkii tukemaan erityisillä ja ainutlaatuisilla valtuuksillaan monietnisyyden ihanteita. Lakia on käytettävä täysimittaisesti rasismiin ja muukalaisvihaan perustuvien tekojen torjumiseksi. Poliisin on toimittava myös ennakoivasti estääkseen tällaiset toimet ja auttaakseen etnistä ja sosiaalista integraatiota.”

Robin Oakley on rotujen yhdenvertaisuuteen erikoistunut riippumaton konsultti, joka auttoi Rotterdamin peruskirjan laatimisessa. Robin Oakley, *Introduction for the Rotterdam Charter – policing in a multi-ethnic society*, 1997. Saatavana osoitteessa <http://legislationline.org/documents/action/popup/id/8562>

6. Sen, A., *Identity and Violence*, New York, London, Norton, 2006, s. 40 ja sitä seuraavat sivut.

Yhä monimuotoisemmaksi muuttuva yhteiskunta asettaa erityisiä vaatimuksia poliisiorganisaatioille. Tarjotakseen palveluja, jotka koskevat yhdenvertaisesti kaikkia kansalaisia ja ovat kaikkien saatavilla, poliisiorganisaation on mukautettava

- operatiivista toimintaansa, palvelujen laatua ja laajempia vastuutehtäviä jatkuvasti muuttuvan väestön tarpeisiin;
- organisaatorakenteitaan, mukaan lukien työhönnotto ja palveluksessa pitäminen, urapolut ja tulosindikaattorit, monimuotoisuutta tukevat sisäiset foorumit (esimerkiksi homoseksuaalien poliisien yhdistys);
- perehdytyskoulutusta ja täydennyskoulutusta sekä erityisiä tiedotustoimia, joita käytetään täydentävinä toimenpiteinä (joilla ei voi korvata toimimatta jättämistä operatiivisella ja organisaation tasolla).

Koulutusvinkki: Keskeisten käsitteiden läpikäynti tehtävien 1 ja 2 avulla

Tehtävät 1 ja 2 ovat hyödyllisiä työkaluja käytäessä koulutettavien kanssa läpi moduulin keskeisiä käsitteitä, jos käsitteet ovat tuntemattomia tai ne eivät ole tuoreessa muistissa. Tehtävissä käytetyissä malleissa koulutettavien on helppo liittää käsitteet asiayhteyteensä, mikä helpottaa niiden ymmärtämistä. Nämä perusajatukset kannattaa tehdä selväksi ennen siirtymistä tehtävän 3 abstraktimpiin kysymyksiin.

FRA:N TOIMINTA

Poliisin ja vähemmistöjen suhteiden parantaminen

Moduulissa 2 keskusteltiin siitä, että luottamuksellinen suhde poliisiin ja kaikkien yhteiskunnan osien välillä on tärkeää. Tämä edellyttää kaikkien kohtelemista yhdenvertaisesti ja syrjimättömästi. Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskevassa FRA:n tutkimuksessa (EU-MIDIS, 2010) kysyttiin 23 500:lta maahanmuuttajiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä heidän kokemuksistaan syrjinnästä ja rikosten uhriksi joutumisesta. Tutkimuksesta kävi ilmi, että poliisin ja vähemmistöjen välisiä suhteita on parannettava kiireesti ja että niissä on myös paljon parantamisen varaa. Tutkimuksessa saatiin näyttöä monista seikoista, kuten poliisin tekemistä pysäyttämistä. Tämän perusteella

- on pyrittävä siihen, että ”myös vähemmistöt kokisivat poliisityön julkiseksi palveluksi, jonka avulla autetaan rikosten ja erityisesti rasististen rikosten uhreja”.
- ”vähemmistöjen ja poliisin suhteisiin on puututtava ja niitä on parannettava”, sillä syrjivää etnistä profilointia havaitaan paljon.
- vähemmistöön kuuluvat henkilöt, jotka kokevat joutuneensa poliisin pysäyttämiksi etnisen alkuperänsä vuoksi, luottavat poliisiin vähemmän. Tällä on vahingollinen vaikutus yhteiskunnalle, sillä se voi vaarantaa vähemmistöjen luottamuksen poliisiin ja heidän oletukseensa oikeudenmukaisesta kohtelusta. Samalla se johtaa rikosilmoitusten tekemättä jättämiseen maahanmuuttajien ja etnisten vähemmistöjen ryhmissä.

Lisätietoja, ks. FRA, EU MIDIS – Data in Focus – raportti 4: Poliisin tekemät pysäytykset ja vähemmistöt, lokakuu 2010, s. 14, 17. Saatavana osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2010/eu-midis-data-focus-report-4-police-stops-and-minorities>

b) Yhdenvertaisuus ja syrjäntäkielto: peruskäsitteitä

Oikeudelliset lähteet

Yhdenvertaisuuden ja syrjäntäkiellon periaatteet ovat erityisen tärkeitä ihmisoikeuksien alalla. Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen kahdessa ensimmäisessä artiklassa painotetaan yhdenvertaisuuden merkitystä.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen 1 artikla

Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan.

2 artikla

Jokainen on oikeutettu kaikkiin tässä julistuksessa esitettyihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, väriin, sukupuoleen, kieleen, uskuntoon, poliittiseen tai muuhun mielipiteeseen, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, omaisuuteen, syntyperään tai muuhun tekijään perustuvaa erotusta. [...]

Yhdenvertaisuuden perusajatus on helppo ymmärtää: pelkästään se seikka, että jollakin henkilöllä on tiettyjä ominaisuuksia, kuten ihonväri, sukupuoli tai uskonto, ei saa johtaa erilaiseen tai epäsuotuisampaan kohteluun muihin vastaavassa tilanteessa oleviin verrattuna. Tämän yksinkertaisen ajatuksen soveltaminen konkreettisissa tilanteissa on kuitenkin vaikeampaa. Kuten ihmisoikeuksien kohdalla yleensäkin, kaikki asiaankuuluvat seikat on otettava huomioon, ja niitä on punnittava toisiinsa nähden.

Kaikki ihmisoikeudet on taattava syrjäntämättömästi. Oikeudellisessa kielessä tämä niin kutsuttu liitännäinen syrjäntäkielto sisältyy kaikkiin yleisiin ihmisoikeussopimuksiin, esimerkiksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklaan. Se merkitsee sitä, että henkilökohtaista vapautta ja yksityisyyttä koskevaan oikeuteen ei voida puuttua syrjäntävällä tavalla, esimerkiksi pysäyttämällä ja tarkastamalla järjestelmällisesti tummaihoiset ihmiset.

Lisäksi oikeus yhdenvertaisuuteen ja syrjäntäkielto on taattu erillisinä ja riippumattomina oikeuksina, mikä takaa kattavamman suojan syrjäntää vastaan, kuten EU:n perusoikeuskirjan 20 ja 21 artiklassa, Euroopan ihmisoikeussopimuksen kahdennessatoista lisäpöytäkirjassa ja YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 26 artiklassa.

Kansainvälisellä tasolla ja EU:ssa on annettu erityislainsäädäntöä, joka muodostaa yksityiskohtaisen kehysten syrjinnän torjumiselle erilaisin toimenpitein.

YK

- kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (1965)
- kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (1979)
- yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (2006)

EU

- sosiaaliturvaa koskeva tasa-arvodirektiivi: neuvoston direktiivi 79/7/ETY miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen asteittaisesta toteuttamisesta sosiaaliturvaa koskevissa kysymyksissä (19.12.1978)
- rotusyrjintädirektiivi: neuvoston direktiivi 2000/43/EY rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta (29.6.2000)
- työsyryntädirektiivi: neuvoston direktiivi 2000/78/EY yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista (27.11.2000)
- tavaroiden ja palvelujen alan tasa-arvodirektiivi: neuvoston direktiivi 2004/113/EY miesten ja naisten yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta tavaroiden ja palvelujen saatavuuden ja tarjonnan alalla (13.12.2004)
- tasa-arvodirektiivi (uudelleenlaadittu): Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/54/EY miesten ja naisten yhtäläisten mahdollisuuksien ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta työhön ja ammattiin liittyvissä asioissa (uudelleenlaadittu toisinto) (5.7.2006)
- rasmin torjunnasta tehty puitepäätös: neuvoston puitepäätös 2008/913/YOS rasmin ja muukalaisvihan tiettyjen muotojen ja ilmaisujen torjumisesta rikosoikeudellisin keinoin

Suojellut perusteet

Kattavin luettelo suojelluista perusteista löytyy tällä hetkellä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 artiklasta. Siihen sisältyvät seuraavat perusteet: sukupuoli, rotu, ihonväri, etninen tai yhteiskunnallinen alkuperä, geneettiset ominaisuudet, kieli, uskonto tai vakaumus, poliittiset tai muut mielipiteet, kansalliseen vähemmistöön kuuluminen, varallisuus, syntyperä, vammaisuus, ikä ja sukupuolinen suuntautuminen.

Syrjintäkiellon periaatteesta johtuvat velvollisuudet

Valtioilla on syrjinnän kieltävän lainsäädännön mukaisesti seuraavat velvollisuudet:

- Kunnioittaa yhdenvertaisuutta (yhdenvertaisuutta lain edessä); tämä tarkoittaa sitä, että täytäntöönpano- ja tuomiovallan on sovellettava lakia syrjimättömällä tavalla.
- Suojella syrjinnältä lainsäädännön tasolla (yhdenvertainen suoja laissa).
- Toteuttaa tehokkaita hallinnollisia ja poliittisia toimenpiteitä syrjinnältä suojelemiseksi, mukaan lukien
 - yksityishenkilöiden väliseltä syrjinnältä suojeleminen esimerkiksi työhön pääsyssä ja työpaikalla sekä tavaroiden ja palvelujen saatavuus, myös asuminen. Esimerkiksi EU:n rotusyrjintädirektiivissä säädetään tällaisista suojista.
 - laissa säädetty kielto kiihottaa julkisesti väkivaltaan tai vihaan ihmisiä (ryhmiä) vastaan rodun, ihonvärin, uskonnon, syntyperän tai kansallisen tai etnisen alkuperän vuoksi. Esimerkiksi EU:n rasismien torjunnasta tehdyssä puitepäätöksessä määrätään tällaiset kiellot.
 - erityiset tai yksittäiset toimenpiteet, joilla korjataan aiempia epäkohtia taikka korvataan tai ehkäistään nykyisiä epäkohtia ja joudutetaan edistymistä kohti tiettyjen ryhmien tasa-arvoa. Tällaisten yksittäisten toimenpiteiden toteuttaminen ja ylläpitäminen, jota voidaan kutsua myös positiiviseksi syrjinnäksi tai erityiskohteluksi, on nimenomaisesti sallittu ihmisoikeuslainsäädännössä, eikä ole itsessään syrjintää. Esimerkkinä voidaan mainita erityistoimenpiteiden toteuttaminen naisia koskeviin pitkäaikaisiin syrjiviin käytäntöihin puuttumiseksi. Tällaisten toimenpiteiden pitäisi kuitenkin olla luonteeltaan tilapäisiä, eivätkä ne saa ylittää sitä, mikä on tarpeen kyseiseen eriarvoisuuteen puuttumiseksi. Suhteellisuusperiaate on jälleen olennainen.

Poliisitoiminnan yhteydessä periaate, jonka mukaan kaikki ovat yhdenvertaisia lain edessä, on erityisen tärkeä. Myös ihmisoikeuksia koskeva velvollisuus toteuttaa tehokkaita toimia syrjinnältä suojelemiseksi, kuten toimien toteuttaminen viharikoksia vastaan, nähdään yhä useammin ratkaisevan tärkeänä syrjinnän torjunnassa. Vuonna 2008 rasismien torjunnasta tehty puitepäätös osoittaa, että tietoisuus positiivisten toimien toteuttamisen tarpeesta on lisääntynyt.

”Poliisiin on hoidettava tehtävänsä oikeudenmukaisesti ja erityisesti puolueettomuuden ja syrjintäkiellon periaatteita noudattaen.”

Poliisin eettinen perussääntö, Euroopan neuvosto, ministerikomitea, Rec(2001)10.

Tuomioistuin on todennut oikeuskäytännössään, että kanteen nostaminen 14 artiklan nojalla [tiettyihin perusteisiin perustuvan syrjinnän kieltö] edellyttää suhteellisen samankaltaisissa tilanteissa olevien henkilöiden erilaista kohtelua [...]. Tällainen erilainen kohtelu on syrjivää, jos se ei ole objektiivisesti eikä kohtuullisesti perusteltu eli jos sillä ei tavoitella laillista päämäärää tai jos käytettyjen keinojen ja tavoitellun päämäärän välinen suhde ei ole kohtuullisesti katsoen oikeasuhteinen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *Burden v. Yhdistynyt kuningaskunta*, asia nro 13378/05, 29.4.2008, 60 kohta.

Syrjinnän määritelmät⁷

Syrjintänä voidaan pitää

- samanlaisessa tilanteessa olevien henkilöiden erilaista kohtelua
- suojeltuun perusteeseen liittyvää eriarvoista kohtelua
- eriarvoisen kohtelun objektiivisen ja kohtuullisen perustelun puuttumista.

EU:n lainsäädännössä erotetaan toisistaan välitön ja välillinen syrjintä:

Välittömänä syrjintänä ”pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan rodun tai etnisen alkuperän perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa”.

Välillisenä syrjintänä ”pidetään sitä, jos näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa tiettyä rotua tai etnistä alkuperää olevat henkilöt erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, jollei kyseisellä säännöksellä, perusteella tai käytännöllä ole puolueettomasti perusteltavissa olevaa oikeutettua tavoitetta, ja jolleivät tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ole asianmukaisia ja tarpeellisia”.

Lähde: Neuvoston direktiivi 2000/43/EY, annettu 29 päivänä kesäkuuta 2000, rodusta tai etnisestä alkuperästä riippumattoman yhdenvertaisen kohtelun periaatteen täytäntöönpanosta (rotusyrjintädirektiivi), 2 artiklan 2 kohta. Saatavana osoitteessa <http://data.europa.eu/eli/dir/2000/43/oj>

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin määrittelee välittömän syrjinnän samanlaisessa tilanteessa olevien henkilöiden erilaisena kohteluna, jossa ei noudateta asianmukaisesti laillisen tavoitteen ja oikeasuhteisuuden periaatetta. Välillinen syrjintä keskittyy neutraaleihin sääntöihin, kriteereihin tai käytäntöihin, joiden kohdalla pohditaan, onko niillä kielteistä vaikutusta suojellun perusteen mukaisesti määräytyviin ryhmiin. Myös välillisen syrjinnän käsite löytyy nyt Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä.⁸

FRA:N TOIMINTA

Moniperusteisen syrjinnän kartoittaminen

Moniperusteisella syrjinnällä tarkoitetaan syrjintää, joka perustuu useampaan kuin yhteen suojeltuun perusteeseen. Esimerkkinä voidaan mainita syrjityksi tuleminen siksi, että on nainen ja romani. Useimmat EU:n tuomioistuimista käsittelevät ainoastaan yhtä syrjinnän perustetta kussakin välittömän tai välillisen syrjinnän tapauksessa. FRA:n tutkimuksen mukaan moniperusteisen syrjinnän käsitteen sisällyttäminen lainsäädäntöön voisi auttaa sovittamaan lainsäädäntöä paremmin ihmisten syrjintäkokemuksiin.

Lisätietoja moniperusteisesta syrjinnästä ks. tämän moduulin lisämateriaaliosio sekä FRA, *Inequalities and multiple discrimination in access to and quality of healthcare*, Luxemburg, julkaisutoimisto, 2013. Saatavana osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/inequalities-discrimination-healthcare>

7. Perustuvat teokseen FRA ja *Euroopan neuvosto, Euroopan syrjinnänvastaisen oikeuden käsikirja*, Luxemburg, Euroopan unionin julkaisutoimisto (julkaisutoimisto), 2011, s. 21–55. Saatavana osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>.

8. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *D. H. ym. v. Tšekki*, asia nro 57325/05, 13.11.2007.

Epäsuotuisan kohtelun perustelut tai puolustaminen ja eri, joskin samanlaiset, lähestymistavat Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja EU:n lainsäädännössä

Seuraava lainaus Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta sisältää yleisen puolustus- tai perusteluväitteen kaikille syrjinnän tyypeille: ”jos [erilainen kohtelu] ei ole objektiivisesti ja kohtuullisesti perusteltavissa”. Eriarvoinen kohtelu on toisin sanoen syrjivää, ellei se ole objektiivisesti ja kohtuullisesti perusteltavissa. Sitä vastoin EU:n lainsäädännössä tätä yleistä puolustavaa seikkaa sovelletaan vain välilliseen syrjintään. Välittömässä syrjinnässä voidaan ottaa huomioon ainoastaan tietyt rajalliset puolustavat seikat.

Lähestymistavat ovat sisällöltään melko samankaltaiset, vaikka ne onkin muotoiltu eri tavoin: EU:n lainsäädännössä puolustukseksi esitetyt seikat voidaan sijoittaa yleisten puolustavien seikkojen laajempaan asiayhteyteen, kuten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä käy ilmi. Syrjinnän kieltävien direktiivien mukaiset yksittäiset puolustavat seikat ovatkin yleisen puolustavan seikan yksittäisiä näkökohtia.⁹

Näin ollen seuraava syrjintäkieltoa koskeva analyysimalli perustuu yleistä puolustavaa seikkaa koskevaan lähestymistapaan.

Koulutusvinkki: Syrjintäkiellon tarkastelu tehtävän 3 avulla

Tehtävä 3 on hyödyllinen työkalu koulutettavien tutustuessa syrjintäkieltoon ja oikeudenmukaiseen kohteluun. Sen avulla voidaan tarkastella vuorovaihteisesti esimerkkejä siitä, miten syrjintää voi tapahtua ja miten aiheeseen liittyviin kysymyksiin pitäisi suhtautua.

c) Syrjintä ja profilointi

Valtion instituutioiden, myös poliisin, on kunnioitettava yhdenvertaisuutta tehtäviään hoitaessaan. Poliisin harjoittama etnisiin linjanveitoin ja muihin kriteereihin perustuva profilointi on tässä yhteydessä erityisen merkittävä kysymys.

Mitä profiloinnilla tarkoitetaan?

- Yleisellä tasolla voidaan todeta, että profiloinnissa luokitellaan yksittäisiä henkilöitä heidän ominaisuuksiensa mukaan riippumatta siitä, ovatko kyseiset ominaisuudet muuttumattomia (kuten sukupuoli, ikä, etninen alkuperä, pituus) tai muuttuvia (kuten tavat, mieltymykset ja muut käytökseen liittyvät tekijät).
- Vaikka profilointi on itsessään arvokas työkalu, se voi johtaa virheisiin, kun tiettyjä ominaisuuksia yhdistetään tiettyihin mieltymyksiin tai käytökseen.
- Sosiaalipsykologinen tutkimus on osoittanut, että ihmiset ovat taipuvaisia stereotyyppisomaan muita ja tekemään tältä pohjalta nopeita ja virheellisiä johtopäätöksiä.¹⁰

Profilointi poliisityössä

Profilointi voi olla hyväksyttävä väline pidätettäessä epäiltyjä rikoksentekijöitä rikoksen tapahduttua. Profilointi voi perustua vastavasti kokemuksen ja koulutuksen kautta muodostuneisiin oletuksiin, joissa painotetaan käyttäytymistä eikä niinkään rotua, etnistä alkuperää tai uskontoa. Poliisit voivat esimerkiksi työstää profiileja, joiden perusteella he etsivät henkilöitä, jotka vierailevat toistuvasti tietyissä paikoissa, jotka tapaavat ja vaihtavat laukkuja ennen eroamistaan, jotka käyttäytyvät arvaamattomasti tai hermostuneesti ja jotka tekevät toistuvasti kalliita ostoksia ainoastaan käteistä käyttäen.

9. Lisätietoa asiasta, ks. FRA ja Euroopan neuvosto, *Euroopan syrjinnänvastaisen oikeuden käsikirja*, Luxemburg, julkaisutoimisto, 2011, s. 43 ja sitä seuraavat sivut. Saatavana osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/handbook-european-non-discrimination-law>.

10. Hogg, M. ja Vaughan, G., *Social Psychology*, 6. painos., Essex, Pearson Education Limited, 2011, s. 356 ja sitä seuraavat sivut.

Profiloinnista voi tulla ongelmallista, kun suojeltu peruste, kuten etninen alkuperä, rotu tai uskonto, on ainoa syy poliisin huomion kiinnittymiseen. Poliisille on voitu antaa ohjeeksi, että kohteeksi on otettava yksittäisiä ryhmiä, tai poliisi saattaa ottaa huomioon jonkin näistä tekijöistä toteuttaessaan toimia. Tällaisten suojeltujen perusteiden ei kuitenkaan pitäisi olla ensisijainen peruste poliisin toimille. Poliisin toimien täytyy perustua myös muihin tekijöihin, jotka on määritetty kansallisessa lainsäädännössä. Lähtökohta perustuu yleensä epäilyksen heräämistä koskevien kohtuullisten perusteiden määrittämiseen, esimerkiksi epäilyttävään tai epätavanomaiseen käytökseen tietyssä asiayhteydessä. Muussa tapauksessa yksittäisiin suojeltuihin perustisiin, kuten etniseen alkuperään, perustuvan profiloinnin kautta toteutetut toimet voivat olla syrjiviä.

Mitä on syrjivä etninen profilointi?

Etninen profilointi nousi puheenaiheeksi New Yorkissa, Pennsylvaniassa ja Washington D.C:ssä vuonna 2001, Madridissa vuonna 2004 ja Lontoossa vuonna 2005 tapahtuneiden terrori-iskujen jälkeen. YK:n, Euroopan neuvoston ja EU:n kaltaiset kansainväliset organisaatiot ja kansalaisjärjestöt ovat esittäneet huolensa tästä. Koulutettavat voivatkin olla aiheesta erittäin kiinnostuneita. Siksi tämäntyyppinen profilointi kannattaa tuntea.

FRA:n julkaisussa *Syrjivä etninen profilointi, sen tausta ja ehkäiseminen: Opas* käsitellään tätä aihetta ja siihen sisältyy seuraavaa terminologiaa:

”Syrjivä etninen profilointi määritellään seuraavasti:

yksilön kohteleva muita samankaltaisessa tilanteessa olevia henkilöitä epäedullisemmin (toisin sanoen syrjiminen), esimerkiksi käyttämällä sellaisia poliisivaltuuksia kuin pysäytyksiä ja etsintöjä; päätös poliisivaltuuksien käyttämisestä perustuu yksinomaan tai pääasiallisesti kyseisen henkilön rotuun, etniseen alkuperään tai uskontoon.”

Lähde: FRA, *Syrjivä etninen profilointi, sen tausta ja ehkäiseminen: Opas*, julkaisu- ja tiedotustoimisto, lokakuu 2010, s. 15. Saatavana osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/understanding-and-preventing-discriminatory-ethnic-profiling-guide>

2. Analyysimalli – Syrjintäkielto¹¹

Seuraavaksi käsitellään sitä, miten analysoidaan, onko tietyssä tilanteessa kyse syrjinnästä.

Samoin kuin moduulin 3 ihmisoikeusanalyysissä, tässäkin käytetään apuna kaksivaiheista mallia. Analyysin vaiheet eroavat moduulissa 3 esitellyn analyysin vaiheista kunnioittamis- ja suojeluvollisuuden osalta. Samankaltaisuuksia kuitenkin löytyy suhteellisuusperiaatteen kohdalla.

1 osa	Liittyykö eriarvoinen kohtelu henkilön tiettyyn ominaisuuteen?
2 osa	Onko eriarvoinen kohtelu mitenkään objektiivisesti tai kohtuullisesti perusteltavissa?

Analyysi on suunnattu tehtävään 3 ja monisteeseen 3. Tiedoista voi kuitenkin olla hyötyä kaikissa tämän moduulin tehtävissä.

Analyysiprosessi

OSA 1: YHDENVERTAINEN VAI ERIARVOINEN KOHTELU

1.1 Onko olemassa eriarvoisen kohtelun osoittavia merkkejä? Käsitelläänkö samanlaisia tilanteita eri tavalla? Käsitelläänkö erilaisia tilanteita samalla tavalla?

Näihin kysymyksiin vastaaminen auttaa selvittämään kohtelun samankaltaisuudet ja erot. Kun nähdään, miten nämä tekijät ovat päällekkäisiä tai eroavat toisistaan, on helpompi keskittyä analysoimaan niitä seikkoja, jotka saattavat liittyä syrjivään kohteluun.

1.2 Pohjautuuko eriarvoinen kohtelu suojeltuun perusteeseen?

Suojellut perusteet ovat sukupuoli, rotu, ihonväri, etninen tai yhteiskunnallinen alkuperä, geneettiset ominaisuudet, kieli, uskonto tai vakaumus, poliittiset tai muut mielipiteet, kansalliseen vähemmistöön kuuluminen, varallisuus, syntyperä, vammaisuus, ikä ja sukupuolinen suuntautuminen.

OSA 2: PERUSTELTUA ERILAISTA KOHTELUA VAI SYRJINTÄÄ?

Jos suojeltuun perusteeseen liittyvä erilainen kohtelu on havaittu analyysin osassa 1, osassa 2 voidaan määrittää erilaisen kohtelun taustalla olevat syyt sekä se, onko kohtelu perusteltua. Kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön mukaisesti erilainen kohtelu voidaan perustella vain, jos sen taustalla ovat kohtuulliset ja objektiiviset syyt. Tämä voidaan selvittää vastaamalla seuraaviin kysymyksiin:

- Kaikkiin kysymyksiin vastataan **"KYLLÄ"**: erilainen kohtelu on perusteltua.
- Yhteen tai useampaan kysymykseen vastataan **"EI"**: erilainen kohtelu ei ole perusteltua, vaan sitä pidetään syrjintänä.

2.1 Onko erilaisen kohtelun taustalla kohtuullisia ja objektiivisia perusteita?

- Onko eriarvoisella kohtelulla laillinen tavoite?
- Soveltuuko se kyseiseen tarkoitukseen? Onko se tarpeellinen? Onko se lievin mahdollinen toimenpide? Onko mitään vaihtoehtoja?

¹¹ Perustuu teokseen Suntinger, W., *Menschenrechte und Polizei, Handbuch für TrainerInnen*, Wien, Bundesministerium für Inneres, 2005, s. 84-88.

Moniste – Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto

Tapaustutkimus A: Käännytettiin tarkastuspisteellä

Analyysi perustuu Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 13.12.2005 antamaan tuomioon *Timishev v. Venäjä*, asiat nro 55762/00 ja 55974/00.

Tällä tapauksella havainnollistetaan...

... seikat, jotka tekevät erilaisesta kohtelusta syrjintää.

... että ihmisiä on hyväksyttävää kohdella eri tavoin kohtuullisten ja objektiivisten syiden, kuten käytöksen, perusteella, mutta ihmisiä on syrjivää kohdella eri tavoin suojeltujen perusteiden, kuten etnisen alkuperän, perusteella.

Analyysi

OSA 1: YHDENVERTAINEN VAI ERIARVOINEN KOHTELU

1.1 Onko olemassa eriarvoisen kohtelun osoittavia merkkejä? Käsitelläänkö samanlaisia tilanteita eri tavalla? Käsitelläänkö erilaisia tilanteita samalla tavalla?

T:tä kiellettiin menemästä Ka-Ban alueelle, joka oli valtion B maakunta. Sen sijaan muut kuljettajat – samassa tilanteessa olevat henkilöt – saivat ylittää hallinnollisen rajan Ka-Baan.

1.2 Pohjautuuko eriarvoinen kohtelu suojeltuun perusteeseen?

Tapauksessa kiistellään siitä, johtuuko eriarvoinen kohtelu suojelusta perusteesta. T yhdisti alueelle pääsemisen kieltämisen etniseen taustaansa, joka on suojeltu peruste, sillä etninen alkuperä on päällekkäinen käsite rodun käsitteen kanssa. Viranomaiset väittivät, ettei erilainen kohtelu liittynyt tällaiseen perusteeseen, vaan T:n käytös oli provosoanut siihen.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin piti kantajan kertomusta tapahtumista uskottavana, sillä se oli vahvistunut syyttäjän ja poliisin riippumattomissa tutkimuksissa. (Ks. edellinen alaviite, 44 kohta.)

”Käsiteltävän tapauksen olosuhteiden perusteella tuomioistuin huomauttaa, että [Ka-BAn] ylempi poliisivirkamies määräsi liikennepoliisit olemaan päästämättä alueelle [etniseen ryhmään X kuuluvia]. Koska hallituksen esityksessä henkilön etnistä alkuperää ei ole kirjattu mihinkään kohtaan [valtion B] henkilöllisyysasiakirjoissa, määräys esti alueelle pääsyn paitsi kaikilta kyseiseen etniseen ryhmään [X] tosiasiallisesti kuuluvilta myös niiltä, jotka vain näyttivät kuuluvan kyseiseen etniseen ryhmään. Ei ole väitetty, että muiden etnisten ryhmien edustajille olisi määrätty vastaavia rajoitteita [...]. Tuomioistuimen näkemyksen mukaan kyseessä on selkeästi etniseen alkuperään perustuva eriarvoinen kohtelu käytetäessä oikeutta liikkumisvapauteen.” (Ks. edellinen alaviite, 54 kohta.)

OSA 2: PERUSTELTUA ERILAISTA KOHTELUA VAI SYRJINTÄÄ?

2.1 Onko erilaisen kohtelun taustalla kohtuullisia ja objektiivisia perusteita?

Jos osoitetaan, että kyseessä on suojeltuun perusteeseen liittyvä erilainen kohtelu, valtion on osoitettava, että se on perusteltavissa. Toisin sanoen valtion on osoitettava hyviä syitä, joita voidaan pitää kohtuullisina ja objektiivisina.

Tässä tapauksessa "hallitus ei tarjonnut mitään perusteluita etniseltä alkuperältään ryhmään [X] kuuluvien ja muuta etnistä alkuperää olevien henkilöiden väliselle erilaiselle kohtelulle käytettäessä oikeutta liikkumisvapauteen. Tuomioistuin katsoo joka tapauksessa, ettei yksinomaan tai ratkaiseviltä osin henkilön etniseen alkuperään perustuvaa erilaista kohtelua voida perustella objektiivisesti nykypäivän demokraattisessa yhteiskunnassa, joka perustuu moniarvoisuuden ja erilaisten kulttuurien kunnioittamisen periaatteeseen." (Ks. edellinen alaviite, 58 kohta.)

Näin ollen erilaisen kohtelun todettiin olevan syrjintää.

Analyysi perustuu Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitean käsittelemän tapaukseen Williams v. Espanja, asia nro 1493/2006 (17.8.2009).

Tapaustutkimus B: Henkilöllisyyden tarkastaminen rautatieasemalla

Tällä tapauksella havainnollistetaan...

... poliisin harjoittaman kielletyn etnisen profiloinnin pääpiirteitä: profilointi perustuu ainoastaan tai pääasiassa henkilön rotuun, etniseen alkuperään tai uskontoon. [...]

... että etninen profilointi loukkaa asianomaisten henkilöiden ihmisarvoa.

Tarkempia tietoja tapauksesta

W nosti maan E tuomioistuimissa kanteen siitä, miten poliisi oli kohdellut häntä. Tuomioistuimet totesivat poliisin tekemän valikoivan henkilöllisyyden tarkastuksen olevan laillinen, sillä se voitiin perustella laittoman maahanmuuton valvonnan laillisella tavoitteella. W kanteli asiasta YK:n ihmisoikeuskomiteaan, joka valvoo kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen täytäntöönpanoa. W väitti, että maa E oli rikkonut kyseisen yleissopimuksen 26 artiklaa, jossa kielletään syrjintä.

Analyysi

OSA 1: YHDENVERTAINEN VAI ERIARVOINEN KOHTELU

1.1 Onko olemassa eriarvoisen kohtelun osoittavia merkkejä? Käsitelläänkö samanlaisia tilanteita eri tavalla? Käsitelläänkö erilaisia tilanteita samalla tavalla?

Oli kiistatonta, että W oli ainoa matkustaja, jonka poliisi pysäytti ja jonka henkilöllisyys tarkastettiin. Häntä kohdeltiin siis eri tavoin kuin muita matkustajia, joita ei tarkastettu.

1.2 Tapahtuuko eriarvoinen kohtelu suojellun perusteen pohjalta?

Mitkä olivat W:n eriarvoisen kohtelun syyt?

Kotimaan oikeudenkäynnissä kävi selväksi, että poliisi pysäytti ja tarkasti W:n hänen ihonvärinsä perusteella. Poliisi myönsi tämän avoimesti. Tätä tosiseikkaa ei kiistetty kotimaan tuomioistuimissa. Jäi kuitenkin epäselväksi, oliko poliisi toiminut kirjallisesta määräyksestä. Vaikka näin olisi ollut, se ei olisi vaikuttanut keskeiseen kysymykseen: ihonvärillä oli selvä yhteys siihen, miten poliisi oli kohdellut W:tä.

Ihmisoikeuskomitea totesi seuraavaa:

”Käsiteltävässä tapauksessa voidaan asiakirja-aineiston perusteella todeta, että kyseinen henkilöllisyyden tarkastaminen oli luonteeltaan yleinen. Kantaja väittää, ettei kenenkään muun lähellä olleen henkilön henkilöllisyyttä tarkastettu ja että hänet pysäyttänyt ja häntä kuulustellut poliisi oli viitannut hänen fyysisiin ominaisuuksiinsa selittäessään, miksi häntä, eikä ketään muuta hänen läheisyydessään ollutta henkilöä, pyydettiin esittämään henkilöllisyyspaperit. Näitä väitteitä ei kumottu niissä hallinnollisissa ja oikeudellisissa elimissä, joiden käsiteltäväksi kantaja asian saattoi, eikä myöskään ihmisoikeuskomitean käsittelyssä.”

Yhdistyneet kansakunnat, ihmisoikeuskomitea, asia nro 1493/2006, Williams v. Espanja, 17.8.2009, 7.4 kohta.

”Valtion kansainvälistä vastuuta kansalaisyhteisöjä ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen rikkomisesta on arvioitava objektiivisesti, ja rikkominen voi perustua minkä tahansa valtiovaltaa käyttävän elimen toimiin tai laiminlyönteihin. Käsiteltävässä tapauksessa [maassa E] ei vaikuta olleen mitään kirjallista määräystä, joka olisi nimenomaisesti edellyttänyt poliiseja tarkastamaan henkilöllisyys ihonvärin perusteella, mutta vaikuttaa siltä, että poliisi uskoi toimivansa kyseisen perusteen mukaisesti, ja asiaa käsitelleet tuomioistuimet pitivät kyseistä perustetta perusteltuna.” (Ks. edellinen alaviite, 7.3 kohta.)

”Näin ollen ihmisoikeuskomitea voi todeta ainoastaan, että kantaja oli valittu kyseiseen henkilöllisyyden tarkastukseen yksinomaan rodullisten ominaisuuksiensa perusteella ja että nämä ominaisuudet olivat ratkaiseva tekijä, jonka perusteella häntä epäiltiin laittomasta menettelystä.” (Ks. edellinen alaviite, 7.4 kohta.)

OSA 2: PERUSTELTUA ERILAISTA KOHTELUA VAI SYRJINTÄÄ?

Jos erilainen kohtelu liittyy todella suojeltuun perusteeseen, on vielä ratkaistava kysymys tämän erilaisen kohtelun mahdollisesta perusteltavuudesta. Kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön mukaisesti erilainen kohtelu voidaan perustella vain, jos sen taustalla ovat kohtuulliset ja objektiiviset syyt.

Ihmisoikeuskomitea “[...] palauttaa mieliin päätöskäytäntönsä, jonka mukaan kaikki erilainen kohtelu ei ole syrjintää, jos tällaisen erilaisen kohtelun syyt ovat kohtuulliset ja objektiiviset ja tavoitteena on yleissopimuksen mukainen hyväksyttävä tarkoitus.”

1.1 Onko erilaisen kohtelun taustalla kohtuullisia ja objektiivisiä perusteita?

Maan E viranomaiset väittivät, että henkilöllisyyden tarkastaminen oli tässä tapauksessa täysin lain mukaista ja että sillä tavoiteltiin laittoman maahanmuuton valvonnan laillista tavoitetta. Jos hyväksytään, että kyseinen tavoite on laillinen, on niiden mielestä hyväksyttävä myös, että ”kyseisessä tarkoituksessa suoritetuissa poliisin tarkastuksissa, jotka tehdään asianmukaisella tavalla kunnioittavasti ja riittävän oikeasuhteisesti, voidaan ottaa huomioon tiettyjä fyysisiä tai etnisiä ominaisuuksia kohtuullisena viitteenä siitä, että henkilön alkuperä on muualla kuin [maassa E].” (Ks. edellinen alaviite, 4.3 kohta.)

Vaikka ihmisoikeuskomitea oli hallituksen kanssa samaa mieltä siitä, että laittoman maahanmuuton valvontaa koskeva tarkoitus oli laillinen, se oli eri mieltä siitä, että poliisin toimi voisi perustua yksin fyysisiin tai etnisiin ominaisuuksiin.

”Komitea katsoo tarkasteltavassa asiassa, etteivät kohtuullisuuden ja objektiivisuuden kriteerit täyty. Kantajalle ei ole myöskään tarjottu hyvitystä esimerkiksi anteeksipyyntöä muodossa.” (Ks. edellinen alaviite.)

Tätä kohtuullisuuden ja objektiivisuuden puutetta tarkasteltiin tällaisen kohtelun tunnettujen vaikutusten taustaa vasten: ”Toisin toimiminen [kohteeksi otetaan ainoastaan henkilöitä, joilla on tiettyjä ominaisuuksia] vaikuttaisi kielteisesti asianomaisten henkilöiden ihmisarvoon, ja lisäksi se levittäisi muukalaisvastaisia asenteita laajemmin yleisössä ja olisi ristiriidassa rotuun perustuvan syrjinnän torjuntaan tähtäävän tehokkaan politiikan kanssa.” (Ks. edellinen alaviite, 7.2 kohta.)

Koulutusvinkki: Koulutettavien huolten ottaminen vakavasti

Osa koulutettavista saattaa vastustaa tätä ja väittää, että poliisin on käytettävä ulkoisia ominaisuuksia voidakseen hoitaa työnsä. He saattavat ihmetellä, tarkoittaako kyseinen ratkaisu sitä, etteivät he voi koskaan käyttää ihonväriä tai muita fyysisiä piirteitä merkityksellisinä kriteereinä poliisitoiminnassa. Toiset saattavat kysyä, mihin vedetään raja ulkoisten ominaisuuksien asianmukaisen käytön ja kielletyn profiiloinnin välillä.

Nämä kommentit ilmaisevat selkeästi sen, miksi etnistä profiilointia on niin vaikeaa käsitellä poliisikoulutuksen yhteydessä: sen nähdään haastavan muutamia perusoletuksia siitä, mitä hyvä poliisitoiminta on. Tämä saattaa aiheuttaa turvattomuuden tunteen, johon koulutettavat reagoivat usein hyvinkin tunnepitoisesti.

Siksi on erittäin tärkeää, että koulutustilanteessa pystytään asettumaan koulutettavan paikalle ja ottamaan heidän pelkonsa vakavasti.

Lisämateriaali

Klassiset ja uudet suojellut perusteet

Euroopan historian näkökulmasta tarkasteltuna yhdenvertaisuusperiaate oli suunnattu ensisijaisesti yhteiskunnan tietyille ryhmille, kuten miehille, syntymänsä perusteella korkeampi-arvoisille tai varakkaille, annettuihin erioikeuksiin. Monien EU:n jäsenvaltioiden perustuslain säännökset kuvastavat tätä menneisyyttä.

Näitä perusteita voidaan pitää ”klassisina”. Nyt 2000-luvulla kiellettyjen perusteiden luettelo on jatkettu merkittävästi. Kattavin luettelo suojelluista perusteista löytyy tällä hetkellä Euroopan unionin perusoikeuskirjan 21 artiklasta, joka sisältää seuraavat perusteet: sukupuoli, rotu, ihonväri, etninen tai yhteiskunnallinen alkuperä, geneettiset ominaisuudet, kieli, uskonto tai vakaumus, poliittiset tai muut mielipiteet, kansalliseen vähemmistöön kuuluminen, varallisuus, syntyperä, vammaisuus, ikä ja sukupuoli suuntautuminen. Vammaisuus, ikä, sukupuoli suuntautuminen ja geneettiset piirteet eivät sisälly nimenomaisesti Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artiklaan, joka on laadittu vuonna 1950. On kuitenkin syytä muistaa, että useimmissa ihmisoikeusasiakirjoissa annetut kiellettyjen perusteiden luettelot eivät ole tyhjentyviä, joten niitä voidaan laajentaa oikeuskäytännön vaikutuksesta.

Miksi perusteluettelon laajentaminen on syytä ottaa esille? Siitä näkyy kiinnostavalla tavalla kaksi toisiinsa liittyvää seikkaa:

- yhteiskunnalliset näkemykset ja arvot muuttuvat koko ajan, ja tämä näkyy ilmisoikeuksien kehittymisen dynamiikassa
- luetteloiden laajentamisen takana ovat yhteiskunnalliset voimat ja liikkeet. Ne käyttävät ihmisoikeuskieltä vahvistaakseen vaatimuksiaan, kuten naisten oikeuksien liike teki aikoinaan ja homoseksuaaleja, biseksuaaleja ja transsukupuolisia henkilöitä edustava liike on tehnyt sittemmin.

Koulutusvinkki: Luettelon laajentaminen

Poliisikulttuurille on monesti ominaista eräänlainen konservatiivinen asennoituminen yhteiskunnallisten käsitysten muuttamisen suhteen. Näistä asioista keskusteltaessa vastustus on usein jyrkkää. Kokemusten perusteella perusteluettelon laajentamisesta keskusteleminen voi olla hyödyllinen tapa esittää kokonaiskuva asiasta. Se auttaa käsittelemään tätä vaikeaa aihetta rakentavasti.

Moniperusteinen syrjintä

Näkyvästi vähemmistöihin kuuluvat henkilöt, kuten romanit tai afrikkalaista alkuperää olevat henkilöt, joutuvat muita vähemmistöjä todennäköisemmin moniperusteisen syrjinnän eli useampaan kuin yhteen perusteeseen perustuvan syrjinnän kohteeksi. Sosioekonomiset tekijät, kuten pienet tulot, voivat myös altistaa ihmisiä moniperusteiselle syrjinnälle.

Kuten kouluttajan muistiinpanoissa mainitaan, useimmat EU:n tuomioistuimista käsittelevät vain yhtä syrjinnän perustetta tapausta kohti. Moniperusteisen syrjinnän kohteeksi joutuneiden on siis

vaikeampi esittää asiansa oikeudessa ja saada korvausta kaikesta eri tyyppisestä itseensä kohdistuneesta syrjinnästä. Moniperusteisen syrjinnän käsitteen sisällyttäminen lainsäädäntöön voisi auttaa sovittamaan lainsäädäntöä paremmin ihmisten todellisiin monitahoisiin syrjintäkokemuksiin.

FRA:N TOIMINTA

Todisteiden löytäminen syrjinnästä

Euroopan unionin vähemmistöjä ja syrjintää koskevassa FRA:n tutkimuksessa (EU-MIDIS, 2010) kysyttiin 23 500:lta maahanmuuttajiin ja etnisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä heidän kokemuksistaan syrjinnästä ja rikosten uhriksi joutumisesta. Tutkimuksesta kävi ilmi, että EU:ssa yksi neljästä etniseen vähemmistöön kuuluvasta tai maahanmuuttajataustaisesta vastaajasta oli kokenut kahteen tai useampaan perusteeseen perustuvaa syrjintää tutkimusta edeltäneiden 12 kuukauden aikana. Heidän vastauksissaan etninen alkuperä tai maahanmuuttajatausta luokiteltiin merkittävimmäksi syrjinnän perusteeksi. Tutkitut syrjinnän perusteet olivat etninen alkuperä tai maahanmuuttajatausta, sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, ikä, uskonto tai vakaumus, vammaisuus tai muu vastaajaan liittyvä syy.

Lisätietoja, ks. FRA, EU-MIDIS Data in Focus 5: Multiple Discrimination, Luxemburg, julkaisutoimisto, 2011. Saatavana osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2011/eu-midis-data-focus-report-5-multiple-discrimination>

Profilointi: määritelmät ja mahdolliset vaikutukset

Etninen profilointi

FRA:N TOIMINTA

Syrjivän etnisen profiloinnin välttäminen

Syrjivä etninen profilointi on käytäntö, joka jää yleisesti raportoimatta ja jota ymmärretään huonosti. FRA:n julkaisussa *Syrjivä etninen profilointi, sen tausta ja ehkäiseminen: Opas* tarkastellaan profilointia lainvalvonnan käytäntönä ja selitetään, miten rotua, etnistä alkuperää tai uskontoa käyttävää profilointia pidetään syrjivänä ja siksi laittomana.

Lisätietoja ks. FRA, *Syrjivä etninen profilointi, sen tausta ja ehkäiseminen: Opas*, Luxemburg, julkaisutoimisto, 2010. Saatavana osoitteessa http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_EN.pdf

Kuten kouluttajan muistiinpanoissa mainitaan, FRA:n oppaaseen sisältyy etnisen profiloinnin terminologiaa. Se perustuu määritelmiin ja selityksiin, joita ovat antaneet esimerkiksi seuraavat elimet:

- Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio (ECRI) on hyväksynyt rotusyrjinnän ja rotuun perustuvan syrjinnän torjumista poliisitoiminnassa koskevan yleisen politiikkasuosituksen nro 11¹², jossa määritellään rotuun perustuva profilointi seuraavasti:
 ”Poliisi käyttää valvonnassa, seurannassa tai tutkinnassa ilman objektiivista ja kohtuullista perustelua profiloinnin perusteena esimerkiksi rotua, ihonväriä, kieltä, uskontoa, kansallisuutta tai kansallista tai etnistä alkuperää.”
- Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut aiheesta seuraavan lausuman merkittävässä tuomiossa:
 “[...] ettei yksinomaan tai ratkaiseviltä osin henkilön etniseen alkuperään perustuvaa erilaista kohtelua voida perustella objektiivisesti nykypäivän demokraattisessa yhteiskunnassa, joka perustuu moniarvoisuuden ja erilaisten kulttuurien kunnioittamisen periaatteeseen.”¹³
- YK:n ihmisoikeuskomitea on esittänyt tästä aiheesta seuraavaa:
 “[...] Kun viranomaiset suorittavat tällaisen [henkilöllisyyden] tarkastuksen, tarkastuksen kohteeksi otetun henkilön fyysisten tai etnisten ominaisuuksien ei pitäisi katsoa itsessään viittaavan hänen oleskelevan maassa mahdollisesti laittomasti. Tarkastuksia ei pidä myöskään suorittaa siten, että kohteeksi valitaan ainoastaan henkilöitä, joilla on tiettyjä fyysisiä tai etnisiä ominaisuuksia. Toisin toimiminen vaikuttaisi kielteisesti asianomaisten henkilöiden ihmisarvoon, ja lisäksi se levittäisi muukalaisvastaisia asenteita laajemmin yleisössä ja olisi ristiriidassa rotuun perustuvan syrjinnän torjuntaan tähtäävän tehokkaan politiikan kanssa.”¹⁴

Poliisin harjoittaman profiloinnin kolme tyyppiä

- **Rikoksentehtäjäksi epäiltyä koskevaan erityiseen tiedustelutietoon perustuvat profiilit:** Profilointi on mitä ilmeisimmin hyväksyttävä väline pyrittäessä pidättämään epäillyt rikoksentehtäjät rikoksen tapahduttua. Tiettyjen epäiltyjen ominaisuudet listaavan profiiliin käyttö pidätyksen apuna nähdään tyyppillisesti järkevänä toimintamallina poliisitoiminnassa. Se perustuu tietystä tapahtumasta tai tapahtumainkulusta kerättyyn näyttöön.
- **Profiilit, jotka eivät perustu tiettyyn tiedustelutietoon:** Profilointi voi olla hyväksyttävä ja käyttökelpoinen väline myös tunnistettaessa henkilöitä, jotka saattavat tehdä rikoksia peitelysti esimerkiksi piilottamalla kiellettyjä esineitä tai ovat todennäköisesti tekemässä rikoksen myöhemmin, esimerkiksi ovat matkalla rikospaikalle. Lähinnä käyttäytymismalliin perustuvat profiilit ovat epätodennäköisemmin syrjiviä rodun, etnisen alkuperän tai uskonnon perusteella.
- **Yleistyksiin perustuva profilointi:** Tällaista voi tapahtua organisaation käytäntöjen seurauksena, esimerkiksi kun annetaan nimenomainen kirjallinen tai suullinen ohje ottaa kohteeksi tiettyjä ryhmiä. Tätä voi tapahtua myös operaation tasolla, jossa yksittäiset poliisit saattavat soveltaa stereotyyppioita tai yleistyksiä, jotka perustuvat rotuun, etniseen alkuperään tai uskuntoon. Tämä saattaa perustua tietoisesti henkilökohtaisiin ennakkoluuloihin, tai poliisit eivät välttämättä ole tietoisia siitä, missä määrin he soveltavat yleistyksiä ja stereotyyppioita.

12. Euroopan neuvosto, Euroopan rasismien ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio, *Combating racism and racial discrimination in policing*, CRI(2007)39, Strasbourg, Euroopan neuvosto, 29.6.2007.

13. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, *Timishev v. Venäjä*, asiat nro 55762/00 ja 55974/00, 13.12.2005, 58 kohta.

14. Yhdistyneet kansakunnat, ihmisoikeuskomitea, asia nro 1493/2006, *Williams v. Espanja*, 17.8.2009, 7.2 kohta.

Sallitun profiloinnin ja syrjivän etnisen profiloinnin välinen ero

Jos poliisit pysäyttävät yksittäisen henkilön ja valinta tehdään pelkästään tai pääasiassa kyseisen henkilön rodun, etnisen alkuperän tai uskonnon perusteella, on kyseessä laitton välitön syrjintä. Pääasiallisella syyllä tarkoitetaan sitä, ettei poliisi olisi pysäyttänyt henkilöä, ellei henkilö olisi edustanut asianomaista rotua, etnistä alkuperää tai uskontoa. Vaikka on hyväksyttävää käyttää rotua, etnistä alkuperää tai uskontoa yhtenä tekijänä, jonka poliisi ottaa huomioon, se ei voi olla ainoa eikä pääasiallinen pysäyttämisen syy.¹⁵

Esimerkki FRA:n julkaisusta *Syrjivä etninen profilointi, sen tausta ja ehkäiseminen: Opas*: "Itävallan pääkaupungissa Wienissä tapahtui useita väkivaltaisia ryöstöjä, joiden tekijöiksi epäiltiin kahta tummaihoista miestä. Poliisit määrättiin pysäyttämään kaikki ryhmissä liikkuvat tummat miehet henkilöllisyyden tarkastamista varten. Julkisen kohun jälkeen määräystä tarkennettiin muotoon "tummaihoiset afrikkalaista alkuperää olevat, noin 25-vuotiaat, 170 senttiä pitkät, hoikat miehet, jotka ovat pukeutuneet vaaleisiin untuvatakkeihin". Poliisit pysäyttivät ja tarkastivat yhden päivänä aikana 136 tummaihoista miestä, mutta kenenkään heistä ei todettu liittyvän ryöstöihin. Ensimmäisen kuvauksen perusteella pysäytettyjen henkilöiden voidaan katsoa tulleen syrjityiksi, kun taas toisen profiiliin perusteella pysäytettyjen todennäköisesti ei. Epäiltyjen etninen alkuperä on selvästi merkittävä tekijä heidän tunnistamisessaan. Sitä ei kuitenkaan saa käyttää ainoana perusteena poliisitoimien kohdistamiseksi tiettyyn henkilöön. Kun tarkastellaan edellä mainittuja tapauksia, havaitaan, että poliisitoimien perusteena käytettävän "epäilyksen" olisi perustuttava henkilön käytökseen tai muuhun vastaavaan seikkaan, joka erottaa hänet muista, eikä henkilön ominaispiirteeseen, kuten rotuun, etniseen alkuperään tai uskonnolliseen vakaumukseen." (Ks. edellisessä alaviitteessä mainittu asiakirja, s. 22.)

Tarkoituksellinen syrjintä – syrjivä vaikutus

Etnisestä profiloinnista keskusteltaessa saattaa esille nousta vastalauseita, joiden mukaan etninen profilointi ei voi olla syrjivää, koska tarkoituksena ei ollut syrjiä. Tähän pitäisi vastata kahdella seikalla:

- Kansainvälisessä ihmisoikeuslainsäädännössä tehdään selväksi, että syrjintä kattaa henkilön kohtelemisen tarkoituksella epäsuotuisammin sekä lisäksi tilanteet, joissa epäsuotuisampi kohtelu johtuu pelkästään tietyistä toimista, joihin ei liity "pahoja aikeita".
- Tasa-arvoisesti toimivan poliisin on siis otettava huomioon, miten vastapuoli näkee ja kokee sen toimet.

Miksi syrjivä etninen profilointi on vahingollista ja haitallista¹⁶

- **Yksilötason kielteiset vaikutukset:** Syrjivä etninen profilointi vahingoittaa ihmisarvoa ja saattaa nöyryyttää tai jopa traumatisoida yksittäisiä henkilöitä. Yleisessä profiloinnissa ei oteta huomioon jokaisen ihmisen yksilöllisyyttä. Lain mukaan jokaista henkilöä on kohdeltava yksilönä. Vaikka voi olla totta, että asianomaiseen uhkaan liittyvät ääri-islamistiset terroristit ovat yleensä muslimeja ja ulkonäöltään aasialaisia, tämän perusteella ei voida olettaa, että kaikki muslimit tai ulkonäöltään aasialaiset ovat terroristeja.
- **Yhteisötason kielteiset vaikutukset:** Syrjivää etnistä profilointia voidaan pitää vastaavista syistä haitallisena myös yhteisön tasolla. Jos toimia toteutetaan laittoman profiloinnin perusteella, voivat rotuun perustuvat jännitteet lisääntyä, mikä ruokkii vähemmistöryhmien kaunaa poliisia ja valtaväestöä kohtaan.

15. http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1133-Guide-ethnic-profiling_FL.pdf.

16. Perustuu edellisessä alaviitteessä mainittuun asiakirjaan, s. 37 ja sitä seuraavat sivut.

Yksilöllisten kokemusten summasta voi syntyä kielteisiä ryhmävaikutuksia. Jos käytetään rotuun, etniseen alkuperään tai uskontoon perustuvaa profiilia, asianomainen vähemmistö voi muodostaa kielteisen käsityksen itsestään ryhmänsä sisällä, ja sen ulkopuolella laajempi yhteisö saattaa muodostaa kielteisen käsityksen kyseisestä yhteisöstä. Yhteisöstä voi tulla ”epäilty ryhmä”, joka yhdistetään yleisesti rikollisuuteen. Tällä voi olla ylimääräisiä kielteisiä seurauksia, esimerkiksi rotuun perustuvien ennakkoluulojen lisääntyminen. Poliisi saattaa käyttää suhteettoman määrän resursseja kyseisen vähemmistöryhmän valvomiseen, mikä puolestaan lisää todennäköisesti pidätysten määrää ja luo itsensä toteuttavan suhteen intensiivisen poliisitoiminnan ja pidätysmäärien kasvun välillä.

- **Tehokasta poliisitoimintaa heikentävät vaikutukset:** Kaksi seikkaa viittaa siihen, että syrjivä etninen profilointi heikentää poliisin tehokkuutta: Etninen profilointi voi vähentää poliisien tekemien havaintojen ja pidätysten määrää. Huumekuriireista tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että jos yleisestä rikollisen profiilista poistetaan rotu tai etninen alkuperä (yksittäisen epäillyn profiilin sijaan) ja jos poliiseja vaaditaan tarkastelemaan tiettyjä kriteerejä, jotka eivät liity etniseen alkuperään, saatetaan tehostaa poliisitoimintaa tai lisätä havaintojen ja pidätysten määrää. Samalla vältetään syrjivä kohtelu. Profiilit ovat sekä ennustettavissa että vältettävissä. Liiallinen luottaminen stereotyyppiseen profilointiin saattaa tosiasiasa lisätä asianomaisen rikoksen kokonaismääriä ajan kuluessa. Tämä johtuu kahdesta syystä:
 - Ensinnäkin ryhmät, joita ei liitetä tiettyihin rikoksiin, saattavat pystyä tekemään näitä rikoksia, kun poliisin huomio kiinnittyy toiseen ryhmään. Vaikka lainvalvonnalla saatetaan siis saavuttaa jokin havaintojen ja pidätysten määrä vähemmistöjen joukossa, valtaväestön tekemien rikosten määrä saattaa kasvaa juuri siksi, ettei siihen kuuluvia oteta kohteeksi, joten heidän kiinni jäämisensä on epätodennäköisempää.
 - Toiseksi ne ihmisryhmät, joihin rikostutkinta kohdistuu, saattavat ryhtyä toteuttamaan kyseistä stereotypiaa. Sosiologit ja kriminologit ovat selittäneet tätä ilmiötä erilaisin teorioin, esimerkiksi leimautumisen kautta.
- Etninen profilointi voi johtaa yhteistyön puutteeseen, mikä puolestaan heikentää poliisitoiminnan tehoa. Poliisitoiminta riippuu hyvin pitkälti suuren yleisön yhteistyöstä. Jos poliisiin kohdistuva luottamus heikkenee, yhteistyöstä tulee epätodennäköisempää. Lainvalvontaviranomaiset käyttävät kansalaisia paitsi rikostutkinnan todistajina myös uusien tapausten ehkäisemisessä ja havaitsemisessa. Ilman kansalaisten yhteistyötä lainvalvontaviranomaiset saavat harvoin tunnistettua ja otettua kiinni epäiltyjä tai saavat nämä tunnustamaan. Yhdistyneessä kuningaskunnassa ja Yhdysvalloissa tehdyssä tutkimuksessa kävi ilmi, että kun kansalaiset eivät ole tyytyväisiä poliisin kohtaamiseen, vaarantuu yleinen luottamus ja yhteistyö lainvalvontaviranomaisten kanssa. Tämä johtuu siitä, että asianomaiset henkilöt saattavat jakaa kokemuksiaan perheenjäsenten, ystävien ja kollegojen kanssa.

MODUULI 6: POLIISIN IHMISOIKEUDET

Johdanto	185
Tehtävä 1: Ihmisoikeuskokemukset	186
Tehtävä 2: Tapaustutkimus – syrjintä työpaikalla	188
Moniste – Tehtävä 2: Tapaustutkimus – syrjintä työpaikalla	190
Kouluttajan muistiinpanot	192
1. Keskeiset käsitteet.....	192
a) Onko poliiseilla ihmisoikeuksia?	192
b) Poliisien ihmisoikeuksiin liittyvät haasteet	194
c) Mitkä ihmisoikeudet ovat erityisen tärkeitä poliisien kannalta?	196
2. Tehtäväopas: ihmisoikeusanalyysi.....	198

Poliisien ihmisoikeudet

Johdanto

Poliisien ihmisoikeudet ovat tärkeä osa koulutusta. Aihe nousee esille lähes jokaisella ihmisoikeuksia koskevalla koulutuskurssilla: ”Entä minun ihmisoikeuteni? Kuka huolehtii niistä?” Kun nämä huolenaiheet otetaan vakavasti, voidaan lisätä koko ihmisoikeusjärjestelmän hyväksyntää poliisien keskuudessa. Poliisien täytyy ymmärtää ihmisoikeuksista paitsi muille myös itselleen aiheutuvat hyödyt. Poliisi joutuu käsittelemään työssään monia ihmisoikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Heidän työnsä vaikuttaa suoraan myös heidän omiin oikeuksiinsa.

Koulutuksen aloittamista tästä moduulista voisi hyvinkin harkita. Näin koulutettaville osoitettaisiin, että heidän huoliinsa suhtaututaan vakavasti. Tämä auttaisi vähentämään ihmisoikeuksien moraalista taakkaa ja kannustaisi suhtautumaan ihmisoikeuksiin myönteisesti koko koulutuksen ajan.

Koulutettavien huolenaiheet perustuvat toisinaan tuntemukseen siitä, etteivät kansalaiset eivätkä poliisiviranomaiset kunnioita tai arvosta heidän työtään. Keskusteluissa voisi olla hyödyllistä pyytää koulutettavia antamaan konkreettisia esimerkkejä ja tarkastelemaan niitä ihmisoikeusnäkökulmasta. Jotta pystyisit antamaan keskusteluissa mahdollisimman paljon tietoa, tutustu kansallisiin sääntöihin ja määräyksiin, joilla nimenomaisesti suojellaan poliiseja (esimerkiksi rikoslaki, työoloja koskevat organisaation sisäiset määräykset, poliisien suojelemiseksi toteutettavat operatiiviset toimet ja poliisien ammattiliiton toiminta).

Tehtävä 1: Ihmisoikeuskokemukset

Tarkoitus

Poliisit nostavat usein omat ihmisoikeutensa esille ihmisoikeuskoulutuksessa, koska he eivät tunne ihmisoikeuksien suojaavan heitä. Sen vuoksi onkin hyvä lähestyä asiaa ennakoivasti ja sisällyttää se koulutuksen alkuvaiheeseen.

Tavoitteet

Tiedot

- Opitaan ymmärtämään poliisien ihmisoikeuksien käsite.

Asenteet

- muiden ihmisoikeudet hyväksytään paremmin omien oikeuksien tunnustamisen kautta.
- lisätään tietoisuutta poliisin omista oikeuksista ja ihmisoikeuksien voimaannuttavasta tehtävästä.
- poliisi tuntee olevansa osa ihmisoikeusjärjestelmää, ei sen vastustaja.

Taidot

- Opitaan tekemään ihmisoikeusanalyysi organisaatorakenteista ja -käytännöistä.

Vaatimukset:

- aika: 60–70 minuuttia
- materiaali:
 - lehtiötaulut, joissa on kysymykset keskustelunaiheiksi
 - vaihtoehto: Power Point -esitys ja dataprojektori
- tila: luentosali ja kaksi ryhmätyötilaa
- ryhmän koko: 15–20 henkeä

Kuvaus tehtävästä 1: Ihmisoikeuskokemukset

- 1 Esittele tehtävän tarkoitus ja tavoite.
- 2 Pyydä koulutettavia pohtimaan yksilöllisesti kahta tai kolmea esimerkkiä tilanteista, joissa he ovat joko kokeneet henkilökohtaisesti tai kuulleet, että heidän ihmisoikeuksiaan poliiseina on kunnioitettu tai suojeltu, ja kahta tai kolmea esimerkkiä, jossa niitä ei ole kunnioitettu tai suojeltu. Kirjaa molemmat kategoriat lehtiötaululle. (noin 10 minuuttia)
- 3 Annettujen esimerkkien pitäisi olla mahdollisimman konkreettisia, ja niissä olisi kuvattava organisaation käytäntöä, järjestystä, todellista tilannetta tai lyhyt skenaario/tapaus. Täsmällinen esimerkki olisi siis parempi: ”viime viikolla esimieheni soitti minulle, ja sanoi että [...]” mieluummin kuin yleisluonteinen toteamus ”esimiehet eivät välitä työntekijöiden tarpeista”.
- 4 Jaa koulutettavat 3–4 hengen keskusteluryhmiin keskustelemaan kokemuksistaan. Pyydä heitä valitsemaan 2–3 myönteistä ja kielteistä esimerkkiä esiteltäviksi muille. (noin 25 minuuttia)
- 5 Vastaa ryhmätyöskentelyn aikana mahdollisesti esille nouseviin kysymyksiin.
- 6 Kehota ryhmiä esittelemään esimerkkinsä muille ryhmille. Keskustelkaa esimerkeistä. (Millainen vaikutelma muille koulutettaville tulee? Päteekö esimerkki myös muiden koulutettavien työympäristöihin?) Tarkastele esimerkkejä ihmisoikeusnäkökulmasta: miten esimerkit ovat olennaisia ihmisoikeuksien kannalta. Mitkä oikeudet ovat kyseessä? Millaiset organisaatorakenteet tukevat tai haittaavat sitä, että poliisit voivat käyttää ihmisoikeuksiaan täysimääräisesti? (noin 30 minuuttia)
- 7 Tee pääkohdista yhteenveto ja anna tapauskohtaista palautetta kouluttajan muistiinpanoissa olevien tietojen perusteella tarpeen mukaan.

Tehtävä 2: Tapaustutkimus – syrjintä työpaikalla

Tarkoitus

Poliisit nostavat usein omat ihmisoikeutensa esille ihmisoikeuskoulutuksessa, koska he eivät tunne ihmisoikeuksien suojaavan heitä. Sen vuoksi onkin hyvä lähestyä asiaa ennakoivasti ja sisällyttää se koulutuksen alkuvaiheeseen.

Tavoitteet

Tiedot

- Opitaan ymmärtämään poliisien ihmisoikeuksien käsite.
- Opitaan tuntemaan poliisien omiin oikeuksiin liittyvät ihmisoikeusanalyysin kysymykset.

Asenteet

- muiden ihmisoikeudet hyväksytään paremmin omien oikeuksien tunnustamisen kautta.
- lisätään tietoisuutta poliisin omista oikeuksista ja ihmisoikeuksien voimaannuttavasta tehtävästä.
- poliisi tuntee olevansa osa ihmisoikeusjärjestelmää, ei sen vastustaja.

Taidot

- Osataan tarkastella omia oikeuksia ihmisoikeusnäkökulmasta.
- Osataan esittää ihmisoikeusanalyysissä olennaiset kysymykset ja soveltaa niitä koulutettavien omissa organisaatioissa.

Vaatimukset

- aika: 60–90 minuuttia
- materiaali:
 - moniste 1 tapaustutkimukseen ja ohjaavine kysymyksineen
 - vaihtoehto: Power Point -esitys ja dataprojektori
- lehtiötaulu
- tila: luentosali ja kaksi ryhmätyötilaa
- ryhmän koko: 15–20 henkeä

Kuvaus tehtävästä 2: **Tapaustutkimus – syrjintä työpaikalla**

- 1 Esittele tehtävän tarkoitus ja tavoitteet.
- 2 Esittele tapaus kaikille yhteisesti.
- 3 Jaa moniste (tapaustutkimus sekä ohjaavat kysymykset).
- 4 Pyydä koulutettavia pohtimaan itsekseen tapaustutkimuksen mahdollista ratkaisumallia.
- 5 Jaa koulutettavat 5–6 hengen ryhmiin keskustelemaan tapauksesta.
- 6 Vastaa ryhmätyöskentelyn aikana mahdollisesti esille nouseviin kysymyksiin.
- 7 Pyydä ryhmiä esittelemään tuloksensa muille ryhmille. Käsittele ehdotettuja ratkaisuja ja kirjaa lehtiötaululle muutamia keskeisiä seikkoja.
- 8 Tee pääkohdista yhteenveto ja anna tapauskohtaista palautetta kouluttajan muistiinpanoissa olevien tietojen perusteella tarpeen mukaan.

Moniste – Tehtävä 2: Tapaustutkimus – syrjintä työpaikalla

Tapaustutkimus: Syrjintä työpaikalla

Apulaispoliisipäällikkö Alison Halfordia ei ollut ylennetty, vaikka hän oli tehnyt useita hakemuksia seitsemän vuoden aikana. Hän uskoi, ettei hänen esimiehensä, poliisipäällikkö, ylentänyt häntä siksi, että vastusti hänen sitoutumistaan naisten ja miesten yhdenvertaiseen kohteluun. Halford käynnistikin sukupuoleen perustuvaa syrjintää koskevan menettelyn.

Seuraavien kuukausien aikana Halford koki, että muutamat hänen osastonsa työntekijät käynnistivät ”kampanjan” häntä vastaan hänen tekemänsä kantelun vuoksi. Hän väitti, että hänen omassa työhuoneessaan olevaa lankapuhelinta kuunneltiin. Näin pyrittiin hankkimaan tietoja käytettäväksi häntä vastaan syrjintää koskevassa menettelyssä. Hän esitti todisteita väitteidensä tueksi ja väitti ihmisoikeuksiaan loukatun.

Kysymykset keskustelunaiheiksi:

1. Mitä ihmisoikeuksia tilanteeseen liittyy?
2. Onko työhuoneen puhelimen kuunteleminen ihmisoikeuksiin puuttumista?
3. Onko työhuoneen puhelimen kuunteleminen ihmisoikeusloukkaus?
4. Mitä etunäkökohtia/eturistiriitoja asiaan liittyy?
5. Mitä muita jännitteitä saattaa syntyä ihmisoikeuksien yhteydessä työpaikalla?

Moniste – Tehtävä 2: **Tapaustutkimus – syrjintä työpaikalla** (jatkoa)

OSA 1: TILANTEESEEN LIITTYVÄT IHMISOIKEUDET / VALTION PUUTTUMINEN IHMISOIKEUKSIIN

1.1 Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?

1.2 Puututaanko jollakin valtion toimella tilanteeseen
liittyviin ihmisoikeuksiin?

OSA 2: PERUSTELTUA TOIMINTAA VAI IHMISOIKEUSLOUKKAUS?

2.1 Onko valtion toimille oikeudellinen perusta kotimaan
lainsäädännössä?

Kouluttajan muistiinpanot

Näissä muistiinpanoissa käsitellään poliisien ihmisoikeuksia. Sen jälkeen analysoidaan ihmisoikeuksia koskeva tapaustutkimus käyttäen moduulissa 3 esitettyä analyysimallia.

1. Keskeiset käsitteet

- Onko poliiseilla ihmisoikeuksia?
- Poliisien ihmisoikeuksiin liittyvät haasteet.
- Mitkä ihmisoikeudet ovat erityisen tärkeitä poliisien kannalta?

2. Tehtävöpas: ihmisoikeusanalyysi

- Sovelletaan poliisien ihmisoikeuksiin ihmisoikeusanalyysiä, etenkin suhteellisuusperiaatetta.

1. Keskeiset käsitteet

a) Onko poliiseilla ihmisoikeuksia?

Ihmisoikeuksista keskusteltaessa merkittävimpanä nousee esille yksityishenkilöiden ja valtion välinen suhde. Keskusteltaessa ihmisoikeuksista ja poliisista ensimmäisenä tulee mieleen, että poliisi toimii valtion viranomaisena, joten sillä on velvollisuus kunnioittaa ja suojella ihmisten oikeuksia. Poliisit itse esittävät kuitenkin usein kysymyksen siitä, ovatko hekin oikeuksien haltijoita tehtäviään hoitaessaan. Vastaus on yksinkertaisesti: "Ovat."

- Poliiseilla on oikeus samoihin oikeuksiin ja vapauksiin kuin muutkin, ja ihmisoikeudet suojaavat heitä heidän tehdessään työtään. Poliisit voivat vedota erilaisissa kansainvälisissä ihmisoikeusasiakirjoissa, kuten Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tai kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa vahvistettuihin oikeuksiinsa. Poliisien ihmisoikeuksiin pätevät samat periaatteet kuin yleisesti ihmisoikeuksiin. Poliisin oikeuksia voidaan rajoittaa, mutta vain jos kyseessä ovat suhteelliset oikeudet ja niiden rajoittaminen on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa, jotta poliisi toimisi lain mukaisesti ja suhteellisuusperiaatetta noudattaen.¹
- Ihmisoikeudet ovat jakamattomia ja koskevat ihmisten erottamattoman ihmisarvon perusteella kaikkia ihmisiä. Poliisiorganisaation palvelukseen tuleminen tai virka-asun päälle pukeminen ei tarkoita sitä, että omat ihmisoikeudet olisi uhrattava organisaation sisäisten sääntöjen vuoksi. Aiemmin asiaa tulkittiin niin, ettei ihmisoikeuksia voitu soveltaa poliiseihin,² mutta tällainen rajoittava käsitys on nyt vanhentunut.
- Yksi poikkeus tähän yleiseen käsitykseen poliisin ihmisoikeuksista löytyy Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklasta³, joka koskee kokoontumis- ja yhdistymisvapautta. Sen 11 artiklan 2 kohdassa ei estetä valtiota asettamasta lain mukaisia rajoituksia kokoontumis- ja yhdistymisvapautta koskevan oikeuden käyttämiselle, kun kyseessä ovat armeijaan, poliisiin tai valtionhallintoon kuuluvat henkilöt. Erityisen asemansa vuoksi valtion

1. Euroopan neuvosto, ministerikomitea, Explanatory Memorandum, Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics, 19.9.2001.

2. Tämä koski myös esimerkiksi valtion virkamiehiä, armeijan jäseniä ja rikoksesta tuomittuja.

3. Ks. myös Yhdistyneet kansakunnat (YK), kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus, 16. joulukuuta 1966, 22 artiklan 2 kohta.

virkamiesten kokoontumis- ja yhdistymisvapautta koskevaa oikeutta voidaan rajoittaa tiukemmin kuin keskivertokansalaisen oikeutta. Tämä liittyy valtion etuun priorisoida elintärkeitä turvallisuustehtäviä suhteessa yksilöllisiin etuihin. Kokoontumis- ja yhdistymisvapautta koskevan oikeuden täydellinen kielto ei kuitenkaan ole välttämättä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artiklan 2 kohdan mukainen. Rajoitusten on oltava kotimaan lainsäädännön mukaisia, eivätkä ne saa olla mielivaltaisia.⁴ Unkarin perustuslaissa kielletään poliisien poliittinen toiminta ja jäsenyys poliittisissa puolueissa, eikä tämän ole todettu rikkovan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 ja 11 artiklaa, koska sillä oli poliisin politisoitumisen estämistä kommunismin jälkeen koskeva hyväksyttävä tavoite eikä se ollut suhteeton siirryttäessä totalitaristisesta hallinnosta moniarvoiseen demokratiaan.⁵

Haastaviin tilanteisiin joutuminen kuuluu poliisin työhön. On ymmärrettävää, että tällaisissa tilanteissa nousee pintaan erilaisia tunteita, kuten vihaa ja aggressiota. Koulutuksen aikana koulutettavat voivat perustella tätä esimerkiksi seuraavasti: "Poliisina minun on hyväksyttävä, että ihmiset huutavat minulle, sylkevät päälleni, eivät kunnioita minua ja heittelevät kiviä kohti, mutta minun on pysyttävä kunnioittavana, kohteliaana ja tyynenä. Se on ihan liikaa."

Poliisiorganisaation olisikin varmistettava, että sen poliisit saavat riittävästi operatiivista opastusta ennen tällaisiin tilanteisiin joutumista. Hankalien poliisioperaatioiden jälkeen on myös varattava aikaa tilanteen purkamiseen. Koulutus tarjoaa tilaisuuden lisätä tietoisuutta poliisien keskuudessa siitä, miksi on tärkeää heille itselleen, poliisille instituutiona ja koko yhteiskunnalle, että ihmisoikeuksia suojellaan ja kunnioitetaan myös hankalissa tilanteissa.

Poliisit pitävät usein poliisiin kohdistuvia väkivallantekoja ihmisoikeusloukkauksena, mutta yksittäisten henkilöiden poliisiin kohdistamia tekoja ei voida pitää ihmisoikeusloukkauksina. Asiaankuuluva ihmisoikeusaksi sijoittuu tosiasiasa poliisimiehen ja poliisiorganisaation välille. Miten poliiseja on valmisteltu operatioon? Millä toimenpiteillä heitä suojellaan vaarallisissa tilanteissa? Mitä välineitä he tarvitsevat? Mitä strategisia operatiivisia toimenpiteitä on otettu käyttöön?

4. Grabenwarter, C., *Europäische Menschenrechtskonvention*, Wien, Verlag C. H. Beck, 2005, s. 263 ja 271.

5. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien, *Rekvenyi v. Unkari*, asia nro 25390/94, 20.5.1999.

Poliisin eettinen perussääntö, Euroopan neuvoston ministerikomitea Rec(2001)10

Artiklat

31. Poliisin henkilöstöllä on pääsääntöisesti samat kansalaisoikeudet ja poliittiset oikeudet kuin muillakin kansalaisilla. Näitä oikeuksia voidaan rajoittaa ainoastaan, kun rajoittaminen on välttämätöntä poliisin tehtävien hoitamiseksi demokraattisessa yhteiskunnassa, laissa säädetyn mukaisesti ja Euroopan ihmisoikeussopimusta noudattaen.
32. Poliisin henkilöstöllä on virkamiehinä mahdollisimman laajat sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet. Henkilöstöllä on erityisesti oikeus järjestäytyä etujärjestöiksi tai osallistua etujärjestöjen toimintaan, oikeus saada asianmukainen korvaus ja sosiaaliturva sekä oikeus erityisiin terveyteen ja turvallisuuteen liittyviin toimenpiteisiin, joissa otetaan huomioon poliisityön erityisluonne.
33. Poliisin henkilöstöä koskevia kurinpidollisia toimenpiteitä valvoo riippumaton elin tai tuomioistuin.
34. Viranomaiset tukevat poliisin henkilöstöä, joiden viranhoitamiseen kohdistuu perusteettomia syytöksiä.

b) Poliisien ihmisoikeuksiin liittyvät haasteet

- Työoloilla ja organisaatorakenteilla tai -toimenpiteillä ei onnistuta aina varmistamaan poliisin ihmisoikeuksia tai jopa vaarannetaan ne taikka loukataan niitä. "Pomoni antaa vain määräyksiä. Hän sanoo aina, että jos ei kiinnosta, voit lähetä. Niin kauan kuin olet täällä, tottelet minua." Tai "Meitä pyydettiin antamaan dna-näytteet. Se on vastoin ihmisoikeuksiamme."

Poliisijohtajat ovat vastuussa työntekijöidensä ihmisoikeuksista huolehtimisesta. Rakenteelliset tekijät ja poliisiorganisaation kulttuuri vaikuttavat niin ikään poliisien kansalaisoikeuksiin sekä taloudellisiin ja sosiaalisiin oikeuksiin, kuten työoloihin ja työaikaan, sosiaaliturvaan, avoimuuteen ja viestintä- sekä hallintoprosesseihin osallistumiseen, henkilöstöhallintoon ja johdon vastuuseen koulutuksesta. Organisaation tarkastelu ihmisoikeusnäkökulmasta antaa tärkeää tietoa siitä, onko asetelma poliisien ihmisoikeuksien kannalta suotuisa.

- Poliisit joutuvat kohtaamaan aggressiivista, erittäin provosoivaa tai väkivaltaista käytöstä ja he joutuvat omasta mielestään rajoittamaan toimenpiteensä maltillisiin. "Mielenosoitusten aikana minun on seisottava rivissä. Mielenosoittajat provosoiivat meitä, sylkevät päällemme, heittelevät meitä esineillä ja käyttäytyvät väkivaltaisesti. Me emme saa tehdä muuta kuin suojautua kilpiemme taakse."

Poliisin tehtäviä hoitaessaan ja erityisesti poliisivaltuuksia käyttäessään poliisi ei toimi yksityishenkilönä vaan valtion elimenä. Valtion velvollisuus kunnioittaa ja suojella ihmisoikeuksia vaikuttaa näin ollen suoraan niihin vaihtoehtoihin, joita poliisilla on käytettävissään aggressioihin vastaamiseksi. Myös poliisien oikeuksia on kunnioitettava ja suojeltava esimerkiksi tarjoamalla suojavarusteita, suunnitteleamalla operaatio huolellisesti ja toteuttamalla ehkäiseviä toimenpiteitä, sillä he voivat olla vaarassa loukkaantua tai kuolla virantoimituksessa. Poliisin oikeuksien rajoittaminen voi olla välttämätöntä poliisin tehtävien hoitamiseksi, mutta tällaisten rajoitusten olisi oltava suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Poliisi on erityinen valtion elin, joten poliisin oikeuksia saatetaan rajoittaa enemmän kuin tavallisen kansalaisen oikeuksia. Jos palataan väkivaltaiseksi muuttuvaa mielenosoitusta koskevaan esimerkkiin, tavallinen

kansalainen voisi juosta karkuun tai hakea apua, mutta poliisilla on velvollisuus suojella muiden ihmisoikeuksia ja palauttaa yleinen järjestys.

- Jos poliisia syytetään kaltoinkohtelusta ja pidetään vastuussa virantoimituksen aikana suoritetuista teoista tai laiminlyönneistä, yleensä poliisin esimies saattaa poliisin vastuuseen organisaation sisäisellä kurinpitomenettelyllä. Jos poliisin toiminnalla on vakavia seurauksia, poliisin on kannettava yksilöllinen vastuu teoistaan ja tekemättä jättämisistään rikosoikeusjärjestelmässä ja suoritettava rangaistukset, vankeus mukaan lukien. Tällöin tärkeät edut ovat ristiriidassa keskenään: jokaisella on oikeus valvoa poliisin toimia ja saada korvausta virkavirheestä, kun taas poliiseilla on oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja syyttömyysolettamaan. Nämä keskenään ristiriitaiset edut on tasapainotettava ottamalla huomioon poliisin tehtävät ja suhteellisuusperiaate. Kansainvälisten ihmisoikeustuomioistuinten laatimat normit edistävät oikeudenkäyntien oikeudenmukaisuutta tällaisissa tapauksissa.

Koulutusvinkki: Tunne siitä, ettei poliisilla ole mitään oikeuksia eikä kukaan välitä heistä

- Korosta, että poliisien on perusteltua vaatia ihmisoikeuksiaan ihmisoikeuslainsäädännön nojalla.
- Selvitä poliisin yksilöllinen vastuu ja vastuullisuus teoistaan ja keskustele sen seurauksista.
- Käytä Halfordin tapausta ja muita poliisin ihmisoikeuksia koskevia tapaustutkimuksia.
- Käynnistä päivä tilanteella, esimerkiksi kuulemisella, jossa poliisien on käsiteltävä tätä aihetta.
- Selitä ja tee skenaariokoulutuksessa selväksi, että myös poliisien ihmisoikeuksia suojellaan.
- Mainitse, että kidutuksen vastainen komitea ja muut valvontaelimet ottavat huomioon poliisien ihmisoikeuksien kannalta olennaiset työolot ja organisaatorakenteet.
- Selitä poliisin suojelemiseksi käyttöön otettuja kotimaan menettelyjä ihmisoikeusnäkökulmasta katsoen (työoikeudet, poliisien ammattiliitot, turvallisuusmääräykset, sosiaaliturva-asiat sekä syrjinnän ja häirinnän torjunnassa sovellettavat menettelyt).

Ihmisoikeudet ja demokratia määrittävät poliisitoiminnan roolin ja tavoitteet sekä poliisin velvollisuudet ja sen, miten nämä velvollisuudet pitäisi hoitaa. Poliisien ihmisoikeuksien tunnustaminen on tärkeä osa oikeusvaltioperiaatetta, ja se edesauttaa poliisin sulautumista yhteiskuntaan, jota se palvelee.⁶

Poliisin ihmisoikeudet ovat itsessään arvokkaita, ja poliisin oikeuksien tukeminen liittyy siihen, miten poliisi onnistuu ihmisoikeuksien saralla. Kidutuksen vastainen komitea valvoo esimerkiksi säilöönottotiloja kaikkialla Euroopassa ja keskittyy säilöönottotiloissa työskentelevien poliisien työoloja. Henkilöstömäärän riittämättömyyden, työaikojen ja materiaalien resurssien kaltaiset tekijät ovat kaikki tärkeitä siltä kannalta, miten ihmisoikeuksien saralla onnistutaan.

6. Euroopan neuvosto, ministerikomitea, Explanatory Memorandum, Recommendation Rec(2001)10 of the Committee of Ministers to member states on the European Code of Police Ethics, 19.9.2001, s. 30.

c) Mitkä ihmisoikeudet ovat erityisen tärkeitä poliisien kannalta?

Poliisien ihmisoikeudet määräytyvät kansallisen lainsäädännön ja organisaatioiden sisäisten määräysten perusteella. Lisäksi korkeammalla tasolla on tietty ihmisoikeusnäkökulma. Monissa poliisiorganisaatioissa puhutaan poliisien oikeuksista, kun kyseessä ovat esimerkiksi palkkaan, ylitiöihin, vapaisiin tai työoloihin liittyvät konkreettiset säännöt ja määräykset. Keskustelua käydään kuitenkin vain harvoin ihmisoikeuksien kielellä. Halfordin tapaus on hyvä esimerkki toisenlaisesta lähestymistavasta. Se osoittaa, että ihmisoikeudet ovat asiaankuuluvia organisaation sisäisten normien kannalta.

Poliisien oikeuksien rajoittamisen on perustuttava lakiin, ja rajoittaminen on sallittua vain, kun sillä pyritään lailliseen tavoitteeseen ja kun suhteellisuusperiaatetta noudatetaan.

Taulukko 6.1: Esimerkkejä poliisien ihmisoikeuksista

<p>Oikeus elämään</p> <p>Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artikla</p> <p>Euroopan unionin perusoikeuskirjan (EU:n perusoikeuskirjan 2 artikla)</p> <p>Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 6 artikla</p>	<p>Oikeus saada suojelua vaarallisissa tilanteissa</p> <p>Välineet, koulutus, ammattimaiset poliisioperaatiot, riittävät resurssit, ja tehokas tutkinta, kun poliisi on kuollut virantoimituksessa.</p>
<p>Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin</p> <p>Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artikla</p> <p>EU:n perusoikeuskirjan 47 ja 48 artikla</p> <p>Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 14 ja 15 artikla</p>	<p>Jos poliisi on syytettynä rikosoikeudenkäynnissä teosta, jotka on tehty virantoimituksessa, sovelletaan kaikkia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita (oikeus saada tietoa syytteenä, oikeus puolustukseen ja oikeus vaieta, oikeus asianajajaan, syyttömyysolettama, riippumattoman elimen uudelleentarkastelu)</p>
<p>Oikeus yksityisyyteen sekä henkilötietojen suojaan</p> <p>Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla</p> <p>EU:n perusoikeuskirjan 7 ja 8 artikla</p> <p>Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 17 artikla</p>	<p>Perusteltu oletus yksityisyydestä työpäällä (Halford v. Yhdistynyt kuningaskunta)</p> <p>Arkaluonteiset aiheet: työpaikkavalvonta, sähköpostien ja puhelimen seuraaminen, huumetestit, dna-näytteiden toimittamista koskeva vaatimus, sormenjäljet ja ulkoasua koskevat määräykset</p>
<p>Sananvapaus</p> <p>Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artikla</p> <p>EU:n perusoikeuskirjan 11 artikla</p> <p>Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 19 artikla</p>	<p>Poliisien poliittinen toiminta suhteessa poliittisen puolueettomuuden varmistamiseen poliisiyksiköissä, virallisen tiedon luottamuksellisuus</p>
<p>Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus</p> <p>Euroopan ihmisoikeussopimuksen 11 artikla</p> <p>EU:n perusoikeuskirjan 12 artikla</p> <p>Euroopan sosiaalisen peruskirjan 5 ja 6 artikla</p> <p>Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 21 ja 22 artikla</p> <p>Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 8 artikla</p>	<p>Poliisien ammattijärjestöjen muodostaminen. Onko poliiseilla oikeus lakkoilla?</p>
<p>Syrjinnän kielto</p> <p>Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 artikla sekä EU:n perusoikeuskirjan 20 ja 21 artikla</p> <p>Euroopan sosiaalisen peruskirjan 26 artikla</p> <p>Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 2 ja 24 artikla</p> <p>Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 2 artiklan 2 kohta</p>	<p>Syrjivät työhönottomenettelyt, työolot, ylentämiskäytännöt, miesten ja naisten samapalkkaisuus, irtisanomiskäytännöt, häirintä</p>
<p>Oikeus oikeudenmukaisiin ja kohtuullisiin työoloihin</p> <p>Euroopan sosiaalisen peruskirjan 2, 3 ja 4 artikla</p> <p>EU:n perusoikeuskirjan 31 artikla</p> <p>Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 7 artikla</p>	<p>Kohtuulliset työajat, lepoajat, palkalliset lomat, asianmukainen palkka, työsuojelumääräykset</p>
<p>Sosiaaliturva</p> <p>Euroopan sosiaalisen peruskirjan 8, 12, 27 ja 32 artikla</p> <p>EU:n perusoikeuskirjan 34 artikla</p> <p>Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 9 ja 10 artikla</p>	<p>Eläkejärjestelmä, sairauspoissaolot (etenkin työtapaturmasta aiheutuvat), työkyvyttömyysvakuutus, äitiysloma, lastenhoitovelvoitteet</p>

Lähde: Tämän taulukon tiedot on saatu pääosin julkaisusta Council of Europe, European Platform for Policing and Human Rights, *Police officers have rights too!*, Strasbourg, Euroopan neuvosto.

2. Tehtäväopas: ihmisoikeusanalyysi

Tapaustutkimus: Syrjintä työpaikalla

Tässä tapaustutkimuksessa havainnollistetaan...

... että ihmisoikeudet koskevat myös poliiseja. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on käsitellyt tapauksia, joissa on tarkasteltu sitä, onko poliisien ihmisoikeuksia kunnioitettu ja/tai suojeltu.

... että toimitiloissa/poliisiasemalla voidaan kohtuudella odottaa yksityisyyden suojaa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklasta poikkeamisessa on noudatettava lakia, sillä on oltava laillinen tavoite ja siinä on otettava suhteellisuusperiaate asianmukaisesti huomioon.

Analyysi

Apulaispoliisipäällikkö Halfordin tapauksessa on kyse valtion velvollisuudesta kunnioittaa hänen ihmisoikeuksiaan. Moduulissa 3 esiteltyä ihmisoikeuksien analysointityökalua sovelletaan tähän sen selvittämiseksi, onko oikeuksiin puuttuminen perusteltua vai onko kyseessä ihmisoikeusloukkaus.

OSA 1: TILANTEeseen LIITTYVÄT IHMISOIKEUDET / VALTION PUUTTUMINEN IHMISOIKEUKSIIN

1.1 Mitä ihmisoikeuksia kyseiseen tilanteeseen liittyy?

Euroopan ihmisoikeussopimuksen kahdestoista lisäpöytäkirja Artikla 1

1. Laissa tunnustetut oikeudet taataan ilman minkäänlaista sukupuoleen, rotuun, ihonväriin, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai yhteiskunnalliseen alkuperään, kansalliseen vähemmistöön kuulumiseen, varallisuuteen, syntyperään tai muuhun asemaan perustuvaa syrjintää.
2. Ketään ei saa syrjiä viranomaistoiminnassa 1 kappaleessa tarkoitetuilla perusteilla.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen kahdestoista lisäpöytäkirja sisältää yleisen syrjinnän kiellon, jota sovelletaan ylentämättä jättämiseen. Tapauksen ajankohtana kahdestoista lisäpöytäkirja ei kuitenkaan ollut tullut vielä voimaan. Kansallinen tuomioistuin myönsi apulaispoliisipäällikkö Halfordille korvauksen syrjinnästä ylentämättä jättämisen johdosta. Halford keskittyi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimeen viemässään asiassa työhuoneensa puhelimen kuunteluun. Tällä hetkellä Euroopan ihmisoikeussopimuksen kahdestoista lisäpöytäkirja on sitova seitsemässä EU:n jäsenvaltiossa. Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 26 artiklan vastaavaa määräystä sovelletaan kaikkiin EU:n jäsenvaltioihin.

Euroopan ihmisoikeussopimus**8 artikla – Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta**

1. Jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.
2. Viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalien suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on huomauttanut 8 artiklan osalta, että "toimitiloista sekä kotoa soitetut puhelut voivat kuulua yksityiselämän ja kirjeenvaihdon käsitteiden soveltamisalaan".

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin, Halford v. Yhdistynyt kuningaskunta, asia nro 20605/92, 25.6.1997, 44 kohta.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artikla käsittää monia yksityisyyteen liittyviä näkökohtia, kuten yksilöllisen itsemääräämisoikeuden ja identiteetin, kodin, perheen, avioliiton ja kirjesalaisuuden. Vaikka kirjeenvaihdon tarkoitettiin alun perin kirjoitettuja kirjeitä, se kattaa nyt kaikki nykyaikaiset viestintämuodot ja tiedonsiirron – puhelut ja sähköpostiviestit mukaan lukien.

1.2 Puututaanko jollakin valtion toimella tilanteeseen liittyviin ihmisoikeuksiin?

Yksityisen kirjeenvaihdon pidättäminen, sensurointi, tarkastaminen, sieppaaminen tai julkistaminen on ihmisoikeuksiin puuttumista.⁷

Apulaispoliisipäällikkö Halford väitti, että hänen työhuoneensa puhelimia oli salakuunneltu. Näin ollen asiassa nousi esille kysymys siitä, sovelletaanko yksityisyyden käsitettä myös toimitiloissa tai tässä nimennomaisessa tapauksessa poliisiasemilla.

Näyttöä ei ollut siitä, että Halfordia olisi varoitettu osastollaan käytettyjen sisäisten televiestintäjärjestelmien käyttäjänä, että järjestelmässä soitettuja puheluita saatettiin salakuunnella. (Ks. edellinen alaviite, 45 kohta.) Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen mukaan "hänen olisi ollut perusteltua odottaa yksityisyyttä" (ks. edellinen alaviite) tällaisilta puheluilta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei hyväksynyt vastaajan näkemystä, jonka mukaan "työnantajan pitäisi lähtökohtaisesti pystyä seuraamaan työntekijän työnantajan tarjoamalla puhelimella soitettuja puheluita ilman, että työntekijällä on ennakkotietoa asiasta." (Ks. edellinen alaviite, 43 kohta.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että "Halfordin työhuoneensa puhelimella käymät puhelinkeskustelut kuuluvat yksityiselämän ja kirjeenvaihdon käsitteiden soveltamisalaan, joten 8 artiklaa voitiin soveltaa kanteen tähän osaan". Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi vielä, että "oli kohtuullisen todennäköistä, että osasto oli salakuunnellut puheluita ensisijaisena tavoitteenaan kerätä aineistoa syrjintää koskeneen oikeudenkäynnin puolustuksen tueksi."

Ei ollut epäilystäkään siitä, etteikö kyse olisi ollut "viranomaisen puuttumisesta oikeuksiin". (Ks. edellinen alaviite, 48 kohta.)

7. Parlamenttienvälinen liitto (IPU) ja YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimisto (OHCHR), *Human Rights: Handbook for Parliamentarians*, IPU/OHCHR, 2005, s. 104 ja sitä seuraavat sivut.

OSA 2: PERUSTELTUA TOIMINTAA VAI IHMISOIKEUSLOUKKAUS?**2.1 Onko valtion toimille peruste kotimaan lainsäädännössä?**

Seuraavaksi on selvitettävä, oliko puuttuminen lainmukaista. Mielivaltaiselta oikeuksiin puuttumiselta suojaamiseksi ”maan lainsäädännön on oltava riittävän selkeä niin, että kansalaisille annetaan asianmukainen osoitus siitä, missä olosuhteissa ja millä edellytyksin viranomaisilla on valtuudet turvautua tällaisiin salaisiin toimenpiteisiin”. (Ks. edellinen alaviite, 49 kohta.) Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kyseinen ilmaus paitsi ”edellyttää kotimaan lainsäädännön noudattamista, se liittyy myös kyseisen lain laatuun ja edellyttää sen olevan oikeusvaltioperiaatteen mukainen”. (Ks. edellinen alaviite.)

”Kun viranomaiset turvautuvat viestinnän seurantaan tai salakuuntelua koskeviin salaisiin toimenpiteisiin, kotimaan lainsäädännössä on taattava yksilöille jonkinlainen suoja mielivaltaisesta 8 artiklaan puuttumisesta vastaan, sillä julkista valvontaa ei ole, joten vallan väärinkäytön riski on olemassa.” (Ks. edellinen alaviite.)

Tässä tapauksessa kotimaan lainsäädännössä ei ollut säännöksiä puhelimen salakuuntelusta viranomaisten käyttämissä sisäisissä viestintäjärjestelmissä. Sen vuoksi julkisia televiestintäjärjestelmiä varten laadittuja sääntöjä ei sovellettu poliisin käyttämiin sisäisiin viestintäjärjestelmiin.

Halfordin oikeuteen puuttuminen ei siis ollut ”sallittu laissa, sillä kotimaan lainsäädännössä ei ollut säännöksiä julkisen verkon ulkopuolisissa televiestintäjärjestelmissä soitettujen puheluiden salakuuntelusta.” (Ks. edellinen alaviite, 50 kohta.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että koska laissa ei ollut säännöksiä, joissa olisi täsmennetty viranomaisen mahdollisuus puuttua yksityisyyttä koskevaan oikeuteen tässä nimenomaisessa asiayhteydessä, 8 artiklaa oli rikottu. Lisätoimet, joissa tutkittiin, pyrittiinkö toteutetulla toimenpiteellä lailliseen tavoitteeseen ja oliko se suhteellisuusperiaatteen mukainen, olivat näin ollen tarpeen sen selvittämiseksi, oliko tapahtunut loukkaus.

Käsiteltävä tapaus on merkittävä poliisien oikeuksien käsitteen kannalta sekä sen kohteena olevan asian kannalta: oikeutta yksityisyyteen sovelletaan myös poliisiorganisaatiossa. Siinä tehdään selväksi, ettei poliisien oikeuksien ja kansalaisten oikeuksien välillä ole eroa. Niihin sovelletaan samoja periaatteita.

Muita kysymyksiä, jotka liittyvät poliisien yksityisyyttä koskevaan oikeuteen:

- työpaikkavalvonta (videokamerat, sähköpostien ja puhelimen seuranta)
- yksityisten matkapuhelinten käyttö
- pakolliset huumetestit
- pakollinen HIV-testi (verikoe)
- DNA-näytteiden tai sormenjälkien antaminen
- yksilön ulkoasua/tapoja koskevat rajoitukset (esimerkiksi hiusmalli, tatuoinnit, meikkaus, uskonnolliset symbolit, korvakorut, julkinen tupakointi).

LIITTEET

Liite 1: Työpajojen ohjelmat	203
Liite 2: Kouluttajien perusohjeet	210
Liite 3: Vinkkejä tapaustutkimusten valmisteluun	214
Liite 4: Tehtäväkokoelma	219

Liite 1: Työpajojen ohjelmat

Kohderyhmä:

Esimiestasoa alemman tason poliisit
Ryhmän koko: 18–20 henkeä

Tavoitteet

Tiedot

- Ymmärretään keskeiset ihmisoikeuksiin liittyvät käsitteet ja niitä vastaavat velvollisuudet.
- Ymmärretään poliisin vastuu kunnioittaa ja suojella ihmisoikeuksia demokraattisessa yhteiskunnassa.
- Ymmärretään syrjinnän kiellon periaatteen olennainen tärkeys ja ominaisuudet.

Asenteet

- Hyväksytään ihmisoikeudet poliisitoiminnan perustaksi ja tavoitteeksi.
- Omaksutaan myönteisempi asenne ihmisoikeuksiin ja syrjintäkiellon periaatteeseen.
- Lisätään sitoutumista yhdenvertaisuuden huomioon ottavaan poliisitoimintaan.

Taidot

- Sovelletaan ihmisoikeusnormeja ja syrjintäkiellon periaatetta käytännössä tarkastelemalla konkreettisia poliisitoiminnan tilanteita ihmisoikeuksien analyysityökalun avulla.

Työpaja A (2½ päivää)

Työpaja A on suunniteltu vakiolähestymistavaksi ihmisoikeuksiin perustuvaan poliisitoimintaan. Ihmisoikeuskysymyksiä käsitellään vahvasti mutta turvallisesti. Tämä kurssiohjelma on suositeltava, jos kouluttajalla ei ole kovin paljon tai lainkaan kokemusta ihmisoikeuskoulutuksesta.

1. PÄIVÄ

Aamupäivä (noin 3½ tuntia)

1 yksikkö (50 minuuttia)	Seminaarin johdanto	Kouluttajan ja koulutettavien esittäytyminen Koulutusta koskevat odotukset ja tavoitteet (lehtiötaululle ihmisoikeuskoulutuksen kolmio) Organisatoriset asiat	
10 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Johdanto aiheeseen Poliisi ja ihmisoikeudet Onko murha ihmisoikeusloukkaus?	Poliisitoiminta ihmisoikeuksien näkökulmasta Ryhmätyöskentely, jonka jälkeen yhteinen keskustelu	Moduuli 2 Tehtävä 1
10 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Ihmisoikeuksiin liittyvät perusajatukset ja -käsitteet "Ihmisoikeuksien taustalla oleva ajatus on sekä yksinkertainen että voimakas: kohdellaan ihmisiä ihmisarvoisesti."	Ihmisoikeuksien perusteiden ymmärtäminen Ryhmätyöskentely, jonka jälkeen yhteinen keskustelu. Kouluttaja antaa tapauskohtaista palautetta.	Moduuli 1 Moniste
10 minuuttia	Tauko		
½ yksikköä (25 minuuttia)	Ihmisoikeusanalyysi Ihmisoikeusanalyysi – kunnioittamisvelvollisuus Ihmisoikeusanalyysi – suojeluvollisuus Mitä ihmisoikeusloukkaus tarkoittaa?	Johdanto ihmisoikeuksien analysointimalleihin (kunnioittaminen ja suojele) tapaustutkimuksia käyttäen Ehdottomat ja suhteelliset ihmisoikeudet	Moduuli 3 Moniste 1 Moniste 2
90 minuuttia	Lounastauko		

Iltapäivä (noin 3 tuntia)

½ yksikköä (25 minuuttia)	Tapaustutkimukset: A ja B kunnioittamis- velvollisuudesta, C ja D suojeluvollisuudesta	Ryhmätyöskentely Neljä tapaustutkimusta (kunnioitta- minen ja suojelu), neljä ryhmää	Moduuli 3 Moniste 1 Moniste 2
1 yksikkö (50 minuuttia)	Tapaustutkimukset (jatkoa) Kouluttajan muistiinpanot 2. Tehtäväopas: ihmisoikeusanalyysi Lisämateriaali	Tulosten esittely ja yhteinen keskus- telu. Kouluttaja antaa tapauskohtai- sesti palautetta.	Moduuli 3
20 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Tapaustutkimukset (jatkoa)	Tulosten esittely ja yhteinen keskus- telu. Kouluttaja antaa tapauskohtai- sesti palautetta.	Moduuli 3
15 minuuttia	Yhteenveto, avoimet kysymykset, lyhyt palaute		

2. PÄIVÄ**Aamupäivä (noin 3½ tuntia)**

1 yksikkö (50 minuuttia)	Poliisin ihmisoikeudet Ihmisoikeuskokemukset: kun poliisien ihmisoikeuksia kunnioi- tetaan tai ne evätään	Ryhmätyöskentely, pohdintaa ja keskustelua yhteisesti	Moduuli 6 Tehtävä 1
1 yksikkö (50 minuuttia)	Tapaustutkimus – syrjintä työpaikalla	Ryhmätyöskentely, jonka jälkeen yhteinen keskustelu	Moduuli 6 Tehtävä 2
20 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Monimuotoisuus, tasa-arvo ja syrjintäkielto Vasen käsi / oikea käsi	Pohdintaa ja keskustelua yhteisesti	Moduuli 5 Tehtävä 1, versio 1
10 minuuttia	Tauko		
½ yksikköä (25 minuuttia)	Ihmisoikeusanalyysi Analyysimalli: Syrjintäkielto	Johdanto syrjintäkieltoa koskevaan analyysimalliin käyttäen tosielämän esimerkkejä ja tapaustutkimuksia	Moduuli 5 Tehtävä 3
90 minuuttia	Lounastauko		

Iltapäivä (noin 3 tuntia)

½ yksikköä (25 minuuttia)	Tapaustutkimukset: A – Käännyttiin tarkastuspisteellä B – Henkilöllisyyden tarkastaminen rautatieasemalla	Ryhmätyöskentely, kaksi tapaustutkimusta / neljä ryhmää	Moduuli 5 Tehtävä 3
1 yksikkö (50 minuuttia)	Tapaustutkimukset (jatkoa) Kouluttajan muistiinpanot 2. Analyysimalli – Syrjintäkielto Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – Syrjintäkielto Lisämateriaali	Tulosten esittely ja yhteinen keskustelu. Kouluttaja antaa tarpeisiin sovitettua palautetta.	Moduuli 5
20 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Tapaustutkimukset (jatkoa)	Tulosten esittely ja yhteinen keskustelu. Kouluttaja antaa tarpeisiin sovitettua palautetta.	Moduuli 5
(15 minuuttia)	Yhteenveto, avoimet kysymykset, lyhyt palaute		

3. PÄIVÄ

Aamupäivä (noin 3½ tuntia)

1½ yksikköä (75 minuuttia)	Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet Pyöreän pöydän keskustelu, kidutuksen kielto	Ryhmätyöskentely ja yhteinen keskustelu	Moduuli 4 Tehtävä, versio 1
20 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Poliisitoiminta ihmisoikeusnäkökulmasta Käytännön esimerkkien pohdintaa ihmisoikeuksien suojelemiseen liittyvän poliisin roolin ymmärtämiseksi	Ryhmätyöskentely, jonka jälkeen pohdintaa ja yhteinen keskustelu	Moduuli 2 Moniste 2
10 minuuttia	Tauko		
½ yksikköä (25 minuuttia)	Loppukysymykset, palaute, työpajan päättäminen		

Työpaja B (2½ päivää)

Työpajassa B ihmisoikeuksiin perustuvan lähestymistavan tekijät liittyvät enemmän monimuotoisuuteen ja syrjintäkieltoon. Sen vuoksi kouluttajan on selviydyttävä monimutkaisemmasta rakenteesta ja luotava yhteys eri aiheiden välille.

Osa ehdotetuista tehtävistä edellyttää erityisiä ohjaamistaitoja sekä sitä, että koulutettavat tuntevat olonsa ryhmässä turvalliseksi ja mukavaksi. Tämä työpaja soveltuu taitavalle ja kokeneelle ihmisoikeus- ja monimuotoisuuskouluttajalle.

1. PÄIVÄ

Aamupäivä (noin 3½ tuntia)

1 yksikkö (50 minuuttia)	Monimuotoisuus, tasa-arvo ja syrjintäkielto Vasen käsi / oikea käsi	Pohdintaa ja keskustelua yhteisesti	Moduuli 5 Tehtävä 1, versio 1
1 yksikkö (50 minuuttia)	Seminaarin johdanto	Kouluttajan ja koulutettavien esittäytyminen Koulutusta koskevat odotukset ja tavoitteet Organisatoriset asiat	
20 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Ihmisoikeuksien perusteet Ihmisoikeuksiin liittyvät perusajatuksukset ja -käsitteet	Ryhmätyöskentely, neljä ryhmää, yhteinen keskustelu	Moduuli 1 Moniste
½ yksikköä (25 minuuttia)	Keskustelua poliisista ja ihmisoikeuksista Onko murha ihmisoikeusloukkaus?	Yhteinen keskustelu	Moduuli 2 Moniste 1
90 minuuttia	Lounastauko		

Iltapäivä (noin 3 tuntia)

1 yksikkö (50 minuuttia)	(jatkoa) Kouluttajan muistiinpanot 1. Keskeiset käsitteet Lisämateriaali Ihmisoikeusanalyysi Ihmisoikeusanalyysi – kunnioittamisvelvollisuus Ihmisoikeusanalyysi – suojeluvollisuus Mitä ihmisoikeusloukkaus tarkoittaa?	Poliisin kaksitahoinen rooli (kunnioittamis- ja suojeluvollisuus) Ehdottomat ja suhteelliset ihmisoikeudet Johdanto ihmisoikeusanalyysin malleihin (kunnioittaminen ja suojelu) lyhyitä esimerkkejä tai tapaustutkimuksia käyttäen	Moduuli 2 Moduuli 3 Moduuli 3 Moniste 1 Moniste 2
½ yksikköä (25 minuuttia)	Tapaustutkimukset: A ja B kunnioittamisvelvollisuudesta C ja D suojeluvollisuudesta	Ryhmätyöskentely Kaksi tapaustutkimusta (kunnioittaminen ja suojelu), neljä ryhmää	Moduuli 3
20 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Tapaustutkimukset (jatkoa) Kouluttajan muistiinpanot 2. Analyysimalli – Syrjäntäkielto Tehtävä 3: Tapaustutkimukset A ja B Lisämateriaali	Tulosten esittely ja yhteinen keskustelu. Kouluttaja antaa tapauskohtaista palautetta.	Moduuli 3
(15 minuuttia)	Yhteenveto, avoimet kysymykset, lyhyt palaute		

2. PÄIVÄ

Aamupäivä (noin 3½ tuntia)

1 yksikkö (50 minuuttia)	Tapaustutkimukset (jatkoa)	Tulosten esittely ja yhteinen keskustelu. Kouluttaja antaa tapauskohtaista palautetta.	Moduuli 3
10 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Monimuotoisuus, tasa-arvo ja syrjäntäkielto Monta identiteettiä	Ryhmätyöskentely ja yhteinen keskustelu	Moduuli 5 Moniste – Tehtävä 1, versio 2
10 minuuttia	Tauko		
½ yksikköä (25 minuuttia)	Ihmisoikeusanalyysi Ihmisoikeusanalyysi – Syrjäntäkielto	Johdanto syrjäntäkieltoa koskevaan analyysimalliin käyttäen tosielämän esimerkkejä ja tapaustutkimuksia	Moduuli 5 Moniste – Tehtävä 3
½ yksikköä (25 minuuttia)	Tapaustutkimukset: A – Käännyttiin tarkastuspisteellä B – Henkilöllisyyden tarkastaminen rautatieasemalla	Ryhmätyöskentely, kaksi tapaustutkimusta / neljä ryhmää	Moduuli 5 Moniste – Tehtävä 3
½ yksikköä (25 minuuttia)	Tapaustutkimukset (jatkoa) Kouluttajan muistiinpanot 2. Analyysimalli – Syrjäntäkielto Tehtävä 3: Ihmisoikeusanalyysi – syrjäntäkielto Lisämateriaali	Yhteinen keskustelu tapaustutkimuksista	Moduuli 5
90 minuuttia	Lounastauko		

Iltapäivä (noin 3½ tuntia)

1½ yksikköä (75 minuuttia)	Tapaustutkimukset (jatkoa)	Yhteinen keskustelu tapaustutkimuksista (jatkoa)	Moduuli 5
20 minuuttia	Tauko		
1½ yksikköä (75 minuuttia)	Kaltoinkohtelua edistävät tai ehkäisevät olosuhteet	Ryhmätyöskentely ja yhteinen keskustelu	Moduuli 4 Tehtävä, versio 1
(15 minuuttia)	Yhteenveto, avoimet kysymykset, lyhyt palaute		

3. PÄIVÄ**Aamupäivä (noin 3½ tuntia)**

1 yksikkö (50 minuuttia)	Roolileikki: työhakemukset	Syrjintäkiellon periaate, jolla merkitystä myös poliisien ihmisoikeuksille	Moduuli 5 Tehtävä 2 Moduuli 6
10 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Poliisien ihmisoikeudet (jatkoa) Ihmisoikeuskokemukset: kun poliisien ihmisoikeuksia kunnioitetaan tai ne evätään	Ryhmätyöskentely ja yhteinen keskustelu	Moduuli 6 Tehtävä 1
10 minuuttia	Tauko		
1 yksikkö (50 minuuttia)	Poliisitoiminta ihmisoikeusnäkökulmasta <i>Käytännön esimerkkejä ihmisoikeuksien suojelemiseen liittyvän poliisin roolin ymmärtämiseksi</i>	Ryhmätyöskentely, ihmisoikeuksia ja niiden tehokkuutta koskevaa pohdintaa ja keskustelua yhteisesti	Moduuli 2 Moniste 2
10 minuuttia	Tauko		
½ yksikköä (25 minuuttia)	Yhteenveto, loppukysymykset, palaute, työpajan päättäminen		

Liite 2: Kouluttajien perusohjeet

Tästä liitteestä voi olla sinulle hyötyä, jos...

... sinulla ei ole paljoa kokemusta ihmisoikeuskoulutuksesta tai
... olet antanut paljon koulutusta, joka ei ole liittynyt ihmisoikeuksiin tai
... haluaisit parantaa koulutukseen liittyvää tietämystäsi ja lähestymistapojasi.

Yleisiä huomautuksia poliiseille tarkoitetun ihmisoikeuksia koskevan kurssin toteutuksesta

Kuka on kohdeyleisönä?

Yritä hankkia mahdollisimman paljon tietoa koulutettavista, ennen kuin koulutus alkaa. Mitä enemmän tiedät heistä, sitä paremmin pystyt analysoimaan heidän tarpeitaan ja odotuksiaan ja mukauttamaan kurssisi niiden mukaisesti. Tarkemmat tiedot seuraavista seikoista auttavat analysoinnissa ja koulutusryhmään valmistautumisessa:

- Arvoasema: vasta työnsä aloittaneet, esimiestasoa alemman tason poliisit, keskijohto, ylin johto
- Tehtävät: erikoispoliisit, yleiset poliisit
- Henkilökohtaiset ominaisuudet: ikä, sukupuoli
- Etukäteiskoulutus: ihmisoikeuskoulutus, ihmisoikeuskoulutuksen taso
- Motivaatio/odotukset: mikä on koulutettavien motiivi osallistua koulutukseen? Mitä he odottavat koulutukselta?
- Homogeenisuus ja monimuotoisuus: Miten ja millä tavoin ryhmä on homogeeninen? Miten ja millä tavoin ryhmä on monimuotoinen? Miten ryhmän homogeenisuus ja/tai monimuotoisuus voi muovata koulutustasi?

Ota huomioon omat odotuksesi koulutettavista ja koulutuksesta. Pohdi kaikkia olettamia, joita sinulla saattaa olla koulutuksesta ja koulutettavista ja muokkaa näkökulmasi sen mukaisesti.

Mitkä ovat koulutuksen tavoitteet juuri tämän osallistujaryhmän kohdalla?

Ota koulutustavoitteita pohtiessasi huomioon kaikki kolme oppimisen osa-aluetta: tiedot, asenteet ja taidot. Mukauta niitä kohde-ryhmän ja koulutuksen pituuden perusteella. Ole realistinen! Keskity 2–3 keskeiseen koulutustavoitteeseen, jotka voi jakaa pienemmiksi palasiksi.

Mikä kansallinen ja/tai kulttuurinen konteksti saattaisi olla merkittävä tämän koulutusryhmän kannalta?

Tässä käsikirjassa esitettyjä oppitunteja pitäisi mukauttaa sen maan kansalliseen asiayhteyteen, jossa niitä tarjotaan. Tämä tarkoittaa, että

- on tunnettava kyseisen maan kulttuuriset erityisvivahteet ihmisoikeuksista ja syrjintäkiellosta puhuttaessa. Esimerkiksi

homofobiasta on keskusteltava tietystä näkökulmasta, jos yleinen tietoisuus aiheesta on kansallisessa ympäristössä vähäistä.

- on oltava perillä ihmisoikeuksiin liittyvistä ajankohtaisista tapahtumista ja aiheista, jotka saattavat nousta esille koulutuksen aikana.
- on tunnettava poliisitoimintaan liittyvät kansalliset säännöt, lait ja määräykset.
- eurooppalaista oikeuskäytäntöä on täydennettävä kansallisella oikeuskäytännöllä tai muulla kyseiseen maahan liittyvällä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöllä (liitteessä 3 on lisätietoja oikeuskäytännön etsimisestä ja tapaus tutkimusten koostamisesta).

Vleisiä vinkkejä koulutuksen vetämiseen

Kunnioitus

Koulutuksen aikana kouluttajan vastuulla on varmistaa, että kaikkia koulutettavia kohdellaan kunnioittavasti, vaikka tunteet nousisivat keskusteluissa pintaan, niin kuin ihmisoikeusasioiden kohdalla voi käydä. Koulutettavien pitäisi myöntyä jokaisen seminaarin alussa siihen, että kunnioittamista pidetään perussääntönä, josta kouluttajan on helppo muistuttaa myöhemmin koulutuksen aikana. Kunnioittaminen ei tarkoita sitä, että koulutettavien pitäisi olla samaa mieltä toistensa kanssa, vaan sitä, että muihin koulutettaviin suhtaudutaan kunnioittavasti ja suvaitsevasti. Keskustele koulutettavien kanssa myös henkilökohtaisista kokemuksista ja tarinoista, joita he tuovat keskusteluun. Sovi, että yhteiset keskustelut säilyvät ryhmän sisällä eikä niitä saa käsitellä muualla. Tämä koskee erityisesti ryhmiä, joissa koulutettavat poliisit työskentelevät tiiviisti yhdessä. Kouluttajana sinun on yritettävä luoda luottamuksen ilmapiiri. Jos koulutettava esittää epäasianmukaisen tai syrjivän kommentin, vastaa siihen kunnioittavasti, jotta oppimisympäristö säilyy kunnioittavana.

Sisäistäminen

Rakenna koulutuksesi seuraavan oletuksen ympärille: ihmisoikeuksilla on käytännön arvoa poliiseille näiden työssä. Tiedot, asenteet ja taidot ovat keskeisiä oppimisen osa-alueita koulutuksessasi. Pelkkä ihmisoikeusnormien ja -välineiden tuntemus ei riitä, vaan henkilöllä on oltava hyväksyvä asenne ihmisoikeuksiin sekä taidot soveltaa ihmisoikeusnormeja käytännössä. Työskentely kaikilla kolmella oppimisen osa-alueella auttaa koulutettavia sisäistämään ihmisoi keudet, mikä on ihmisoikeuskoulutuksen yleinen tavoite.

Oppitunnin vetäminen

Moduulissa esitellyt vuorovaikutteiset koulutusmenetelmät edellyttävät usein, että kouluttaja asettuu vetäjän rooliin. Kouluttaja käynnistää keskustelun, nostaa esille "oikeat" kysymykset, työstää koulutettavien erilaisia näkökulmia ja kokemuksia, täydentää keskustelua tiedoilla, tekee johtopäätöksiä ja kertoo ne selkeästi koulutettaville. Tehokkuuden takaamiseksi on ensin luotava luottamuksen ilmapiiri, jossa koulutettavat tuntevat olonsa riittävän turvalliseksi, niin että he uskaltavat ilmaista mielipiteensä ja suhtautuvat avoimin mielin muiden mielipiteisiin. Muistuta koulutettavia tarpeen tullen kunnioittavasta ja avoimin mielin suhtautumisesta.

Joustavuus

Koulutus olisi suunniteltava huolellisesti ja kaikki asiaankuuluvat muuttajat pitäisi yrittää ennakoida etukäteen. Oppitunnilla asiat voivat kuitenkin edetä toisin kuin olet odottanut. Pysy joustavana. Ihmisoikeusasioiden työstäminen ryhmässä on dynaaminen prosessi, minkä vuoksi kouluttajan on mukautettava menetelmiä ja sisältöä ryhmän tahtiin sopivaksi. Pitäydy tavoitteissasi, mutta valmistaudu olemaan joustava asialistaa seuratessasi. Valmistelevaihtoehtoisia tehtäviä ja aiheita, jotta sinulla olisi vaihtoehtoja erilaisten koulutus-tilanteiden käsittelyä varten.

Koulutuksen aloittaminen

Ensivaikutelma on tärkeä. Hyvä ensivaikutelma voi auttaa rakentamaan vankan pohjan koulutukselle ja määrää koko kurssin sävyn. Näin varmistat koulutuksellesi mainion alun:

- **Luo positiivinen, oppimiseen kannustava ja luottamukseen perustuva ilmapiiri.** Koulutettavien on tunnettava olonsa turvalliseksi, jotta he voisivat oppia ja omaksua uusia ajatuksia. Koulutuksen säännöt kannattaa laatia ja sopia yhdessä. Esittele koulutettaville kurssin tavoitteet ja ohjelma ja keskustele niistä heidän kanssaan. Näin luodaan vahva kurssiympäristö, jossa jokainen tuntee olonsa mukavaksi.
- **Hanki koulutettavien huomio.** Herätä koulutettavien kiinnostus, erityisesti jos ryhmä asennoituu kielteisesti tai vähättelevästi koulutukseesi. Kevennä tunnelmaa tai aloita keskustelu, jotta asenteesta saataisiin myönteisempi.
- **Ymmärrä koulutettavien tarpeita ja odotuksia.** Yritä saada koulutusta aloittaessasi käsitys siitä, mitä koulutettavasi ovat, ymmärtääksesi heidän tarpeitaan ja odotuksiaan. Näiden tietojen avulla voit mukauttaa kurssia tai säätää sitä uudelleen.
- **Hahmottele koulutukselle selkeä kulku.** Kouluttaja ohjaa koulutettavia käymään kurssi läpi. Siksi on tärkeää, että kouluttajalla on selkeä ajatus siitä, mitä hän haluaa kurssin aikana tehdä. Varmista, että koulutettavien on helppo seurata koulutusta ja ymmärtää, mihin se johtaa. Jos kurssiin sisältyvien tuntien kulku on sinulle epäselvää etkä tiedä, miten ohjata koulutettavia, voi syntyä hämmennystä, mikä voi vaikeuttaa heidän oppimistaan ja käsiteltävien asioiden ymmärtämistä.

Liitteeseen 4 (saatavana vain sähköisesti) kootut koulutuskäytännöt antavat ideoita siitä, miten koulutus avataan.

Päätäminen

Jätä hieman ylimääräistä aikaa koulutuksen päätteeksi voidaksesi vastata mahdollisiin kysymyksiin. Jos aika päättyy ja aiheita olisi vielä käsiteltävänä, yritä auttaa koulutettavia selvittämään kysymyksiään esimerkiksi olemalla henkilökohtaisesti yhteydessä heihin, lähettämällä tietoa ryhmälle tai käsittelemällä aihetta seuraavalla kurssilla.

Keskustele koulutettaviesi kanssa ja pyydä heiltä palautetta koulutuksesta. Arvioi koulutuksen alussa asettamiasi oppimistavoitteita: miten pitkälti ne täyttyivät? Kirjaa koulutettavien vastaukset ylös ja pidä heidän kommenttejaan arvokkaana tietona, joka auttaa sinua parantamaan ja kehittämään seuraavaa koulutuskokemustasi.

Kirjallisuutta

YK:n ihmisoikeusvaltuutettu, *Human Rights and Law enforcement, A Trainer's guide on human rights for the police*, Geneve, 2002. Saatavana osoitteessa www.ohchr.org/Documents/Publications/training5Add2en.pdf.

Etyj, Trainer Skills Course for Anti-Trafficking Trainers (A 12-lesson course developed by the Police Development Unit of the OSCE Spillover Monitor Mission to Skopje). Saatavana osoitteessa <https://polis.osce.org/node/4051>(edellyttää rekisteröitymistä).

UNHCR (2011), *Protection Training Manual for European Border Guards and Entry Officials*. Saatavana osoitteessa www.unhcr.org/4d948c736.html.

Liite 3: Vinkkejä tapaustutkimusten valmisteluun

Tässä käsikirjassa esitellään muutamia Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä poimittuja tapaustutkimuksia, jotka liittyvät ihmisoikeuksien kunnioittamis- ja suojeluvelvollisuuteen, syrjintäkieltoon ja poliisien ihmisoikeuksiin. Koulutuksesi tavoitteiden ja kohderyhmän perusteella voi olla tarpeen käyttää myös muita tapaustutkimuksia kuin käsikirjassa esiteltyjä. Tässä annetaan hyödyllisiä vinkkejä siitä, miten oma tapaustutkimus kannattaa suunnitella. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä voi käyttää tapaustutkimusten perustana. Myös kansallisen oikeuskäytännön tutkimisesta voi olla hyötyä.

Tapaustutkimuksen kokoaminen

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioihin sisältyy tapauksen perusteellinen analyysi, joka on täynnä lakikieltä ja oikeudellista tietoa. Alkuperäiset tuomiot eivät kuitenkaan sovellu koulutukseen, koska ne ovat pitkiä ja niissä käytetään lakikieltä. Ne on jaettava helposti sulateltaviin palasiin, jotka koulutettavien on helppo ymmärtää.

1. Miten Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä löytää?

HUDOC-tietokanta

HUDOC-tietokannasta voi hakea Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä maksutta (<http://HUDOC.echr.coe.int>). Se on saatavana englanniksi ja ranskaksi, ja sen hakukone on helppokäyttöinen.

HUDOC-tietokannan käyttäjätukisivuilla on ohjevideoita ja käyttöohjeita. Hakutoiminnoista ja -vaihtoehdoista saa tarkempaa tietoa ja esimerkkejä sijoittamalla hiiren osoittimen kysymysmerkin kohdalle.

Tässä käsikirjassa annetuista oikeuskäytäntöviitteistä lukija saa kattavat tiedot, joiden avulla hän löytää helposti tuomion tai päätöksen tekstin kokonaisuudessaan.

Ennen haun tekemistä kannattaa ottaa huomioon, että oletusasetukset näyttävät suuren jaoston ja jaostojen antamat tuomiot käännetyssä aikajärjestyksessä. Hakiessaan muista kokoelmista, esimerkiksi päätöksistä, käyttäjän täytyy rastittaa asiaankuuluva kohta Document Collections -kentässä näytön vasemmassa yläkulmassa.

Yksinkertaisin tapa etsiä tapauksia on syöttää kanteen numero näytön oikeassa yläkulmassa olevaan "Application Number" -kenttään tarkennetussa haussa (Advanced Search), ja näpäyttää sitten sinistä "Search"-painiketta.

Muihin kysymyksiin, esimerkiksi turvapaikka-asioihin, liittyvän oikeuskäytännön hakemiseksi käyttäjä voi tehdä haun suurennuslasilla merkityssä hakukentässä näytön oikeassa ylälaidassa. Käyttäjä voi tehdä hakukentässä haun käyttämällä

- yksittäistä sanaa (esim. asylum, refugees)
- sanaliittoa (esim. "asylum seekers")
- asian nimikettä
- valtiota
- Boolean operaattoreita (AND, OR, NOT ja NEAR).

Vaihtoehtoisesti voidaan käyttää yksinkertaista Boolean haku näpäyttämällä hakukentän sisällä olevaa nuolta. Yksinkertainen Boolean haku tarjoaa kuusi hakumahdollisuutta: kyseinen sana tai sanaliitto sellaisenaan, kaikki kyseiset sanat, jokin kyseisistä sanoista, ei mikään kyseisistä sanoista, kyseisten sanojen lähellä tai Boolean haku. Boolean haku tehtäessä on tärkeää muistaa, että sanaliittojen ympärillä on oltava lainausmerkit ja Boolean operaattorin on oltava aina suuraakkosin.

Kun hakutulokset ilmaantuvat, käyttäjä voi kaventaa tuloksia käyttämällä näytön vasemmassa laidassa "Filters"-kentässä olevia suodattimia, kuten kieli ("Language") tai valtio ("State"). Suodattimia voi käyttää yksittäin tai yhdessä tulosten kaventamiseksi enemmän. Avainsanoihin perustuva suodatin ("Keywords") voi olla hyödyllinen väline, sillä se sisältää usein Euroopan ihmisoikeussopimuksesta otettuja termejä ja liittyy suoraan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen perusteluihin ja päätelmiin.

Esimerkki: Miten voit hakea Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä, joka koskee turvapaikanhakijoiden karkottamista, mikä aiheuttaa heille riskin joutua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 3 artiklassa tarkoitetun kidutuksen tai epäinhimillisen taikka halventavan kohtelun tai rangaistuksen kohteeksi.

- 1) Syötä ensin hakukenttään sanaliitto "asylum seekers" ja näpäytä "Search"-painiketta.
- 2) Kun hakutulokset ilmaantuvat, valitse "Filters"-kentän "Violation"-suodattimesta kohta 3 kaventaaksesi hakutuloksia niihin, jotka liittyvät 3 artiklaan.
- 3) Valitse sitten avainsanat "Keywords"-suodattimesta kaventaaksesi 3 artiklaan liittyviä tuloksia, esimerkiksi avainsanat "(Article 3) Prohibition of torture".

HUDOC-tietokannassa on saatavana tiivistelmä tärkeimmistä tapauksista. Tiivistelmässä on kuvaava ylötsikko, ja siinä käydään lyhyesti läpi tosiseikat ja lainsäädäntö ja korostetaan oikeudelliselta kannalta merkittäviä kohtia. Jos tiivistelmä on olemassa, linkki ilmestyy tuloksiin tuomio- tai päätöslinkin lisäksi. Vaihtoehtoisesti voidaan hakea yksinomaan oikeudellisia tiivistelmiä näpäyttämällä "Legal Summaries" -laatikkoa "Document Collections" -kentässä.

Jos tietystä tapauksesta on julkaistu epävirallinen käännös, linkki ilmestyy tuloksiin tuomio- tai päätöslinkin lisäksi. HUDOC-tietokannasta on linkit myös kolmansien osapuolten internetsivuille, joilta löytyy muita käännöksiä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä. Lisätietoa löytyy kohdasta "Language versions" HUDOC-sivuston "Help"-lehdellä.

Muita oikeustapaustietolähteitä

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen HUDOC-tietokannan lehdistötiedotesivu on hyvä lähtökohta tiivistelmien ja muiden olennaisten tietojen hakemiseksi Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioista. Sivun osoitteessa <http://hudoc.echr.coe.int/eng-press#>.

Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö on haettava maksutta Curia-tietokannasta, joka on saatavana osoitteessa http://curia.europa.eu/jcms/jcms/j_6/. Hakukoneen avulla voi hakea kaikkia asiakirjoja hankkiakseen tietoa päättyneistä ja vireillä olevista unionin tuomioistuimen, unionin yleisen tuomioistuimen ja virkamiestuomioistuimen käsittelemistä asioista.

Alankomaiden ihmisoikeusinstituutti (Studie- en Informatiecentrum Mensenrechten, SIM) on koontanut tiivistelmiä eri ihmisoikeustuomioistuinten ja -komiteoiden ratkaisuksista. Ne ovat saatavana osoitteessa <https://www.uu.nl/en/research/netherlands-institute-of-human-rights-sim>.

Kansalliset palvelulaitokset ja kansalaisjärjestöt tekevät usein yhteenvetoja tärkeistä ihmisoikeustuomioista. Ne voivat olla hyvä lähde suunniteltaessa koulutuksen tapaustutkimuksia.

2. Tapaustutkimuksen suunnittelu

Nyt kun olet valinnut, mitä tapauksia käytät kurssillasi, on määritettävä, mitkä tapausten tosiseikat ovat olennaisia koulutuksesi tavoitteiden kannalta. Kokoa tapaustutkimuksen tosiseikat paperille koulutettavia varten ja muista: vähemmän on enemmän. Älä eksy tapausten yksityiskohtiin. Päämääränä on koota yhteen riittävästi tietoa, jotta koulutettavat ymmärtäisivät ihmisoikeuksien erilaiset ulottuvuudet käydessään tapaustutkimusta läpi, jotta pystyisit analysoimaan tapausten yksityiskohtia ja jotta voisit pohtia tuomioistuimen päättelyä. Liian monet yksityiskohdat voivat tehdä tapaustutkimuksesta vaikean ymmärtää tai seurata.

Käytä moduuleissa esitettyä analyysimallia ohjeena tapausten läpikäynnille ja olennaisten yksityiskohtien valitsemiselle. Pohdi tapausten päätelmiä: mitkä ovat niiden tärkeimmät päätelmät? Mitä ihmisoikeuksiin liittyviä seikkoja koulutettavat voivat oppia asiasta?

Ota huomioon myös tapausten erilaiset tosiseikat ja ennakoiki koulutettavien kysymyksiä. Joitakin yleisiä kysymyksiä ovat seuraavat: Milloin tuomio on annettu? Kuka antoi tuomion? Oliko eroavia mielipiteitä? Mitkä olivat tuomion seuraukset (korvaus, rangaistus jne.)? Mikä oli yleisön reaktio?

Tapausten valitsemisessa ja tapaustutkimusten koostamisessa käyttökelpoiset kriteerit

- **Merkitys käytännön poliisitoiminnalle:** tuomioissa annetaan ohjeita tärkeistä poliisityöhön liittyvistä kysymyksistä, kuten voimankäytöstä joukkojenhallinnan aikana tai suhteellisuusperiaatteesta kotiväkivaltaa käsiteltäessä.
- **Tarkoituksenmukaisuus koulutusympäristössä:** koulutettavien on helppo seurata tuomioistuimen päättelyä. Tästä saattaa myös välittyä myönteinen sanoma, kuten poliisien ihmisoi-keudet tai suojeluvollisuutensa täyttävä poliisi.
- **Nykyiset/viimeaikaiset tapaukset:** koulutettavat ovat saat-taneet kuulla tapauksesta uutisissa, jos se on saanut laajaa huomiota julkisuudessa.
- **Merkittävät oikeustapaukset:** oikeudelliselta kannalta merkit-tävät tapaukset, jotka toimivat myöhemmän oikeuskäytännön pohjana, kuten Ribitsch v. Itävalta ja Mc Cann v. Yhdistynyt kuningaskunta.
- **Oikeuden tai velvollisuuden sisältöä selventävät tapaukset:** koulutettavat ymmärtävät ihmisoikeuksien kunnioittamis- ja suojeluvollisuuden teoreettisen perustan ja kyseisen periaatteen käytännön soveltamisen tapaustutkimuksessa. Tapaustutkimuksella havainnollistetaan ihmisoikeusnormin aineellista sisältöä ja tehdään selväksi, mitä tarkoitetaan esimerkiksi oikeudella elämään ja tähän oikeuteen liittyvillä valtion velvollisuuksilla.

Valikoitu luettelo poliisitoiminnan kannalta tärkeistä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käsittelemistä asioista:

Euroopan ihmisoikeussopimus

2 artikla – Oikeus elämään

Kontrova v. Slovakia

Mc Cann ym. v. Yhdistynyt kuningaskunta

Nachova ym. v. Bulgaria

Opuz v. Turkki

Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta

Scavuzzo-Hager ym. v. Sveitsi

Stewart v. Yhdistynyt kuningaskunta

3 artikla – Kidutuksen ja muun pahoinpitelyn kielto

A v. Yhdistynyt kuningaskunta

Aksoy v. Turkki

Ilhan v. Turkki

Hurtado v. Sveitsi

Kaya v. Turkki

Keenan v. Yhdistynyt kuningaskunta

Ribitsch v. Itävalta

Selmouni v. Ranska

5 artikla – Henkilökohtainen vapaus ja turvallisuus

McVeigh, O'Neill ja Evans v. Yhdistynyt kuningaskunta

Fox, Campbell ja Hartley v. Yhdistynyt kuningaskunta

K-F v. Saksa

Litwa v. Puola

6 artikla – Puolueeton oikeudenkäynti

Vilho Eskelinen v. Suomi

8 artikla – Oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta

Halford v. Yhdistynyt kuningaskunta

11 artikla – Kokoontumis- ja yhdistymisvapaus

Bączkowski v. Polen

Giuliani ja Gaggio v. Italia

Molnár v. Unkari

Öllinger v. Itävalta

Plattform Ärzte für das Leben v. Itävalta

14 artikla – Syrjäntäkielto

Timishev v. Venäjä

Liite 4: Tehtäväkokoelma

Liitteen 4 tarkoituksena on antaa kuva siitä, miten muut poliisi-koulutuksesta vastaavat oppilaitokset toteuttavat ihmisoikeuskoulutuksen. Nämä tehtävät tarjoavat tietoa ihmisoikeuskouluttajien tiedoista ja kokemuksista eri puolilta Eurooppaa.

Käytännöt ovat saatavana verkossa osoitteessa <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-based-police-training>

MISTÄ EU:N JULKAISUJA SAA?

Maksuttomat julkaisut:

- yksi kappale:
EU Bookshopista (<http://bookshop.europa.eu>)
- enemmän kuin yksi kappale tai julisteet/kartat:
Euroopan unionin edustustoista (http://ec.europa.eu/represent_fi.htm),
muissa kuin EU-maissa sijaitsevista lähetystöistä (http://eeas.europa.eu/delegations/index_fi.htm), ottamalla yhteyttä Europe Direct -palveluun (http://europa.eu/europedirect/index_fi.htm) tai soittamalla 00 800 6 7 8 9 10 11 (maksuton numero koko EU:n alueella) (*).

(*) Saat pyytämäsi tiedot maksutta. Myös useimmat puhelut ovat maksuttomia, joskin jotkin operaattorit, puhelinkioskit tai hotellit voivat periä puheluista maksun.

Maksulliset julkaisut:

- EU Bookshopista (<http://bookshop.europa.eu>).

Maksulliset tilaukset:

- Euroopan unionin julkaisutoimiston myyntiedustajalta (http://publications.europa.eu/others/agents/index_fi.htm).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Poliisit, jotka varmistavat, että ihmiset voivat käyttää perusoikeuksiaan ja vapauksiaan, ansaitsevat yleisen kunnioituksen ja luottamuksen. Tältä pohjalta tässä Euroopan unionin perusoikeusviraston (FRA) käsikirjassa pyritään vahvistamaan tällaista ihmisoikeuksiin perustuvaa poliisin työtä sisällyttämällä ihmisoikeuskoulutus keskeisesti poliisikoulutukseen Euroopan unionin oikeus- ja sisäasioiden alan päämäärien mukaisesti. Käsikirjassa nämä ylevät periaatteet muunnetaan yksittäisiksi käytännön harjoituksiksi, jotka helpottavat poliisin työtä ja auttavat poliiseja sisäistämään ihmisoikeuksiin perustuvaa poliisitoimintaa edistävät käsitteet. Tämä auttaa varmistamaan, että poliiseilla on valmiudet tehdä oikeita valintoja päivittäisessä työssään. Käsikirjassa keskitytään poliisien kannalta keskeisiin kysymyksiin, kuten monimuotoisuuteen ja syrjäntäkieltoon, kidutuksen ehdottomaan kieltoon ja myös poliisien ihmisoikeuksiin. Käsikirjaa on testattu EU:n eri poliisioppilaitoksissa. Se on tarkoitettu perusoikeuksiin perustuvan poliisitoiminnan käytännön työkaluksi EU:ssa.

FRA – EUROOPAN UNIONIN PERUSOIKEUSVIRASTO

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Wien – Itävalta
Puh. +43 158030-0 – Faksi: +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Julkaisutoimisto